

LIETUVOS VYRIAUSIOJO ADMINISTRACINIO TEISMO 2012 METŲ PRAKTIKOS APŽVALGA

Parengė Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo
Teisinės analizės ir informacijos departamentas

Turinys

Bylos dėl norminių administracinių aktų teisėtumo	2
Bylos dėl mokesčių teisinių santykių	11
Bylos dėl konkurencijos teisinių santykių	26
Bylos dėl aplinkos apsaugos teisinių santykių	32
Bylos dėl žemės teisinių santykių	34
Dėl teritorijų planavimo ir statybos teisinių santykių	35
Bylos dėl nuosavybės teisių atkūrimo teisinių santykių	42
Bylos dėl socialinės apsaugos teisinių santykių	44
Bylos dėl užsieniečių teisinės padėties Lietuvos Respublikoje	49
Bylos dėl civilinės atsakomybės už žalą, atsiradusią dėl valdžios institucijų neteisėtų veiksmų	51
Bylos dėl valstybės tarnybos teisinių santykių	54
Bylos dėl Vyriausiosios tarnybinės etikos komisijos sprendimų	59
Bylos dėl asmens duomenų apsaugos teisinių santykių	62
Bylos, susijusios su visuomenės informavimu ir teise gauti informaciją	65
Bylos dėl vietos savivaldos	68
Bylos dėl Vyriausiosios rinkimų komisijos priimtų sprendimų ir neveikimo	69
Bylos, susijusios su nacionalinių, ES ir užsienio institucijų finansine parama	72
Bylos, susijusios su Tabako kontrolės ir alkoholio kontrolės įstatymų taikymu	74
Bylos dėl energetikos teisinių santykių	77
Administracinių bylų teisena	80

***Svarbi pastaba:** Prieš supažindindami su Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2012 metų praktikos apžvalga, jos autoriai nori atkreipti skaitytojų dėmesį, kad teisinis reguliavimas administracinės teisės srityje yra dinamiškas, teisės aktai nuolat keičiami. Todėl šioje apžvalgoje yra nutarčių, kuriose buvo cituojamos ir analizuojamos šiuo metu jau nebegaliojančios teisės normos.*

Tai visiškai nesumenkina šių nutarčių ir teismo darbo reikšmės bei vertės. Tačiau skaitytojas, remdamasis tam tikru sprendimu, turėtų nepamiršti, kad teismo pateiktas aiškinimas gali ir turi būti suprantamas bei interpretuojamas tik konkrečios bylos ir joje taikytų teisės normų kontekste. Be to, šioje apžvalgoje pateikiamos neoficialios Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo procesinių sprendimų santraukos, kurios LVAT nesaisto. Šis dokumentas yra skirtas tik informavimo tikslams. Oficialius ir nesutrumpintus sprendimų tekstus galite rasti LVAT interneto svetainėje www.lvat.lt.

Bylos dėl norminių administracinių aktų teisėtumo

Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas yra vienintelė ir galutinė instancija byloms dėl norminių administracinių aktų, kuriuos priėmė centriniai valstybinio administravimo subjektai, taip pat apeliacinė instancija byloms, kurias išnagrino administraciniai teismai kaip pirmosios instancijos teismai (Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymo (toliau – ir ABTĮ) 20 straipsnio 1 dalies 1 ir 3 punktai). Todėl, kaip ir ankstesniais metais, reikšmingą Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo praktikos dalį sudarė administracinės bylos dėl norminių administracinių aktų, priimtų tiek centrinio valstybinio administravimo subjektų, tiek ir savivaldybių administravimo subjektų.

Norminių administracinių aktų teisėtumas Lietuvos vyriausiajame administraciniame teisme yra tiriamas įvairiose administracinės teisės srityse. Ne išimtis ir 2012 m., kai Lietuvos vyriausiajame administraciniame teisme buvo tiriami viešojo administravimo subjektų norminiai aktai, priimti tokiose visuomenei svarbiose srityse kaip sveikatos ir socialinė apsauga, statybos teisė, transporto teisė. Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas, tirdamas norminių administracinių aktų teisėtumą, ypač didelį dėmesį skiria žmogaus teisių ir laisvių užtikrinimui. 2012 m. ne vienoje byloje būtent siekis užtikrinti žmogaus teises lėmė norminės administracinės bylos baigtį Lietuvos vyriausiajame administraciniame teisme.

Pirmiausia apžvelgsime svarbiausius 2012 m. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo sprendimus dėl norminių administracinių aktų teisėtumo sveikatos bei socialinės apsaugos srityse. Šioje srityje visų pirma paminėtinas Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo sprendimas administracinėje byloje **Nr. I⁵⁵²-23/2012**, kurioje buvo keliamas klausimas dėl poįstatyminiame teisės akte įtvirtintų nuostatų, tam tikrais aspektais reguliuojančių darbingumo lygio nustatymą, teisėtumo. Pareiškėjas kvestionavo Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro ir Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2005 m. kovo 21 d. įsakymu Nr. A1-78/V-179 patvirtintų Darbingumo lygio nustatymo tvarkos aprašo (toliau – ir Tvarkos aprašas) 31 punkto, kuriame buvo įtvirtinti darbingumo lygio nustatymo terminai, teisėtumą. Suabejota, ar poįstatyminiu teisės aktu galima nustatyti terminus, kuriais yra ribojama asmens teisė į valstybinę socialinio draudimo netekto darbingumo pensiją, t. y. ar šis atsakovų nustatytas ginčijamas teisinis reguliavimas neprieštarauja iš konstitucinio teisinės valstybės principo kylančiais teisės aktų hierarchijai. Vertindamas iškeltą klausimą dėl teisinio reguliavimo teisėtumo, Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas atsižvelgė į Konstitucinio Teismo suformuluotą plačią oficialią konstitucinę socialinės apsaugos, socialinės paramos, socialinio aprūpinimo doktriną, joje nuosekliai akcentuojamus iš Konstitucijos kylančius imperatyvus, kurių privalo paisyti atitinkami teisėkūros subjektai, – be kita ko, tai, jog Konstitucijos 52 straipsnyje nurodytų santykių poįstatyminiu teisiniu reguliavimu negalima nustatyti asmens teisės į socialinę paramą atsiradimo sąlygų, taip pat riboti šios teisės apimties. Išplėstinė teisėjų kolegija pabrėžė, kad įstatyme įtvirtintas pavedimas priimti darbingumo nustatymo tvarką negali būti aiškinamas kaip pagrindas atsakovams poįstatyminiu teisės aktu nustatyti esmines asmens teisės į socialinę paramą atsiradimo ir teikimo sąlygas, neišplaukiančias iš

įstatymais įtvirtinto teisinio reguliavimo. Tuo metu Tvarcos aprašo 31 punkte buvo reguliuojami teisiniai santykiai dėl vienos iš esminių konstitucinės asmens teisės į socialinę paramą, *inter alia* į valstybinę netekto darbingumo pensiją, sąlygų, t. y. terminų, kuriais yra ribojama ši teisė, nustatymo, nors toks teisinis reguliavimas, atsižvelgiant į jo esmę, turinį bei sukeliamas teises pasekmes, gali būti nustatytas tik įstatymu. Atsižvelgęs į tai, Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas konstatavo, kad šis teisinis reguliavimas prieštaravo konstituciniam teisinės valstybės principui.

Byloje taip pat buvo keliamas klausimas dėl tuo pačiu socialinės apsaugos ir darbo ministro ir sveikatos apsaugos ministro įsakymu patvirtinto Darbingumo lygio nustatymo kriterijų aprašo (toliau – ir Kriterijų aprašas) 6 punkto tam tikra apimtimi teisėtumo. Ši nuostata numatė taisykles, kaip darbingumo lygio vertinimo etape, kai vertinami medicininiai kriterijai, apskaičiuojamas asmens bazinis darbingumas tais atvejais, kai asmens organizmo funkcijos sutrikusios dėl dviejų ar daugiau ligų ar traumų. Išplėstinė teisėjų kolegija pabrėžė, kad nepaisant to, jog ginčijamą teisinį reguliavimą nustačiusios institucijos turi plačią diskrecijos teisę nustatydamas, kokia tvarka bus vertinamas darbingumo lygis, tačiau jų pasirinktos teisinio reguliavimo priemonės turi nepažeisti iš Konstitucijos bei įstatymų kylančių reikalavimų užtikrinti, kad teisės aktai leistų objektyviai ir teisingai įvertinti asmens sveikatos būklę, ir, atitinkamai, nustatyti darbingumo lygį. Taigi atsakovai turi pagrįsti tam tikrais objektyviais duomenimis savo pasirinktų teisinio reguliavimo priemonių tinkamumą ir atitikimą siekiamam tikslui. Nagrinėjamu atveju Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas konstatavo, kad byloje nebuvo pateikti pakankami, įtikinami ir objektyvūs įrodymai, pagrįsti, be kita ko, tam tikromis specialiomis žiniomis, specialia kompetencija ir pan., kad atsakovų pasirinktas teisinis reguliavimas yra tinkama ir būtina priemonė pasiekti norimą tikslą ir užtikrinti objektyvesnę asmens sveikatos būklės įvertinimą. Todėl ginčijamas teisinis reguliavimas buvo pripažintas prieštaravusiu konstituciniam teisinės valstybės principui, o būtent – iš jo kylančiam proporcingumo reikalavimui.

[2012 m. gruodžio 28 d. išplėstinės teisėjų kolegijos sprendimas administracinėje byloje **Nr. I⁵⁵²-23/2012**. Procesinio sprendimo kategorija 17.1]

Iš sveikatos priežiūros srityje nagrinėtų norminių bylų išskirtina ir administracinė byla **Nr. I⁸²²-29/2012**. Šioje byloje buvo tiriamas Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2009 m. gruodžio 18 d. įsakymu Nr. V-1051 patvirtinto Teritorinių ligonių kasų ir asmens sveikatos priežiūros įstaigų sutarčių sudarymo tvarkos aprašo (toliau – ir Aprašas) 11 punkto ta apimtimi, kuria įtvirtintos specialiosios sąlygos sutartims tarp teritorinių ligonių kasų (toliau – ir TLK) ir asmens sveikatos priežiūros įstaigų sudaryti, teisėtumas. Tirdamas minėtos nuostatos teisėtumą, Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas visų pirma priminė, kad viešojo administravimo subjekto veikla yra saistoma Viešojo administravimo įstatymo 3 straipsnio 1 punkte įtvirtinto įstatymo viršenybės principo imperatyvų. Kitaip tariant, viešojo administravimo subjektų įgaliojimai atlikti viešąjį administravimą turi būti nustatyti teisės aktuose, o veikla turi atitikti šiame įstatyme išdėstytus teisinius pagrindus; administraciniai aktai, susiję su asmenų teisių ir pareigų įgyvendinimu, visais atvejais turi būti pagrįsti įstatymais. Taip pat teismas akcentavo Konstitucinio Teismo jurisprudenciją, aiškinant konstitucinį teisinės valstybės principą, kuris, be kita ko, suponuoja įvairius reikalavimus įstatymų leidėjui, kitiems teisėkūros subjektams: teisėkūros subjektai teisės aktus gali leisti tik neviršydami savo įgaliojimų; teisės aktuose nustatyti reikalavimai turi būti grindžiami bendro pobūdžio nuostatomis (teisės normomis ir principais), kurias įmanoma taikyti visiems numatytiems atitinkamų teisinių santykių subjektams, taip pat kad konstitucinis teisinės valstybės principas suponuoja ir teisės aktų hierarchiją, *inter alia* tai, kad poįstatyminiai teisės aktai turi būti priimami remiantis įstatymais, poįstatyminiais teisės aktais negalima nustatyti tokio teisinio reguliavimo, kuris konkuruotų su nustatytuojų įstatyme, nebūtų grindžiamas įstatymais.

Kaip pastebėjo išplėstinė teisėjų kolegija, ginčijamas norminis administracinis aktas buvo priimtas vadovaujantis Sveikatos draudimo įstatymo 26 straipsnio 2 dalimi, įtvirtinančia, jog sutartys tarp TLK ir sveikatos priežiūros įstaigų sudaromos, be kita ko, vadovaujantis Sveikatos apsaugos ministerijos nustatyta tvarka. Sveikatos draudimo įstatymo 26 straipsnio 1 dalyje įtvirtintos ir esminės sąlygos

tokioms sutartims sudaryti, apibrėžiančios reikalavimus asmens sveikatos priežiūros įstaigoms – teritorinės ligonių kasos sudaro sutartis su valstybės, savivaldybių ir kitomis asmens sveikatos priežiūros įstaigomis, turinčiomis licenciją sveikatos priežiūrai arba akredituotomis šiai veiklai, ir pageidaujančiomis sudaryti tokias sutartis. Taigi išplėstinė teisėjų kolegija konstatavo, jog Sveikatos draudimo įstatyme yra nustatytas išsamus sąrašas sąlygų, į kurias atsižvelgiant spręstinas klausimas dėl galimybės teritorinėms ligonių kasoms sudaryti (ar atsisakyti sudaryti) sutartis su asmens sveikatos priežiūros įstaigomis dėl išlaidų asmens sveikatos priežiūros paslaugoms kompensavimo iš Privalomojo sveikatos draudimo fondo biudžeto lėšų. Todėl Sveikatos draudimo įstatymo 26 straipsnio 2 dalyje įtvirtinti įgaliojimai Sveikatos apsaugos ministerijai nustatyti sutarčių tarp teritorinių ligonių kasų ir asmens sveikatos priežiūros įstaigų sudarymo tvarką aiškintini kaip įtvirtinantys kompetenciją nustatyti tam tikras procesines (procedūrines) nuostatas, tačiau šie įgaliojimai negali būti aiškinami kaip pagrindas Sveikatos apsaugos ministerijai be minėtų įstatyme įtvirtintų reikalavimų asmens sveikatos priežiūros įstaigoms, siekiančioms sudaryti minėtas sutartis (turėti asmens sveikatos priežiūros veiklos licenciją ar būti akredituotomis šiai veiklai bei išreikšti valią sudaryti tokią sutartį), nustatyti ir tam tikras naujas papildomas sąlygas ar reikalavimus, nekylančius iš įstatyme įtvirtinto reguliavimo ir negrindžiamo įstatymo nuostatomis. Dėl šių argumentų išplėstinė teisėjų kolegija sprendė, jog nėra pagrindo daryti išvada, kad ginčijamas teisinis reguliavimas yra grindžiamas įstatymu. Priešingai, įvertinus jo turinį, buvo padaryta išvada, jog ginčijamomis nuostatomis buvo nustatytos papildomos, iš Sveikatos draudimo įstatymo ar kitų įstatymų nei eksplicitiškai, nei implicitiškai neišplaukiančios sąlygos, keliamos asmens sveikatos priežiūros įstaigų, siekiančių sudaryti sutartis dėl jų teikiamų asmens sveikatos priežiūros paslaugų kompensavimo iš Privalomojo sveikatos draudimo fondo biudžeto lėšų, teikiamoms paslaugoms.

Atsižvelgdama į išdėstytus argumentus, išplėstinė teisėjų kolegija konstatavo, jog atsakovas, Aprašo 11 punkte nustatydamas tam tikras papildomas sąlygas sutartims tarp TLK ir sveikatos priežiūros įstaigų sudaryti, be įstatyminio pagrindo sukūrė naujas teisės normas, taip poįstatyminiu teisės aktu susiaurindamas, t. y. apribodamas iš įstatymo kylančią asmens sveikatos priežiūros įstaigų teisę sudaryti sutartis su teritorinėmis ligonių kasomis. Todėl buvo pripažinta, jog minėta nuostata prieštaravo Viešojo administravimo įstatymo 3 straipsnio 1 punktui ir Sveikatos draudimo įstatymo 26 straipsnio 2 daliai.

[2012 m. lapkričio 19 d. išplėstinės teisėjų kolegijos sprendimas administracinėje byloje **Nr. I⁸²²-29/2012**. Procesinio sprendimo kategorija 17.1]

Taigi sprenddamas norminių aktų teisėtumo bylas, Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas savo praktikoje nuosekliai akcentuoja teisėkūros subjektų pareigą veikti griežtai savo kompetencijos ribose, laikantis, be kita ko, iš Lietuvos Respublikos Konstitucijos išplaukiančių reikalavimų teisėkūros subjektams.

Viešojo administravimo subjektų įgaliojimų teisėkūros srityje klausimas buvo nagrinėjamas ir norminėje administracinėje byloje **Nr. I⁵⁰²-12/2012**. Šioje byloje Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas vertino Lietuvos Respublikos ūkio ministro 2006 m. spalio 10 d. įsakymu Nr. 4-377 patvirtintų Bankroto administratorių veiklos kontrolės taisyklių (toliau – ir Taisyklės) 17 punkto, kuriuo buvo numatyta bankroto administratoriaus atsakomybė už teisės aktų pažeidimus ar kitus bankroto administratoriaus veiklos trūkumus, atitiktį Lietuvos Respublikos Konstitucijoje (toliau – ir Konstitucija) įtvirtintam teisinės valstybės principui ir Konstitucijos 5 straipsnio 2 daliai. Norminio akto teisėtumo byla buvo inicijuota Lietuvos vyriausiajam administraciniam teismui suabejojus, ar Ūkio ministerija turėjo įgaliojimus nustatyti šioje byloje ginčijamą teisinį reguliavimą.

Nagrinėdama minėto norminio administracinio akto dalies teisėtumą, išplėstinė teisėjų kolegija atsižvelgė į Konstitucinio Teismo jurisprudenciją, aiškinant Konstitucijos 5 straipsnio 2 dalies nuostatą, jog valdžios galias riboja Konstitucija, taip pat konstitucinį teisinės valstybės principą bei iš jo išplaukiančius reikalavimus įstatymų leidėjui bei kitiems teisėkūros subjektams paisyti iš Konstitucijos kylančios teisės aktų hierarchijos. Byloje taip pat buvo priminta Lietuvos vyriausiojo administracinio

teismo praktikoje nuosekliai akcentuojama viešojo administravimo subjektų pareiga veikti aukštesnės galios teisės aktais suteiktos kompetencijos ribose.

Akcentavusi, jog teisinės atsakomybės taikymas ir sankcijų skyrimas yra siejami su tam tikrais asmens teisių suvaržymais, išplėstinė teisėjų kolegija sprendė, jog ginčijamame Taisyklių 17 punkte įtvirtintos teisinės atsakomybės taikymas gali turėti neigiamos įtakos administratorių ūkinei veiklai bei tokiu būdu riboti jų teises. Teismas rėmėsi Konstitucinio Teismo praktika, kurioje ne kartą konstatuota, jog konstitucinis teisinės valstybės principas, be kitų reikalavimų, suponuoja ir tai, kad turi būti užtikrintos žmogaus teisės ir laisvės; pagal Konstituciją riboti žmogaus teises ir laisves galima tik laikantis šių sąlygų: tai daroma įstatymu, ribojimai yra būtini demokratinėje visuomenėje siekiant apsaugoti kitų asmenų teises bei laisves ir Konstitucijoje įtvirtintas vertybes, taip pat konstituciškai svarbius tikslus; ribojimais nėra paneigiama teisių ir laisvių prigimtis bei jų esmė; yra laikomasi konstitucinio proporcingumo principo. Todėl remdamasi nurodyta Konstitucinio Teismo jurisprudencija, išplėstinė teisėjų kolegija konstatavo, jog draudžiama žemesnės galios teisės aktais riboti žmogaus teises ir laisves bei nustatyti teisinę atsakomybę už atitinkamus teisės pažeidimus.

Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas pažymėjo, jog bylai aktualioje Įmonių bankroto įstatymo 11 straipsnio 10 dalies redakcijoje buvo nurodyta, jog administratoriaus veiklą kontroliuoja Lietuvos Respublikos Vyriausybės įgaliota institucija. Vyriausybė 2001 m. liepos 3 d. nutarimo Nr. 831 3.5 punktu pavedė Ūkio ministerijai patvirtinti Įmonių bankroto administratorių veiklos kontrolės taisykles. Taigi minėta Įmonių bankroto įstatymo nuostata Vyriausybės įgaliotai institucijai, t. y. Ūkio ministerijai, suteikė teisę įgyvendinti administratorių veiklos kontrolę, tačiau nenumatė kompetencijos nustatyti ir taikyti poveikio priemones administratoriams dėl jų veikloje atsiradusių teisės aktų pažeidimų. Šiuo aspektu taip pat buvo atkreiptas dėmesys, jog priešingai nei nurodė Ūkio ministerija, minėta administratorių veiklos kontrolės sąvoka negali būti aiškinama plečiamai, ir tai, jog įstatyme nebuvo konkretizuota, kokių būdu ir priemonėmis turi būti įgyvendinama minėta kontrolė, nereiškia, jog Vyriausybės įgaliota institucija turėjo absoliučią diskrecijos laisvę nustatydamą bankroto administratorių veiklos kontrolės mechanizmą.

Dėl nurodytų argumentų išplėstinė teisėjų kolegija šioje byloje konstatavo, jog Ūkio ministerija, įstatymo įgyvendinamuoju teisės aktu – Taisyklėmis – nustatydamą teises sankcijas bankroto administratoriams, privalėjo atsižvelgti į Konstitucijos 5 straipsnio 2 dalyje įtvirtintą principą, kuris suponuoja, jog valdžios institucijos privalo veikti aukštesnės galios teisės aktais suteiktos kompetencijos ribose, bei laikytis tam tikrų reikalavimų, kylančių iš konstitucinio teisinės valstybės principo, *inter alia* kad draudžiama žemesnės galios teisės aktais reguliuoti tuos visuomeninius santykius, kurie gali būti reguliuojami tik aukštesnės galios teisės aktais. Atsižvelgiant į tai, ginčijamas teisinis reguliavimas, nustatytas Taisyklių 17 punkte, buvo pripažintas prieštaraujančiu iš konstitucinio teisinės valstybės principo kylantiems reikalavimams bei Konstitucijos 5 straipsnio 2 daliai.

[2012 m. gegužės 21 d. išplėstinės teisėjų kolegijos sprendimas administracinėje byloje **Nr. I⁵⁰²-12/2012**. Procesinio sprendimo kategorija 17.1]

Viešojo administravimo subjektai norminiais administraciniais aktais reguliuoja ir statybos teisinius santykius. Dažniausiai statybos reikalauja didelių investicijų, todėl labai svarbu, kad šioje srityje priimami norminiai teisės aktai būtų aiškūs, neprieštarautų aukštesnės galios teisės aktams. Tik tokiu atveju investuoti į statybas ketinantys asmenys žinos, kad jų investicijos yra apsaugotos ir negali būti prarastos dėl teisinio reguliavimo trūkumų. Vyriausiasis administracinis teismas administracinėje byloje **Nr. I⁷⁵⁶-25/2012** sprendė klausimą dėl aplinkos ministro 2010 m. rugsėjo 28 d. įsakymu Nr. D1-828 patvirtinto statybos techninio reglamento STR 1.11.01:2010 „Statybos užbaigimas“ (toliau – ir Reglamentas STR 1.11.01:2010) nuostatų, nustatančių deklaracijų apie statybos užbaigimą registraciją. Šioje byloje pareiškėjas Vilniaus apygardos administracinis teismas kėlė klausimą dėl Reglamento STR 1.11.01:2010 41 punkto, įtvirtinančio nuostatas dėl deklaracijų apie statybos užbaigimą registracijos, atitikties Lietuvos Respublikos statybos įstatymo 24 straipsnio 2 daliai (2010 m. liepos 2 d. įstatymo Nr. XI-992 redakcija). Abejonės dėl ginčijamo teisinio reguliavimo teisėtumo kilo tuo aspektu, jog

Lietuvos Respublikos aplinkos ministerijai Statybos įstatymo 24 straipsnio 2 dalimi yra įtvirtinti įgaliojimai nustatyti deklaracijos apie statybos užbaigimą tvirtinimo detalią tvarką, tačiau ginčijamoje nuostatoje aplinkos ministras nustatė, jog deklaracijos apie statybos užbaigimą gali būti registruojamos, nors įstatyme sąvoka „deklaracijos apie statybos užbaigimą registracija“ nėra minima. Tuo, pasak pareiškėjo, atsakovas viršijo jam suteiktus įgaliojimus.

Išplėstinė teisėjų kolegija, įvertinusi Statybos įstatymo 24 straipsnio nuostatas, pažymėjo, jog jame įtvirtintu teisiniu reguliavimu yra nustatyta statytojo teisė ir (ar) pareiga, priklausomai nuo statybos rūšies, surašyti ir pateikti Valstybinei teritorijų planavimo ir statybos inspekcijai deklaraciją apie statybos užbaigimą, ir, atitinkamai, šios inspekcijos pareiga nustatyta tvarka tvirtinti pateiktas deklaracijas (tiek tais atvejais, kai įstatymai numato reikalavimą statytojui pateikti deklaraciją tvirtinimui, tiek ir tais atvejais, kai deklaracija pateikiama tvirtinimui statytojui pageidaujant). Taigi Statybos įstatymo 24 straipsnyje nėra minimas deklaracijos apie statybos užbaigimą registracijos institutas.

Įvertinusi Reglamento STR 1.11.01:2010 34–40 punktuose bei Reglamento STR 1.11.01:2010 5 priede įtvirtintą teisinį reguliavimą, išplėstinė teisėjų kolegija nurodė, jog šiose nuostatose yra realizuoti Statybos įstatymo 24 straipsnio 2 dalies išplaukiantys įgaliojimai Aplinkos ministerijai nustatyti deklaracijų apie statybos užbaigimą turinį bei jų tvirtinimo Valstybinėje teritorijų planavimo ir statybos inspekcijoje tvarką. Tačiau ginčijamas Reglamento 41 punktą skirtas reguliuoti teisinius santykius dėl deklaracijų registracijos kitais atvejais, kai deklaracija tik pateikiama, bet netvirtinama, ir kaip matyti iš ginčijamos nuostatos turinio, skirta nustatyti, jog tokiais atvejais deklaracija registruojama informacinėje sistemoje „Infostatyba“ arba Valstybinės teritorijų planavimo ir statybos inspekcijos duomenų valdymo informacinėje sistemoje, jei nėra galimybės ją registruoti informacinėje sistemoje „Infostatyba“; taip pat nustatyta, jog šiuo atveju statytojas prie pateiktos deklaracijos kitų dokumentų neturi pridėti. Taigi ginčijamas teisinis reguliavimas negali būti kildinamas tiesiogiai ir vien tik iš Statybos įstatymo 24 straipsnio 2 dalies nuostatų. Kita vertus, išplėstinė teisėjų kolegija taip pat pastebėjo, jog ginčijama Reglamento STR 1.11.01:2010 nuostata nenustato jokių Statybos įstatymui prieštaraujančių pareigų asmenims, o tik numato galimybę asmenims (statytojams), jiems pageidaujant, realizuoti savo teisę Valstybinei teritorijų planavimo ir statybos inspekcijai, kuriai pagal Statybos įstatymo 27 straipsnio nuostatas pavestos funkcijos statybos valstybinės priežiūros srityje, pateikti deklaraciją apie statybos užbaigimą, nesiekiant jos tvirtinimo, ir, atitinkamai, detalai reguliuoja tam tikrus procesinius (procedūrinius) teisinius santykius dėl deklaracijų registracijos informacinėje sistemoje „Infostatyba“, atliekamos atsakingų Valstybinės teritorijų planavimo ir statybos inspekcijos (jos padalinio) asmenų.

Išplėstinė teisėjų kolegija, sprendama dėl ginčijamos normos teisėtumo, rėmėsi Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2003 m. lapkričio 25 d. nutarimu Nr. 1468 patvirtinto Elektroninės valdžios koncepcijos įgyvendinimo priemonių plano 5.33 punktu, kuris numato vieną iš elektroninės valdžios koncepcijos įgyvendinimo priemonių – išduoti nuotoliniu ryšiu statybos leidimus fiziniams ir juridiniams asmenims, sukurti ir įdiegti bendrą informacijos apie statybą būklę šalyje sistemą. Šią priemonę įgyvendinant aplinkos ministro 2004 m. rugsėjo 27 d. įsakymu Nr. D1-502 patvirtintuose Lietuvos Respublikos statybos leidimų ir statybos valstybinės priežiūros informacinės sistemos „Infostatyba“ nuostatuose (2010 m. spalio 27 d. įsakymo Nr. D1-886 redakcija) įtvirtintas teisinis reguliavimas, pagal kurį vienas iš šios informacinės sistemos tikslų yra sudaryti galimybę operatyviai gauti visą būtina informaciją apie statybos procesą šalyje (3.3 p.), šios informacinės sistemos funkcijos, be kita ko, yra duomenų apie statybos procesą kaupimas ir pateikimas (4.3–4.4 p.), o vieni iš informacinėje sistemoje tvarkomų duomenų yra deklaracijos apie statybos užbaigimą duomenys, nurodyti Reglamente STR 1.11.01:2010 (17.5 p.). Atsižvelgusi į minėtas nuostatas, teisėjų kolegija konstatavo, jog ginčijamas teisinis reguliavimas kildintinas būtent iš šių nuostatų ir skirtas užtikrinti asmenų teisės teikti deklaraciją apie statybos užbaigimą duomenis realizavimą, taip pat ir tais atvejais, kai tai pagal teisės aktus nėra privaloma, tačiau asmenys pageidauja, taip užtikrinant ir kiek įmanoma objektyvesnės informacijos apie statybų procesą šalyje kaupimą bei tvarkymą šioje informacinėje sistemoje. Šiuo aspektu buvo pažymėta, jog pareiškėjas nenurodė, o išplėstinė teisėjų kolegija neišvėlgė pagrįstų teisinių argumentų, pagrindžiančių poziciją, kad Reglamente STR 1.11.01:2010 negali būti įtvirtintos nuostatos, kildintinos

ne tiesiogiai iš Statybos įstatymo, tačiau glaudžiai susijusios su statybos užbaigimo teisiniu reguliavimu, juolab jog ginčijamame Reglamento STR 1.11.01:2010 41 punkte įtvirtintos iš esmės tam tikros procesinės (vidaus tvarkos) nuostatos (taisyklės), adresuotos Valstybinės teritorijų planavimo ir statybos inspekcijos (jos padalinio) atsakingiems asmenims ir nustatančios gautų duomenų (deklaracijų apie statybos užbaigimą) registravimo informacinėje sistemoje tvarką.

[2012 m. rugsėjo 20 d. sprendimas administracinėje byloje **Nr. I⁷⁵⁶-25/2012**. Procesinio sprendimo kategorija 17.1]

Didelė dalis norminių administracinių aktų priimama teritoriniame ar vietos savivaldos lygmenyje. Teritorinių ar savivaldybės administravimo subjektų priimti norminiai teisės aktai Lietuvos vyriausiajame administraciniame teisme tiriami apeliacine tvarka. 2012 metais, kaip įprasta, Vyriausiajam administraciniam teismui daugiausiai teko nagrinėti apeliacinius skundus dėl apygardų administracinių teismų priimtų sprendimų, kuriuose spęstas vietos savivaldos institucijų priimtų norminių administracinių aktų teisėtumas.

Šioje srityje bene dažniausiai suabejojama dėl tam tikrų ūkinės laisvės ribojimų teisėtumo. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo praktikoje ne kartą akcentuota, kad tarp pačių svarbiausių žmogaus teisių bei vieno iš šiuolaikinės visuomenės pagrindų yra ūkinės veiklos laisvė. Štai Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas administracinėje byloje **Nr. A⁸⁵⁸-2825/2012** tyrė Klaipėdos miesto savivaldybės tarybos sprendimą, kuriuo taryba patvirtino Keleivių vežimo reguliariais reisais vietinio (miesto) susisiekimo maršrutinių taksi maršrutais tarifų dydžių įvertinimo metodiką (toliau – ir Tarifų dydžių įvertinimo metodika). Šioje byloje klausimas kilo iš esmės dėl tokio savivaldybės įtvirtinto reguliavimo, kuriuo buvo ribojama ūkio subjektų (maršrutinių taksi) galimybė objektyviai skaičiuoti taikytinus tarifus, tokiu būdu varžant šių ūkio subjektų ūkinės veiklos laisvę.

Bylą sprendusi teismo teisėjų kolegija byloje konstatavo, kad Tarifų dydžių įvertinimo metodikos 9 punktą ir Tarifų dydžių įvertinimo metodikos priedą nustato privalomus minimalius tiesioginių materialinių sąnaudų norminius dydžius, o Lietuvos Respublikos kelių transporto kodekso 16 straipsnio 2 dalis įtvirtina pareigą, skaičiuojant paslaugos tarifą, įvertinti faktiškai patirtas sąnaudas, išskyrus atvejus, kai tai objektyviai neįmanoma. Teisėjų kolegija padarė išvadą, jog Tarifų dydžių įvertinimo metodikos 9 punktą ir Tarifų dydžių įvertinimo metodikos priedą ta apimtimi, kuria nustato privalomus minimalius tiesioginių materialinių sąnaudų norminius dydžius, prieštarauja Kelių transporto kodekso 16 straipsnio 2 daliai. Teismas, atskleisdamas Kelių transporto kodekso 16 straipsnio 2 dalies nuostatų turinį, atkreipė dėmesį, jog Kelių transporto kodekso 16 straipsnio 2 dalyje *expressis verbis* nurodyta, kad „<...> tarifų dydžiai peržiūrimi ne rečiau kaip kartą per metus, atsižvelgiant į vežimo sąnaudų, gautų pajamų pokyčius <...>“. Ši nuostata, atsižvelgiant į aukštesnės galios teisės normas, taip pat tai, kad ji nustato aiškų ir konkretų tarifų peržiūros periodiškumą (ne rečiau kaip kartą per metus), aiškintina kaip nustatanti pareigą atsižvelgti būtent į faktines vežėjų sąnaudas. Priešingas šios teisės normos aiškinimas reikštų, jog ji apskritai neprasminga, nes nustačius tam tikras normines sąnaudas nebūtų poreikio kasmet peržiūrėti paslaugos tarifą, atsižvelgiant į konkrečius faktinius dydžius. Tokį šios normos aiškinimą patvirtina ir Kelių transporto kodekso 16 straipsnio 2 dalies paskutinis sakinys, kuriame tiesiogiai numatyta teisė atskiriems maršrutams nustatyti skirtingus tarifų dydžius. Teisėjų kolegijos vertinimu, ši nuostata, be kita ko, preziumuoja, jog skirtingais maršrutais paslaugas teikiančių ūkio subjektų sąnaudos ir kiti paslaugos kainai įtaką darantys veiksniai gali būti objektyviai skirtingi. Bylą nagrinėjusi teisėjų kolegija taip pat atkreipė dėmesį į tai, kad nei Kelių transporto kodeksas, nei kiti teisės aktai eksplicitiškai neįtvirtina savivaldybių tarybos teisės nustatyti minimalius (normatyvius) sąnaudų dydžius, kurių pagrindu būtų skaičiuojamas paslaugos kainos tarifas.

[2012 m. gruodžio 12 d. nutartis administracinėje byloje **Nr. A⁸⁵⁸-2825/2012**. Procesinio sprendimo kategorija 17.2]

Tuo metu norminėje administracinėje byloje **Nr. A⁴⁴²-1282/2012** pareiškėjai prašė ištirti Druskininkų savivaldybės tarybos 2011 m. balandžio 29 d. sprendimo Nr. T1-46 „Dėl vietinės rinkliavos

už naudojimąsi Druskininkų kurorto viešąja infrastruktūra“ (toliau – ir Sprendimas Nr. T1-46) bei juo patvirtintų Vietinės rinkliavos už naudojimąsi Druskininkų kurorto viešąja infrastruktūra nuostatų (toliau – ir Rinkliavos nuostatai) atitiktį Konstitucijos 29 ir 127 straipsniams, Rinkliavų įstatymo 2 straipsnio 1 daliai bei 11 straipsnio 1 dalies 11 punktui, taip pat teisinio saugumo ir teisėtų lūkesčių principams. Pareiškėjai manė, jog Sprendimu Nr. T1-46 įvesta vietinė rinkliava, skaičiuojama nuo apgyvendinimo paslaugų gavėjams suteiktų nakvynių skaičiaus (2 Lt už kiekvieną suteiktą nakvynę), kurią turi mokėti apgyvendinimo paslaugų teikėjai, neturi privalomo vietinės rinkliavos elemento – atlygintinumo už paslaugas, kaip nurodyta Rinkliavų įstatymo 2 straipsnio 1 dalyje. Be to, pareiškėjams nebuvo aišku, kodėl rinkliavą turi mokėti būtent apgyvendinimo paslaugų teikėjai ir kodėl jos neturi mokėti jokios kitos panašioje padėtyje esančios ūkio subjektų grupės.

Vyriausiojo administracinio teismo išplėstinė teisėjų kolegija priminė, jog vietinė rinkliava nėra privalomai siejama su atlygiu už suteiktas paslaugas, atlygintinumas už suteiktas paslaugas nėra būtinas vietinės rinkliavos požymis, todėl šio požymio nebuvimas byloje ginčijamoje vietinėje rinkliavoje neturi teisinės reikšmės sprendžiant Sprendimu Nr. T1-46 nustatytos vietinės rinkliavos požymių atitiktį Rinkliavų įstatyme įtvirtintai vietinės rinkliavos sampratai.

Išplėstinė teisėjų kolegija vertino, ar objektas, už kurį nagrinėjamu atveju buvo apmokestinti apgyvendinimo paslaugų teikėjai, atitinka Rinkliavų įstatymo 11 straipsnio 1 dalies 11 punkte įtvirtintos vietinės rinkliavos objekto – naudojimosi kurorto infrastruktūra – požymius. Pasitelkusi lingvistinį teisės normos aiškinimo metodą bei atsižvelgusi į kituose teisės aktuose ir teismų praktikoje įtvirtintą žodžio „naudoti“ reikšmę, išplėstinė teisėjų kolegija padarė išvadą, kad Rinkliavų įstatymo 11 straipsnio 1 dalies 11 punkte numatytas vietinės rinkliavos objektas – naudojimasis kurorto viešąja infrastruktūra – aiškintinas ir kaip naudos gavimas iš tokios infrastruktūros, o ne tik kaip tiesioginis naudojimasis paminėtoje normoje nurodytais viešosios infrastruktūros elementais. Išplėstinė teisėjų kolegija vertino, jog nagrinėjamu atveju apgyvendinimo paslaugų teikėjai, patys teikdami paslaugas Druskininkų kurorte ir gaudami iš to pajamas, naudojami kurorto viešąja infrastruktūra. Teikdami apgyvendinimo paslaugas Druskininkų mieste, apgyvendinimo paslaugų teikėjai neabejotinai gauna tam tikrą naudą iš Druskininkų kurorto viešosios infrastruktūros, kadangi kurorto infrastruktūros kokybė neabejotinai lemia ir pageidaujančiųjų gauti apgyvendinimo paslaugas Druskininkų mieste skaičių. Be to, apgyvendinimo paslaugų teikėjų išskyrimas nėra diskriminacinis, nepažeidžia ūkio subjektų teisių ir neprieštarauja Konstitucijoje įtvirtintam visų asmenų lygybės prieš įstatymą principui – būtent apgyvendinimo paslaugų teikėjai daugiausiai naudojami sutvarkyta kurorto viešąja infrastruktūra, jie gauna iš jos aiškiausiai identifikuojamą, betarpišką naudą.

Savivaldybės taryba disponuoja tam tikra diskrecijos teise nustatyti tiek vietinės rinkliavos dydį, tiek tokios rinkliavos mokėtojus. Atsižvelgus į nurodytus argumentus, konstatuota, kad nėra pagrindo teigti, jog savivaldybės taryba, vietinės rinkliavos mokėtoju nustatydamą būtent apgyvendinimo paslaugų teikėjus, veikė neteisėtai ir viršijo savo diskrecijos ribas. Druskininkų savivaldybė jai teisės aktais suteiktų įgaliojimų neviršijo.

Dėl ginčijamų aktų atitikties teisinio tikrumo ir teisėtų lūkesčių principams, išplėstinė teisėjų kolegija pažymėjo, kad vien tai, jog savivaldybės tarybai teisės aktuose yra numatyta teisė nustatyti tam tikrą vietinę rinkliavą, suponuoja, kad potencialūs tokios vietinės rinkliavos mokėtojai negali turėti teisėto lūkesčio ir pagrįstai tikėtis, kad tokia vietinė rinkliava nebus įvesta. Nors iš tiesų siektina, kad mokesčiai ar kiti privalomi mokėjimai įsigaliojūt tik praėjus protingam laiko tarpui nuo jų patvirtinimo, tačiau atsižvelgusi į tai, kad nagrinėjamu atveju nuo ginčijamos rinkliavos patvirtinimo iki jos įsigaliojimo praėjo šiek tiek daugiau kaip vienas mėnuo, išplėstinė teisėjų kolegija, nesant aiškaus įstatyminio reguliavimo šiuo klausimu Rinkliavų įstatyme, konstatavo, kad neturi pakankamo pagrindo vertinti šio termino kaip akivaizdžiai neprotingo.

Išplėstinė teisėjų kolegija konstatavo, kad ginčijami aktai neprieštarauja nei Konstitucijos 29 ir 127 straipsniams bei Rinkliavų įstatymo 11 straipsnio 1 straipsnio 11 punktui, nei teisinio tikrumo ir teisėtų lūkesčių principams.

[2012 m. gegužės 17 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A⁴⁴²-1282/2012. Procesinio sprendimo kategorija 17.2]

Kitoje vėlgi su vietinių rinkliavų nustatymu susijusioje byloje buvo tiriama Neringos savivaldybės tarybos 2009 m. balandžio 15 d. sprendimo Nr. T1-83 „Dėl Neringos savivaldybės tarybos 2008 m. lapkričio 5 d. sprendimo Nr. T1-226 „Dėl vietinės rinkliavos už leidimą įvažiuoti mechaninėmis transporto priemonėmis į valstybės saugomą Kuršių nerijos nacionalinio parko Neringos savivaldybės administruojamą teritoriją“ pakeitimo“ (toliau – ir Sprendimas Nr. T1-83) 2.1 punkto atitiktis Konstitucijos 29 straipsnio 1 daliai ta apimtimi, kuria nėra numatyta nuo vietinės rinkliavos atleisti asmenis, įvažiuojančius kitais pagrindais nei nuosavybės teise priklausančia ar išperkamosios nuomos būdu įsigyta transporto priemone (pvz., nuomos ar panaudos sutartimis) į valstybės saugomą Kuršių nerijos nacionalinio parko Neringos savivaldybės administruojamą teritoriją (toliau – ir Teritorija).

Bylą nagrinėjusi teisėjų kolegija nurodė, kad pagal Konstitucijos 29 straipsnio 1 dalį įstatymui, teismui ir kitoms valstybės institucijoms ar pareigūnams visi asmenys lygūs bei pažymėjo, jog konstitucinis visų asmenų lygybės įstatymui principas būtų pažeistas, jeigu tam tikra grupė asmenų, kuriems yra skiriama teisės norma, palyginus su kitais tos pačios normos adresatais, būtų kitaip traktuojama, nors tarp tų grupių nėra tokio pobūdžio ir tokios apimties skirtumų, kad toks nevienodas traktavimas būtų objektyviai pateisinamas. Sprendžiant klausimą, ar konkrečiu teisiniu reguliavimu, kuriuo tam tikra asmenų grupė traktuojama skirtingai nei kiti asmenys, nenustatant jiems galimybės būti atleistiems nuo vietinės rinkliavos, nepažeidžiamas asmenų lygybės įstatymui principas, būtina įvertinti, ar ši asmenų grupė pasižymi tokiais skirtumais, kad dėl to būtų pateisinamas skirtingas jos traktavimas atleidimo nuo vietinės rinkliavos kontekste.

Teismas paaiškino, jog Neringos savivaldybės taryba 2008 m. lapkričio 5 d. sprendimu Nr. T1-226 nustatė vietinę rinkliavą už leidimą įvažiuoti mechaninėmis transporto priemonėmis į Teritoriją bei patvirtino Vietinės rinkliavos už leidimą įvažiuoti mechaninėmis transporto priemonėmis į valstybės saugomą Kuršių nerijos nacionalinio parko Neringos savivaldybės administruojamą teritoriją nuostatus ir Vietinės rinkliavos už leidimą įvažiuoti mechaninėmis transporto priemonėmis į valstybės saugomą Kuršių nerijos nacionalinio parko Neringos savivaldybės administruojamą teritoriją lengvatas (toliau – ir Lengvatos). Sprendimo Nr. T1-83 2.1 punktu nuspręsta papildyti Lengvatų I dalies „Asmenys, kurie atleidžiami nuo vietinės rinkliavos“ 1 punktą, nustatant, kad nuo vietinės rinkliavos atleidžiami asmenys, įvažiuojantys asmens vardu registruota ar išperkamosios nuomos būdu įsigyta mechanine transporto priemone į Teritoriją. Lengvatų 1.1–1.11 punktai numato asmenų grupes, kurioms taikomas paminėtas Lengvatų 1 punktas. Taigi pagal galiojantį teisinį reguliavimą nuo paminėtos vietinės rinkliavos atleidžiami tie asmenys, kurie atitinka Lengvatų 1 punkte ir viename iš Lengvatų 1.1–1.11 punktų numatytus kriterijus.

Teisėjų kolegija pažymėjo, kad abejonės dėl sprendimo Nr. T1-83 2.1. punkto atitikties Konstitucijos 29 straipsnio 1 daliai šioje byloje kyla dėl to, kad Lengvatų 1.1–1.11 punkte numatyti asmenys yra diferencijuojami pagal tai, koku būdu valdoma mechanine transporto priemone jie įvažiuoja į Teritoriją, t. y. nuo vietinės rinkliavos atleidžiami tik savo vardu registruota arba išperkamosios nuomos būdu įgyta mechanine transporto priemone įvažiuojantys asmenys, tačiau nuo jos nėra atleidžiami kitokiais būdais teisėtai valdoma transporto priemone į paminėtą teritoriją įvažiuojantys tie patys asmenys.

Teisėjų kolegija paaiškino, jog Lengvatų I dalies „Asmenys, kurie atleidžiami nuo vietinės rinkliavos“ paskirtis yra atleisti tam tikras asmenų grupes nuo vietinės rinkliavos už įvažiavimą į Teritoriją. Esminis požymis, kurį šiuo atveju turi atitikti asmuo, turintis teisę būti atleistas nuo šios vietinės rinkliavos, teisėjų kolegijos nuomone, yra jo atitikimas Lengvatų 1.1–1.11 punktuose numatytiems kriterijams. Teisėjų kolegijos nuomone, nebuvo jokių pagrįstų argumentų teigti, jog mechaninės transporto priemonės, kuria šie asmenys įvažiuoja į Teritoriją, valdymo būdas yra tokio pobūdžio ir apimties skirtumas, jog būtų objektyviai pateisintas šių asmenų skirtingas traktavimas, juos atleidžiant nuo vietinės rinkliavos. Teisėjų kolegija pabrėžė, kad šiuo atveju yra nepagrįstai

diferencijuojami Lengvatų 1.1–1.11 punktuose numatytus kriterijus atitinkantys asmenys, įvažiuojantys į Teritoriją asmens vardu registruota ar išperkamosios nuomos būdu įsigyta mechanine transporto priemone, ir tuos pačius kriterijus atitinkantys asmenys, įvažiuojantys į Teritoriją kitais būdais teisėtai valdoma mechanine transporto priemone. Vien transporto priemonės valdymo būdas, teisėjų kolegijos vertinimu, nesuteikia pagrindo diferencijuoti šių asmenų, vieniems paminėtų lengvatą suteikiant, o kitiems jos nesuteikiant.

Todėl teisėjų kolegija sprendė, kad ginčijama sprendimo Nr. T1-83 2.1 punkto nuostata ta apimtimi, kuria nėra numatyta nuo vietinės rinkliavos atleisti asmenis, įvažiuojančius kitais pagrindais nei nuosavybės teise priklausančia ar išperkamosios nuomos būdu įgyta transporto priemone (pvz., nuomos ar panaudos sutartimis) į Teritoriją, nėra suderinama su konstituciniu visų asmenų lygybės įstatymui, teismui ir kitoms valstybės institucijoms ar pareigūnams principu, todėl prieštarauja Konstitucijos 29 straipsnio 1 daliai.

[2012 m. kovo 5 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. A⁵²⁵-1277/2012. Procesinio sprendimo kategorija 17.2]

Kitoje norminėje administracinėje byloje pareiškėjas Vyriausybės atstovas kreipėsi į teismą su pareiškimu iširti, ar Vilniaus savivaldybės tarybos 2011 m. gruodžio 28 d. sprendimo Nr. 1-374 „Dėl privačios nuosavybės – kultūros paveldo statinių išorės ir jų aplinkos tvarkybos darbų išlaidų kompensavimo taisyklių tvirtinimo“ (toliau – ir Sprendimas Nr. 1-374) 1 punkte patvirtintos Privačios nuosavybės – kultūros paveldo statinių išorės ir jų aplinkos tvarkybos darbų išlaidų kompensavimo taisyklės (toliau – ir Taisyklės) ta apimtimi, kurioje ši tvarka yra nustatyta ir taikoma ne tik savivaldybės teritorijoje paskelbtų saugomais kultūros paveldo objektų, o visų kultūros paveldo objektų, tvarkybos darbų kompensavimui, neprieštarauja Nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatymo (toliau – ir NKPI) 28 straipsnio 2 dalies bei Viešojo administravimo įstatymo 3 straipsnio 1 dalies 1 punkto ir 6 straipsnio 2 dalies nuostatoms.

Išanalizavusi aktualų teisinį reguliavimą, teisėjų kolegija pareiškėjui kilusias abejones patvirtino. Šią išvadą teisėjų kolegija padarė, sistemiškai aiškindama NKPI 28 straipsnio 2 dalyje įtvirtinta, kad savivaldybės tarybos sprendimu savivaldybė gali kompensuoti iš savo biudžeto lėšų ne savivaldybei nuosavybės teise priklausančio, bet jos teritorijoje esančio paskelbto saugomu kultūros paveldo objekto tvarkybos darbus. Tokia įstatymo nuostatos formuluotė nesudaro prielaidų abejoti, kad įstatymų leidėjo tikslas buvo suteikti teisę savivaldybėms, atsižvelgiant į galimybes, kompensuoti ne bet kurio jos teritorijoje esančio saugomo kultūros paveldo objekto tvarkybos darbus, bet būtent nustatyta tvarka paskelbto saugomu. Teisėjų kolegijos vertinimu, plečiamasis šios teisės normos aiškinimas prieštarautų jos turiniui ir įstatymų leidėjo ketinimams.

Teisėjų kolegija taip pat pripažino, kad viena iš savivaldybės savarankiškųjų funkcijų yra kraštovaizdžio, nekilnojamųjų kultūros vertybių ir savivaldybės įsteigtų saugomų teritorijų tvarkymas ir apsauga, savivaldybės teritorijoje esančių želdynų, želdinių apsauga, tvarkymas ir kūrimas, inventorizacijos, apskaitos, atskirųjų želdynų žemės sklypų kadastrinių matavimų ir įrašymo į Nekilnojamojo turto registrą organizavimas ir stebėseną. Vis dėlto savivaldybės nėra absoliučiai savarankiškos, jas riboja konstitucinis teisinės valstybės, įstatymų viršenybės principai. Savivaldybių veikimo laisvė ir savarankiškumas yra saistomi Konstitucijoje bei įstatymuose apibrėžtos jų kompetencijos.

Apibendrinusi tai, kas išdėstyta, teisėjų kolegija nurodė, kad NKPI 28 straipsnio 2 dalis eksplicitiškai tiksliai apibrėžia savivaldybės įgalinimus. Todėl savivaldybės taryba, nenurodydama, kad ji tvirtina paskelbto saugomu privačios nuosavybės kultūros paveldo statinių išorės ir jų aplinkos tvarkybos darbų išlaidų kompensavimo taisyklės, viršijo teisės aktų jai suteiktą kompetenciją. Atsižvelgus į tai, Sprendimas Nr. 1-374 ir Taisyklės pripažintos prieštaraujančiomis Nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatymo 28 straipsnio 2 dalies, Viešojo administravimo įstatymo 3 straipsnio 1 dalies 1 punkto ir 6 straipsnio 2 dalies nuostatoms.

[2012 m. rugpjūčio 23 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A⁴⁴⁴-2731/2012. Procesinio sprendimo kategorija 17.2; 35.2]

Bylos dėl mokesčių teisinių santykių

2012 metais nemažą dalį visų Vyriausiojo administracinio teismo išnagrinėtų ginčų sudarė mokestiniai bei kiti ginčai, kylantys iš mokesčių teisinių santykių (mokesčių bylos). Šiose bylose ne tik buvo sėkmingai remiamasi ankstesniais metais šio teismo jurisprudencijoje suformuotomis teisės aiškinimo ir taikymo taisyklėmis, bet ir toliau vystoma administracinių teismų praktika šioje srityje. Iš tiesų, reikšmingais apžvelgiamo laikotarpio sprendimais ne tik buvo aprėpti nauji, su mokesčių teisiniais santykiais susiję, klausimai, bet ir šalinami jurisprudencijos neaiškumai, prieštaravimai.

Didelį dėmesį apžvelgiamais metais Vyriausiajam administraciniam teismui teko skirti mokesčių byloms, kuriose buvo nagrinėjami klausimai dėl netiesioginių mokesčių, t. y. pridėtinės vertės mokesčio (toliau – ir PVM), akcizų bei maitų. Kadangi su šiais mokesčiais susiję teisiniai santykiai, be kita ko, yra reguliuojami Europos Sąjungos teisės aktų nuostatomis, sprendžiant iš šių santykių kylančius ginčus administraciniams teismams tenka pareiškta remtis ne tik nacionaline, bet ir Sąjungos teise ir šios organizacijos teisminių institucijų praktika.

Kiek tai susiję su PVM, ne paslaptis, jog ūkio subjektų sukčiavimas šiuo mokesčiu ar (ir) piktnaudžiavimas siekiant įgyti mokestinį pranašumą yra aktuali problema ne tik Lietuvoje, bet ir kitose Europos Sąjungos valstybėse narėse. Kova su galimu sukčiavimu, mokesčių vengimu ir piktnaudžiavimu yra tiek šios Sąjungos, tiek nacionalinės teisės pripažintas ir ja siekiamas tikslas. Tačiau priemonės turi būti ne tik proporcingos šiam tikslui pasiekti, bet ir neturi paneigti tikslų, kurių yra siekiama bendros PVM sistemos Europos Sąjungos teritorijoje sukūrimu, jomis neturi būti paneigiamos sąžiningų ūkio subjektų įgytos teisės bei teisėti lūkesčiai, įskaitant teisę į PVM atskaitą. Tad ir apžvelgiamu laikotarpiu pasitaikydavo atvejų, kai Vyriausiajam administraciniam teismui teko naikinti vietos mokesčių administratoriaus ir (ar) mokestinį ginčą nagrinėjusių institucijų priimtus sprendimus, kuriais buvo nepagrįstai paneigta apmokestinamojo asmens teisė į PVM atskaitą.

Iš tiesų, kaip, išanalizavusi Europos Sąjungos Teisingumo Teismo (toliau – ir Teisingumo Teismas) praktiką ir joje suformuluotas teisės aiškinimo ir taikymo taisykles, konstatavo išplėstinė teisėjų kolegija administracinėje byloje Nr. A⁵⁷⁵-1686/2012, teisės į PVM atskaitą ribojimas gali būti teisėtas ir pagrįstas tuomet, jei atsižvelgus į objektyvias aplinkybes, nustatoma viena iš trijų alternatyvių aplinkybių – apmokestinamojo asmens sukčiavimas, apmokestinamojo asmens piktnaudžiavimas arba apmokestinamojo asmens dalyvavimas tokia sukčiavime, tai yra žinojimas ar turėjimas žinoti, kad įsigydamas prekes (paslaugas) jis dalyvauja į kito asmens sukčiavimą PVM įtrauktame sandoryje. Šios aplinkybės gali būti konstatuotos tik objektyviai įvertinus realų nagrinėjamų sandorių pobūdį, jų prasmę, turinį ir paskirtį, sudarymo priežastis ir ekonominį kontekstą, teisinius, ekonominius, asmeninius sandoriuose dalyvaujančių subjektų ryšius.

Apžvelgiamoje byloje buvo nustatyta, kad UAB „Šimtas aukštų“ iš lizingo bendrovės įsigijo ilgalaikį turą, kuriuo naudojos ketverius metus. Tačiau dėl jos nemokumo ir nevykdomų įsipareigojimų, nulėmusio bankroto bylos šiai įmonei iškėlimą, lizingo bendrovė šio ilgalaikio turto lizingo sutartis vienašališkai nutraukė. Kadangi tokiu būdu pasikeitė ilgalaikio turto tiekimo atlygis, lizingo bendrovė dėl sugražinto turto išrašė kreditines sąskaitas faktūras ir patikslino pardavimo PVM. Šią sumą UAB „Šimtas aukštų“ deklaravo patikslindama atitinkamo laikotarpio šio mokesčio deklaracijoje nurodytą atskaitytino PVM sumą (ją sumažindama), tačiau mokėtino mokesčio į valstybės biudžetą nepervedė. Tą patį mėnesį šį ilgalaikį turą iš tos pačios lizingo bendrovės įsigijo pareiškėjas, kuris įsigijimo PVM įtraukė į atskaitą.

Atlikęs pareiškėjo mokestinį patikrinimą, vietos mokesčių administratorius priimtu sprendimu paneigė jo teisę į minėto PVM atskaitą iš esmės teigdamas, jog pareiškėjas žinojo ar turėjo galimybę žinoti, jog ankstesnėje įsigyto turto apyvartos grandinėje (tarp UAB „Šimtas aukštų“ ir lizingo bendrovės) UAB „Šimtas aukštų“ nesumokės PVM. Tokios pozicijos mokesčių administratorius laikėsi, be kita ko, atsižvelgęs į pareiškėjo ir UAB „Šimtas aukštų“ tarpusavio ryšius (sąsają) atskleidžiančias aplinkybes

(iš UAB „Šimtas aukštų“ pas pareiškėją dirbti perėjusius darbuotojus, akcininkų ryšius, veiklos tapatumą, pareiškėjo perimtus išsipareigojimus, veiklos vykdymo vietų sutaptį ir kt.).

Tačiau įvertinusi ilgalaikio turto tiekimo grandinėje buvusius sandorius pagal anksčiau minėtas taisykles, išplėstinė teisėjų kolegija padarė išvadą, kad byloje nebuvo objektyvių duomenų, kurie patvirtintų, jog nagrinētu atveju atliktų sandorių pagrindinis tikslas buvo siekis gauti neteisėtos mokestinės naudos. Visi nagrinėti sandoriai buvo realūs ir teisėti, pagrįsti ekonomine logika, o įvykęs įmonės bankrotas – natūralus ekonominis-teisinis reiškinys, kuris pats savaime nėra neteisėtas. Vien tik aplinkybė, kad bankrutuojanti įmonė dėl nemokumo negali sumokėti tam tikrų PVM sumų, nereiškia, kad kuris nors iš anksčiau aptartų ginčo prekių tiekimo ir grąžinimo sandorių (ar jų visuma) buvo sandoris, kuriuo objektyviai buvo siekiama sukčiauti ar piktnaudžiauti. Tai lėmė, jog sukčiavimas ar piktnaudžiavimas aptariamu atveju nebuvo nustatytas. Nenustačius nei sukčiavimo, nei piktnaudžiavimo aplinkybių, šioje byloje taip pat buvo konstatuota, jog nėra pagrindo svarstyti, ar pareiškėjas dalyvavo tokia sukčiavime, tai yra žinojo ar turėjo galimybę žinoti, kad įsigydamas prekes jis dalyvauja į sukčiavimą įtrauktame sandoryje.

Išplėstinė teisėjų kolegija apžvelgiamoje administracinėje byloje priimtame sprendime taip pat pažymėjo, jog aktualūs teisės aktai nenumato galimybės riboti apmokestinamojo asmens teisę į PVM atskaitą ar perkelti mokestinę prievolę naujai įsteigtai įmonei vien dėl pirmiau įsteigtos įmonės nemokumo. Tam tikrų, ypač teisės normoms iš esmės neprieštarujančių ryšių tarp bankrutuojančios ir naujai įsteigtos įmonės egzistavimas savaime minėtos išvados nepaneigia. Teismas taip pat atkreipė dėmesį į tai, kad Pridėtinės vertės mokesčio įstatyme (toliau – ir PVM įstatymas) nėra įgyvendintos 2006 m. lapkričio 28 d. Tarybos direktyvos 2006/112/EB dėl PVM bendros sistemos 205 straipsnio nuostatos, įtvirtinančios solidarios prievolės sumokėti PVM galimybę, o tiesiogiai jos negali būti taikomos. Mokesčių administratorius ginčo atveju neįrodinėjo nei solidarios prievolės sumokėti PVM galimybės, nei galimybės, pasinaudojus minėtos direktyvos 11 straipsnyje įtvirtinta procedūra, bankrutuojančią įmonę ir naujai įsteigtą įmonę laikyti vienu apmokestinamuoju asmeniu.

Šiomis aplinkybėmis išplėstinė teisėjų kolegija pripažino, jog mokesčių administratorius nepagrįstai paneigė pareiškėjo teisę į minėto PVM atskaitą.

[2012 m. balandžio 23 d. išplėstinės teisėjų kolegijos sprendimas administracinėje byloje **Nr. A⁵⁷⁵-1686/2012**. *Uždaroji akcinė bendrovė „NK statyba“ prieš Valstybinę mokesčių inspekciją prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos*. Procesinio sprendimo kategorija 9.3.5]

Apžvelgiamoje srityje paminėtina ir administracinė byla **Nr. A⁴³⁸-365/2012**, kurioje Vyriausiojo administracinio teismo teisėjų kolegija sprendė, jog pareiga pakankamai teisiškai nustatyti objektyvius įrodymus, leidžiančius daryti išvadą, kad apmokestinamasis asmuo žinojo ar galėjo žinoti, jog sandoris, kuriuo remiamasi siekiant pagrįsti teisę į atskaitą, susijęs su tiekėjo ar kito ūkio subjekto, dalyvaujančio tiekimo grandinėje, atliekamu sukčiavimu, tenka mokesčių administratoriui. Ši išvada, be kita ko, buvo grindžiama Teisingumo Teismo 2012 m. birželio 21 d. prejudiciniame sprendime sujungtose bylose *Mahagében ir Dávid* (C-80/11 ir C-142/11) pateiktomis taisyklėmis. Toks įrodinėjimo naštos paskirstymas nagrinētu atveju lėmė vertinimą, jog mokesčių administratorius nepateikė jokių objektyvių įrodymų (neįrodė), leidusių daryti vienareikšmišką išvadą, kad pareiškėjas, kuriam buvo paneigta teisė į pirkimo PVM atskaitą, žinojo ar galėjo žinoti apie tiekėjo sukčiavimą.

[2012 m. liepos 5 d. sprendimas administracinėje byloje **Nr. A⁴³⁸-365/2012**. *Uždaroji akcinė bendrovė „Informacijos saugumo agentūra“ prieš Valstybinę mokesčių inspekciją prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos*. Procesinio sprendimo kategorija 9.5.1]

Be klausimų, susijusių su iš bendros PVM sistemos atsirandančių apmokestinamųjų asmenų teisių realizavimu, Vyriausiajam administraciniam teismui 2012 metais teko spręsti klausimus ir dėl vieno iš pagrindinio šio mokesčio elementų – objekto, nustatant, ar atitinkamas prekių tiekimas ir (ar) paslaugų teikimas yra (ne)apmokestinamas PVM.

Pavyzdžiui, administracinėje byloje **Nr. A⁶⁰²-200/2012** išplėstinė teisėjų kolegija sprendė, ar žemės ūkio paskirties žemės sklypų pardavimas gali būti laikomas „žemės statyboms“ tiekimu PVM įstatymo 32 straipsnio 2 dalies prasme. Ši įstatymo nuostata (2002 m. kovo 5 d. įstatymo Nr. IX-751 redakcija) įtvirtina, kad PVM neapmokestinamas žemės pardavimas ar kitoks perdavimas, kai pagal sandorio sąlygas asmuo, kuriam tokia žemė perduodama, arba trečioji šalis įgyja teisę disponuoti ja kaip jos savininkas, išskyrus žemę, perduodamą kartu su naujais pastatais ar statiniais ar jų dalimis, taip pat žemę statyboms. Žeme statyboms šiame straipsnyje laikomas žemės sklypas, kuris yra skirtas statybai, neatsižvelgiant į tai, ar tame sklype atlikti kokie nors tvarkymo darbai ar ne.

Byloje buvo nustatyta, kad pareiškėjas pardavė keturis žemės sklypus, kurių pagrindinė tikslinė naudojimo paskirtis buvo žemės ūkio. Šie žemės sklypai pateko į planuojamą gyvenamąją teritoriją, kuri buvo numatyta patvirtintame bendrajame plane. Be to, iki žemės sklypų perleidimo pareiškėjas (mokesčio mokėtojas) buvo pateikęs prašymus dėl detaliųjų planų visiems keturiems žemės sklypams rengimo, o dokumentuose nurodytas planavimo tikslas – sklypų paskirties keitimas į kitą, naudojimo būdo keitimas į gyvenamąją teritoriją, žemės sklypų padalijimas į mažesnius žemės sklypus, numatant mažaaukščių namų statybą. Mokesčių administratorius manė, kad žemės sklypo perleidimo pripažinimą „žemės statyboms“ tiekimu gali lemti ne tik sklype esančiai žemei nustatyta pagrindinė tikslinė žemės naudojimo paskirtis, bet ir objektyvūs bylos duomenys, pavyzdžiui, aktyvūs žemės sklypo pardavėjo (apmokestinamojo asmens) veiksmai prieš žemės sklypo pardavimą, kas patvirtina, jog faktiškai galutinė tiekiamo žemės sklypo paskirtis yra šio sklypo naudojimas statybai.

Tačiau Vyriausiojo administracinio teismo išplėstinė teisėjų kolegija su šia mokesčių administratoriaus pozicija nesutiko ir išanalizavusi Europos Sąjungos teisę, įtvirtinančią bendrą PVM sistemą, taip pat ją aiškinančią Teisingumo Teismo praktiką, pirmiausia pažymėjo, jog valstybės narės turi diskreciją apibrėžti tai, kokia žemė yra pripažįstama „žeme statyboms“ apmokestinimo PVM tikslais.

Šiuo aspektu teismas, išanalizavęs nacionalines teisės aktų, įskaitant Statybos ir Žemės įstatymus, nuostatas, pripažino, kad sprendžiant, ar perduodamas žemės sklypas yra apmokestinamas PVM pagal PVM įstatymą, lemiamą reikšmę turi teisės aktų nustatyta tvarka nustatyta pagrindinė tikslinė žemės naudojimo paskirtis ir patvirtinti teritorijų planavimo dokumentai, pagal kuriuos nustatomos konkrečių sklypų ar jų grupių užstatymo sąlygos. Konkretus žemės sklypas iš esmės gali būti priskirtas statybos sklypų kategorijai *inter alia* „žemei statyboms“ PVM įstatymo 32 straipsnio 2 dalies taikymo prasme, kai teisės aktuose nustatyto subjekto sprendimu pagal parengtus ir patvirtintus specialiuosius teritorinio planavimo dokumentus ir (ar) detaliuosius planus šiame sklype esančiai žemei nustatoma tokia pagrindinė tikslinė žemės naudojimo paskirtis, kurios naudojimo būdas bei pobūdis leidžia šioje žemėje vykdyti statybą.

Kaip buvo pažymėta apžvelgiamoje nutartyje, sprendžiant klausimą, ar tiekiamą prekę (ar perduodama žemė įgyvendinant nuosavybės teises) nėra PVM objektas, visų pirma turi būti vadovaujama objektyviais kriterijais dėl perduodamos žemės teisinio režimo, esančio apmokestinimo prievolės atsiradimo metu, todėl, atsižvelgusi į tai, kas išdėstyta, bei įvertinusi konkrečios bylos aplinkybes, išplėstinė teisėjų kolegija mokesčių administratoriaus apeliacinių skundą atmetė.

[2012 m. liepos 5 d. išplėstinės teisėjų kolegijos nutartis administracinėje byloje **Nr. A⁶⁰²-200/2012**. D. Č. prieš *Valstybinę mokesčių inspekciją prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos*. Procesinio sprendimo kategorija 9.3.1]

Kitoje administracinėje byloje (bylos **Nr. A⁴³⁸-1367/2012**) buvo sprendžiama dėl statinio esminio pagerinimo, kaip pagrindo tokio statinio pardavimą (perdavimą) apmokestinti PVM. Šis klausimas kilo ginčo teisiniams santykiams taikant PVM įstatymo 32 straipsnio 1 dalį (2007 m. lapkričio 13 d. įstatymo Nr. X-1322 redakcija), kuri įtvirtino, kad PVM neapmokestinamas pastatų, statinių ar jų dalių (išskyrus naujus pastatus ir statinius, naujas pastatų ir statinių dalis) pardavimas ar kitoks perdavimas, kai pagal sandorio sąlygas asmuo, kuriam toks daiktas perduodamas, arba trečioji šalis įgyja teisę disponuoti juo kaip jo savininkas. Laikoma, kad naujas pastatas ar statinys – tai nebaigtas pastatas ar statinys, taip pat baigtas pastatas ar statinys – 24 mėnesius po jo užbaigimo (pripažinimo tinkamu naudoti) arba esminio

pagerinimo. To paties įstatymo 2 straipsnio 20 dalis (2009 m. gruodžio 3 d. įstatymo Nr. XI-518 redakcija) nustato, kad pastato (statinio) esminis pagerinimas – statybos darbai, kurie pailgina pastato ar statinio naudingo tarnavimo laiką arba pagerina jo naudingąsias savybes.

Aiškindama šias teisės normas lingvistiniu, teleologiniu bei loginiu teisės aiškinimo metodais, Vyriausiojo administracinio teismo teisėjų kolegija pažymėjo, kad joje nurodyti statybos darbai (jų vertės aspektu) siejami su pastato (statinio) vertės pakeitimu (padidėjimu), t. y. su verte, kuri pagal jos esmę ir prigimtį apima tiek pastato ar statinio sukūrimo darbams apmokėti panaudotas lėšas, tiek ir šiam tikslui panaudotų statybinių medžiagų kainą. Siekiant detalizuoti statybos darbus, kurie iš esmės pagerina pastato vertę bei jo naudingąsias savybes, taikytinas Statybos įstatymo 2 straipsnio 18 dalyje (2004 m. balandžio 29 d. įstatymu Nr. IX-2215 redakcija) įtvirtintas statinio rekonstravimo apibrėžimas, nes pagal šią teisės normą statinio rekonstravimas – tai statybos rūšis, kurios tikslas – iš esmės pertvarkyti esamą statinį, sukurti jo naują kokybę. Statybos įstatymo 2 straipsnio 18 dalis apibrėžia, kas yra esminis statinio pertvarkymas, jo naujos kokybės sukūrimas (statinio rekonstravimas).

Atsižvelgdamas į paminėtą teisinį reguliavimą, Vyriausiasis administracinis teismas padarė išvadą, jog savo esme pastato esminiu pagerinimu laikytini rekonstravimo statybos darbai. Teismas taip pat pažymėjo, kad pastato kvalifikavimas iš esmės pagerintu turi būti vertinamas individualiai kiekvienu konkrečiu atveju, atsižvelgiant į atliktus statybos darbus bei analizuojant, ar minėtais darbais buvo padidinta statinio (pastato) vertė pagal jo esmę ir prigimtį. Statybos įstatymas detalčiai reglamentuoja įvairias statybos darbų rūšis, todėl, siekiant įvertinti atliktus statybos darbus bei juos tinkamai kvalifikuoti, turi būti vadovujamasi šiuo specialiuoju įstatymu. Be jau minėtų statinio rekonstravimo darbų, kuriais siekiama iš esmės pertvarkyti statinį, Statybos įstatymo 2 straipsnyje taip pat įtvirtinti statinio remonto, statinio kapitalinio bei paprastojo (einamojo) remonto apibrėžimai. Todėl teisėjų kolegija konstatavo, kad Lietuvos teisės sistemoje yra detalčiai reglamentuota, kokie statybos darbai laikytini kaip statinio esminis pagerinimas, taip atskiriant juos nuo kitų statybos darbų rūšių.

Šiomis aplinkybėmis Vyriausiasis administracinis teismas sutiko su pirmosios instancijos teismo padaryta išvada, kad nagrinėtu atveju buvo atliktas esminis pastato pagerinimas, t. y. pastatas buvo rekonstruotas, taip iš esmės sukuriant naują jo kokybę. Iš bylos medžiagos buvo matyti, kad pastatas buvo pertvarkytas: buvo pristatytas priestatas, uždengtas naujas stogas, įvestas vandentiekis, šildymas, gamtinės dujos, taip pat pasikeitė pastato parametrai, pastato sienos iš medinių perdarytos į plytines, senasis namas buvo pertvarkomas, panaudojant nemažą dalį esamų pamatų ir sienų.

Atsižvelgusi į minėtas aplinkybes, teisėjų kolegija nusprendė, kad mokesčių administratorius tinkamai apskaičiavo pareiškėjui mokėtiną PVM, PVM delspinigius ir baudą.

[2012 m. balandžio 16 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A⁴³⁸-1367/2012. Uždaroji akcinė bendrovė „Purepro LT“ prieš Valstybinę mokesčių inspekciją prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos. Procesinio sprendimo kategorija 1.2, 8.1.1, 9.3.1]

Apžvelgiamais metais Vyriausiasis administracinis teismas toliau sėkmingai plėtojo savo praktiką, aiškindamas ir taikydamas apmokestinimą akcizais reglamentuojančių nacionalinės teisės aktų nuostatas, be kita ko, ir Europos Sąjungos teisės aktų ir šios organizacijos teisminių institucijų jurisprudencijos kontekste.

Administracinėje byloje Nr. A⁶⁰²-2292/2012 buvo nagrinėjamas mokestinis ginčas dėl mokesčių administratoriaus pareiškėjui apskaičiuoto ir nurodyto sumokėti akcizo už cigaretes ir su šiuo mokesčiu susijusių sumų. Buvo nustatyta, jog šios ginčo prekės 2008 m. lapkričio–gruodžio mėnesiais buvo neteisėtai įgytos ir laikytos Lietuvoje. 2008 m. lapkričio 27 ir 28 dienomis pareiškėjas dalį šių prekių (ne mažiau kaip 40 000 pakelių cigarečių) per Lietuvos ir Lenkijos teritorijas neteisėtai nugabeno į Hanoverio miestą (Vokietija), kur 2008 m. lapkričio 28 d. jas (prekes) iškrovė nenustatyti asmenys. Tų pačių metų gruodžio 5–7 dienomis pareiškėjas, tęsdamas nusikalstamą veiką, gabeno kitą dalį ginčo prekių (ne mažiau kaip 57 400 pakelių cigarečių) tuo pačiu maršrutu į Vokietiją, tačiau 2008 m. gruodžio 7 d. Lenkijoje jo vairuojamą vilkiką su neteisėtai gabentu kroviniu sulaukė šios šalies muitinės pareigūnai. Mokesčių administratorius laikė, kad akcizas už šias prekes yra mokėtinas Lietuvoje.

Vertindama šias aplinkybes, Vyriausiojo administracinio teismo išplėstinė teisėjų kolegija ginčo teisiniams santykiams taikytinas nacionalinės teisės aktų nuostatas aiškino 1992 m. vasario 25 d. Tarybos direktyvos 92/12/EEB dėl bendros tvarkos, susijusios su akcizais apmokestinamais produktais, ir jų laikymu, judėjimu ir kontrole, su paskutiniais pakeitimais padarytais 2004 m. lapkričio 16 d. Tarybos direktyva 2004/106/EB (toliau – ir Akcizų direktyva) ir Teisingumo Teismo praktikos kontekste.

Vadovaujantis Akcizų direktyvos 7 straipsnio 1 dalimi, jeigu akcizais apmokestinami produktai, kurie jau buvo išleisti [vartoti] vienoje valstybėje narėje, komerciniais tikslais yra laikomi kitoje valstybėje narėje, tuomet akcizas turi būti sumokėtas toje valstybėje narėje, kurioje šie produktai yra laikomi. Akcizų direktyvos 9 straipsnio 1 dalis įtvirtino, kad, nepažeidžiant [šios direktyvos] 6, 7 ir 8 straipsnių, akcizas tampa mokėtinu, kai [vartoti] vienoje valstybėje narėje skirti produktai komerciniais tikslais yra laikomi kitoje valstybėje narėje <...>. Remiantis šio straipsnio 2 dalimi, norėdamos nustatyti, ar [Akcizų direktyvos] 8 straipsnyje nurodytų produktų paskirtis yra komercinė, valstybės narės privalo, *inter alia*, atsižvelgti į: produktus laikančio asmens komercinį statusą bei jų laikymo priežastis; produktų laikymo vietą arba, jeigu reikia, gabenimo būdą; visus su produktais susijusius dokumentus; produktų pobūdį; produktų kiekį.

Analizuodama šias nuostatas, išplėstinė teisėjų kolegija nurodė, kad Akcizų direktyvos 9 straipsnio 2 dalis galėjo būti taikoma tik šios direktyvos 8 straipsnyje numatytiems produktams, t. y. akcizais apmokestinamiems produktams, kuriuos įsigijo ir gabeno pats privatus asmuo asmeniniam (individualiam) naudojimui. Tai reiškia, kad, sprendžiant klausimą dėl šios nuostatos (Akcizų direktyvos 9 str.) taikymo, būtina įvertinti, ar ginčo teisiniai santykiai pateko į Akcizų direktyvos 8 straipsnio reglamentavimo sritį.

Aiškindamas šią nuostatą, Teisingumo Teismas yra konstatavęs, kad, siekiant taikyti Akcizų direktyvos 8 straipsnį, akcizais apmokestinamus produktus turi įsigyti „privatus asmenys“ „asmeniniam naudojimui“, o juos gabenti turi „patys“ privatus asmenys. Šios sąlygos turi leisti nustatyti griežtai individualų (asmeninį) akcizais apmokestinamų produktų, kurie įsigijami vienoje valstybėje narėje, o vėliau išgabunami į kitą, įsigijimo pobūdį (šiuo klausimu žr. Teisingumo Teismo 1998 m. balandžio 2 d. prejudicinio sprendimo byloje *EMU Tabac ir kt.*, C-296/95, 25 ir 26 p.). Kaip yra pažymėjusi ši Europos Sąjungos teisminė institucija, iš Akcizų direktyvos 8 straipsnio matyti, kad ji nustato, jog produktai turi būti skirti individualiam juos įsigijusių privačių asmenų naudojimui, ir todėl ji neapima produktų, kuriuos įsigijo privatus asmuo ir kurie yra skirti kitų privačių asmenų naudojimui. Iš tiesų neturėtų būti manoma, kad tokių produktų laikymas yra griežtai individualaus (asmeninio) pobūdžio juos įsigijusio privataus asmens atžvilgiu (Teisingumo Teismo 2006 m. lapkričio 23 d. prejudicinio sprendimo byloje *Joustra*, C-5/05, 35 p.). Be to, Teisingumo Teismas minėto sprendimo *EMU Tabac ir kt.* 37 ir 40 punktuose jau yra nusprendęs, kad ši direktyvos nuostata netaikoma, jei akcizais apmokestinamų produktų pirkimas ir (ar) gabenimas atliekamas per atstovą.

Apžvelgiamoje byloje nebuvo ginčo, jog aptariamąs prekes pareiškėjas, veikdamas kartu su kitais bendrininkais, gabeno ne savo, bet kitų asmenų naudojimui (poreikiams), kas, kaip sprendė išplėstinė teisėjų kolegija, savaime sudarė pakankamą pagrindą pripažinti, jog Akcizų direktyvos 8 straipsnis nebuvo taikytinas ginčo atveju. Pripažinus, kad mokestinis ginčas nepateko į Akcizų direktyvos 8 straipsnio reguliavimo sritį, konstatuota, jog taip pat nėra taikytinas ir šio teisės akto 9 straipsnis.

Dėl Akcizų direktyvos 7 straipsnio taikymo minėtiems ginčo teisiniams santykiams išplėstinė teisėjų kolegija priminė, kad jo (straipsnio) 1 ir 2 dalys nustatė bendrą tvarką, pagal kurią produktai, kuriems nustatomas akcizas, išleisti vartoti vienoje valstybėje narėje, bet laikomi komerciniais tikslais kitoje valstybėje narėje, turi būti apmokestinami toje valstybėje narėje, kurioje šie produktai yra laikomi. Tokiu būdu apmokestinama yra toje valstybėje narėje, kurioje produktas bus naudojamas, o ne toje, kurioje produktas buvo išleistas vartoti (Teisingumo Teismo 2004 m. rugsėjo 9 d. prejudicinio sprendimo byloje *Meiland Azewijn*, C-292/02, 35 p.).

Kaip pastebėjo Vyriausiojo administracinio teismo išplėstinė teisėjų kolegija, neabejotina, kad neteisėtai išleistų vartoti produktų atveju, kaip buvo apžvelgiamoje byloje, paprastai gali būti sudėtinga nustatyti, kokioje konkrečioje valstybėje narėje jie (produktai) bus naudojami. Dėl vidaus sienų kontrolės

nebuvimo rizika, kad jos (nesumokėjus akcizo) galės būti parduotos galutiniams vartotojams kyla visoje Europos Sąjungos teritorijoje. Tačiau, išplėstinės teisėjų kolegijos vertinimu, kol šie produktai nekirto vidaus sienos, ji (rizika) yra didžiausia toje valstybėje narėje, kurioje produktai neteisėtai buvo išleisti vartoti. Todėl, vadovaujantis Akcizų direktyvos 6 straipsnio 1 dalimi, akcizas tokiu atveju turėtų būti sumokėtas būtent šioje valstybėje narėje. Kita vertus, jei šie produktai po išleidimo vartoti komerciniais tikslais per Sąjungos vidaus sieną pervežami į kitą valstybę narę, akcizais apmokestinamų produktų keliama grėsmė, kad jie bus parduoti galutiniams vartotojams, taip pat persikelia į šią (kitą) valstybę narę. Todėl, vadovaujantis, be kita ko, Akcizų direktyvos 7 straipsniu (taip pat šio teisės akto 9 ir 10 straipsniais) ir prieš tai paminėta Teisingumo Teismo praktika, akcizo mokėjimas irgi persikelia į ją (akcizais apmokestinamų produktų importo valstybę narę).

Šiomis aplinkybėmis išplėstinė teisėjų kolegija padarė išvadą, kad, remiantis kartu skaitomomis Akcizų direktyvos 6 straipsnio 1 dalies ir 7 straipsnio 1 dalies nuostatomis, rinkti akcizo mokestį pagal apžvelgiamai bylai aktualius teisės aktus pirmiausia buvo kompetentingos valstybės narės, kurioje akcizu apmokestinami produktai buvo įvežti ir laikomi komerciniais tikslais, institucijos, nepriklausomai nuo to, kad šie produktai jau buvo išleisti vartoti kitoje (prekių išgabavimo į kitą valstybę narę) valstybėje narėje, kaip tai suprantama pagal Akcizų direktyvos 6 straipsnio 1 dalį.

Toliau vertindama, ar pagal apžvelgiamoje administracinėje byloje nustatytas ginčo teisiniams santykiams aktualias faktines aplinkybes ginčo produktai turėjo būti pripažinti laikytais komerciniais tikslais Lenkijoje ir Vokietijoje Akcizų direktyvos 7 straipsnio 1 dalies prasme, išplėstinė teisėjų kolegija atkreipė dėmesį į tai, kad Teisingumo Teismas yra pripažinęs, jog Akcizų direktyva yra pagrįsta tuo, kad produktai, kurie nėra laikomi asmeniniais tikslais (asmeniniams (individualiems) poreikiams tenkinti), turi būti būtinai pripažinti laikomais komerciniais tikslais (žr. minėto Teisingumo Teismo prejudicinio sprendimo byloje *Joustra* 51 p.). Kadangi ginčo prekės nebuvo laikomos asmeniniais tikslais, tai akivaizdžiai patvirtino baudžiamojoje byloje nustatytos ir baudžiamajame įsakyme konstatuotos faktinės ginčo produktų išleidimo vartojimui, gabavimo, pristatymo bei sulaikymo aplinkybės, taip pat ypač didelis neteisėtai į apyvartą išleistų cigarečių kiekis (ne mažiau kaip 97 400 vnt. pakelių), išplėstinė teisėjų kolegija sutiko su Mokestinių ginčų komisijos vertinimu, kad Lietuva nebuvo kompetentinga išieškoti akcizą už ginčo produktus.

[2012 m. gruodžio 18 d. išplėstinės teisėjų kolegijos sprendimas administracinėje byloje **Nr. A⁶⁰²-2292/2012**. V. P. prieš *Valstybinę mokesčių inspekciją prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos*. Procesinio sprendimo kategorija 9.4; 9.10]

Mokslo doktrinoje netiesioginiams mokesčiams priskiriami muitai, skirtingai nuo kitų Lietuvos Respublikos teritorijų taikomų mokesčių ir privalomųjų mokėjimų į valstybės piniginius fondus, priklauso išimtinai Europos Sąjungos kompetencijai. Su šiuo mokesčiu susiję teisiniai santykiai pirmiausia yra reguliuojami Europos Sąjungos teisės aktais, kurie, pavyzdžiui, 1992 m. spalio 12 d. Tarybos reglamentas (EEB) Nr. 2913/92, nustatantis Bendrijos muitinės kodeksą (toliau – ir Bendrijos muitinės kodeksas, Muitinės kodeksas), yra taikomi tiesiogiai, o nacionalinės teisės aktų nuostatos taikomos tiek, kiek tai numatyta Sąjungos teisės aktuose. Todėl nenuostabu, kad sprendžiant ginčus šioje srityje Vyriausiajam administraciniam teismui tenka ne tik tiesiogiai taikyti Europos Sąjungos teisės aktus, bet ir remtis Teisingumo Teismo praktikoje išdėstytu šių nuostatų aiškinimu.

Administracinėje byloje **Nr. A⁴⁴²-2627/2012** buvo sprendžiamas klausimas dėl laikinojo įvežimo perdirbti procedūros, atliekamos naudojant sąlyginio neapmokestinimo sistemą, pažeidimo, kai neteisėtai užpildžius deklaraciją buvo importuotos ir vėliau reeksportuotos prekės (automobiliai), kurios priskiriamos ne tiems Kombinuotosios nomenklatūros (KN) kodams, kuriems galėjo būti taikomi aptariami muitinės sankcionuoti veiksmai.

Šioje byloje pareiškėjas (importuotojas) neginčijo to fakto, jog prekes deklaravo laikinojo įvežimo perdirbti muitinės procedūrai neturėdamas leidimo, tačiau, jo nuomone, tai buvo tik formalus pažeidimas, o sprendžiant dėl jo apmokestinimo būtina vadovautis ir teikti pirmenybę įvykdytos veiklos turiniui, t. y.

tam, kad prekės (automobiliai) buvo deklaruotos laikinojo įvežimo perdirbti muitinės procedūrai, buvo perdirbtos muitinei prižiūrint ir per nustatytus terminus išvežtos į trečiąsias šalis.

Tačiau Vyriausiasis administracinis teismas nesutiko su tokiais pareiškėjo teiginiais, pirmiausia primindamas, jog Bendrijos muitinės kodekso 85 straipsnis nustato, kad bet kuri ekonominę poveikį turinti muitinės procedūra gali būti atliekama tik gavus muitinės leidimą. Šio kodekso 87 straipsnio 1 dalis nustato, kad atitinkamos procedūros taikymo sąlygos nustatomos leidime, o pagal šio straipsnio 2 dalį leidimo turėtojas turi pranešti muitinei apie visus po leidimo gavimo atsiradusius veiksnius, kurie gali turėti įtakos tolesniam naudojimuisi leidimu arba jo turiniui. Pagal Muitinės kodekso 204 straipsnio 1 dalies a punktą importo skola muitinei atsiranda neįvykdžius bent vienos iš prievolių, susijusių su importo muitais apmokestinamoms prekėms įformintos muitinės procedūros taikymu, nebent nustatyta, kad minėtas pažeidimas neturi esminės įtakos tinkamam atitinkamos muitinės procedūros taikymui. Skola muitinei pagal šią nuostatą atsiranda „neįvykdžius bent vienos iš prievolių, susijusių su <...> muitinės procedūros taikymu“, taigi yra susijusi su visomis prievolėmis, išplaukiančiomis iš atitinkamos muitinės procedūros (Teisingumo Teismo 2012 m. rugsėjo 6 d. sprendimo byloje *Döhler*, C-262/10, 39 p.). Laikinojo įvežimo perdirbti procedūra, atliekama naudojant sąlyginio neapmokestinimo sistemą, yra išimtinė priemonė, skirta tam, kad būtų palengvintas tam tikrų ekonominių veiklų vykdymas. Ši procedūra apima ne Bendrijos kilmės prekių buvimą Sąjungos muitų teritorijoje, kas kelia riziką, kad, neatlikus muitinės formalumų, šios prekės pateks į valstybių narių rinkas (Teisingumo Teismo 2010 m. liepos 15 d. sprendimo byloje *DSV Road*, C-234/09, 31 p.). Kadangi taikant šią procedūrą egzistuoja akivaizdi rizika, susijusi su teisingu Sąjungos muitų teisės aktų taikymu ir muitų surinkimu, šia procedūra besinaudojantys asmenys turi griežtai laikytis iš jos išplaukiančių prievolių. Taip pat reikia griežtai aiškinti pasekmes, kurių gali jiems kilti, jeigu jie nevykdo savo prievolių (Teisingumo Teismo 2010 m. sausio 14 d. sprendimo sujungtose bylose *Terex Equipment ir kt.*, C-430/08 ir C-431/08, 42 p.).

Atitinkamai, paisydamas Teisingumo Teismo praktikos, Vyriausiasis administracinis teismas iš esmės vertino, kad minėtas pareiškėjo pažeidimas sąlygojo skolos muitinei atsiradimą.

[2012 m. lapkričio 5 d. nutartis administracinėje byloje **Nr. A⁴⁴²-2627/2012**. *V. S. individuali įmonė prieš Muitinės departamentą prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos*. Procesinio sprendimo kategorija 9.3.2; 9.3.7; 10.8]

Skolos muitinei atsiradimo klausimu paminėtina ir administracinė byla **Nr. A¹⁴³-250/2012**, kurioje buvo nustatyta, kad 2009 m. balandžio 23 d. per Vilniaus teritorinės muitinės Šalčininkų krovinių postą pagal TIR knygelę kroviniu automobiliu su Ukrainos muitinės užplombuota priekaba buvo vežamos vežėjo deklaruotos prekės – 21 maišas su medžio pjuvenų granulėmis. Po muitinio patikrinimo paminėtame poste automobilis su kroviniu buvo išleistas pristatyti prekes į paskirties muitinės įstaigą. Tačiau apie penkių kilometrų atstumu (praėjus apie 15 min. nuo paminėto išleidimo) jis buvo sustabdytas muitinės kriminalinės tarnybos pareigūnų ir grąžintas pakartotiniam muitiniam patikrinimui į minėtą krovinių postą. Pakartotinio patikrinimo metu automobilio užplombuotoje dalyje (priekaboje) tarp paminėtų vežėjo deklaruotų prekių buvo surastos paslėptos (vežėjo nedeklaruotos) 335 cigarečių dėžės (3 350 000 vnt. cigarečių) su Rusijos Federacijos akcizų ženklais (banderolėmis).

Savo nesutikimą su apskaičiuota mokesetine prievole pareiškėjas, be kita ko, grindė aplinkybe, jog esant aptariamai faktinei situacijai muitinė, jo manymu, nepagrįstai netaikė Bendrijos muitinės kodekso 233 straipsnio 1 dalies d punkto, pagal kurį skola muitinei išnyksta, jeigu prekės, su kuriomis susijusi skola muitinei, sulaikomos jų neteisėto įvežimo metu ir tuo pat metu arba vėliau konfiskuojamos. Šio nesutikimo kontekste pareiškėjas, akcentuodamas faktines aplinkybes, kad paminėtas krovinyje muitinės pareigūnų buvo sustabdytas esant labai mažam atstumui nuo pirmosios iš paminėtų muitinės patikros vietos (5 km) ir per labai trumpą nuo pirmojo patikrinimo laiką (15 min.), o antras iš paminėtų muitinės patikrinimų buvo atliktas tame pačiame patikrinimo poste, teigė, kad Bendrijos muitinės kodekso 233 straipsnio 1 dalies d punkto taikymo prasme galima daryti pagrįstą prielaidą, jog paminėtos nelegaliai įvežtos cigaretės buvo sulaikytos jų neteisėto įvežimo į Bendrijos muitų teritoriją metu ir tuo pat metu

buvo konfiskuotos. Pareiškėjo teigimu, tai suponuoja, kad nurodytos teisės normos taikymo požiūriu skola muitinei atsakovų turėjo būti pripažinta išnykusia.

Šiuo aspektu Vyriausiojo administracinio teismo teisėjų kolegija pirmiausia pažymėjo, kad pastaroji Bendrijos muitinės kodekso nuostata yra taikoma situacijai, kai importo skola muitinei dėl neteisėto prekių įvežimo į Bendrijos muitų teritoriją jau buvo atsiradusi. Pagal šio kodekso 202 straipsnį, skola muitinei atsiranda neteisėto prekių įvežimo momentu, o, kaip pažymėta anksčiau, ginčo atveju ši paminėtų prekių (tuo pačiu ir cigarečių) gabenimo stadija jau buvo pasibaigusi. Todėl teisėjų kolegija sprendė, kad Bendrijos muitinės kodekso 202 straipsnio taikymo požiūriu vežėjo skola muitinei muitinės buvo užfiksuota pagrįstai. Aptariamame Bendrijos muitinės kodekso 233 straipsnio 1 dalies d punkte (apžvelgiamai bylai aktuali aspektu) nurodyta, kad skola muitinei išnyksta, jeigu prekės, su kuriomis susijusi skola muitinei yra atsiradusi vadovaujantis 202 straipsniu, sulaikomos jų neteisėto įvežimo metu ir tuo pat metu arba vėliau konfiskuojamos. Iš šios teisės normos matyti, kad lemiamą reikšmę jos taikymui turi aplinkybė, kad neteisėtai įvežtos prekės buvo (yra) sulaikomos jų neteisėto įvežimo metu. Kolegijai nekilo abejonių, kad šioje teisės normoje pateikta samprata „neteisėto įvežimo metu“ turi būti suprantama ir aiškinama taip, kad prekių sulaikymas turi įvykti pirmosios Bendrijos muitų teritorijos patikros posto teritorijoje (šiuo atveju Vilniaus teritorinės muitinės Šalčininkų krovinių posto teritorijoje) ir tai turi būti padaryta prekes įvežant į šią teritoriją, o ne jas grąžinant į ją po to, kai jos buvo įleistos į Bendrijos muitų teritoriją tolimesniems muitinės procedūros veiksams atlikti.

[2012 m. sausio 25 d. nutartis administracinėje byloje **Nr. A¹⁴³-250/2012**. *Lietuvos nacionalinė vežėjų automobiliais asociacija „Linava“ prieš Muitinės departamentą prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos*. Procesinio sprendimo kategorija 10.8.1; 37.1]

Administracinėje byloje **Nr. A²⁶¹-1303/2012**, be kita ko, buvo vertinamas mokesčių administratoriaus atsisakymas atleisti pareiškėją nuo jam apskaičiuotų nesumokėto maito delspinigių. Pareiškėjas savo nesutikimą su tokiu mokesčių administratoriaus sprendimu iš esmės grindė vienintele aplinkybe, jog nurodytų delspinigių skaičiavimo metu jis turėjo mokesčių permoką, todėl dėl nesumokėto maito biudžetas žalos nepatyrė.

Šiuo klausimu Vyriausiasis administracinis teismas pirmiausia pastebėjo, kad atleidimas nuo maito delspinigių išimtinai reglamentuojamas Bendrijos muitinės kodekso 232 straipsnio 2 dalimi, todėl šio mokesčių mokėtojo prašymas dėl atleidimo nuo maito delspinigių turi būti vertinamas tik šios Bendrijos muitinės kodekso nuostatos taikymo, o ne nacionalinės teisės taikymo požiūriu.

Pagal Bendrijos muitinės kodekso 232 straipsnio 2 dalies a punktą, muitinė turi teisę neskaičiuoti delspinigių, jeigu atsižvelgiant į skolininko padėtį tai galėtų jam sukelti rimtų ekonominių ir socialinių sunkumų. Pasak Vyriausiojo administracinio teismo teisėjų kolegijos, šioje teisės normoje, kaip ir kituose Bendrijos muitinės kodekso 232 straipsnio 2 dalies punktuose, reglamentuojančiuose teisinius santykius dėl atleidimo nuo maito delspinigių, nėra numatyta galimybė tai padaryti, atsižvelgiant į paminėtas pareiškėjo prašyme nurodytas aplinkybes. Faktinių aplinkybių, su kuriomis yra siejama galimybė taikyti Bendrijos muitinės kodekso 232 straipsnio 2 dalies nuostatas, pareiškėjas nenurodė. Todėl teisėjų kolegija nusprendė, kad šį pareiškėjo prašymą nagrinėjusios muitinės įstaigos neturėjo nei teisinio, nei faktinio pagrindų visiškai arba iš dalies atleisti pareiškėją nuo maito delspinigių.

[2012 m. balandžio 10 d. nutartis administracinėje byloje **Nr. A²⁶¹-1303/2012**. *L. O. komercinė firma prieš Muitinės departamentą prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos*. Procesinio sprendimo kategorija 8.1.1, 37.1]

Tiesioginių mokesčių (pradedant pelno mokesčiu ir baigiant vietinėmis rinkliavomis) srityje Vyriausiasis administracinis teismas ne tik rėmėsi ankstesniais metais suformuota praktika šiose bylose, bet ir toliau ją sėkmingai vystė. Šioje srityje apžvelgiamais metais teismui taip pat teko pareiga aiškinti ir taikyti ne tik nacionalines teisės aktų, bet ir tarptautinių sutarčių nuostatas.

Pavyzdžiui, administracinėje byloje **Nr. A⁴⁴²-325/2012** Vyriausiojo administracinio teismo išplėstinė teisėjų kolegija nagrinėjo Valstybinės mokesčių inspekcijos prie Lietuvos Respublikos finansų

ministerijos apeliacinį skundą dėl Vokietijos įmonės Buchen UmweltService GmbH veiklos (Mažeikių naftos perdirbimo gamyklos ir Būtingės terminale esančių rezervuarų, vamzdynų, šilumokaičių keitimo aikštelės valymo ir su tuo susijusios veiklos), vykdytos Lietuvos Respublikos teritorijoje, pripažinimo veikla per nuolatinę buveinę bei dėl apmokestinimo pelno ir socialiniu mokesčiais. Byloje susiklostę ginčo mokesčiai teisiniai santykiai pateko į Lietuvos Respublikos ir Vokietijos Federacinės Respublikos sutarties „Dėl pajamų ir kapitalo dvigubo apmokestinimo išvengimo“ (toliau – ir Sutartis), kuriai pripažįstama viršenybė nacionalinės teisės normų atžvilgiu, reguliavimo sritį.

Vadovaujantis Sutarties 7 straipsnio 1 paragrafu, Susitariančiosios Valstybės įmonės pelnas apmokestinamas tik toje Valstybėje, jeigu įmonė neužsiima komercine-ūkinė veikla kitoje Susitariančiojoje Valstybėje per ten esančią nuolatinę buveinę. Jeigu įmonė užsiima komercine-ūkinė veikla aukščiau minėtu būdu, tai įmonės pelnas gali būti apmokestinamas kitoje Valstybėje, bet tik ta jo dalis, kuri priskiriama tai nuolatinėi buveinei. Šioje nuostatoje minima „nuolatinės buveinės“ sąvoka yra apibrėžiama Sutarties 5 straipsnio 1 paragrafe ir reiškia „pastovią komercinės-ūkinės veiklos vietą, per kurią vykdoma visa įmonės komercinė-ūkinė veikla arba jos dalis“.

Išplėstinė teisėjų kolegija pažymėjo, kad iš pastarosios nuostatos loginės ir lingvistinės konstrukcijos yra matyti, kad siekiant asmenį pripažinti vykdžiusiu komercinę ūkinę veiklą (jos dalį) per nuolatinę buveinę Lietuvos Respublikoje, būtinas šių trijų kumuliatyvių, t. y. turinčių egzistuoti kartu, sąlygų buvimas: 1) komercinės ūkinės veiklos (jos dalies) vietos buvimas; 2) ši veiklos vieta turi būti pastovi; 3) asmens komercinė ūkinė veikla (jos dalies) turi būti vykdoma per šią pastovią veiklos vietą. Netenkinant bent vienos iš šių sąlygų, asmuo negali būti pripažintas vykdžiusiu komercinę ūkinę veiklą per nuolatinę buveinę Lietuvos Respublikoje Sutarties 5 straipsnio 1 paragrafo prasme.

Toliau, paneigusi galimybę remtis nacionaline teise apibrėžiant „veiklos vietos“ sąvoką, išplėstinė teisėjų kolegija nurodė, kad šios sąvokos turinys pirmiausia atskleistas remiantis pačios Sutarties nuostatomis, sistemiškai analizuojant 5 straipsnio 1 paragrafą kitų šio tarptautinio dokumento nuostatų kontekste, taip pat taikant kitus teisės aiškinimo ir taikymo metodus. Kartu apeliacinės instancijos teismas pažymėjo, kad, kaip antriniu teisės aiškinimo šaltiniu šiuo atveju galima remtis ir Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacijos parengtu Modelinės pajamų ir kapitalo mokesčių konvencijos 5 straipsnio komentaru (toliau – ir Komentarai).

Atskleisdama aptariamą „veiklos vietos“ sąvokos turinį, išplėstinė teisėjų kolegija, sistemiškai vertindama Sutarties 5 straipsnio 1 paragrafo nuostatą kitų šio straipsnio nuostatų kontekste, pirmiausia pastebėjo, kad ši sąvoka nėra siejama vien tik su konkrečiomis patalpomis, įrenginiais ir įrengimais, bet gali apimti ir tam tikrą erdvę, per kurią (kurioje) vienetas vykdo savo komercinę ūkinę veiklą ar jos dalį. Sutarties 5 straipsnio 1 paragrafo nuostata „per kurią vykdo“ savo komercinę ūkinę veiklą (ar jos dalį) turi būti suprantama kaip, be kita ko, apimanti ir vietą, kurioje ta veikla faktiškai vykdoma. Tai, jog Sutartyje nedetalizuojama, koku pagrindu (pvz., nuosavybės, nuomos, panaudos ar kt.) ūkio vienetas naudojasi atitinkama „veiklos vieta“, išplėstinės teisėjų kolegijos teigimu, aiškiai parodo, kad ši aplinkybė (teisės naudotis šia vieta pagrindas) yra nereikšminga sprendžiant klausimą dėl nuolatinės buveinės buvimo pripažinimo. Be to, norint atitinkamą erdvę pripažinti „veiklos vieta“, joje neprivalo būti vykdoma išimtinai tik užsienio vieneto veikla. Iš esmės toks Sutarties 5 straipsnio 1 paragrafe vartojamos „veiklos vietos“ sąvokos aiškinimas yra pateikiamas ir minėto Komentario 4.1 bei 4.2 paragrafuose.

Toliau išplėstinė teisėjų kolegija nurodė, kad loginė ir lingvistinė Sutarties 5 straipsnio 1 paragrafo nuostatos analizė bei 2–4 šio straipsnio paragrafuose pateikiami pavyzdžiai aiškiai iliustruoja, jog siekiant pripažinti nuolatinės buveinės Lietuvos Respublikoje egzistavimą, turi būti konstatuotas ne bet koks ūkio vieneto (jo darbuotojų, įrangos ar pan.) buvimas tam tikroje vietoje, bet aplinkybė, jog šia vieta šis vienetas naudojasi, t. y. turi dispozicijoje, tiek ir tokia apimtimi, kokia yra pakankama jo komercinei ūkinei veiklai (jos daliai) per šią vietą vykdyti. Neturėdamas galimybės naudotis erdve reikalinga apimtimi, ūkio vienetas akivaizdžiai negalėtų per tokią vietą vykdyti savo komercinės ūkinės veiklos (jos atitinkamos dalies), ir tai savaime neleistų pripažinti nuolatinės buveinės buvimo. Be to, ši erdvė gali būti pripažinta „veiklos vieta“ Sutarties prasme nepriklausomai nuo to, ar ūkio vienetas turi išskirtines teises į šią vietą, ar ši vieta priklauso ir (ar) ja naudojasi ir kiti asmenys savo veikloje.

Apžvelgiamoje byloje nustatytos faktinės aplinkybės patvirtino, jog Vokietijos įmonė, teikdama paslaugas AB „Mažeikių naftai“, naudojosi Bendrovės patalpomis (jai skirta vieta), kiek tai buvo būtina komercinei ūkinei veiklai (įrenginių valymo ir su tuo susijusiai veiklai) vykdyti.

Sprendama klausimą dėl konkrečios veiklos vietos nustatymo, t. y. ar apžvelgiamu atveju tokia vieta laikytini konkretūs įrenginiai, ar visa gamyklos bei terminalo teritorija, išplėstinė teisėjų kolegija pirmiausia nurodė, kad, kaip matyti iš kartu skaitomų Sutarties 5 straipsnio 1 paragrafo ir 7 straipsnio 1 paragrafo nuostatų, siekiant pripažinti ūkio vieneto nuolatinės buveinės Susitariančioje Valstybėje buvimą jo pajamų apmokestinimo tikslais, turi būti nustatyta ne bet kokia jo komercinės ūkinės veiklos vieta, bet tokia vieta, kurioje šio vieneto buvimas būtų pakankamas pripažinti, jog jis šią veiklą vykdo per šią vietą. Be to, iš šių nuostatų akivaizdu ir tai, jog turi būti identifikuota konkreti ūkio vieneto komercinės ūkinės veiklos vieta valstybės teritorijoje, sprendžiant klausimą dėl šios vietos pripažinimo nuolatine buveine Sutarties 5 straipsnio 1 paragrafo prasme. Nagrinėtu atveju poreikį konkrečiai identifikuoti pareiškėjo vykdytos komercinės ūkinės veiklos vietą, be kita ko, sąlygojo nustatyta faktinė aplinkybė, jog pagal atskirai sudarytas ir atskirais laikotarpiais vykdytas sutartis, Vokietijos įmonė disponavo skirtingomis erdvėmis teikdama ginčo paslaugas. Atitinkamai išplėstinė teisėjų kolegija akcentavo būtinybę ginčo teisinius santykius įvertinti Sutarties 5 straipsnio 1 paragrafe įtvirtintos „pastovumo“ sąlygos kontekste.

Šiuo klausimu apeliacinės instancijos teismas nurodė, kad iš minėtos nuostatos loginės ir lingvistinės konstrukcijos, taip pat šios nuostatos sisteminės analizės kitų šiame tarptautiniame dokumente įtvirtintų nuostatų kontekste aišku, kad joje numatyta veiklos vietos pastovumo sąlyga yra siejama su dviem viena nuo kitos neatskiriamomis aplinkybėmis: 1) geografiniu veiklos vietos pastovumu ir 2) komercinės ūkinės veiklos vykdymo per šią vietą pastovumu laiko požiūriu (veikla neturi būti laikina).

Išplėstinė teisėjų kolegija taip pat pastebėjo, kad iš Sutarties nuostatų neišplaukia, jog komercinės ūkinės veiklos vieta turi būti griežtai fiksuota geografiniu požiūriu. Priešingai, kaip matyti iš Sutarties 5 straipsnio 2–4 paragrafuose nurodytų (minimų) veiklos vietos pavyzdžių ir sąlygų tokias vietas (ne)pripažįstant nuolatinėmis buveinėmis, taip pat Komentaro 5.1 paragrafo, atsižvelgiant į komercinės ūkinės veiklos pobūdį, tam tikra erdvė (pvz., statybos teritorija, gamykla, pastatas, apžvelgiamu atveju – terminalas ir naftos perdirbimo gamykla), kurios skirtingose dalyse yra vykdoma veikla, paprastai bus laikoma viena veiklos vieta Sutarties prasme, jei ši teritorija vykdomos veiklos atžvilgiu sudaro komerciniu ir geografiniu požiūriu nuoseklią visumą. Iš tiesų, kaip yra matyti iš Sutartyje apibrėžiamos „nuolatinės buveinės“ sąvokos turinio, atitinkamos veiklos vietos, kurią galima geografiškai identifikuoti, pripažinimui tokia buveine esminę reikšmę turi aplinkybė, jog per tokią vietą yra vykdoma komercinė ūkinė veikla ar jos dalis. Tačiau kai veikla vykdoma skirtingose tam tikru būdu apibrėžtos teritorijos dalyse (pvz., didelės gamyklos vienoje iš daugelio aikštelių ar įrenginių ir aplink jį), pastovi veiklos vieta, kaip nuolatinės buveinės sąlyga, akivaizdžiai reikalauja ir pakankamo sąsajumo ne tik tarp veiklos vietų, bet ir tarp šiose vietose vykdomų veiklų. Akivaizdu, jog nesant aptariamo sąsajumo tarp tam tikroje geografiškai apibrėžtoje zonoje, tačiau skirtingose šios zonos vietose vykdomų ūkio vieneto komercinių ūkinių veiklų, tokia zona negali būti pripažinta minėta komercinės ūkinės veiklos vieta, o kiekviena konkreti vieta, kuri buvo (yra) šio subjekto dispozicijoje, turi būti vertinama atskirai sprendžiant šios veiklos vietos pripažinimo nuolatine buveine Sutarties 5 straipsnio 1 paragrafo prasme klausimą.

Išplėstinė teisėjų kolegija taip pat pabrėžė, kad aptariamas sąsajumas negali būti kildinamas vien tik iš komercinės ūkinės veiklos pobūdžio (pvz., įrenginių valymas) (šiuo klausimu, be kita ko, žr. Komentaro 5.2 paragrafe pateikiamą pavyzdį), bet atsižvelgiant į Sutarties 5 straipsnio 1 paragrafe įtvirtintą pastovumo reikalavimą, turi būti nustatytos tokios aplinkybės, iš kurių būtų galima daryti išvadą, jog atitinkamos veiklos nėra atsitiktinės, tarp jų (veiklų) egzistuoja pakankamas komercinio pobūdžio ryšys, neleidžiantis šių veiklų vertinti kaip savarankiškų ir vykdytų turint skirtingus ekonominiu požiūriu tikslus viena kitos atžvilgiu. Toks vertinimas yra tiesiogiai susijęs su konkrečių faktinių aplinkybių analize ir jis (vertinimas) gali būti atliekamas taikant įvairius kriterijus.

Šiais aspektais vertindama byloje susiklosčiusias aplinkybes, išplėstinė teisėjų kolegija pirmiausia pažymėjo, kad Mažeikių naftos perdirbimo gamykloje ir Būtingės terminalo teritorijose vykdytos veiklos vietos turėjo būti vertinamos atskirai, nes tarp šių teritorijų esantis atstumas savaime reiškė geografinio sąsajumo nebuvimą tarp terminale ir gamykloje buvusių pareiškėjo veiklos vietų Sutarties 5 straipsnio 1 paragrafo prasme. Kiek tai buvo susiję su Mažeikių naftos perdirbimo gamykloje Juodeikiuose vykdyta veikla, išplėstinės teisėjų kolegijos teigimu, aplinkybė, jog šios gamyklos, t. y. ūkinės veiklos objekto, teritorija yra apibrėžta (lengvai identifikuojama), sudarė prielaidas gamyklos teritorijoje vykdytų veiklų konkrečias vietas vertinti kaip geografiškai susijusias. Tačiau, atsižvelgusi į byloje nustatytas aplinkybes (pvz., tai, kad darbai buvo vykdomi pagal nesusijusias sutartis, kurios kiekviena atskirai buvo sudaromos laimėjus atskirą viešą konkursą; konkrečios sutarties vykdymo metu Vokietijos įmonės dispozicijoje buvo tik konkretus gamyklos įrenginys ir su juo susijusi teritorija; laikotarpiu tarp pagal atskiras sutartis vykdytų darbų gamyklos teritorijoje nebuvo jokio pareiškėjui priklausančio turto ir jo darbuotojų ir kt.), išplėstinė teisėjų kolegija konstatavo, kad byloje nustatytų faktinių aplinkybių ir surinktų duomenų visuma neleido gamyklos teritorijoje pareiškėjo vykdytų veiklų konkrečių vietų pripažinti komerciškai susijusiomis jose pareiškėjo vykdytų konkrečių veiklų požiūriu, ir – atitinkamai – visą Mažeikių naftos perdirbimo gamyklą Juodeikiuose laikyti šio ūkio vieneto komercinės ūkinės veiklos (jos dalies) vieta minėtos aptariamo tarptautinio dokumento nuostatos prasme.

Toliau išplėstinė teisėjų kolegija nurodė, kad vertinant ginčo komercinę ūkinę veiklą jos vykdymo per atitinkamą vietą pastovumo Sutarties 5 straipsnio 1 paragrafo prasme kriterijaus aspektu, pastebėtina, jog šiame tarptautiniame dokumente, išskyrus konkrečiai nurodytus atvejus, kurie apžvelgiamu atveju netaikytini, nėra detalizuojama, kokiais atvejais laikoma, jog komercinė ūkinė veikla per atitinkamą veiklos vietą yra vykdoma pastoviai laiko (trukmės) požiūriu. Šiuo klausimu apeliacinės instancijos teismas nurodė, kad Sutarties 3 straipsnio 2 paragrafas numato, jog „taikant Sutartį bet kokia joje neapibrėžta sąvoka, jeigu kontekstas nereikalauja kitaip, turi tokią reikšmę, kokią ji turi pagal tos Valstybės mokesčių, kuriems taikoma Sutartis, įstatymą“. Atitinkamai išplėstinė teisėjų kolegija, be kita ko, paisydama Sutarties 3 straipsnio 2 dalies paragrafo ir tarptautinių sutarčių viršenybės principo reikalavimų, rėmėsi nacionalinėmis nuostatomis, apibrėžiančiomis užsienio vieneto veiklos Lietuvos Respublikoje nuolatinumą (finansų ministro 2002 m. vasario 27 d. įsakymu Nr. 54 patvirtintu Užsienio vieneto veiklos nuolatinumo apibrėžimu (toliau – ir Apibrėžimas), tiek, kiek tai neprieštaruja Sutarčiai.

Vadovaujantis Apibrėžimo 4 punktu, nuolatine užsienio vieneto veikla arba jos dalimi yra laikoma užsienio vieneto veikla arba jos dalis Lietuvos Respublikoje, kuri nėra laikina veikla, ir yra užbaigtas komercinis operacijų ciklas. Šio norminio teisės akto 2.1 punktas numato, kad laikina veikla – užsienio vieneto veikla Lietuvos Respublikoje, vykstanti trumpiau kaip 6 mėnesius.

Pasisakydama dėl šių nuostatų taikymo, išplėstinė teisėjų kolegija pirmiausia pabrėžė, kad aptariamas veiklos laikotarpis turi būti skaičiuojamas nuo momento, kada ūkio vienetas pradeda vykdyti savo komercinę ūkinę veiklą per vietą, kuri yra jo dispozicijoje, kaip tai suprantama pagal anksčiau minėtas teisės aiškinimo ir taikymo taisykles. Savo ruožtu veiklos vykdymo laikotarpio pabaiga, be kita ko, atsižvelgiant į minėtame tarptautiniame dokumente pateiktą nuolatinės buveinės apibrėžimą, siejama su komercinės ūkinės veiklos per atitinkamą vietą, kuria disponuoja ūkio vienetas, vykdymo pabaiga.

Taikydamas šias taisykles, dalį pagal atskiras sutartis vykdytų ginčo veiklų Vyriausiasis administracinis teismas pripažino trukusiomis trumpiau nei 6 mėnesius. Pasisakydama dėl galimybės šioms veikloms taikyti Apibrėžimo 7.2 punktą (užsienio vieneto veikla arba jos dalis, nors ir atitinka laikinos veiklos požymius, yra laikoma nuolatine, jei <...> dėl užsienio vieneto veiklos arba jos dalies specifikos užsienio vienetas vykdo trumpalaikę pasikartojančią (periodiškai kasmet, tačiau ne trumpiau kaip trejus metus) veiklą arba jos dalį. Šiuo atveju užsienio vienete turi būti kasmet užbaigtas komercinis operacijų ciklas), išplėstinė teisėjų kolegija nurodė, kad veiklos, kurios buvo vykdomos skirtingose vietose Sutarties 5 straipsnio 1 paragrafo prasme, negali būti vertinamos bendrai, t. y. kaip pasikartojančios.

Atskirai vertindamas veiklas, kurių vietos sutapo, Vyriausiasis administracinis teismas nurodė, kad apžvelgiamoje byloje mokesčių administratoriaus ir kiti byloje surinkti įrodymai, taip pat atliktas veiklų

tarpusavio sąsajumo vertinimas nebuvo pakankami teigti, kad šis trumpalaikės veiklos pasikartojimas toje pačioje veiklos vietoje vyko dėl užsienio vieneto veiklos arba jos dalies specifikos, kaip to reikalauja Apibrėžimo 7.2 punktas, ir (pasikartojamumas) nebuvo nulemtas atsitiktinio pobūdžio aplinkybių. Iš tiesų iš Apibrėžimo 7.2 nuostatos, išplėstinės teisėjų kolegijos manymu, matyti, kad pagal Lietuvos teisės aktus, trumpalaikė pasikartojanti veikla gali būti laikoma nuolatine tik tada, kai šios veiklos pasikartojamumas yra nulemtas užsienio vieneto veiklos (jos dalies) specifikos. Tokia išvada daroma remiantis prezumpcija, kad įstatymų leidėjas nevartoja beprasmių frazių, todėl aptariamoje nuostatoje esantis žodžių junginys „jei dėl užsienio vieneto veiklos arba jos dalies specifikos <...>“ turi turėti tam tikrą reikšmę. Be to, pagal Mokesčių administravimo įstatymo 3 straipsnio 5 dalį, visi Lietuvos Respublikos mokesčių teisės aktų prieštaravimai ar neaiškumai aiškinami mokesčių mokėtojo naudai. Atsižvelgdama į tai, kas paminėta anksčiau, išplėstinė teisėjų kolegija sprendė, kad negali būti laikoma nuolatine (Apibrėžimo 7.2 p. prasme) tokia pasikartojanti trumpalaikė veikla, kurios pasikartojamumą nulemia ne užsienio vieneto veiklos (jos dalies) specifika, bet kitos, pirmiausia atsitiktinio pobūdžio aplinkybės, kurios nėra susijusios su užsienio vieneto veiklos specifika.

Galiausiai, atsižvelgdamas į tai, kad byloje surinkti duomenys dėl dalies pareiškėjo vykdytos veiklos buvo neišsamūs, prieštaringi, nesudarantys galimybes priimti pagrįsto sprendimo, apeliacinės instancijos teismas gražino mokesčių ginčą centriniam mokesčių administratoriui nagrinėti iš naujo.

[2012 m. gegužės 31 d. išplėstinės teisėjų kolegijos nutartis administracinėje byloje **Nr. A⁴⁴²-325/2012**. *Buchen UmweltService GmbH prieš Valstybinę mokesčių inspekciją prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos*. Procesinio sprendimo kategorija 9.2.2.2; 9.5]

Pajamų apmokestinimo pelno mokesčiu srityje paminėtina ir administracinė byla **Nr. A⁴³⁸-92/2012**, kurioje nagrinėtas ginčas buvo kilęs dėl pareiškėjo 2005–2008 m. patirtų lošėjų vaišinimo išlaidų (alkoholiniams ir kitiems gėrimams) pripažinimo įprastinės veiklos sąnaudomis ir priskyrimo leidžiamiesiems atskaitymams.

Pelno mokesčio įstatymo 11 straipsnio 1 dalies 2 punktas įtvirtina, kad apskaičiuojant Lietuvos vieneto apmokestinamąjį pelną, iš pajamų *inter alia* yra atskaitomi leidžiami atskaitymai. Paminėto įstatymo 17 straipsnio 1 dalis numato bendrąją leidžiamų atskaitymų pripažinimo tvarką, t. y. leidžiami atskaitymai yra visos faktiškai patirtos įprastinės tokiai veiklai apmokestinamojo vieneto sąnaudos, būtinos šio vieneto pajamoms uždirbti ar šio vieneto ekonominei naudai gauti, jeigu šis įstatymas nenustato ko kita. Pasak Vyriausiojo administracinio teismo, šios bendrąją taisyklę įtvirtinančios normos analizė leidžia daryti išvadą, kad tam, jog apmokestinamojo vieneto išlaidos būtų pripažintos leidžiamais atskaitymais Pelno mokesčio įstatymo prasme, yra būtinos trys sąlygos: 1) išlaidos turi būti faktiškai patirtos; 2) išlaidos turi būti įprastinės apmokestinamojo vieneto veiklai sąnaudos; 3) išlaidos turi būti būtinos apmokestinamojo vieneto pajamoms uždirbti ar ekonominei naudai gauti.

Toliau teisėjų kolegija pažymėjo, kad atsižvelgiant į šios bylos aplinkybes, siekiant nustatyti, ar yra pagrindas lošėjų vaišinimo išlaidas laikyti leidžiamais atskaitymais pagal paminėtas nuostatas, yra būtina įvertinti pareiškėjo vykdomos veiklos pobūdį.

Azartinių lošimų įstatymo 2 straipsnio 1 punktas įtvirtina, kad azartinis lošimas – tai toks žaidimas arba abipusės lažybos pagal nustatytą reglamentą, kurių dalyviai, siekdami piniginio laimėjimo, savo noru rizikuoja netekti įmokėtos sumos, o laimėjimą arba pralaimėjimą lemia atsitiktinumai, kokio nors įvykio arba sporto varžybų rezultatas. Atsižvelgdama į pateiktą apibrėžimą, Vyriausiojo administracinio teismo teisėjų kolegija padarė išvadą, jog pareiškėjo patirtos lošėjų vaišinimo sąnaudos, t. y. sąnaudos dėl jų vaišinimo alkoholiniais ir kitais gėrimais, nėra būtinos išlaidos Pelno mokesčio įstatymo 17 straipsnio 1 dalies prasme, nes pareiškėjo įprasta veikla, t. y. azartinių lošimų organizavimas, gali vykti ir nepatiriant paminėtų išlaidų. Teisėjų kolegijos nuomone, nebuvo jokio pagrindo teigti, jog be šių išlaidų pareiškėjas, vykdydamas įprastinę veiklą, negalėjo uždirbti pajamų ar gauti ekonominės naudos.

[2012 m. sausio 30 d. nutartis administracinėje byloje **Nr. A⁴³⁸-92/2012**. *Uždaroji akcinė bendrovė „VSGA“ prieš Valstybinę mokesčių inspekciją prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos*. Procesinio sprendimo kategorija 9.2.1.3]

Kalbant apie žemės mokesčių reglamentuojančių teisės aktų taikymą, paminėtina administracinė byla Nr. A⁴³⁸-2380/2012, kurioje buvo sprendžiama dėl žemės mokesčio dydžio, kai nekilnojamojo turto registro duomenys dėl žemės sklypo vertės buvo pripažinti klaidingais ir pakeisti po to, kai buvo priimtas mokesčio administratoriaus sprendimas dėl mokėtino mokesčio dydžio.

Pagal Žemės mokesčio įstatymo (1992 m. birželio 25 d. įstatymo Nr. I-2675 redakcija) 1 ir 8 straipsnius žemės mokesčio objektu yra privati žemė, kurios vertė, nuo kurios ir turi būti apskaičiuojamas mokestis (nustatomas jos konkretus dydis), nustatoma Vyriausybės nustatyta tvarka. Tokią tvarką Vyriausybė nustatė 1993 m. rugpjūčio 3 d. nutarimu Nr. 603 „Dėl žemės mokesčio“, kurio 1.2 punkte (2003 m. rugsėjo 11 d. nutarimo Nr. 1162 redakcija) nurodė, kad žemės mokestis apskaičiuojamas nuo žemės kainos, kuri lygi žemės vertei, apskaičiuotai pagal Žemės įvertinimo metodiką, patvirtintą Vyriausybės 1999 m. vasario 24 d. nutarimu Nr. 205. Pagal šio nutarimo 2.1.6 ir 2.2 punktus (2010 m. gruodžio 22 d. nutarimo Nr. 1813 redakcija), privačios žemės sklypų vertę žemės mokesčiui nustatyti pagal Žemės įvertinimo metodikos nuostatas pavesta apskaičiuoti Nacionalinės žemės tarnybos prie Žemės ūkio ministerijos teritoriniams padaliniais.

Pasak Vyriausiojo administracinio teismo teisėjų kolegijos, šis teisinis reguliavimas lemia, kad Nacionalinės žemės tarnybos prie Žemės ūkio ministerijos teritorinių padalinių nustatyta tvarka atliktas konkretaus žemės sklypo vertės nustatymas, Žemės mokesčio įstatymo taikymo prasme, yra tas teisiškai reikšmingas juridinis faktas, kuriuo remiantis nustatoma šio mokesčio bazė – žemės, kaip apmokestinamojo objekto vertė, įvertinta pinigais, nuo kurios apskaičiuojamas konkretus žemės mokesčio dydis, kurį turi sumokėti šio mokesčio mokėtojas.

Pagal minėto Vyriausybės 1993 m. rugpjūčio 3 d. nutarimo Nr. 603 „Dėl žemės mokesčio“ 1.3. ir 1.4. punktus, apmokestinamojo objekto (konkreto žemės sklypo) vertės pinigine išraiška yra fiksuojama nekilnojamojo turto registro duomenų bazėje, kuria remiantis mokesčių administratorius apskaičiuoja konkretų mokėtino žemės mokesčio dydį.

Apžvelgiamoje byloje nustatyta, kad ginčyti mokesčių administratoriaus sprendimai dėl pareiškėjui mokėtino žemės mokesčio dydžio buvo priimti remiantis nekilnojamojo turto registro duomenimis, pagal kuriuos žemės sklypo vertė buvo nustatyta 28 104 846 Lt. Iš bylos taip pat buvo matyti, kad šie duomenys, kiek tai susiję su žemės sklypo verte, nustatyta tvarka buvo pakeisti, nustatant, kad šio žemės sklypo vertė yra 12 232 833 Lt. Bylos duomenys taip pat patvirtino, kad šis žemės sklypo vertės pakeitimas (perskaičiavimas) buvo susijęs su prieš tai padarytomis klaidomis, apskaičiuojant žemės sklypo vertę, dėl ko buvo neteisingai nustatyta šio žemės sklypo vertė. Šios aplinkybės – buvęs prieš tai klaidingas žemės sklypo vertės nustatymas, buvo konstatuotas institucijos – Nacionalinės žemės tarnybos prie Žemės ūkio ministerijos sprendimu, kuriai suteikta kompetencija spręsti tokius klausimus.

Tai, kad ginčo žemės sklypo vertė buvo neteisingai nustatyta, mokesčių administratorius iš esmės ir neginčijo, tačiau teigė, jog žemės mokesčių privalėjo apskaičiuoti pagal nekilnojamojo turto registro duomenimis, kurie buvo užfiksuoti iki kalendorinių metų birželio 30 d., dėl ko vėlesni žemės sklypo vertės pasikeitimai negali turėti įtakos mokesčio dydžiui. Tačiau aptartų aplinkybių pagrindu Vyriausiojo administracinio teismo teisėjų kolegija nurodė, kad ginčijami atsakovo sprendimai dėl mokesčio dydžio apskaičiavimo buvo priimti, remiantis neteisingai nustatyta ginčo žemės sklypo verte, nuo kurios turėjo būti apskaičiuojamas konkretus mokėtino mokesčio dydis. Tai savo ruožtu lėmė, kad pareiškėjui mokėtino mokesčio dydis taip pat buvo nustatytas neteisingai.

Mokesčių administravimo įstatymas įpareigoja mokesčių administratorių, administruojant mokesčius, vadovautis protingumo ir teisingumo kriterijais bei pagrįsti apskaičiuotų mokesčių sumų teisingumą (šio įstatymo 8 str. 3 d.; 67 str. 1 d.). Reikalavimas pagrįsti apskaičiuotų mokesčių sumų teisingumą, vertintinas kaip reikalavimas, kad apskaičiuotų mokesčių sumų dydis atitiktų tiek faktines aplinkybes, reikšmingas mokesčiui apskaičiuoti, tiek konkretaus mokesčio įstatymo reikalavimus, t. y. įstatyme nustatytas sąlygas ir prielaidas, kurios sukuria, panaikina ar pakeičia asmens subjektyvias teises ir pareigas atitinkamų mokesčių teisinių santykių srityje. Minėta, kad pagal Žemės mokesčio įstatymo nuostatas žemės mokesčio dydis priklauso nuo žemės sklypo vertės dydžio. Todėl, kai žemės mokestis

apskaičiuojamas remiantis neteisingai nustatyta žemės sklypo verte, pasak Vyriausiojo administracinio teismo, negalima teigti, jog tokiu būdu apskaičiuoto žemės mokesčio dydis atitinka šiame įstatyme nustatytas sąlygas. Atitinkamai byloje ginčytas mokesčių administratoriaus sprendimas dalyje dėl pareiškėjo mokėtino žemės mokesčio už ginčo žemės sklypus dydžio buvo pripažintas neteisėtu.

[2012 m. spalio 18 d. sprendimas administracinėje byloje **Nr. A⁴³⁸-2380/2012**. *Uždaroji akcinė bendrovė „Eskom“ prieš Valstybinę mokesčių inspekciją prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos*. Procesinio sprendimo kategorija 1.2; 9.5; 59]

Dėl mokesčių už aplinkos teršimą paminėtina administracinė byla **Nr. A⁵²⁵-1970/2012**, kurioje buvo sprendžiamas ginčas dėl atliekų tvarkytojo pažymų apie apmokestinamųjų gaminių ir (ar) pakuotės atliekų panaudojimą (išvežimą), išduotų įvairioms įmonėms, panaikinimo. Byloje nustatyta, kad Vilniaus regiono aplinkos apsaugos departamento (toliau – ir Vilniaus RAAD) Vilniaus miesto agentūra, atlikusi UAB „Tikritus“ patikrinimą už 2010 metus, nustatė, kad ši įmonė šiuo laikotarpiu neteisėtai išdavė pažymą dėl 124,149 t plastikinės pakuotės atliekų, nes šis pakuotės kiekis buvo surinktas ne Lietuvoje. Pažymėtina, kad šios pažymos gamintojams ir importuotojams yra reikalingos norint pasinaudoti Lietuvos Respublikos mokesčio už aplinkos teršimą įstatymo 5 straipsnio 6 dalyje numatytu atleidimu nuo mokesčio už aplinkos teršimą gaminių ir (ar) pakuotės atliekomis. Atitinkamai, be kita ko, vadovaudamasis Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2009 m. balandžio 23 d. įsakymu Nr. D1-213 patvirtinto Mokesčio už aplinkos teršimą kontrolės tvarkos aprašo (toliau – ir Kontrolės tvarkos aprašas) 13 punktu, kuris nustato, kad tuo atveju, kai pažymų buvo išduota didesniai atliekų, nei jų buvo perdirbta (panaudota) per atitinkamą mokesstinį laikotarpį, kiekiui, pirmiausia pripažįstamos negaliojančiomis vėliausiai atitinkamam mokesčiniam laikotarpiui išduotos pažymos, Vilniaus RAAD sprendimu pripažino negaliojančiomis dalį 2010 m. gruodžio 30 d. išrašytų pažymų įvairioms įmonėms, nors šios ir nebuvo susijusios su minėtomis 124,149 t pakuočių atliekų.

Tačiau Vyriausiojo administracinio teismo teisėjų kolegija, įvertinusi ginčo teisiniams santykiams taikytiną reguliavimą, konstatavo, kad Kontrolės tvarkos aprašo 13 punkto nuostata negali būti aiškinama, kaip suteikianti viešojo administravimo institucijai, įgaliotai kontroliuoti pažymų apie apmokestinamųjų gaminių ir (ar) pakuotės atliekų panaudojimą (išvežimą) išdavimo teisėtumą, teisę vadovautis vėliausiai atitinkamam mokesčiniam laikotarpiui išduotų pažymų panaikinimo taisykle analizuojant bendrus tvarkytojo veiklos rezultatus. Tokiu atveju, koks buvo susiklostęs nagrinėtoje byloje, mokesčio mokėtojai, kuriems atliekų tvarkytojas išduoda pažymą kalendorinių metų pabaigoje, paaiškėjus tam tikriems šio tvarkytojo veiklos trūkumams, rizikuoja netekti galimybės į palankesnes, lyginant su įprastinėmis, apmokestinimo sąlygas, nors jie niekaip nėra susiję su įvykdytų teisės aktuose nustatytų reikalavimų pažeidimais. Todėl Vyriausiojo administracinio teismo teisėjų kolegija sprendė, jog Vilniaus RAAD neįrodžius, kad įmonės, kurioms išduotos pažymos buvo panaikintos, pateiktos atliekos buvo nelietuviškos kilmės, sprendimas panaikinti minėtas pažymą negali būti pripažintas teisėtu ir pagrįstu.

Vyriausiasis administracinis teismas taip pat pastebėjo, jog sisteminė Kontrolės tvarkos aprašo normų analizė suponuoja išvadą, kad šio aprašo 13 punktas yra skirtas situacijoms, kai patikrinimo metu nustatoma, jog konkretus mokesčio mokėtojas turi pažymų didesniai atliekų, nei jų buvo perdirbta (panaudota) per mokesčinį laikotarpį, kiekiui. Tai įgalina mokesčio administravimo veiksmus atliekančią instituciją, prieš tai sudarius sąlygas visiems asmenims, kurių interesus gali paveikti priimamas administracinis aktas, būti išklaustytiems, vėliausiai šiam mokesčio mokėtojui išduotas pažymą laikyti negaliojančiomis faktiškai perduotą atliekų masę viršijančioje dalyje.

Vadovaudamasi išdėstytais argumentais, Vyriausiojo administracinio teismo teisėjų kolegija konstatavo, kad šioje byloje ginčytas Vilniaus RAAD sprendimas buvo neteisėtas ir naikintinas.

[2012 m. birželio 18 d. sprendimas administracinėje byloje **Nr. A⁵²⁵-1970/2012**. *Uždaroji akcinė bendrovė „Tikritus“ prieš Lietuvos Respublikos aplinkos ministerijos Vilniaus regiono aplinkos apsaugos departamentą ir Aplinkos apsaugos agentūrą*. Procesinio sprendimo kategorija 9.5]

Apžvelgiamais metais Vyriausiajam administraciniam teismui ne kartą teko nagrinėti ir tas su mokesčiais ir kitais privalomaisiais mokėjimais susijusias bylas, kuriose teisiniai santykiai buvo, be kita ko, susiklostę vietos savivaldos srityje. Pavyzdžiui, administracinėje byloje **Nr. A⁵⁵⁶-2540/2012** Vyriausiasis administracinis teismas pripažino, kad savivaldybės taryba turi pareigą motyvuoti savo sprendimą neatleisti mokesčio mokėtoją nuo nekilnojamojo turto mokesčio.

Šioje byloje ginčas kilo dėl Varėnos rajono savivaldybės tarybos sprendimo, kuriuo buvo atsisakyta atleisti pareiškėją nuo nekilnojamojo turto mokesčio, teisėtumo ir pagrįstumo. Nustatyta, kad ginčytą sprendimą savivaldybės taryba priėmė remdamasi teisės aktais, tačiau visiškai neanalizavo faktinių aplinkybių, sprendime nenurodė savo argumentų. Iš byloje buvusio sprendimo turinio buvo matyti, kad Varėnos rajono savivaldybės tarybos sprendimas neatleisti pareiškėjo nuo nekilnojamojo turto mokesčio buvo pagrįstas ne objektyviais duomenimis, o konstatavimu, kad Varėnos rajono savivaldybės taryba, išnagrinėjusi prašymą, nusprendžia neatleisti pareiškėjo nuo 2007–2010 m. 8 492 Lt nekilnojamojo turto mokesčio. Byloje buvę Varėnos rajono savivaldybės tarybos sprendimo aiškinamojo rašto priedas, šios tarybos posėdžio protokolo išrašas, kiti dokumentai taip pat neleido teigti, kad aptariamas sprendimas buvo grindžiamas objektyviais duomenimis, kurie būtų sudėtinė ginčijamo sprendimo dalis. Šių dokumentų pagrindu negalima buvo konstatuoti, kad skundžiamas sprendimas buvo argumentuotas. Nebuvo aišku, kokiais motyvais savivaldybės taryba priėmė galutinį sprendimą neatleisti pareiškėjo nuo nekilnojamojo turto mokesčio.

Vyriausiojo administracinio teismo teisėjų kolegija nurodė, jog tai, kad įstatymų leidėjas savivaldybių taryboms suteikė diskrecijos teisę įsiterpti į nekilnojamojo turto apmokestinimą nekilnojamojo turto mokesčiu, t. y. suteikė teisę šį mokestį sumažinti arba visiškai nuo jo atleisti, nereiškia, jog savivaldybės taryba bet kuriuo atveju neturi pagrįsti savo išvadų svariais išsamaus ir kruopštaus tyrimo metu surinktais argumentais, ar kad nereikalaujama pateikti išsamių sprendimo priėmimo priežasčių, atskleidžiančių konkrečius loginius apmąstymus, grindžiančių jo sprendimą.

Šiomis aplinkybėmis Vyriausiasis administracinis teismas sprendė, kad atsakovo sprendimas neatleisti pareiškėjo nuo 2007–2010 m. nekilnojamojo turto mokesčio buvo nemotyvuotas ir prieštaravo Viešojo administravimo įstatymo 8 straipsnio 1 daliai, todėl ginčytą sprendimą panaikino ir klausimą dėl pareiškėjo atleidimo nuo aptariamo mokesčio grąžino savivaldybės tarybai nagrinėti iš naujo.

[2012 m. lapkričio 20 d. sprendimas administracinėje byloje **Nr. A⁵⁵⁶-2540/2012**. A. N. prieš *Varėnos rajono savivaldybės tarybą*. Procesinio sprendimo kategorija 35.3; 38]

Apžvelgiamais metais Vyriausiasis administracinis teismas toliau plėtojo savo praktiką ir dėl mokesčių administravimą reguliuojančių viešosios teisės normų aiškinimo ir taikymo.

Pavyzdžiui, administracinėje byloje **Nr. A⁴⁴²-2429/2012** buvo pasisakyta dėl mokesčių administratoriaus diskrecijos su mokesčio mokėtoju sudaryti susitarimą dėl mokesčio ir su juo susijusių sumų dydžio bei teismo galimybių įpareigoti tokį susitarimą sudaryti.

Mokesčių administravimo įstatymo 71 straipsnio 1 dalis nustato, kad mokesčių administratorius ir mokesčių mokėtojas gali pasirašyti susitarimą dėl mokesčio ir su juo susijusių sumų dydžio, jei, apskaičiuojant mokesčius, nė viena iš šalių neturi pakankamai įrodymų savo apskaičiavimams pagrįsti. Pasirašius tokį susitarimą, mokesčių mokėtojas praranda teisę ginčyti mokesčio apskaičiavimo teisingumą, o mokesčių administratorius – apskaičiuoti didesnę sumą negu nurodyta susitarime. Minėtas susitarimas gali būti pasirašytas mokestinio tyrimo ar mokestinio patikrinimo metu, taip pat visų mokestinių ginčų nagrinėjimo etapų metu.

Aiškindamas šią įstatymo normą, Vyriausiasis administracinis teismas nurodė, jog ji (norma) nenustato imperatyvios pareigos mokesčių administratoriui pasirašyti su mokesčių mokėtoju susitarimą kiekvienu atveju, o tik suteikia teisę susitarti dėl mokesčio ir su juo susijusių sumų dydžio. Teisiškai reikšminga bei pakankama aplinkybė, kuri gali sudaryti prielaidas bei sąlygas pasirašyti arba nepasirašyti minėtą susitarimą, yra faktinės aplinkybės, jog „nė viena iš šalių neturi pakankamai įrodymų savo apskaičiavimams pagrįsti“ konstatavimas. Tačiau įrodymų pakankamumas ar jų nepakankamumas yra vertinamojo pobūdžio ir gali būti nulemtas kiekvieno individualaus atvejo, konkrečių aplinkybių bei

kiekvienos iš šalių subjektyvaus vertinimo. Todėl tais atvejais, kai mokesčių administratorius turi pagrįstą pagrindą manyti bei teigti, kad mokesčinei nepriemokai pagrįsti jis turi pakankamai įrodymų, neatsiranda prielaidos bei sąlygos realizuoti Mokesčių administravimo įstatymo 71 straipsnio nuostatas. Savo ruožtu, kai mokesčių administratoriaus vertinimu, įrodymų mokesčinei nepriemokai pagrįsti pakanka ir šia aplinkybe jis grindžia savo atsisakymą sudaryti susitarimą su mokesčių mokėtoju, yra įvykdomi Viešojo administravimo įstatymo 8 straipsnio reikalavimai.

Taigi, kaip pažymėjo Vyriausiojo administracinio teismo teisėjų kolegija, Mokesčių administravimo įstatymo 71 straipsnio 1 dalyje yra įtvirtinta mokesčių administratoriaus diskrecija ne tik dėl susitarimo su mokesčių mokėtoju sudarymo, tačiau ir dėl įrodymų, kuriais grindžiamas mokesčio ir su juo susijusių sumų apskaičiavimo pagrįstumas, vertinimo. Šioje teisės normoje nėra nustatyti jokie kriterijai, į kuriuos turėtų atsižvelgti mokesčių administratorius pripažindamas faktą, jog nė viena iš šalių neturi pakankamai įrodymų savo apskaičiavimams pagrįsti, todėl pagal šį teisinį reguliavimą tokio fakto pripažinimas ar nepripažinimas yra tik mokesčių administratoriaus diskrecija. Mokesčių administravimo įstatymas neriboja mokesčių administratoriaus diskrecijos nei dėl įrodymų, kuriais grindžiamas mokesčio ir su juo susijusių sumų apskaičiavimas, pakankamumo vertinimo, nei dėl susitarimo su mokesčių mokėtoju sudarymo, todėl teismas negali įpareigoti mokesčių administratoriaus sudaryti susitarimą su mokesčių mokėtoju dėl mokesčio ir su juo susijusių sumų dydžio, jeigu mokesčių administratoriaus nuomone, tokiam susitarimui sudaryti nėra pagrindų, numatytų Mokesčių administravimo įstatymo 71 straipsnio 1 dalyje. Mokesčių administratorius turi teisę atsisakyti sudaryti susitarimą bet kurioje derybų stadijoje.

[2012 m. rugsėjo 27 d. nutartis administracinėje byloje **Nr. A⁴⁴²-2429/2012. L. E.** prieš *Valstybinę mokesčių inspekciją prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos*. Procesinio sprendimo kategorija 9.8.3]

Mokesčių administravimo įstatymo 72 straipsnio 1 dalis nustato, jog mokesčių administratorius turi teisę apskaičiuoti mokesťį, remdamasis kitų valstybės įstaigų ir institucijų aktais ar kitais dokumentais bei surašydamas patikrinimo aktą šio įstatymo nustatyta tvarka. Mokestis tokiu būdu gali būti apskaičiuojamas tais atvejais, kai šios institucijos pagal įstatymuose nustatytą kompetenciją atlieka asmenų komercinės, ūkinės ar finansinės veiklos patikrinimus ir nustato mokesčių įstatymų pažeidimus, tačiau nėra įgaliotos nustatyta tvarka atlikti mokesčių administravimo veiksmų.

Taikydama šią nuostatą administracinėje byloje **Nr. A⁴⁴²-2226/2012** susiklosčiusiems ginčo teisiniams santykiams, Vyriausiojo administracinio teismo teisėjų kolegija, be kita ko, pažymėjo, kad joje (nuostatoje) nustatytu būdu apskaičiuodamas mokesčius bei su jais susijusias sumas, mokesčių administratorius privalo savo sprendimus priimti vadovaudamasis Mokesčių administravimo įstatyme nustatyta tvarka, *inter alia* laikydamasis šiame įstatyme įtvirtintų mokesčio apskaičiavimo ir perskaičiavimo senaties terminų. Mokesčių administravimo įstatymo 72 straipsnis, įtvirtindamas mokesčių administratoriaus teisę apskaičiuoti mokesťį remiantis kitų valstybės įstaigų ir institucijų aktais ar kitais dokumentais, nenumato išimties iš bendrojo Mokesčių administravimo įstatyme 68 straipsnio 1 dalyje įtvirtinto mokesčio apskaičiavimo ir perskaičiavimo senaties termino.

Teisėjų kolegija taip pat atkreipė dėmesį, kad mokesčiniuose ginčiuose mokesčio apskaičiavimo ir perskaičiavimo senatį teismas privalo taikyti *ex officio*, t. y. savo iniciatyva. Kadangi apžvelgiamoje byloje nagrinėtu atveju pirmosios instancijos teismas to nepadarė, Vyriausiasis administracinis teismas pripažino jį pažeidusiu Mokesčių administravimo įstatymo 68 straipsnio 1 dalies nuostatas bei, atitinkamai, panaikino šio teismo sprendimą, o pareiškėjo (mokesčio mokėtojo) skundą patenkino, panaikindamas mokesčių administratoriaus sprendimą, kuriuo buvo apskaičiuoti mokėtini mokesčiai ir susijusios sumos.

[2012 m. liepos 19 d. sprendimas administracinėje byloje **Nr. A⁴⁴²-2226/2012. S. B.** prieš *Valstybinę mokesčių inspekciją prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos*. Procesinio sprendimo kategorija 9.10]

Bylos dėl konkurencijos teisinių santykių

Konstitucijos 46 straipsnis nustato, jog įstatymas draudžia monopolizuoti gamybą ir rinką, saugo sąžiningos konkurencijos laisvę. Lietuvos Respublikos konkurencijos įstatymo, kuriame nustatytus

pažeidimus tiria Lietuvos Respublikos konkurencijos taryba (toliau – ir Konkurencijos taryba), tikslas – saugoti sąžiningos konkurencijos laisvę Lietuvos Respublikoje. LVAT prie šio tikslo prisideda, sprendamas ginčus konkurencijos teisės srityje, kurių dauguma kyla dėl Konkurencijos tarybos nutarimų teisėtumo ir pagrįstumo. 2012 metais LVAT sprendė nemažai šios kategorijos bylų, kuriose pateikė svarbių Konkurencijos įstatymo ir kitų teisės aktų išaiškinimų, rėmėsi jau suformuota LVAT ir Europos Sąjungos Teisingumo Teismo praktika bei formavo naują jurisprudenciją.

Su konkurencijos teisiniais santykiais susijusios bylos aprėpia gana platų teisinių klausimų spektrą. Minėta, kad Konkurencijos įstatymo pažeidimų tyrimo procedūrą atlieka Konkurencijos taryba. Vienoje iš 2012 metais nagrinėtų bylų LVAT pateikė išaiškinimą dėl Konkurencijos tarybos pareigos pradėti tyrimą. Administracinėje byloje **Nr. A⁵⁰²-3001/2012** ginčas kilo dėl Konkurencijos tarybos atsisakymo pradėti tyrimą dėl UAB „Nacionalinis žalos ir skolų išieškojimo centras“ veiksmų atitikties Lietuvos Respublikos reklamos įstatymo 5 straipsnio ir Konkurencijos įstatymo (bylai aktuali teisės akto redakcija, galiojusi iki 2012 m. gegužės 1 d.) 16 straipsnio reikalavimams.

Atsižvelgusi į LVAT praktiką, bylą nagrinėjusi LVAT teisėjų kolegija visų pirma pažymėjo, jog Konkurencijos tarybos, kaip institucijos, vykdančios Konkurencijos įstatymo kontrolę, tikslas yra apsaugoti viešąjį interesą (sąžiningos konkurencijos laisvę) ir jai nepriskirta tirti konkrečių ūkio subjektų ar vartotojų skundų, siekiant apginti ir atkurti dėl nesąžiningos konkurencijos pažeistas jų teises. Atsižvelgiant į tai, pripažįstama, kad toks išskirtinis kompetencijos Konkurencijos tarybai suteikimas suponuoja, jog Konkurencijos taryba turi pareigą pradėti tyrimą tik tuo atveju, kai pirmiau minėtas viešasis interesas yra akivaizdžiai išreikštas – kilęs socialinis konfliktas yra plataus masto.

Apžvelgiamoje byloje teisėjų kolegija konstatavo, kad reklaminiai teiginiai, kuriais vartotojams sudaromas apgaulingas išpūdis, jog bus teikiamos advokatų (advokatų padėjėjų) ar advokatų profesinių bendrijų teisinės paslaugos, atsižvelgiant į Lietuvos Respublikos advokatūros įstatymo 2 straipsnio 1 dalyje ir 4 straipsnio 3 dalyje nurodomą šių paslaugų (veiklos) reikšmę ir išskirtinį Lietuvos advokatų, kaip nepriklausomos Lietuvos teisinės sistemos dalies, statusą, yra klaidinanti reklama (Reklamos įstatymo 2 str. 4 d.). Pagrįstų abejonių teisėjų kolegijai kilo ir dėl to, ar įmonė teisėtai skelbiasi pirmaujanti skolų išieškojimo srityje.

Apeliacinės instancijos teismas, preliminariai įvertinęs Lietuvos advokatūros pateiktą medžiagą, kurios pagrindu buvo siekiama inicijuoti pažeidimo tyrimo procedūrą, padarė išvadą, jog viešojo intereso buvimas šiuo atveju buvo akivaizdus. Tačiau nustatyti potencialų reklamos poveikį vartotojams, kas leistų spręsti dėl vartotojų interesų pažeidimo ir konkretaus jo masto, būtų įmanoma tik Konkurencijos tarybai realizavus savo įgalinimus tirti nesąžiningos konkurencijos veiksmus. Todėl LVAT vertino, kad pareiškėjo pateikta pirminė informacija suponuoja atsakovui pareigą pradėti nuodugnų tyrimą, kurio eiga ir galutinis rezultatas (sprendimas) priklausys nuo to, kokie faktiniai duomenys, susiję su reklamos davėjo elgsena konkurencinėje erdvėje, bus gauti šio tyrimo metu.

[2012 m. lapkričio 28 d. nutartis administracinėje byloje **Nr. A⁵⁰²-3001/2012**. Lietuvos advokatūra prieš Lietuvos Respublikos konkurencijos tarybą. Procesinio sprendimo kategorija 7.5.1; 7.6]

Konkurencijos tarybos kompetencija apima ir koncentracijų kontrolę – Konkurencijos įstatyme numatytais atvejais apie numatomą įvykdyti koncentraciją privaloma pranešti Konkurencijos tarybai ir gauti leidimą. Tarp 2012 metais LVAT nagrinėtų bylų, susijusių su koncentracijų konkurencijos teisėje kontrole, išskirtina administracinė byla **Nr. A⁵⁰²-1668/2012**. Šioje byloje LVAT teisėjų kolegija sprendė, ar pagrįstai Konkurencijos taryba nubaudė ūkio subjektą (pareiškėją) už reikalavimų, susijusių su pareiga pranešti apie koncentraciją, nevykdymu, kartu pateikdama išaiškinimą dėl pažeidimo pakartotinumą, kaip atsakomybę sunkinančios aplinkybės, vertinimo.

Bylą nagrinėjusi kolegija, remdamasi Konkurencijos įstatymo 3 straipsnio 14 dalimi, pažymėjo, jog vienas iš koncentracijos įvykdymo būdų – tai kontrolės įgijimas. Byloje buvo nustatyta, kad pareiškėjas 2005 m. lapkričio 7 d. sudarė akcijų mainų sutartį, po šio sandorio sudarymo jam priklausė 37,2 proc. bendrovės akcijų, kitiems asmenims – atitinkamai 49,92 proc., 10,77 proc. ir 2,11 proc. akcijų. 2009 m. birželio 10 d. pareiškėjas pateikė Konkurencijos tarybai pranešimą apie koncentraciją įsigijus 37,2 proc.

bendrovės akcijų, o Konkurencijos taryba 2009 m. spalio 8 d. nutarimu leido vykdyti minėtą koncentraciją.

Vadovaudamasi Konkurencijos įstatymo 3 straipsnio 16 ir 17 dalimis, teisėjų kolegija pažymėjo, jog kontrolės sąlygai nustatyti būtina, kad kontrolę įgyjančiam asmeniui įstatymų ar sandorio pagrindu atsirastų teisės ir šios teisės suteiktą galimybę jam daryti lemiamą įtaką, t. y. įgyvendinti savo sprendimus dėl kontroliuojamo ūkio subjekto ūkinės veiklos, valdymo organų sprendimų ar personalo sudėties. Teisėjų kolegija nagrinėtu atveju išaiškino, jog lingvistinė bei sisteminė Konkurencijos įstatymo nuostatų analizė patvirtina, kad kontrolės įgijimas, taigi koncentracijos įgyvendinimas, nėra siejamas su būtinybe nustatyti, jog konkretus ūkio subjektas faktiškai naudojosi (naudojasi) galimybe daryti lemiamą įtaką kito ūkio subjekto veiklai, kas priešingu atveju lemtų pačios koncentracijų kontrolės esmės ir sistemos iškreipimą, paneigtų šios kontrolės tikslus ir paskirtį *ex ante* būdu prižiūrėti, jog nekiltų grėsmė konkurencijos struktūrai. Teisėjų kolegija pabrėžė, kad koncentracijos įgyvendinimas savo turiniu apima realios galimybės realizuoti kontrolę įgijimą. Nagrinėjamoje byloje teisėjų kolegija vertino, jog pareiškėjas neįrodė, kad iš sutarties ir įstatymų atsiradusi jo teisė (galimybė) daryti lemiamą įtaką bendrovei ir ją kontroliuoti nebuvo reali, kad tokios galimybės apskritai nebūtų galima iš esmės realizuoti.

Teisėjų kolegija taip pat pažymėjo, jog tai, kad pranešimas apie koncentraciją Konkurencijos tarybai buvo pateiktas 2009 m. birželio 10 d., neatleidžia pareiškėjo nuo atsakomybės, kadangi nebuvo įvykdyta įstatyme įtvirtinta pareiga apie koncentraciją informuoti laiku, t. y. iki koncentracijos įgyvendinimo (iki mainų sutarties sudarymo ar jos įsigaliojimo). Su pareiškėjo atsakomybe dėl pareigos pranešti apie koncentraciją, anot LVAT, nėra susijusi ir ta aplinkybė, kad Konkurencijos taryba 2009 m. spalio 8 d. nutarimu leido koncentraciją vykdyti. Šiuo atveju atsakomybei už koncentracijos įgyvendinimą apie tai nepranešus kilti nėra būtina nustatyti, jog Konkurencijos taryba nutarimu neleido vykdyti atitinkamos koncentracijos, dėl kurios nepranešimo keliamas klausimas. Teisėjų kolegija taip pat pabrėžė, jog tai, kad dėl įgyvendintos koncentracijos konkurencija nebuvo (nėra) ribojama ar kitaip jai nebuvo (nėra) daroma žala, aptariamo pažeidimo kvalifikavimui įtakos neturi, o šis faktas gali turėti įtakos tik individualizuojant pažeidėjo atsakomybę. Teismas konstatavo, kad Konkurencijos tarybos nutarimu pagrįstai pripažinta, jog pareiškėjas pažeidė Konkurencijos įstatymo 10 straipsnio 1 dalį ir 11 straipsnio 2 dalį.

Byloje taip pat kilo ginčas dėl paskirtų baudų pagrįstumo – pareiškėjui buvo pritaikyta atsakomybę sunkinanti aplinkybė už tai, kad jis pakartotinai įvykdė pažeidimą, už kurį jam jau buvo paskirta Konkurencijos įstatyme įtvirtinta sankcija. Atsižvelgusi į tai, kad nagrinėjamo aspektu įstatymų leidėjas nėra išreiškęs aiškios pozicijos dėl termino, kuriam esant būtų galima laikyti, jog buvo padarytas pakartotinis konkurencijos teisės pažeidimas, teisėjų kolegija nusprendė, jog visi įstatymo neaiškumai bei abejonės dėl jo turinio turi būti aiškinami atsakomybėn traukiamo asmens naudai. Atitinkamai dėl to užpildant Konkurencijos įstatyme esančią spragą, teisėjų kolegijos nuomone, pagal analogiją taikytina mažiausiai asmens padėtį varžanti bei sunkinanti teisės norma, kuri numato vienerių metų terminą pakartotinumui konstatuoti. Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodekso 32 straipsnio 1 dalies 5 punkte numatyta, kad pakartotinai per metus padarytas tokios pačios rūšies teisės pažeidimas, už kurį asmeniui jau buvo paskirta administracinė nuobauda, vertinamas kaip atsakomybę sunkinanti aplinkybė. Teisėjų kolegijos nuomone, skiriant baudas pagal Konkurencijos įstatymą ir nustatant, ar gali būti taikoma atsakomybę sunkinanti aplinkybė už pakartotinį pažeidimą, protinga ir teisinga kaip analogija vadovautis būtent minėtoje teisės normoje įtvirtintu teisiniu reguliavimu. Teisėjų kolegija darė išvadą, kad Konkurencijos tarybai skiriant baudą, nebuvo galima vertinti, jog pareiškėjas padarė pakartotinį pažeidimą ir šiuo pagrindu laikyti, kad tai yra jo atsakomybę sunkinanti aplinkybė.

[2012 m. kovo 1 d. nutartis administracinėje byloje **Nr. A⁵⁰²-1668/2012**. *Akcinė bendrovė „City Service“* prieš *Lietuvos Respublikos konkurencijos tarybą*. Procesinio sprendimo kategorija 7.4]

2012 metais LVAT taip pat nagrinėjo bylas dėl klaidinančios reklamos naudojimo. Administracinėje byloje **Nr. A⁸⁵⁸-370/2012** buvo kilęs ginčas dėl atsakovo Konkurencijos tarybos

nutarimo, kuriuo jis pareiškėjo uždarnosios akcinės bendrovės „Omnitel“ (toliau – ir UAB „Omnitel“) per televiziją ir radiją skleistos reklamos „Nulis centų? – Iš tikrųjų!!! Kokybiškiausiame Omnitel tinkle“ ir „Nulis centų? – Iš tikrųjų!!! Stipriausiame Omnitel tinkle“ dalį, kurioje teigiama „Nulis centų <...> Omnitel tinkle“, pripažino klaidinančia reklama, pažeidžiančia Reklamos įstatymo 5 straipsnio reikalavimus, taip pat už minėtos klaidinančios reklamos naudojimą pareiškėjui skyrė 45 000 Lt baudą.

Teisėjų kolegija nagrinėtoje byloje vadovavosi Lietuvos Respublikos reklamos įstatymo nuostatomis, įtvirtinančiomis klaidinančios reklamos draudimą ir tokios reklamos sampratą, Lietuvos Respublikos nesąžiningos komercinės veiklos vartotojams draudimo įstatymo nuostatomis, taip pat Europos Sąjungos teisės aktais, susijusiais su nesąžiningos komercinės veiklos draudimu. Teisėjų kolegija atkreipė dėmesį, kad pareiškėjas nepateikė argumentų, kuriais būtų paneigta, jog vartotojai negalėjo pasinaudoti pareiškėjo reklamos teiginyje „Nulis centų <...> Omnitel tinkle“ pateiktu pasiūlymu, nes privalo mokėti pagal pasirinktų planų sąlygas. Iš bylos medžiagos buvo matyti, kad norėdami užsakyti reklamuotas pareiškėjo paslaugas vartotojai turėtų pasirinkti vieną iš trijų mokėjimo planų ir visais atvejais turėtų mokėti bent abonentinį mokestį. Todėl nebuvo pagrindo teigti, jog vartotojas gautų pareiškėjo reklamuojamas paslaugas (t. y. pokalbius Omnitel tinkle ar kitas paslaugas) nemokamai. Teisėjų kolegija taip pat nustatė, kad į bylą nepateikta įrodymų, jog toks abonentinis mokestis ir kiti mokėjimo planuose numatyti papildomi mokėjimai galėtų būti traktuojami kaip būtinos išlaidos, susijusios su produkto įsigijimu, paėmimu ar mokėjimu už jo pristatymą. Dėl šių priežasčių teisėjų kolegija konstatavo, kad vertinama reklama turėjo Nesąžiningos komercinės veiklos vartotojams draudimo įstatymo 7 straipsnio 18 punkte nurodytą klaidinančios komercinės veiklos požymį – paslaugos apibūdinimą „nemokamai“ (t. y. „0“ centų“), nors vartotojas už šią paslaugą turėtų mokėti.

Sistemiškai ir lingvistiškai aiškinant Reklamos įstatymo 5 straipsnio 1, 2, 4 ir 6 dalis buvo padaryta išvada, kad nustačius, jog vertinama reklama turi Nesąžiningos komercinės veiklos vartotojams draudimo įstatymo 7 straipsnio 1–21 punktuose nustatytą klaidinančios komercinės veiklos požymių, nėra teisinio pagrindo ir faktinio poreikio byloje aptariamoms reklamoms turinį papildomai vertinti Reklamos įstatymo 5 straipsnio 2 dalyje įtvirtintų teisingumo, išsamumo ir pateikimo kriterijų požiūriu. Įstatymų leidėjas, priimdamas Reklamos įstatymo 5 straipsnio 6 dalį, *expressis verbis* nurodė, kad Nesąžiningos komercinės veiklos vartotojams draudimo įstatymo 7 straipsnio 1–21 punktuose nustatytą klaidinančios komercinės veiklos požymių turinti reklama bet kuriomis aplinkybėmis laikoma klaidinančia. Ši nuostata taip pat reiškia, jog tokiais atvejais preziumuojama, kad ekonominis vartotojo elgesys yra paveiktas. Taigi tokiais atvejais užtenka konstatuoti, jog vertinamoje reklamoje paslaugos buvo reklamuojamos kaip nemokamos („0 centų“), nors faktiškai vartotojas už jas bet kuriuo atveju turėtų mokėti, išskyrus būtinas išlaidas, susijusias su produkto įsigijimu, paėmimu ar mokėjimu už jo pristatymą. Teisėjų kolegija taip pat atmetė kaip teisiškai nereikšmingus pareiškėjo argumentus, susijusius su vertinamoje reklamoje buvusių nuorodų apie papildomas paslaugų užsakymui taikomas sąlygas ir mokesčius išsamumu.

Vertindama pareiškėjui paskirtos baudos dydį, teisėjų kolegija pažymėjo, kad tai, jog ūkio subjektas nutraukia reklamos skleidimą iki pažeidimo tyrimo pradžios, savaime nelaikytina atsakomybę lengvinančia aplinkybe, nes tokia aplinkybė nenurodyta Reklamos įstatymo 22 straipsnio 10 dalyje, be to, ji negalėjo būti laikoma lengvinančia aplinkybe įvertinus ir konkrečias šios bylos aplinkybes.

[2012 m. kovo 16 d. nutartis administracinėje byloje **Nr. A⁸⁵⁸-370/2012**. *Uždaroji akcinė bendrovė „Omnitel“ prieš Lietuvos Respublikos konkurencijos tarybą*. Procesinio sprendimo kategorija 7.5.1]

Vienas iš Konkurencijos įstatyme įtvirtintų pažeidimų, kurio draudimu siekiama saugoti sąžiningos konkurencijos laisvę – tai piktnaudžiavimas dominuojančia padėtimi. LVAT 2012 metais išnagrinėtoje administracinėje byloje **Nr. A⁸⁵⁸-1516/2012** buvo sprendžiamas ginčas dėl Konkurencijos tarybos nutarimo, kuriuo pareiškėjas UAB „Vilniaus energija“ buvo pripažintas pažeidęs Konkurencijos įstatymo 9 straipsnio 1 punkto (tiesioginio ar netiesioginio nesąžiningų kainų arba kitų pirkimo ar pardavimo sąlygų primetimo draudimas) reikalavimus. Ginčas buvo susijęs su pareiškėjo veikla teikiant komunikacinių tunelių, kurie nuosavybės teise priklauso Vilniaus miesto savivaldybei, nuomos paslaugas Vilniaus mieste.

Teisėjų kolegija nustatė, jog skundžiamame nutarime pareiškėjo taikomos kainos nebuvo analizuojamos, buvo vertinamos pareiškėjo iš nuomininkų gaunamos pajamos bei pelnas. Teismas pažymėjo, kad byloje siekiant nustatyti, ar kainos buvo nesąžiningos, turi būti analizuojamos pačios kainos, o ne pareiškėjo gautos pajamos ar pelnas. Kaip ir pirmosios instancijos teismas, LVAT atkreipė dėmesį, jog nagrinėjamu atveju itin svarbu atskirti pelno vertinimą nuo kainos sąžiningumo įvertinimo. Konkurencijos taryba to nepadarė. Teisėjų kolegija pažymėjo, kad kainų atitikimas rinkos regulatoriaus nustatytai metodikai neturi nieko bendra su kainų sąžiningumu Konkurencijos įstatymo 9 straipsnio 1 punkto prasme, juolab kad kai kainos yra sureguliuotos ir pareiškėjas neturi veiksmų laisvės pats nustatyti kainas, jam atitinkamais atvejais negalėtų būti inkriminuojamas Konkurencijos įstatymo pažeidimas. Kadangi skundžiamame Konkurencijos tarybos nutarime nebuvo atlikta kainų analizė bei tinkamai nenustatyta pareiškėjo teikiamų paslaugų ekonominė vertė, LVAT paliko galioti pirmosios instancijos teismo sprendimą, kuriuo skundžiamas Konkurencijos tarybos aktas buvo panaikintas konstatavus, jog kainų santykis su teikiamų paslaugų ekonomine verte nebuvo tinkamai atskleistas, ir tai lėmė skundžiamų atsakovo išvadų nepagrįstumą.

[2012 m. rugpjūčio 13 d. nutartis administracinėje byloje **Nr. A⁸⁵⁸-1516/2012**. *Uždaroji akcinė bendrovė „Vilniaus energija“* prieš *Lietuvos Respublikos konkurencijos tarybą*. Procesinio sprendimo kategorija 7.3; 7.5.3; 7.5.3.4]

LVAT 2012 metais taip pat pateikė svarbių Konkurencijos įstatymo 4 straipsnio, įtvirtinančio viešojo administravimo subjektų pareigą užtikrinti sąžiningos konkurencijos laisvę, išaiškinimų. Administracinėje byloje **Nr. A⁸⁵⁸-1484/2012** kilo ginčas dėl Konkurencijos tarybos nutarimo, kuriuo ji, be kita ko, Trakų rajono savivaldybės 2008 m. birželio 30 d. susitarimą Nr. T1-330 „Dėl 2004-08-06 Trakų rajono savivaldybės viešosios atliekų tvarkymo sistemos eksploatavimo ir jos plėtojimo sutarties Nr. T1-193 pratęsimo“ pripažino pažeidžiančiu Konkurencijos įstatymo 4 straipsnį ir įpareigojo Trakų rajono savivaldybę ne vėliau kaip per 3 mėnesius nuo Konkurencijos tarybos nutarimo leidinio „Valstybės žinios“ priede „Informaciniai pranešimai“ paskelbimo dienos panaikinti pirmiau minėtą susitarimą arba pakeisti jį taip, kad šis susitarimas neprieštarautų Konkurencijos įstatymo 4 straipsnio reikalavimams, teisėtumo ir pagrįstumo.

Bylą nagrinėjusi teisėjų kolegija, atsižvelgdama į LVAT praktiką, pažymėjo, kad Konkurencijos įstatymo 4 straipsnio 2 dalies pažeidimas gali būti konstatuojamas tada, kai nustatoma □šių trijų aplinkybių visuma: 1) valstybės ar savivaldybės institucijos sprendimas teikia privilegijas arba diskriminuoja atskirus ūkio subjektus ar jų grupes; 2) dėl tokio sprendimo atsiranda ar gali atsirasti konkurencijos sąlygų skirtumų atitinkamoje rinkoje konkuruojantiems ūkio subjektams; 3) skirtingos konkurencijos sąlygos nėra nulemtos Lietuvos Respublikos įstatymų vykdymu.

Pirmosios instancijos teismas šioje byloje, be kita ko, konstatavo, kad 2008 m. birželio 30 d. pasirašydama susitarimą dėl 2004 m. rugpjūčio 6 d. sutarties pratęsimo ir jame nurodydama, kad vadovaujasi 2007 m. lapkričio 30 d. susitarimu Nr. T1-642, Trakų rajono savivaldybės administracija negalėjo išvengti skirtingų konkurencijos sąlygų, nes vykdė kitą sutartį, kuri pagal Lietuvos Respublikos civilinio kodekso (toliau – ir CK) 6.189 straipsnį 2004 m. sutarties šalims turėjo įstatymo galią, o Trakų rajono savivaldybės administracija buvo 2004 m. (papildytos 2007 m.) sutarties šalimi. Tuo remdamasis, pirmosios instancijos teismas konstatavo, kad Konkurencijos taryba nepagrįstai nusprendė buvus visas Konkurencijos įstatymo 4 straipsnio 2 dalyje nurodytas sąlygas ir ginčytą Konkurencijos tarybos nutarimą panaikino kaip neteisėtą.

LVAT teisėjų kolegija vertino, kad Konkurencijos įstatymo 4 straipsnio 2 dalyje įtvirtinta sąlyga „skirtingų konkurencijos sąlygų neįmanoma išvengti vykdant Lietuvos Respublikos įstatymų reikalavimus“ turėtų būti aiškinama kaip nurodanti atvejus, kuomet viešojo administravimo subjektas neturi diskrecijos pasirinkti tam tikrą elgesio modelį, o priimdamas konkretų sprendimą (aktą) paprasčiausiai vykdo iš įstatymo kylantį imperatyvų reikalavimą. Teisėjų kolegija pažymėjo, kad byloje vertinamu atveju CK 6.189 straipsnis negali būti traktuojamas kaip iš įstatymų kylantis besąlyginis imperatyvas Konkurencijos įstatymo 4 straipsnio prasme, nes šios nuostatos taikymą aptariamam atveju

nulėmė konkretus Trakų rajono savivaldybės administracijos veiksmas, t. y. 2007 m. lapkričio 30 d. susitarimo pasirašymas. Šio pasirašymo nesąlygojo koks nors imperatyvus iš įstatymo kylantis reikalavimas, taigi Trakų rajono savivaldybės administracija turėjo diskreciją nuspręsti, ar pasirašyti šį susitarimą ir jei taip, tai kokiomis sąlygomis.

Teisėjų kolegija taip pat pažymėjo, kad byloje susiklosčiusiems santykiams netaikytini nei Lietuvos Respublikos viešųjų pirkimų įstatymas, nei Lietuvos Respublikos koncesijų įstatymas. LVAT pabrėžė, jog tam, kad sutartis būtų kvalifikuojama kaip koncesijos, ūkio subjektas turi disponuoti tokiais sutarčiai būtinu ekonominės laisvės laipsniu ir prisiimti su savo paslaugų eksploatavimu susijusią riziką. Būtent rizikos dėl vykdomos veiklos prisiėmimas vertinamas kaip esminis koncesijos aspektas. Įvertinusi paminėtą 2004 m. rugpjūčio 6 d. sutartį, teisėjų kolegija sprendė, jog ūkio subjektui tenkanti rizika nėra pakankama, kad ją būtų galima vertinti kaip koncesijos. Teisėjų kolegija atsižvelgė į tai, kad ūkio subjektas, teikdamas šioje sutartyje numatytas Trakų rajono savivaldybės viešosios atliekų tvarkymo sistemos eksploatavimo ir jos plėtojimo paslaugas, disponuoja pakankamai maža ekonomine laisve savarankiškai priimti su šių paslaugų teikimo sąlygomis susijusius sprendimus, taip pat į tai, kad aplinkybės, nulemiančios, jog ūkio subjektas gali pagrįstai numanyti, kiek asmenų naudosis jo teikiamomis paslaugomis, ir tai nepriklauso nuo jo paties ekonominių sprendimų, itin sumažina jo prisiimamą riziką.

LVAT padarė išvadą, kad pirmosios instancijos teismas nepagrįstai nusprendė, kad ginčytas Konkurencijos tarybos nutarimas aptartu aspektu prieštarauja Konkurencijos įstatymo 4 straipsnio reikalavimams. LVAT teisėjų kolegija, įvertinusi faktines bylos aplinkybes, nustatė, jog Konkurencijos taryba nagrinėtu atveju pagrįstai nustatė egzistavus Konkurencijos įstatymo 4 straipsnio 2 dalyje nurodytas sąlygas, todėl pirmosios instancijos teismo sprendimą, kuriuo panaikintas ginčytas Konkurencijos tarybos nutarimas, panaikino.

[2012 m. gegužės 30 d. sprendimas administracinėje byloje **Nr. A⁸⁵⁸-1484/2012**. *Trakų rajono savivaldybės administracija ir uždaroji akcinė bendrovė „Trakų rajono komunalinių įmonių kombinatas“ (dabartinis pavadinimas – uždaroji akcinė bendrovė „Komunalinių įmonių kombinatas“)* prieš Lietuvos Respublikos konkurencijos tarybą. Procesinio sprendimo kategorija 1.2; 7.1]

Konkurencijos taryba, vykdydama jai teisės aktuose nustatytas funkcijas, privalo laikytis jos veiklai įtvirtintų reikalavimų, be kita ko, ir Konkurencijos įstatyme numatytų senaties terminų. Administracinėje byloje **Nr. A⁵²⁰-2136/2012** LVAT teisėjų kolegijai teko spręsti sudėtingą klausimą, kaip aiškintinos ir taikytinos Konkurencijos įstatymo nuostatos, numatančios patraukimo atsakomybėn už šio įstatymo pažeidimus senaties termino skaičiavimo taisyklės.

Byloje nustatyta, kad 2008 m. vasario 28 d. buvo priimtas Konkurencijos tarybos nutarimas, kuriuo pareiškėjams (ūkio subjektams) paskirtos sankcijos už Konkurencijos įstatymo 5 straipsnio 1 dalies nuostatų pažeidimą. 2009 m. birželio 11 d. nutartimi Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas, išnagrinėjęs pareiškėjų apeliacinius skundus dėl paminėto nutarimo panaikinimo, įpareigojo Konkurencijos tarybą dėl pareiškėjų veiksmų atitikties Konkurencijos įstatymo 5 straipsnio reikalavimams atlikti papildomą tyrimą. 2011 m. birželio 9 d. Konkurencijos taryba priėmė apskustą nutarimą, kuriuo nutarė pripažinti, kad pareiškėjai pažeidė Konkurencijos įstatymo 5 straipsnio 1 dalį, ir paskyrė šiems ūkio subjektams pinigines baudas.

Bylą nagrinėjusi teisėjų kolegija pažymėjo, jog Konkurencijos įstatymo 40 straipsnio 3 dalyje buvo įtvirtintas tik patraukimo atsakomybėn senaties termino eigos pradžios momentas bei šio termino trukmė, tačiau nurodyta norma nenumatė, jog senaties terminas gali būti sustabdomas ar atnaujinamas, be kita ko, ir tais atvejais, kai, kaip ir nagrinėjamoje situacijoje, byla dėl konkurencijos teisės pažeidimo perduodama nagrinėti teismui, o vėliau Konkurencijos tarybos nutarimas panaikinamas ir byla grąžinama Konkurencijos tarybai papildomam tyrimui atlikti.

Tai, kad Konkurencijos įstatymo 40 straipsnio 3 dalyje (2007 m. spalio 25 d. įstatymo redakcija) nebuvo nustatytos jokios patraukimo atsakomybėn už šio įstatymo pažeidimus senaties termino eigos skaičiavimo išimtys, anot LVAT, reiškia, jog tokių išimčių įstatymų leidėjas nenumatė. Paminėtoje

normoje nesant ekspllicitinių nuostatų, jog senaties terminas tam tikrais atvejais gali būti sustabdomas, reiškia, jog ji implicitiškai nustatė, kad senaties termino eiga yra skaičiuojama visais atvejais vienodai ir nepriklauso nuo konkurencijos bylos nagrinėjimo Konkurencijos taryboje bei teismuose aplinkybių, tarp jų – ir nuo aplinkybės, kad anksčiau administracinis teismas buvo panaikinęs Konkurencijos tarybos nutarimą ir grąžinęs bylą papildomam tyrimui atlikti.

LVAT pabrėžė, jog rėmimasis įstatymo ar teisės analogija, nustatant senaties termino skaičiavimo taisyklių taikymą ūkio subjekto nenaudai, lemtų, jog jis būtų patrauktas atsakomybėn ne pagal tiesiogiai įstatyme įtvirtintas sąlygas ir tai prieštarautų tiek teisėtų lūkesčių, tiek teisinės valstybės principams. Tik esant aiškiai apibrėžtam atsakomybės pagrindui asmuo gali būti traukiamas atsakomybėn ir nubaudžiamas, o visos abejonės turi būti aiškinamos jo naudai.

Nagrinėtu atveju LVAT konstatavo, jog nepriklausomai nuo to, kokia buvo bylos tyrimo eiga, iki skundžiamo Konkurencijos tarybos nutarimo priėmimo dienos nebuvo jokio įsiteisėjusio sprendimo, kuriuo ūkio subjektai būtų patraukti atsakomybėn, todėl Konkurencijos tarybos vertinimas, kad skundžiamame nutarime buvo tik papildomai išnagrinėtas ir įvertintas jau anksčiau pritaikytos atsakomybės pagrindumas, nėra teisingas ir išplėstinė teisėjų kolegija jam nepritarė. Išplėstinė teisėjų kolegija pabrėžė, jog šiuo atveju yra nustatyta, kad ūkio subjektas buvo patrauktas atsakomybėn praleidus įstatyme nustatytą senaties terminą ir šio fakto konstatavimas, atsižvelgiant į ginčo teisinių santykių susiklostymo metu galiojusį teisinį reguliavimą, nepriklauso nuo tyrimo eigos bei aplinkybių. Atsižvelgęs į tai, teismas paliko nepakeistą pirmosios instancijos teismo sprendimą, kuriuo ginčytas Konkurencijos tarybos nutarimas buvo panaikintas.

[2012 m. birželio 21 d. nutartis administracinėje byloje **Nr. A⁵²⁰-2136/2012**. *Akcinė bendrovė „Rokiškio sūris“ ir uždaroji akcinė bendrovė „Marijampolės pieno konservai“ prieš Lietuvos Respublikos konkurencijos tarybą*. Procesinio sprendimo kategorija 7.2]

Apžvelgiamos kategorijos bylų kontekste, be kita ko, paminėtina ir administracinė byla **Nr. A⁶⁶²-236/2012**, kurioje teismas išaiškino loterijos žaidėjo sampratą. LVAT šioje byloje nagrinėjo ginčą dėl to, jog fiziniam asmeniui negali būti išmokėta loterijoje laimėta pinigų suma, kadangi telefono numeris priklauso ne jam, o juridiniam asmeniui UAB „Metalo įranga“. Taip pat buvo nurodyta, jog juridinis asmuo negali būti žaidėju, nes vadovaujantis Lietuvos Respublikos loterijų įstatymo 2 straipsnio 9 punkto nuostatomis, žaidėjas yra fizinis asmuo, dalyvaujantis loterijoje, t. y. įsigijęs bilietą. Teismas nustatė, jog loterijos „TAIP arba NE“ taisyklėse buvo numatyta, kad laimėjimui, išloštam siunčiant trumpąją žinutę (SMS) arba skambinant telefonu, atsiimti pakanka bent vienos alternatyvios aplinkybės: žaidėjas turi pateikti savo vardu sudarytą abonento sutartį su ryšio operatoriumi arba kitą dokumentą, patvirtinantį jo teisę naudoti nurodytą telefono numerį. Įvertinęs bylos aplinkybių visumą, LVAT konstatavo, jog nėra pagrindo teigti, kad asmuo, kuris teisėtai naudojasi juridinio asmens jam priskirtu telefonu, negali žaisti loterijoje. Teisėjų kolegija nusprendė, jog Valstybinės lošimų priežiūros komisijos nutarimas, kuriuo buvo sustabdytas pareiškėjo licencijos galiojimas bei nustatytas terminas veiklos pažeidimams pašalinti dėl to, kad minėtomis loterijos taisyklėmis buvo pažeistas Lietuvos Respublikos loterijų įstatymas, yra teisėtas bei pagrįstas.

[2012 m. balandžio 12 d. nutartis administracinėje byloje **Nr. A⁶⁶²-236/2012**. *Uždaroji akcinė bendrovė „Žalgirio loto“ prieš Valstybinę lošimų priežiūros komisiją*. Procesinio sprendimo kategorija 23]

Bylos dėl aplinkos apsaugos teisinių santykių

Aplinka ir jos apsauga Lietuvoje ir Europos Sąjungoje tampa vis labiau svarbesniais tikslais, nes aplinkos apsauga yra vienas iš Lietuvos Respublikos Konstitucijoje (53 str. 3 d.; 54 str.), Sutartyje dėl Europos Sąjungos veikimo (toliau – ir SESV) (191 str. 2 d.) ir Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijoje (37 str.) įtvirtintų tikslų. Taigi aplinkosaugos bylose ginami interesai yra reikšmingi ne vien atskiriems pareiškėjams, bet ir visai visuomenei. Didėjant visuomenės narių aplinkosauginiam

sąmoningumui, tokių bylų skaičius Vyriausiąjame administraciniame teisme auga, o jų greitas išsprendimas, siekiant suderinti aplinkosauginius, ekonominius ir socialinius tikslus, tampa vis aktualesnis. Todėl 2012 metais bylos, susijusios su aplinkos apsauga, išliko reikšminga Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo praktikos dalimi.

Šios kategorijos bylų kontekste gali būti paminėta administracinė byla **Nr. A⁵⁰²-192/2012**, kurioje ginčas kilo dėl Klaipėdos regiono aplinkos apsaugos departamento (toliau – ir RAAD) atsisakymo koreguoti pareiškėjui išduotą taršos integruotos prevencijos ir kontrolės (toliau – ir TIPK) leidimą. Nustatyta, kad pareiškėjas, pasinaudodamas Taršos integruotos prevencijos ir kontrolės leidimų išdavimo, atnaujinimo ir panaikinimo taisyklių, patvirtintų Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2002 m. vasario 27 d. įsakymu Nr. 80 (toliau – ir TIPK taisyklės), 61 punkte veiklos vykdytojui suteikta iniciatyvos teise, kreipėsi į RAAD dėl TIPK leidimo dalies koregavimo, prašydamas pakeisti per išleidžius į Šyšos upę išleidžiamo vandens, panaudoto technologinių procesų aušinimui, užterštumo ribines reikšmes.

Vadovaujantis laikotarpiu nuo 2010 m. lapkričio 19 d. iki 2011 m. sausio 11 d. galiojusių TIPK taisyklių nuostatomis, sprendimą dėl išduoto TIPK leidimo atnaujinimo, koregavimo ar panaikinimo priima RAAD (53 p.). Šių taisyklių 60 punkte nustatyta, jog išduotas leidimas koreguojamas, jeigu: leidime nustatyti klaidingi duomenys ar klaidingi įrašai (60.1 p.); leidimo sąlygos nebeatitinka pakitusių teisės aktų normų ar Lietuvos tarptautinių įsipareigojimų (60.2 p.); pakito GPGB (geriausias prieinamas gamybos būdas), suteikiantis galimybę sumažinti taršą be pernelyg didelių išlaidų (60.3 p.); pasikeitė vykdomos veiklos apimtys, gamybos pajėgumai ar technologijos, kai pakeitimas nepriskiriamas prie esminio ūkinės veiklos pakeitimo (60.4 p.); išduodama ATL (apyvartinio taršos leidimo) dalis einamiesiems metams (60.5 p.); pasikeitė veiklos vykdytojas ar pasikeitė jo pavadinimas (60.6 p.).

Pasak LVAT teisėjų kolegijos, TIPK taisyklių X skyriaus „Leidimo atnaujinimas, koregavimas ir panaikinimas“ nuostatų lingvistinis ir sisteminis aiškinimas suponuoja išvadą, kad veiklos vykdytojui, siekiančiam iš dalies pakeisti TIPK leidimo sąlygas, nepakanka įgaliotai institucijai pareikšti savo pageidavimų. Kartu jis turi pareigą įvardyti atitinkamą TIPK taisyklių 60 punkto papunktį, kurio pagrindu kyla tokia būtinybė.

Byloje nagrinėtu atveju nei kreipdamasis į RAAD, nei teismo bylos nagrinėjimo metu, pareiškėjas neįrodė faktinių aplinkybių, kurios iš esmės pasikeitė (atsirado) po to, kai paskutinį kartą buvo koreguotas jam išduotas TIPK leidimas, egzistavimo. Todėl nesant nei vienos iš TIPK taisyklių 60.1–60.6 punktuose numatytų sąlygų, RAAD pagrįstai ir teisėtai netenkino minėto prašymo.

[2012 m. kovo 15 d. nutartis administracinėje byloje **Nr. A⁵⁰²-192/2012**. *Akcinė bendrovė „Biofuture“ prieš Lietuvos Respublikos aplinkos ministerijos Klaipėdos regiono aplinkos apsaugos departamentą*. Procesinio sprendimo kategorija 2.4]

Kitoje byloje ginčas kilo dėl Lietuvos Respublikos aplinkos ministro įsakymo dėl aplinkosauginių projektų įgyvendinimo teisėtumo ir pagrįstumo. Administracinėje byloje **Nr. A⁵²⁰-2327/2012** pareiškėjas Zarasų rajono savivaldybės administracija skundu prašė panaikinti ministro įsakymą, kuriuo buvo sumažintas už Europos Sąjungos lėšas vykdomo projekto finansavimas, kaip sankcija už pažeidimus, organizuojant ir vykdant viešuosius pirkimus. Pareiškėjas paaiškino, kad su UAB „Zarasų vandenys“ pasirašė Jungtinės veiklos sutartį, kuria buvo įsipareigojusi veikti bendrai įgyvendinant projektą „Vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo infrastruktūros renovavimas ir plėtra Zarasų rajone“ (toliau – ir Projektas). Pagal šio projekto finansavimo ir administravimo sutartį, projektą numatyta įgyvendinti kartu su pareiškėju – Zarasų rajono savivaldybės administracija, kuri įsipareigojo teisės aktų nustatyta tvarka surengti viešuosius pirkimus. Pareiškėjas teigė, jog sankcijos pritaikytos nepagrįstai, finansavimas sumažintas neteisėtai. Paaiškino, kad savivaldybės administracija organizavo ir įvykdė du supaprastintus viešuosius pirkimus – atvirus konkursus, dėl kurių kelis kartus buvo gauta pastabų. Pareiškėjo teigimu, nors priimdamas skundžiamą įsakymą ministras pažeidė jo priėmimo tvarką, bylą nagrinėjant pirmosios instancijos teisme nebuvo atliktas administracinio akto priėmimo procedūrų laikymosi tyrimas. Bylą išnagrinėjusi LVAT teisėjų kolegija konstatavo, kad pareiškėjo nurodomi pažeisti terminai atlikti tyrimą, priimti minėtą Aplinkos ministro įsakymą, yra instrukcinio pobūdžio, o ne terminai, kuriuos pažeidus,

negali būti priimtas viešojo administravimo subjekto administracinis aktas. Teismas nurodė, kad pareiškėjo apeliaciniame skunde nurodytos aplinkybės, susijusios su procedūriniais pažeidimais, nesudarė faktinio ir teisinio pagrindo konstatuoti, kad dėl procedūrinių terminų pažeidimo buvo priimtas neteisėtas ir nepagrįstas įsakymas. Teisėjų kolegija pažymėjo, kad pareiškėjas buvo informuotas apie nustatytus viešųjų pirkimų pažeidimus, t. y. apie tai, kad buvo pažeista sutartis, pažeisti teisės aktai, todėl teigti, kad pareiškėjas turėjo faktinį ir teisinį pagrindą manyti, jog minėtas įsakymas nebus priimtas, nebuvo pagrindo. LVAT pareiškėjo prašymo panaikinti skundžiamą ministro įsakymą netenkino.

[2012 m. gegužės 24 d. nutartis administracinėje byloje **Nr. A⁵²⁰-2327/2012. Zarasų rajono savivaldybės administracija prieš Lietuvos Respublikos aplinkos ministeriją**. Procesinio sprendimo kategorija 33.2]

Bylos dėl žemės teisinių santykių

Kaip ir ankstesniais metais, LVAT 2012 metais taip pat išnagrinėjo daug iš žemės teisinių santykių kylančių ginčų. Paminėtini keli sprendimai šios kategorijos bylose. Vienoje iš nagrinėtų bylų – administracinėje byloje **Nr. A⁴⁹²-2268/2012** – ginčas kilo dėl pareiškėjo pareigos sumokėti už lengvatine tvarka perkamo valstybinės žemės ūkio paskirties žemės sklypo atliktus projektavimo darbus, kai po prašymo pateikimo pasikeitė teisinis reglamentavimas. Byloje kilo klausimas, ar pareiškėjas dėl teisinio reguliavimo pakeitimų įgijo teisę į tai, kad už jam parduodamų valstybinės žemės ūkio paskirties žemės sklypų, žemėtvarkos projektų rengimą bei įgyvendinimą, būtų apmokama valstybės lėšomis.

Bylą nagrinėjusi teisėjų kolegija pabrėžė, jog vienas iš bendrųjų teisės principų yra tas, kad įstatymai ir kiti teisės aktai galioja į ateitį ir neturi grįžtamosios galios (*lex retro non agit*). LVAT rėmėsi Konstitucinio Teismo jurisprudencija ir pažymėjo, kad negalima iš asmens reikalauti laikytis taisyklių, kurių jo veiklos metu nebuvo ir todėl jis negalėjo žinoti būsimų reikalavimų. Šios taisyklės esmė yra ta, kad įstatymai, išskyrus kai kurias išimtis, paprastai „negrįžta į praeitį“, t. y. jie netaikomi įvykusiems teisiniams faktams ir padariniams, atsiradusiems iki naujai priimto norminio akto įsigaliojimo. Įstatymai taikomi tiems faktams ir padariniams, kurie atsiranda po šių įstatymų įsigaliojimo.

Pareiškėjas byloje rėmėsi tuo, jog teismai nesilaikė teisės normų galiojimo laiko atžvilgiu taisyklių ir taikė vėliausias teisės normas, nors jos negaliojo teisiškai reikšmingų veiksmų – prašymų parduoti žemės ūkio paskirties žemę pateikimo – metu. Teisėjų kolegija, įvertinusi pareiškėjo nurodytu metu buvusį bei esamą teisinį reglamentavimą, padarė išvadą, jog valstybė, nustatydama valstybinės žemės pardavimą privačion nuosavybėn, neprisiėmė pareigos atlyginti už žemėtvarkos projektų rengimą bei įgyvendinimą.

Kita vertus, byloje taip pat buvo nustatyta, kad ginčo atveju apskrities viršininko įsakymas dėl žemės sklypų pardavimo pareiškėjui nebuvo priimtas. Taigi viena sandorių šalių – apskrities viršininkas – nebuvo pateikęs suformuoto pasiūlymo pareiškėjui sudaryti sutartį tam tikromis sąlygomis ir šalis saistė tik ikisutartiniai teisiniai santykiai. Teisėjų kolegija pažymėjo, jog pareiškėjui ne vieną kartą buvo sudarytos galimybės sumokėti už žemėtvarkos projekto rengimo darbus, todėl nėra pagrindo teigti, kad atsakovas veikė pažeisdamas gero viešojo administravimo principus. Pabrėžta, jog žemės pirkimo–pardavimo sutartis turi atitikti įstatymo reikalavimus ir sąlygas jos sudarymo metu; pasikeitus sąlygoms, pareiškėjas gali atsakyti sudaryti sutartį, nepatirdamas neigiamų pasekmių, arba tęsti sudarymo procedūrą ir įvykdyti įstatymo keliamus reikalavimus. Pareiškėjas, nesutikęs apmokėti už žemėtvarkos projektų rengimo ir įgyvendinimo darbus, negali toliau tęsti valstybinės žemės sklypų pirkimo–pardavimo sutarties sudarymo.

Bylą nagrinėjusi teisėjų kolegija padarė išvadą, kad teismai materialiosios ir proceso teisės normas išaiškino ir pagal nustatytas bylos aplinkybes taikė tinkamai, todėl pareiškėjo apeliacinio skundo netenkino ir teismo sprendimą paliko galioti.

[2012 m. rugsėjo 27 d. nutartis administracinėje byloje **Nr. A⁴⁹²-2268/2012. D. Č. prieš Nacionalinės žemės tarnybos prie Žemės ūkio ministerijos Šiaulių žemėtvarkos skyrių**. Procesinio sprendimo kategorija 4.5]

Kitoje administracinėje byloje Nr. A⁸⁵⁸-1717/2012 ginčas kilo dėl atsakovo Lietuvos Respublikos aplinkos ministerijos Utenos regiono aplinkos apsaugos departamento sprendimo atsisakyti išduoti planavimo sąlygas kaimo plėtros žemėtvarkos projektui rengti (toliau – ir Sprendimas). Byloje problema, be kita ko, kilo dėl to, kad pagal Lietuvos Respublikos ūkininko ūkio įstatymo 11 straipsnio 1 dalį, nerengiant detaliųjų planų žemės ūkio paskirties žemėje ūkininkas gali statyti vieną ūkininko sodybą, išskyrus miestams po 1995 m. birželio 1 d. nustatyta tvarka priskirtose teritorijose, tačiau pagal Lietuvos Respublikos teritorijų planavimo įstatymo 22 straipsnio 1 dalies 1 punktą, detalieji planai rengiami teritorijoms, kuriose pagal savivaldybių teritorijų ir jų dalių (miestų, miestelių) bendruosius ar specialiuosius planus numatyta plėtoti gyvenamųjų namų, visuomeninės paskirties, rekreacinių ir bendro naudojimo, pramonės ir sandėliavimo, komercinių ir prekybos, inžinerinių tinklų, susisiekimo komunikacijų ir kitų objektų statybą. Pastaroji teisės norma imperatyviai nurodo, kad detalieji planai turi būti rengiami tais atvejais, kuomet pagal savivaldybių bendruosius planus tam tikroje teritorijoje numatyta plėtoti gyvenamųjų namų ir visuomeninės paskirties objektų statybą.

Teisėjų kolegija nagrinėtu atveju vertino, jog iš Sprendimo turinio yra pakankamai aiškūs atsakovo atsisakymo atlikti veiksmus motyvai: jame nurodoma, kad planavimo sąlygas žemėtvarkos projektui rengti atsisakyta todėl, kad, atsakovo manymu, tokio plano rengimas prieštarautų Utenos rajono bendrojo plano sprendiniams, o vietoj žemėtvarkos projekto, atsižvelgiant į bendrojo plano sprendinius, turėtų būti rengiamas detalusis planas. Teisėjų kolegija nurodė, kad iš Utenos rajono savivaldybės bendrojo plano matyti, kad teritorijoje, kurioje yra ginčo žemė, numatyta ekstensyvi urbanizacija, joje suplanuota gyvenamųjų namų, visuomeninių ir aptarnavimo objektų statyba.

Grįsdami savo poziciją, pareiškėjai rėmėsi Ūkininko ūkio įstatymo 11 straipsnio 1 dalimi, kurioje nurodyta, jog nerengiant detaliųjų planų žemės ūkio paskirties žemėje ūkininkas gali statyti vieną ūkininko sodybą, išskyrus miestams po 1995 m. birželio 1 d. nustatyta tvarka priskirtose teritorijose. Ūkininko sodyba ar pagalbinio ūkio ir kitos paskirties (fermų, ūkio, šiltnamių, kaimo turizmo) pastatai statomi nuosavybės teise priklausančiame žemės ūkio paskirties žemės sklype, ne mažesniame kaip 0,5 hektaro. Teisėjų kolegijos vertinimu, ši teisės norma turi būti aiškinama sistemiškai su Teritorijų planavimo įstatymo nuostatomis, reglamentuojančiomis bendrojo plano teisinį statusą ir pagrindus, kuriems esant turi būti rengiami detalieji planai. Įvertinusi atitinkamas Teritorijų planavimo įstatymo ir Ūkininko ūkio įstatymo nuostatas, teisėjų kolegija padarė išvadą, kad Ūkininko ūkio įstatymo 11 straipsnio 1 dalies nuostatos turi būti aiškinamos kaip taikytinos tais atvejais, kai bendruoju planu atitinkamoje teritorijoje nėra suplanuota gyvenamųjų namų ir visuomeninės paskirties pastatų statyba. Priešingas teisės normų aiškinimas reikštų, kad aptariama Ūkininko ūkio įstatymo 11 straipsnio 1 dalies nuostata atleistų nuo pareigos vadovautis atitinkamos teritorijos bendrojo plano sprendiniais ir iš esmės bendrojo teritorijos planavimo procesą kai kuriais atvejais padarytų neprasmingą, pavyzdžiui, jei būtų siekiama vykdyti tam tikros teritorijos, kurioje vyrauja žemės ūkio paskirties žemė, urbanizavimo politiką. Toks teisinio reguliavimo aiškinimas, anot LVAT, nebūtų suderinamas su bendrojo teritorijų planavimo proceso prigimtimi ir tikslais. Be to, LVAT teisėjų kolegijos manymu, kitoks teisės normų aiškinimas galėtų turėti neigiamų padarinių ir trečiųjų asmenų teisėms ir teisėtiems interesams, kurių užtikrinimą garantuoja detaliojo planavimo procedūros.

[2012 m. spalio 11 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. A⁸⁵⁸-1717/2012. M. R. ir I. R. prieš Lietuvos Respublikos aplinkos ministerijos Utenos regiono aplinkos apsaugos departamentą. Procesinio sprendimo kategorija 4.5; 38]

Dėl teritorijų planavimo ir statybos teisinių santykių

Apžvelgiamais metais Vyriausiasis administracinis teismas toliau plėtojo savo praktiką, aiškindamas ir taikydamas teritorijų planavimą ir statybą reglamentuojančių teisės aktų nuostatas.

Pavyzdžiui, administracinėje byloje Nr. A⁶⁶²-1790/2012 buvo nagrinėjamas pareiškėjų prašymas įpareigoti Anykščių rajono savivaldybės administraciją priimti sprendimą pradėti rengti pareiškėjų žemės

sklypo detalų teritorijų planavimo dokumentą su tikslu pakeisti žemės sklypo naudojimo būdą į gyvenamosios teritorijos, o naudojimo pobūdį – į vienbučių ir dvibučių gyvenamųjų pastatų statybos, nustatyti teritorijos tvarkymo ir naudojimo režimą bei išduoti pareiškėjams planavimo sąlygų sąvadą.

Byloje nustatyta, kad ginčo žemės sklypo pagrindinė tikslinė naudojimo paskirtis – kita, naudojimo būdas – bendro naudojimo teritorijos, naudojimo pobūdis – urbanizuotų teritorijų viešųjų erdvių. Kadangi savo atsisakymą atlikti minėtus veiksmus atsakovas grindė aplinkybe, jog minėti planavimo tikslai neatitiko bendrojo plano sprendinių, pareiškėjai rėmėsi Teritorijų planavimo įstatymo 12 straipsnio 6 dalimi, kurioje nustatyta, kad savivaldybės teritorijos dalies (miesto ar miestelio) bendrieji planai nekeičiami, jeigu šių planų gyvenamosios, visuomeninės, pramonės ir sandėliavimo bei komercinės paskirties teritorijose numatomi kito naudojimo būdo (negu nustatytas) žemės sklypai sudaro ne daugiau kaip 20 procentų bendro konkrečios teritorijos pažymėto ploto, taip pat tais atvejais, kai keičiamas taršių gamybinės paskirties objektų žemės sklypo naudojimo būdas, nesukeliant neigiamų pasekmių gyvenimo ir aplinkos kokybei (šių objektų sąrašą tvirtina savivaldybės taryba). Taigi, kaip pažymėjo Vyriausiojo administracinio teismo teisėjų kolegija, šioje nuostatoje aiškiai apibrėžtos konkrečios teritorijos (gyvenamosios, visuomeninės, pramonės ir sandėliavimo bei komercinės paskirties teritorijos), kurių atitinkamoje dalyje (ne daugiau kaip 20 procentų) gali būti nustatomi kito naudojimo būdo žemės sklypai, nekeičiant savivaldybės teritorijos dalies (miesto ar miestelio) bendrojo plano.

Tarp šių žemės naudojimo būdų bendro naudojimo teritorijos nėra nurodytos. Tai reiškia, kad Teritorijų planavimo įstatymo 12 straipsnio 6 dalyje nustatyta išimtis kitos žemės paskirties bendro naudojimo teritorijos atžvilgiu netaikoma, t. y. nepatenka į šios normos reguliavimo sritį, todėl Vyriausiasis administracinis teismas padarė išvadą, kad nekeičiant bendrojo plano, o rengiant detalų planą, negalimas bendro naudojimo teritorijos naudojimo būdo pakeitimas į kitą, negu nustatytas.

Be to, kaip pažymėjo Vyriausiojo administracinio teismo teisėjų kolegija, bendro naudojimo teritorijos, kaip žemės naudojimo būdas, pasižymi atitinkama specifika – tai yra teritorija, kuri skirta bendram viešam naudojimui. Tokio pobūdžio teritorijos skirtos įrengti botanikos ir zoologijos sodams (žemės sklypai, kuriuose yra arba numatomi įrengti botanikos, zoologijos sodai ar šiai veiklai esami arba numatomi statyti statiniai), kapinėms (žemės sklypai, kuriuose yra esamos arba numatomos įrengti kapinės ir palaikų laikymo statiniai) ir urbanizuotų teritorijų viešosioms erdvėms (žemės sklypai, kuriuose yra arba numatoma įrengti aikštes). Nagrinėtu atveju pareiškėjų žemės sklypas pagal bendrąjį planą buvo priskirtas žaliųjų plotų sistemai, kuri buvo miesto teritorijos gamtinio karkaso dalis.

Šiomis aplinkybėmis Vyriausiasis administracinis teismas paliko galioti pirmosios instancijos teismo sprendimą, kuriuo pareiškėjų skundas buvo atmestas kaip nepagrįstas.

[2012 m. birželio 18 d. nutartis administracinėje byloje **Nr. A⁶⁶²-1790/2012. N. D. ir S. G.-D.** prieš *Anykščių rajono savivaldybės administraciją*. Procesinio sprendimo kategorija 14.3.1; 14.3.3]

Dėl galimybės pradėti rengti detalų planą, kai planavimo tikslai neatitinka galiojančių teritorijos bendrojo plano sprendinių, taip pat buvo sprendžiama administracinėje byloje **Nr. A⁴³⁸-1281/2012**.

Šioje byloje buvo nustatyta, kad pareiškėjas nuosavybės teise valdė miškų ūkio paskirties žemės sklypą, kuriame yra vertingi žvyro išteklių, tačiau pagal Vilniaus rajono savivaldybės tarybos sprendimu patvirtintą Vilniaus rajono savivaldybės teritorijos bendrąjį planą, ši teritorija nėra priskirta teritorijoms, kurias yra numatoma panaudoti naudingosioms iškasenoms išgauti ir kuriose būtų galima vykdyti naudingųjų iškasenų gavybą. Kadangi pareiškėjui buvo išduotas leidimas naudoti žemės gelmių išteklius šiame žemės sklype, jis kreipėsi į atsakovą su prašymu jam perduoti detaliojo planavimo organizatoriaus teises ir pareigas. Šį prašymą buvo atsisakyta tenkinti, todėl pareiškėjas kreipėsi į teismą, be kita ko, prašydamas įpareigoti atsakovą tenkinti minėtą prašymą bei priimti sprendimą, kuriuo būtų pradėta minėto bendrojo plano sprendinių pakeitimo procedūra.

Teritorijų planavimo įstatymo 18 straipsnio 2 dalyje nustatyta, kad valstybės, apskrities, savivaldybių teritorijų ir savivaldybių dalių vystymo kryptys, erdvinės raidos koncepcija rengiama 20 metų laikotarpiui, o konkretūs sprendiniai – 10 metų laikotarpiui. Jų galiojimas gali būti pratęsimas. Tai yra šiuo teisiniu reguliavimu įtvirtintas bendrųjų planų sprendinių galiojimo į ateitį, taip pat ir jų

stabilumo principas. To paties įstatymo 24 straipsnio 4 dalis numato, kad detalieji planai, kurių numatomi sprendiniai neatitinka regiono ar rajono lygmens bendrųjų arba specialiųjų planų sprendinių, planavimo organizatoriaus pageidavimu rengiami kartu su bendrųjų ar specialiųjų planų (išskyrus žemės reformos žemėtvarkos projektu) sprendinių pakeitimais, jei sprendimą dėl sprendinių keitimo yra priėmusi šiuos planus tvirtinusi institucija. Šiuo atveju detalusis planas tvirtinamas po to, kai šio įstatymo ir kitų teisės aktų nustatyta tvarka pakeičiami numatomų detaliojo plano sprendinių neatitinkantys teritorijų planavimo dokumentų (bendrųjų ir specialiųjų planų) sprendiniai. Jeigu nustatyta tvarka bendrojo arba specialiojo plano sprendiniai nepakeičiami ir detalusis planas negali būti tvirtinamas, išlaidos, susijusios su detaliojo plano rengimu, planavimo organizatoriui nėra kompensuojamos.

Aiškindama šias nuostatas, Vyriausiojo administracinio teismo teisėjų kolegija nurodė, kad rengti detalųjį planą, kurio sprendiniai neatitinka bendrojo plano sprendinių, galima tik tada, jei prieš tai institucija (savivaldybės taryba), patvirtinusi bendrąjį planą, priėmė sprendimą keisti šio bendrojo plano sprendinius. Kadangi byloje nebuvo duomenų apie tai, kad savivaldybės taryba priėmė tokį sprendimą, teisėjų kolegija sprendė, jog nebuvo ir įstatyme numatytų sąlygų tenkinti pareiškėjo reikalavimą dėl detaliojo plano rengimo ginčo teritorijoje.

[2012 m. kovo 22 d. nutartis administracinėje byloje **Nr. A⁴³⁸-1281/2012**. *Uždaroji akcinė bendrovė „Pagirių Nėsta“* prieš *Vilniaus rajono savivaldybės administraciją*. Procesinio sprendimo kategorija 14.1; 14.3.2]

Apžvelgiamoje srityje paminėtina ir administracinė byla **Nr. A⁸⁵⁸-1514/2012**, kurioje nagrinėtas ginčas, be kita ko, buvo kilęs dėl Kauno miesto savivaldybės administracijos Miesto plėtros departamento urbanistikos skyriaus sprendimo, kuriuo buvo atsisakyta leisti pradėti rengti ginčo žemės sklypų padalijimo ir sujungimo planus, teisėtumo. Nustatyta, kad tokio sprendimo priėmimo metu vieno iš bendraturčių nuosavybės teise valdomos sklypo dalys teismo sprendimu buvo areštuotos, t. y. buvo areštuota dalis žemės sklypo, nuo kurio (žemės sklypo) pareiškėjai siekė atskirti jiems priklausančias šio sklypo (neareštuotas) dalis.

Įvertinusi privatinėje teisėje nustatytą ginčo teisiniams santykiams aktualų reguliavimą, Vyriausiojo administracinio teismo teisėjų kolegija pripažino, jog nors Civilinio kodekso 4.80 straipsnio 1 dalis numato teisę kiekvienam bendraturčiui reikalauti atidalyti jo dalį iš bendrosios dalinės nuosavybės, tačiau kaip ir bet kurią kitą teisę, taip ir teisę atidalyti bendrosios dalinės nuosavybės teise bendraturčiui priklausančią žemės sklypo dalį, bendraturtis gali įgyvendinti tik laikydamasis tuo metu galiojančių teisės normų reikalavimų. Be to, ji turi būti realizuojama norminių aktų nustatyta tvarka, ir vienas tokių teisės aktų yra Žemės įstatymas (2011 m. balandžio 28 d. galiojusi įstatymo redakcija), kurio 30 straipsnio 9 dalis įtvirtina, kad negali būti sujungiami, padalijami, atidalijami ar perdalijimo būdu pertvarkomi areštuoti žemės sklypai arba teismo ginčo objektu esantys žemės sklypai.

Nagrinėtos bylos kontekste, atsižvelgusi į tai, kad ginčo žemės sklypai priklausė keletui savininkų bendrosios dalinės nuosavybės teise ir nebuvo tarp jų padalinti, aiškiai nustatytos dalys, Vyriausiojo administracinio teismo teisėjų kolegija pripažino, kad apribojimas (areštas) žemės sklypo dalims buvo aktualus visam žemės sklypui, nes Žemės įstatymo 30 straipsnio 9 dalis neišskiria dalies žemės sklypo arešto. Taip pat pažymėta, jog negali būti sujungiami, padalijami, atidalijami ar perdalijimo būdu pertvarkomi areštuoti žemės sklypai arba teismo ginčo objektu esantys žemės sklypai. Apeliacinės instancijos teismo teisėjų kolegija padarė išvadą, kad ši Žemės įstatymo nuostata taikytina nepriklausomai nuo to, ar areštuotas (yra ginčo objektu) visas žemės sklypas ar tik jo dalis.

[2012 m. gegužės 30 d. nutartis administracinėje byloje **Nr. A⁸⁵⁸-1514/2012**. *S. B., A. B. ir M. B.* prieš *Kauno miesto savivaldybės administraciją*. Procesinio sprendimo kategorija 14.7]

2012 metai administracinių teismų praktikai buvo ypatingi ir tuo, jog Vyriausiąją administracinį teismą pasiekė bylos, kuriose buvo sprendžiami klausimai dėl 2010–2011 metais priimtų ir įsigaliojusių naujų reikšmingų teritorijų planavimą ir statybą reglamentuojančių teisės aktų nuostatų taikymo.

Teritorijų planavimo įstatymo 32 straipsnio 3 dalis (2010 m. liepos 2 d. įstatymo Nr. XI-995 redakcija) numato, kad teritorijos planavimo proceso metu (iki teritorijos planavimo dokumento patvirtinimo) neteisėtai priimtą administracinį sprendimą ir neteisėtai priimtą administracinį sprendimą dėl teritorijos planavimo dokumento patvirtinimo iki statybą leidžiančio dokumento išdavimo administracine tvarka panaikina ši sprendimą priėmęs subjektas arba teismas, jeigu šis sprendimas nepanaikinamas administracine tvarka. Neteisėtai priimtą administracinį sprendimą dėl teritorijos planavimo dokumento patvirtinimo po statybą leidžiančio dokumento išdavimo panaikina teismas.

Administracinėje byloje **Nr. A⁵⁰²-2641/2012** aiškindama šią nuostatą, Vyriausiojo administracinio teismo teisėjų kolegija pažymėjo, kad iki statybą leidžiančio dokumento išdavimo suinteresuotiems subjektams suteikta teisė rinktis kam reikšti reikalavimą panaikinti sprendimą dėl teritorijos planavimo dokumento patvirtinimo – ši sprendimą priėmusiam subjektui ar teismui.

Byloje buvo nustatyta, kad pareiškėjas kreipėsi į Vilniaus miesto savivaldybės tarybą su prašymu panaikinti jo nurodytą detalų planą kaip neteisėtą, tačiau ši jo prašymą savivaldybės tarybos sprendimu buvo atsisakyta tenkinti. Nustatyta, kad kreipiantis į atsakovą (Vilniaus miesto savivaldybės tarybą) dėl detaliojo plano sprendinių panaikinimo pareiškėjui nebuvo išduotas statybą leidžiantis dokumentas statyti šiuo teritorijų planavimo dokumentu suplanuotame žemės sklype. Byloje taip pat buvo nustatyta, kad sprendimas dėl minėto detaliojo plano tvirtinimo buvo priimtas pažeidžiant teisės aktų reikalavimus. Todėl Vyriausiojo administracinio teismo teisėjų kolegija sprendė, kad Vilniaus miesto savivaldybės taryba (atsakovas) privalėjo, atsižvelgiant į teisės aktų pažeidimus, panaikinti administracinį aktą ar jo dalį administracine tvarka. Ši pareiga apžvelgiamu atveju nebuvo įvykdyta, todėl atsakovo sprendimas, kuriuo nuspręsta nepritarti sprendimo projektui dėl ginčo detalų planą patvirtinusio sprendimo pakeitimo, apeliacinės instancijos teismo buvo pripažintas neteisėtu ir panaikintas, o atsakovas buvo įpareigotas artimiausiame posėdyje panaikinti neteisėtą ginčyto sprendimo dalį.

[2012 m. spalio 4 d. nutartis administracinėje byloje **Nr. A⁵⁰²-2641/2012**. *Uždaroji akcinė bendrovė „Dilidus“* prieš *Vilniaus miesto savivaldybę*. Procesinio sprendimo kategorija 14.3.3]

Neteisėto administracinio sprendimo naikinimo administracine tvarka klausimas taip pat reguliuojamas statybos teisės nuostatų. Naujos redakcijos Statybos įstatymo 27 straipsnio 6 dalis nustato, kad Valstybinės teritorijų planavimo ir statybos inspekcijos prie Aplinkos ministerijos (toliau – ir Inspekcija) ar jos administracijos padalinių neteisėtai priimtus administracinius sprendimus panaikina Inspekcijos viršininkas administracine tvarka arba teismas, o suteikiančius subjektinę teisę administracinius sprendimus – tik teismas.

Administracinėje byloje **Nr. A⁴⁹²-1832/2012** buvo sprendžiama dėl atsakovo Inspekcijos viršininko įsakymo panaikinti Inspekcijos teritorinio skyriaus atliktą pareiškėjo deklaracijos apie statybos užbaigimą patvirtinimą ir registraciją informacinėje sistemoje „Infostatyba“ (šia deklaracija pareiškėjas patvirtino gyvenamojo namo statybos užbaigimo faktą).

Savo teisę panaikinti minėtą teritorinio skyriaus sprendimą administracine tvarka Inspekcija iš esmės kildino iš faktinės aplinkybės, jog pareiškėjo skundžiamas Inspekcijos sprendimas buvo priimtas iki minėtoje deklaracijoje nurodomo statinio įregistravimo nekilnojamojo turto registre. Kitaip tariant, atsakovas manė, kad jo teritorinio skyriaus sprendimas patvirtinti minėtą deklaraciją nelaikytinas subjektinę teisę suteikiančiu administraciniu aktu cituotos Statybos įstatymo nuostatos prasme.

Vertindama šiuos argumentus, Vyriausiojo administracinio teismo teisėjų kolegija pastebėjo, kad Statybos techninio reglamento STR 1.11.01:2010 „Statybos užbaigimas“, patvirtinto aplinkos ministro 2010 m. rugsėjo 28 d. įsakymu Nr. D1-828, 8.3 punktas nustato, kad deklaracija apie statybos užbaigimą – statytojo (užsakovo, savininko, valdytojo, paveldėtojo) ir kitų statybos dalyvių pasirašytas dokumentas, kuriuo paskelbiama, kad statybos darbai užbaigti ar statinio (patalpų) paskirtis pakeista pagal statinio projekto (kai jis privalomas) sprendinius ar teisės aktų reikalavimus, jei statinio projektas nebuvo rengiamas. To paties reglamento 44 punktas nustato, kad deklaracija yra pagrindas įregistruoti statinį nekilnojamojo turto registre, o Civilinio kodekso 4.47 straipsnio 4 punktas nustato, kad nuosavybės teisė gali būti įgyjama pagaminant naują daiktą.

Taigi, kaip pažymėjo Vyriausiasis administracinis teismas, deklaracijos patvirtinimas ir registracija informacinėje sistemoje yra kompetentingos valstybės institucijos administracinis sprendimas, ne tik patvirtinantis naujo daikto teisėtą sukūrimą, bet ir suteikiantis asmeniui teisę įregistruoti naujai sukurtą daiktą ir nuosavybės teises į jį. Šios administracinio akto sukeltos pasekmės ir yra subjektinės teisės, ginamos įstatymo, kurias asmuo gali įgyvendinti nevaržomai – nedelsdamas kreipdamasis dėl daikto ir nuosavybės teisių įregistravimo bei teisių išviešinimo ar tai padarydamas vėliau. Kreipimosi į Nekilnojamojo turto registrą tvarkančią instituciją faktas neturi teisinės reikšmės byloje sprendžiant dėl atsakovo galimybės priimti administracinį sprendimą dėl deklaracijos apie statybos užbaigimą patvirtinimo ir registracijos panaikinimo, nes asmens subjektinės teisės atsirado anksčiau – nuo deklaracijos apie statybos užbaigimą patvirtinimo ir registracijos. Todėl teisėjų kolegija pripažino pirmosios instancijos teismo sprendimą panaikinti minėtą atsakovo sprendimą teisėtu ir pagrįstu.

[2012 m. gegužės 17 d. nutartis administracinėje byloje **Nr. A⁴⁹²-1832/2012. M. M. ir A. M. prieš Valstybinę teritorijų planavimo ir statybos inspekciją prie Aplinkos ministerijos**. Procesinio sprendimo kategorija 13.6]

Pagal nuo 2010 m. spalio 1 d. galiojančią Statybos įstatymo redakciją statybos valstybinę priežiūrą atlieka Valstybinė teritorijų planavimo ir statybos inspekcija prie Aplinkos ministerijos. Viena iš šio viešojo administravimo subjekto funkcijų – savavališkos statybos prevencija ir padarinių šalinimas (Statybos įstatymo 27 str. 1 d., 3 d. 4 p.). Statybos įstatymo 27 straipsnio 6 dalis numato, kad Inspekcijos ar jos administracijos padalinių neteisėtai priimtus administracinius sprendimus panaikina Inspekcijos viršininkas administracine tvarka arba teismas, o suteikiančius subjektinę teisę administracinius sprendimus – tik teismas. Šio įstatymo nurodyto straipsnio 7 dalis įtvirtina, kad Inspekcija pagal kompetenciją nenagrinėja skundų ir pranešimų, jeigu skunde ar pranešime nurodyti klausimai nagrinėjami teisme arba šiais klausimais priimtas teismo sprendimas. Skundų ir pranešimų dėl viešojo administravimo subjektų neteisėtai priimtų su statybos procesu susijusių administracinių sprendimų Inspekcija pagal kompetenciją nenagrinėja, jeigu nuo šių sprendimų priėmimo dienos praėjo daugiau kaip vieneri metai.

Sistemiškai aiškindama pacituotas teisės aktų nuostatas, Vyriausiojo administracinio teismo teisėjų kolegija administracinėje byloje **Nr. A⁸⁵⁸-1904/2012** padarė išvadą, kad Inspekcija nenagrinėja skundų ir pranešimų dėl viešojo administravimo subjektų neteisėtai priimtų su statybos procesu susijusių administracinių sprendimų, jeigu nuo šių sprendimų priėmimo dienos praėjo daugiau kaip vieneri metai. Tačiau kai į Inspekciją yra kreipiamasi ne dėl viešojo administravimo subjektų neteisėtai priimtų su statybos procesu susijusių administracinių sprendimų, o dėl privačių subjektų atitinkamų veiksmų, pažeidžiančių Statybos įstatymo ar kitų teisės aktų nuostatų reikalavimus, Statybos įstatymo 27 straipsnio 7 dalis nėra taikytina ir Inspekcija turi pareigą nagrinėti asmenų pateiktus skundus, pranešimus ir vykdyti funkcijas, numatytas Statybos įstatymo 27 straipsnio 3 dalyje.

Teisėjų kolegija, remdamasi minėtomis teisės aiškinimo ir taikymo taisyklėmis, taip pat įvertinusi apžvelgiamoje byloje nustatytas pareiškėjų kreipimosi į Inspekciją aplinkybes (į šią instituciją buvo kreiptasi dėl galimos ūkinio pastato savavališkos statybos, o ne dėl viešojo administravimo subjektų neteisėtai priimtų su statybos procesu susijusių administracinių sprendimų), konstatavo, jog pirmosios instancijos teismas nepagrįstai nusprendė, kad ginčo atveju buvo taikytinas Statybos įstatymo 27 straipsnio 7 dalyje numatytas terminas. Apeliacinės instancijos teismo teisėjų kolegija taip pat pabrėžė, jog tuo atveju, jeigu būtų nustatyta, kad Inspekcija netinkamai atliko pagal pareiškėjo nurodytas aplinkybes patikrinimą, teismas turi teisę įpareigoti Inspekciją patikrinimą dėl savavališkos statybos atlikti iš naujo.

[2012 m. liepos 5 d. nutartis administracinėje byloje **Nr. A⁸⁵⁸-1904/2012. Z. M. prieš Valstybinę teritorijų planavimo ir statybos inspekciją prie Aplinkos ministerijos**. Procesinio sprendimo kategorija 13.5, 26]

Kitoje administracinėje byloje (bylos **Nr. A⁵⁵⁶-2502/2012**) buvo pasisakyta dėl iki 2010 m. spalio 1 d. pradėtos savavališkos statybos įteisinimo sąlygų. Statybos įstatymo 1, 2, 3, 5, 6, 12, 16, 20, 21, 23, 24, 27, 28, 33, 35, 40, 42, 45 straipsnių pakeitimo ir papildymo, šeštojo skirsnio pavadinimo pakeitimo, 23-1

straipsnio pripažinimo netekusiu galios ir įstatymo papildymo 28-1 straipsniu, keturioliktuoju skirsniu ir 1 priedu įstatymas (įsigaliojęs nuo 2010 m. spalio 1 d.) nustato, kad jeigu statytojas nuo 2010 m. spalio 1 d. iki 2012 m. gruodžio 31 d. savo noru kreipiasi į savivaldybės administraciją dėl iki šio įstatymo įsigaliojimo pradėtos savavališkos statybos įteisinimo, savivaldybės administracija apie tai informuoja Inspekciją; šiuo atveju vietoj savavališkos statybos akto surašomas statybos patikrinimo aktas, o skiriant administracinę nuobaudą statytojui (užsakovui), savanoriškas jo kreipimasis dėl savavališkos statybos įteisinimo laikomas lengvinančia aplinkybe. Jeigu statybą leidžiantis dokumentas negali būti išduotas, savivaldybės administracija apie tai informuoja Inspekciją, kuri šalina savavališkos statybos padarinius Statybos įstatymo nustatyta tvarka.

Vyriausiojo administracinio teismo teisėjų kolegija pažymėjo, jog minimas reguliavimas suponuoja išvadą, kad savavališka statyba minėtu būdu gali būti įteisinta, visų pirma, jei ji buvo pradėta iki minėto 2010 m. liepos 2 d. įstatymo Nr. XI 992 įsigaliojimo, t. y. iki 2010 m. spalio 1 d., antra, statytojas turi kreiptis į savivaldybės administraciją dėl pradėtos savavališkos statybos įteisinimo, trečia, iš vietos savivaldos pusės neturi būti paneigta galimybė gauti statybą leidžiantį dokumentą.

Apžvelgiamoje byloje, kurioje buvo nagrinėjamas skundas dėl valstybinę statybos priežiūrą atliekančios institucijos surašytų savavališkos statybos akto ir reikalavimo pašalinti savavališkos statybos padarinius, nekilo ginčo dėl savavališkos statybos pradžios iki 2010 m. spalio 1 d., t. y. pirmosios sąlygos egzistavimo. Tačiau byloje nebuvo pagrindo konstatuoti antrosios aplinkybės buvimą – nenustatytas pareiškėjo savanoriškas kreipimasis į Palangos miesto savivaldybės administraciją dėl ginčo tvoros statybos įteisinimo nei iki 2011 m. gegužės 24 d. savavališkos statybos akto surašymo, nei bylos nagrinėjimo metu (bylą nagrinėjant apeliacinės instancijos teisme papildomų faktinių duomenų, leidžiančių teigti priešingai, negauta). Nesant šios sąlygos, kaip pažymėjo teisėjų kolegija, nagrinėtu atveju buvo aiškiai paneigta teisinė galimybė dėl ginčo statybos įteisinimo, o kartu ir apeliacinio skundo argumentai dėl skundžiamų aktų panaikinimo.

[2012 m. lapkričio 20 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A⁵⁵⁶-2502/2012. R. B. prieš *Valstybinę teritorijų planavimo ir statybos inspekciją prie Aplinkos ministerijos*. Procesinio sprendimo kategorija 13.5]

Savavališkos statybos padarinių šalinimo srityje paminėtina ir administracinė byla Nr. A⁶⁶²-3130/2012, kurioje išaiškintas reikalavimo pašalinti savavališkos statybos padarinius įvykdymo termino pratęsimo klausimas, kai į teismą kreipiamasi jau pasibaigus šiame reikalavime nurodytiems jo įvykdymo terminams. Šioje byloje pareiškėjas prašė teismo valstybinę statybos priežiūrą vykdančios institucijos reikalavimų pašalinti savavališkos statybos padarinius įvykdymo terminus, nuo nustatytų 2012 m. kovo 13 d., pratęsti 24 kalendoriniams mėnesiams.

Nustatyta, kad 2011 m. birželio 10 d. sprendimais (reikalavimais) pareiškėjas buvo įpareigotas pašalinti savavališkos statybos padarinius – iki 2011 m. gruodžio 12 d. nugriauti statinius ir sutvarkyti statybvietę bei išardyti savavališkai perstatytas ar pertvarkytas statinio dalis. Statytojo (pareiškėjo) prašymu minėtų reikalavimų įvykdymo terminas buvo pratęstas iki 2012 m. kovo 13 d., o pasibaigus šiam terminui, pareiškėjas 2012 m. kovo 26 d. kreipėsi į teismą dėl reikalavimų pašalinti savavališkos statybos padarinius įvykdymo termino pratęsimo.

Statybos įstatymo 28 straipsnio 3 dalyje (2010 m. liepos 2 d. įstatymo Nr. XI-992 redakcija) nustatyta, kad minėtiems reikalavimams įvykdyti nustatomas 6 mėnesių terminas, reikalavime nurodant, kad šio įstatyme nurodytais atvejais asmuo turi teisę kreiptis į atitinkamus statybą leidžiančius dokumentus išduodančius subjektus dėl statybą leidžiančio dokumento išdavimo šio įstatymo ir kitų teisės aktų nustatyta tvarka. Inspekcija šį terminą, jeigu yra svarbių priežasčių, asmens prašymu gali vieną kartą pratęsti 3 mėnesiams. Dėl reikalavimo vykdymo termino pratęsimo ilgesniam laikotarpiui ar dėl atsisakymo jį pratęsti asmuo gali kreiptis į teismą. Svarbiomis priežastimis laikomos priežastys, susijusios su procedūromis (atliekamomis siekiant įteisinti savavališką statybą pagal Statybos įstatymo 28 straipsnio 4 dalies nuostatas – projektinės dokumentacijos pakeitimo ir kitų reikalingų dokumentų gavimo ar pertvarkymo), kurių trukmei asmuo negali daryti įtakos.

Remdamasi lingvistiniu (paminėtos) Statybos įstatymo 28 straipsnio 3 dalies aiškinimu bei atsižvelgusi į šios nuostatos tikslą, Vyriausiojo administracinio teismo teisėjų kolegija pažymėjo, jog minėtos teisės aktų normos skirtos reguliuoti reikalavimui įvykdyti nustatyto termino pratęsimą, o ne atnaujinimą. Todėl darytina išvada, kad šiuo atveju taikoma bendra taisyklė, jog galima pratęsti dar nepasibaigusius terminus, o kai terminas jau yra pasibaigęs, jo pratęsimo galimybė išnyksta. Teisės aktai nenumato reikalavimo įvykdymo termino atnaujinimo galimybės, todėl pasibaigus reikalavime nustatytam terminui prašymo pratęsti tokį terminą padavimas teismui nebetenka prasmės. Pasak teisėjų kolegijos, iš minėtų Statybos įstatymo nuostatų darytina išvada, jog reikalavimui įvykdyti nustatyto termino pratęsimo procedūroje egzistuoja du elgesio variantai – asmuo turi teisę: 1) kreiptis į Inspekciją ir prašyti reikalavimo įvykdymo terminą pratęsti 3 mėnesiams, arba 2) iki reikalavimo įvykdymo termino pabaigos kreiptis į teismą ir prašyti reikalavimo įvykdymo terminą pratęsti ilgiau negu 3 mėnesiams. Antruoju atveju asmuo gali kreiptis į teismą ir kai Inspekcija jau pratęsė šį terminą 3 mėnesiams, tačiau asmuo mano, kad jo nepakaks reikalavimui įvykdyti.

Šiomis aplinkybėmis Vyriausiasis administracinis teismas padarė išvadą, jog pirmosios instancijos teismas teisingai konstatavo, kad asmuo, kuriam buvo nustatytas konkretus terminas reikalavimui įvykdyti, turi kreiptis į teismą su prašymu pratęsti reikalavimo įvykdymo terminą ilgesniam nei 3 mėnesių laikotarpiui, tačiau tik iki reikalavimo įvykdymo termino pabaigos. Apžvelgiamoje byloje buvo nustatyta, kad pareiškėjas dėl minėtų reikalavimų įvykdymo termino pratęsimo į teismą kreipėsi jau po to, kai buvo pasibaigęs jų (reikalavimų) įvykdymo terminas. Todėl Vyriausiasis administracinis teismas atmetė pareiškėjo argumentus, kad asmuo gali kreiptis į teismą bet kuriuo metu, netgi ir po to, kai jau suėjo nustatytas terminas reikalavimui įvykdyti.

[2012 m. gruodžio 20 d. nutartis administracinėje byloje **Nr. A⁶⁶²-3130/2012**. R. M. prieš *Valstybinę teritorijų planavimo ir statybos inspekciją prie Aplinkos ministerijos*. Procesinio sprendimo kategorija 13.6]

Statybos teisinius santykius reglamentuojančių teisės aktų nuostatų pažeidimai neretai lemia trečiųjų asmenų teisių ir teisėtų interesų pažeidimus. Todėl šioje srityje kilusių ginčų metu yra ypač svarbu surasti tinkamą konkuruojančių interesų pusiausvyrą. Kaip pažymėjo išplėstinė teisėjų kolegija administracinėje byloje **Nr. A⁶⁶²-2083/2012**, vien tik kaimynystės faktas nereiškia, kad bet koks statybos teisinius santykius reguliuojančių teisės normų pažeidimas savaime lemia ir gretimo žemės sklypo (statinio) savininko (naudotojo, valdytojo) teisių ar teisėtų interesų pažeidimą. Tačiau teisės aktuose nustatytų statinio atstumų iki gretimo žemės sklypo ir jame esančių statinių pažeidimas savaime kvalifikuojamas kaip gretimo sklypo savininko teisių, įtvirtintų teisės aktuose, pažeidimas. Kitaip tariant, šių teisės aktų pagrindu atsiranda sklypo savininko teisė reikalauti, kad gretimame sklype statomas statinys būtų ne mažesniu atstumu nuo jo sklypo nei teisės aktuose nustatytas atstumas. Ši teisė yra savarankiška ir gali būti ginama įstatymų nustatytais būdais. Jokių kitų teisių egzistavimo ir jų pažeidimo gretimo sklypo savininkai (pareiškėjai) neturi įrodinėti.

Taigi, sklypo savininkas turi teisę reikalauti, kad gretimame sklype statomas statinys būtų ne mažesniu atstumu nuo jo sklypo nei teisės aktuose nustatytas atstumas. Ši teisė privalo būti aiškinama kaip apimanti ir teisę reikalauti, kad statinys ne tik nebūtų statomas arčiau nei nustatyta teisės aktuose, bet ir nebūtų naudojamas, jei jis jau buvo pastatytas pažeidžiant nustatytus atstumus. Priešingu atveju asmens subjekcinė teisė reikalauti teisės aktuose nustatytų atstumų laikymosi taptų neveiksminga ir iš esmės fiktyvia. Apžvelgiamoje byloje, atsižvelgusi į tai, kad ginčytas statinio pripažinimo tinkamu naudoti aktas, kaip statybos baigiamasis dokumentas, nagrinėtu atveju iš esmės suteikė teisę (sudarė prielaidas) naudoti trečiojo suinteresuoto asmens statinį, pastatytą pažeidžiant teisės aktuose nustatytus atstumus, išplėstinė teisėjų kolegija nurodė, jog objektyviai vertinant, galima daryti išvadą, kad šis aktas pažeidė pirmiau paminėtas pareiškėjo teises. Nagrinėtu atveju Vyriausiasis administracinis teismas minėto akto panaikinimą pripažino tinkamu pareiškėjo (gretimo žemės sklypo savininko) pažeistų teisių ir teisėtų interesų gynimo būdu.

[2012 m. spalio 25 d. išplėstinės teisėjų kolegijos nutartis administracinėje byloje **Nr. A⁶⁶² 2083/2012. K. V. prieš Valstybinę teritorijų planavimo ir statybos inspekciją prie Aplinkos ministerijos**. Procesinio sprendimo kategorija 13.4]

Bylos dėl nuosavybės teisių atkūrimo teisinių santykių

1990 m. kovo 11 d. aktais atkūrus Lietuvos Respublikos nepriklausomybę ir nustojus veikti įstatymams, kuriais okupacinė valdžia iš Lietuvos Respublikos piliečių buvo neteisėtai atėmusi jų turėtą turtą, buvo nuspręsta Lietuvos Respublikos piliečiams grąžinti išlikusį nekilnojamąjį turtą (o jei šios galimybės nėra – teisingai už jį atlyginti). Nors per pastaruosius kelerius metus su nuosavybės teisių atkūrimu susijusių LVAT išnagrinėjamų bylų skaičius gerokai sumažėjo, ši bylų kategorija vis dar sudaro svarbią ir reikšmingą teismo darbo dalį. 2012 metais LVAT, spręsdamas bylas dėl ginčų nuosavybės teisių atkūrimo srityje, tiek vadovavosi ankstesniais metais suformuota praktika šios kategorijos bylose, tiek ir pateikė naujų, svarbių išaiškinimų, reikšmingų LVAT praktikos formavimui.

Kaip yra pažymėjęs Konstitucinis Teismas, Lietuvoje atkuriant nuosavybės teises į išlikusį nekilnojamąjį turtą buvo pasirinkta ne *restitutio in integrum*, bet ribota restitucija (Konstitucinio Teismo 2003 m. kovo 4 d. nutarimas). Dėl objektyviai per nuo neteisėto nacionalizavimo praėjusį laikotarpį pasikeitusių aplinkybių visiškai atkurti nuosavybės teisių nebuvo įmanoma, todėl įstatymų leidėjas nustatė, kad dalis nekilnojamojo turto teisingai už jį atlyginant bus išperkama valstybės. Teismams, konkrečiu atveju sprendžiantiems, ar tam tikras nekilnojamasis turtas yra priskirtas valstybės išperkamam, tenka aiškinti, be kita ko, ir Lietuvos Respublikos piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimo įstatymo (toliau – ir Atkūrimo įstatymas) 12 straipsnio, reglamentuojančio, kokia žemė nuosavybės teisių atkūrimo procese yra išperkama valstybės, nuostatas. Šiame kontekste paminėtina išplėstinės teisėjų kolegijos nutartis administracinėje byloje **Nr. A⁸⁵⁸-2924/2012**, kurioje teismas išaiškino, kokia žemė Atkūrimo įstatymo prasme laikytina užimta sodininkų bendrijų sodų. Atkūrimo įstatymo 12 straipsnio 1 dalies 4 punkte (1997 m. liepos 1 d. įstatymo Nr. VIII-359 redakcija) nustatyta, kad žemė iš šio įstatymo 2 straipsnyje nurodytų piliečių išperkama valstybės ir už ją atlyginama pagal šio įstatymo 16 straipsnį, jeigu ji užimta sodininkų bendrijų sodų, tačiau Atkūrimo įstatyme nėra detalizuojama, kokia būtent žemė laikytina užimta sodininkų bendrijų sodų, taip pat nėra nurodyta, kokiuose dokumentuose nustatomi tokios žemės plotai ir ribos. Paminėtą bylą nagrinėjusi išplėstinė teisėjų kolegija nurodė, jog todėl Atkūrimo įstatymo 12 straipsnio 1 dalies 4 punkto nuostatos turi būti aiškinamos atsižvelgiant į Lietuvos Respublikos sodininkų bendrijų įstatyme pateiktus apibrėžimus ir šio įstatymo nuostatas, susijusias su minėtų sodų teritorijos tvarkymu.

Išplėstinė teisėjų kolegija pažymėjo, kad iš Atkūrimo įstatymo 2 straipsnyje nurodytų piliečių valstybės išperkamai žemei priskirtina sodų bendrijos teritorija, skirta sodininkystei plėtoti (įskaitant bendro naudojimo žemę), o ne tik atskirų sodininkų šioje teritorijoje įsigyti sodo sklypai. Tačiau nagrinėjamos bylos kontekste taip pat pažymėta, kad valstybės teritorijoje yra nemažai sodininkų bendrijų, kurių teritorijai žemė buvo priskirta dar iki valstybės nepriklausomybės atkūrimo, ir asmenys, pagal dabar galiojantį įstatymą turintys teisę į nuosavybės teisių atkūrimą, iš esmės neturėjo galimybių ginčyti tuos aktus, kuriais buvusių savininkų valdyta žemė buvo priskirta sodininkų bendrijų teritorijoms. Gali pasitaikyti atveju, kai sodininkų bendrijos teritorijai priskirta žemė, neužimta sodininkų ir kitų asmenų įsigytų sodo sklypų, nėra naudojama sodininkystei plėtoti ir nėra naudojama jokioms bendroms sodininkų bendrijos narių reikmėms.

Atsižvelgiant į tai, bylą nagrinėjusios išplėstinės teisėjų kolegijos nuomone, Atkūrimo įstatymo 12 straipsnio 1 dalies 4 punkto nuostatos negali būti vertinamos kaip visais atvejais nenumatančios galimybės nuosavybės teisių atkūrimo procese vertinti, ar žemei, formaliai priskirtai sodininkų bendrijos teritorijai, yra visuomeninis poreikis, ar tokio poreikio nėra. Tai ypač aktualu tais atvejais, kai suinteresuoti asmenys objektyviai neturėjo galimybės ginčyti tam tikros teritorijos priskyrimo sodininkų bendrijai pagrįstumą ir (arba) nėra žemėtvarkos projekto ar kito teritorijų planavimo dokumento, pagal kurį sodų bendrijos teritorija buvo suformuota. Išplėstinė teisėjų kolegija vertino, jog tam tikrais atvejais nuosavybės

teisių atkūrimo proceso metu kilus ginčui dėl atsisakymo gražinti žemę natūra turėtoje vietoje, kai toks atsisakymas yra motyvuojamas tuo, kad žemė yra užimta sodininkų bendrijų sodų, turi būti vertinamos faktinės aplinkybės, reikšmingos nustatant, ar konkrečiu atveju realiai yra visuomenės ar jos dalies (šiuo atveju – sodininkų bendrijos narių, sodininkų ar kitų asmenų, įsigijusių bendrijos teritorijoje sodo sklypus) poreikis tokiai žemei. Tokiais atvejais paprastai turėtų būti nustatoma, ar sodų bendrijos teritorijai priskirta žemė, kuri nėra užimta sodininkų ir kitų asmenų įsigytų sodo sklypų, iš tikrųjų yra reikalinga bendriems sodininkų bendrijos poreikiams tenkinti (pvz., žemė reikalinga joje esančiam grėžiniui ar kitiems bendro naudojimo objektams eksploatuoti ir pan.) ir ar tokie poreikiai objektyviai galėtų būti patenkinti gražinus žemę natūra asmenims, pagal įstatymą turintiems teisę į nuosavybės teisių atkūrimą.

Nagrinėtoje byloje išplėstinė teisėjų kolegija, atsižvelgusi į nurodytus argumentus, paneigė, jog Atkūrimo įstatymo 12 straipsnio 1 dalies 4 punktas *a priori* nenumato galimybės (visais atvejais) nuosavybės teisių atkūrimo procese vertinti, ar žemei, kuri yra užimta sodininkų bendrijų sodų, yra visuomeninis poreikis, tačiau konkrečiu atveju pareiškėjams neįrodžius, kad jie siekia atkurti nuosavybės teises į žemės sklypą buvusio savininko iki nacionalizacijos turėtos žemės ribose, pareiškėjų byloje pateikti reikalavimai negalėjo būti patenkinti.

[2012 m. lapkričio 27 d. išplėstinės teisėjų kolegijos nutartis administracinėje byloje **Nr. A⁸⁵⁸-2924/2012**. J. K., A. R., K. M. prieš *Vilniaus apskrities viršinininko administraciją (teisių perėmėjas – Nacionalinė žemės tarnyba prie Žemės ūkio ministerijos)*. Procesinio sprendimo kategorija 11.6.1.5; 81]

Pagal Atkūrimo įstatymo nuostatas nuosavybės teisės į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkuriamos tik piliečiams, atitinkantiems šiame įstatyme numatytas sąlygas (Atkūrimo įstatymo 2 str.) bei nustatytais terminais pateikusiems prašymus atkurti nuosavybės teises į nekilnojamąjį turtą – praleistas terminas gali būti atnaujinamas tik piliečiams, praleidusiems nustatytą terminą dėl priežasčių, kurias teismas pripažįsta svarbiomis (Atkūrimo įstatymo 10 str.). Nemažą dalį 2012 m. LVAT išnagrinėtų bylų nuosavybės teisių atkūrimo srityje sudarė bylos dėl termino nuosavybės teisių atkūrimui atnaujinimo bei dėl asmenų teisės į nuosavybės teisių atkūrimą turėjimo nustatymo.

Administracinėje byloje **Nr. A⁵⁵²-1528/2012** teisėjų kolegija konstatavo, kad vertinant aplinkybes dėl Atkūrimo įstatymo 10 straipsnio 1 ir 4 dalyse nustatytų terminų atnaujinimo, visų pirma, yra svarbu nustatyti, kuriuo šiuo įstatymu nustatyto termino laikotarpiu pilietis įgijo (ir ar įgijo) teisę į nuosavybės teisių atkūrimą. Tik po to nustatinėjama, kokius veiksmus asmuo atliko nuo jo teisės į nuosavybės teisių atkūrimą atsiradimo iki įstatymu nustatyto termino pabaigos, siekdamas pasinaudoti šia teise; faktinių aplinkybių, kurias asmuo prašo pripažinti svarbiomis terminų praleidimo priežastimis, realus buvimas (nebuvimas), jų atsiradimo momentas, trukmė, įtaka pretendento realioms galimybėms pačiam ar per atstovą atlikti atitinkamus veiksmus iki įstatymu nustatyto termino pabaigos.

Nurodytą bylą nagrinėjusi teisėjų kolegija pažymėjo, kad turto savininko anūkas, kol yra gyvas turto savininko vaikas, nėra nuosavybės teisių atkūrimo teisinių santykių subjektas, nes neatitinka vienos iš įstatyme nustatytų prielaidų, apibūdinančių asmens subjektiškumą. Tinkamam įpėdiniui, nepageidavusiam atkurti nuosavybės teisių, mirus po nustatyto termino, iki kada pastarasis galėjo pretenduoti atkurti nuosavybės teisę į išlikusį nekilnojamąjį turtą, šio įpėdinio palikuoniui nenumatyta galimybė atnaujinti terminą, kuris būtų susijęs su jo subjektiškumo atsiradimu po įstatyme numatyto termino.

Atsižvelgdama į nurodytus argumentus, teisėjų kolegija apžvelgiamoje byloje konstatavo, kad pareiškėjas, norintis atkurti nuosavybės teises į senelio (motinos tėvo) valdytą žemę, iki savo motinos mirties momento nebuvo įgijęs teisės į nuosavybės teisių atkūrimą, todėl jis neturėjo ir galimybės prašyti atnaujinti Atkūrimo įstatymo 10 straipsnyje numatytus terminus.

[2012 m. gegužės 3 d. nutartis administracinėje byloje **Nr. A⁵⁵²-1528/2012**. J. G. prieš *Nacionalinę žemės tarnybą prie Žemės ūkio ministerijos*. Procesinio sprendimo kategorija 11.2]

Nuosavybės teisių atkūrimo procesas dėl savo išskirtinio pobūdžio dažnai yra neatsiejamas ir nuo viešojo intereso gynimo problematikos. Nuosavybės teisių atkūrimo bylose teismams neretai tenka spręsti viešojo intereso apgynimo ir teisinių santykių stabilumo bei apibrėžtumo pusiausvyros klausimus. Tokios

pusiausvyros paieškas iliustruoja, pavyzdžiui, LVAT nutartis administracinėje byloje **Nr. A⁵⁵²-2758/2012**. Šioje byloje prokurorė, siekdama apginti viešą interesą, ginčijo Kauno apskrities viršininko aktą, kurių pagrindu asmeniui buvo atkurtos nuosavybės teisės į valstybinės reikšmės mišką, teisėtumą, kadangi, jos manymu, šie aktai prieštaravo imperatyvioms Atkūrimo įstatymo, Lietuvos Respublikos žemės įstatymo ir kitų teisės aktų nuostatomis. Šiuo atveju buvo spręsta dviejų teisinių gėrių pusiausvyros problema, kadangi iš vienos pusės siekta revizuoti nuosavybės teisių atkūrimo teisėtumą tikslu apginti viešąjį interesą, iš kitos pusės – siekta išsaugoti bei išlaikyti atsiradusių teisinių santykių stabilumą bei apibrėžtumą, atitinkantį teisėtų lūkesčių principą.

Apžvelgiamoje byloje teisėjų kolegija, atsižvelgusi į Konstitucinio Teismo doktriną, suformuotą Lietuvos teismų praktiką, Konstitucijoje įtvirtintus teisingumo principą ir konstitucinių vertybių pusiausvyros imperatyvą, konstitucinius teisinio tikrumo ir teisinio saugumo, įgytų teisių apsaugos reikalavimus, padarė išvadą, kad ypatingais atvejais galima saugoti bei ginti ir tokias teisei paklusiusio, įstatymų reikalavimų besilaikiusio, valstybe ir jos teise pasitikėjusio asmens įgytas teises, kylančias iš valdžios individualių teisės aktų, nors ir valdžios institucijos priimtų pažeidžiant teisės normas, kurių neapgynus ir neapsaugojus, šis asmuo, kiti asmenys, visuomenė arba valstybė patirtų didesnę žalą, negu toji, kurią šis asmuo, kiti asmenys, visuomenė arba valstybė patirtų, jeigu minėtos teisės nebūtų visiškai arba iš dalies apsaugotos ir apgintos.

Nagrinėtoje byloje buvo nustatyta, kad 1998 metais atkuriant nuosavybės teises į ginčo žemės sklypą, tuo metu institucijoms, atsakingoms už valstybinės reikšmės miškų priežiūrą ir apskaitą, tikslios valstybinės reikšmės miško ribos nebuvo žinomos, taip pat nebuvo žinoma ir tai, kad ginčo miškas patenka būtent į šias ribas. Iš byloje esančių duomenų taip pat nustatyta, jog ginčijamas miško plotas patvirtintas valstybinės reikšmės miškų plotu tik Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2005 m. liepos 14 d. nutarimu Nr. 765.

Teisėjų kolegija pažymėjo, kad nuo akto, kuriuo buvo atkurtos nuosavybės teisės, priėmimo datos iki kreipimosi į teismą praėjo daugiau nei dešimt metų, t. y. nemažas laiko tarpas, viršijantis bendrąjį ieškininės senaties terminą, per kurį atsakovės ginčo žemės sklypą valdė kaip savininkės. Teisėjų kolegijos vertinimu, tai reiškia, jog atsakovės pagrįstai tikėjosi, kad jų teisės jau tvirtai saugomos tiek Konstitucijos, tiek kitų teisės aktų. Byloje nenustatyta duomenų, kad atsakovės nuosavybės teisių į žemę atkūrimo procese elgėsi nesąžiningai ir nėra pagrindo jų pripažinti nesąžiningomis turto įgijėjomis. Svarbia aplinkybe, be kita ko, buvo laikyta tai, kad nuosavybės teisės atkurtos į labai nedidelį valstybinės reikšmės miško plotą, be to, nebuvo pateikta duomenų, patvirtinančių, kad šis valstybinės reikšmės miškas yra priskirtas rezervatams, draustiniams ar kitoms teritorijoms, turinčioms išskirtinę svarbą visuomenei.

Apžvelgiamoje byloje teisėjų kolegija sprendė, kad nagrinėjamu atveju priemonės, kuriomis siekiama apginti viešąjį interesą, nėra adekvačios siekiamam tikslui, o tuo pačiu neatitinka ir proporcingumo principui keliamų reikalavimų. Todėl buvo padaryta išvada, kad pirmosios instancijos teismas teisėtai bei pagrįstai suteikė prioritetą privataus asmens teisių ir teisėtų interesų apsaugai, teisėtiems lūkesčiams ir atsisakė ginti viešąjį interesą tinkamo nuosavybės teisių atkūrimo srityje.

[2012 m. spalio 11 d. nutartis administracinėje byloje **Nr. A⁵⁵²-2758/2012**. *Kauno apygardos prokuratūros prokurorė, ginanti viešąjį interesą, prieš Nacionalinę žemės tarnybą prie Žemės ūkio ministerijos, M. D. T. ir A. Š.* Procesinio sprendimo kategorija 11.12]

Bylos dėl socialinės apsaugos teisinių santykių

Ginčai administraciniuose teismuose dėl socialinės apsaugos teisinių santykių visuomet yra reikšmingi žmogaus teisių gynimo prasme, nes būtent šiose bylose dažniausiai keliami klausimai, susiję su būtiniausių ir gyvybiškai svarbių žmogaus poreikių užtikrinimu. 2012 m. socialinės apsaugos srityje administraciniuose teismuose priimta daug reikšmingų sprendimų, juose plėtojamos nuostatos, kuriomis siekiama sustiprinti socialiai pažeidžiamų asmenų teisių apsaugą.

2012 m., kaip ir ankstesniais metais, Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo praktikoje nuosekliai akcentuojama, kad valstybinio socialinio draudimo įmokas administruojančios institucijos

privalo priimti motyvuotus administracinius sprendimus, grindžiamus išsamiais ir objektyviai nustatytomis faktinėmis aplinkybėmis bei aiškiu ir tikslu teisiniu pagrindu. Pavyzdžiui, administracinėje byloje Nr. A⁵⁵⁶-2242/2012 buvo skundžiamas Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos Marijampolės skyriaus sprendimas, kuriuo A. K. personalinei įmonei laikotarpiu nuo 2006 m. sausio 1 d. iki 2006 m. gruodžio 31 d. priskaičiuotas 1 289,63 Lt valstybinio socialinio draudimo įmokos ir 51,76 Lt delspinigių už laikotarpį nuo 2004 m. rugsėjo 15 d. iki 2005 m. rugsėjo 15 d. nesumokėtas valstybinio socialinio draudimo įmokas.

Apžvelgiamą bylą nagrinėjusi teisėjų kolegija, įvertinusi ginčijamo sprendimo turinį, teisinį reguliavimą, kuriuo remiantis priskaičiuotos valstybinio socialinio draudimo įmokos, konstatavo, kad socialinio draudimo funkcijas vykdančio viešojo administravimo subjekto priimtame ir skundžiamame sprendime nebuvo pakankamo ir aiškaus, tikslaus teisinio pagrindimo aritmetine išraiška, t. y. nebuvo išsamaus pagal byloje esančius faktinius duomenis priskaičiuotų socialinio draudimo įmokų dydžio pagrindimo. Byloje esančios papildomos dokumentacijos buvimas taip pat nedavė pagrindo teigti, kad ginčijamas sprendimas buvo grindžiamas objektyviais duomenimis, kurie buvo sudėtinė ginčijamo sprendimo dalis. Administracinėje byloje buvo pateiktas Valstybinio socialinio draudimo ir sveikatos draudimo fondų lėšų finansinės ataskaitos, bet, teisėjų kolegijos vertinimu, tai ne tie dokumentai, kurie suponuotų priverstinę išieškojimo procedūrą. Iškilus ginčui dėl administracinio akto pagrįstumo, finansinės ataskaitos duomenys negali būti vertinami kaip vienintelis ir neginčijamas individualaus administracinio akto faktinis pagrindas. Šių dokumentų pagrindu negalima preziumuoti, kad nesumokėtų socialinio draudimo įmokų dydžiai priskaičiuoti teisingai. Dėl išdėstytų aplinkybių teisėjų kolegija padarė išvadą, jog ginčijamas Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos Marijampolės skyriaus sprendimas nėra pagrįstas objektyviais duomenimis (faktais) ir teisės aktų normomis, todėl negalėjo būti paliktas galioti.

[2012 m. spalio 9 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. A⁵⁵⁶-2242/2012. A. K. *personalinė firma „Begin“* prieš *Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos Marijampolės skyrių*. Procesinio sprendimo kategorija 6.2.1]

Ne mažiau svarbi 2012 m. Lietuvos vyriausiajame administraciniame teisme nagrinėtų bylų dalis buvo susijusi su motinystės ir tėvystės pašalpų skyrimo klausimais. Draudžiamųjų pajamų gavimo motinystės (tėvystės) pašalpos mokėjimo metu klausimas – dažnas 2012 m. socialinės apsaugos srityje kilusių ginčų dalykas. Pavyzdžiui, administracinėje byloje Nr. A⁵⁰²-216/2012 pareiškėja ginčijo administracinius sprendimus, kuriais jai nustatyta motinystės pašalpos 19 799,64 Lt permoka. Pareiškėja teigė, kad realiai draudžiamųjų pajamų neturėjo, o ginčijamu laikotarpiu socialinio draudimo įmokos sumokėtos įmonės. Pareiškėjos teigimu, ši aplinkybė negali būti laikoma faktu, patvirtinančiu, jog individualios įmonės savininkas gavo tam tikras pajamas.

Ginčą nagrinėjusi teisėjų kolegija pažymėjo, kad pagal Ligos ir motinystės socialinio draudimo įstatymo (toliau – ir Įstatymas) 21 straipsnio 4 dalį ir Ligos ir motinystės socialinio draudimo pašalpų nuostatų, patvirtintų Lietuvos Respublikos Vyriausybės (toliau – ir Vyriausybė) 2001 m. sausio 25 d. nutarimu Nr. 86 (toliau – ir Pašalpų nuostatai), 48¹ punktą, jeigu apdraustasis, kuris buvo ar yra išleistas vaiko priežiūros atostogų, turi draudžiamųjų pajamų, kurių dydis mažesnis už motinystės (tėvystės) pašalpą (bendrą šių pašalpų sumą), jam mokamas šios pašalpos (bendros šių pašalpų sumos) ir jo atitinkamą mėnesį turėtų draudžiamųjų pajamų skirtumas Pašalpų nuostatų nustatyta tvarka. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo teisėjų kolegija pabrėžė, kad nagrinėjant administracinius ginčus, o šiuo atveju sprendžiant, ar pareiškėja pagrįstai gavo motinystės išmoką, vertintinas susiklosčiusių santykių turinys, o ne formali jų išraiška. Taigi tam, jog pripažinti, kad pareiškėjai susidarė motinystės (tėvystės) pašalpos permoka, turi būti nustatyta, ar ji realiai gavo draudžiamąsias pajamas atitinkamu laikotarpiu, o jei gavo, tai kokias. Teisėjų kolegija pažymėjo, kad neginčijamų įrodymų, jog pareiškėja nėštumo ir gimdymo atostogų laikotarpiu, kuomet jai buvo mokama motinystės pašalpa, gavo draudžiamųjų pajamų, byloje nebuvo. Pareiškėjai permoka nustatyta, remiantis duomenimis apie pareiškėjos deklaruotas individualios įmonės pajamas už 2009 metus. Teisėjų kolegija, remdamasi

Lietuvos Respublikos individualių įmonių įstatymo 2 straipsnio 1 dalies, 6 straipsnio 4 ir 6 dalies nuostatomis, darė išvadą, kad individuali įmonė ir jos savininkas nėra tapatūs asmenys, o įmonės pelnas nėra įmonės savininko pelnas. Nesant pakankamo pagrindo konstatuoti, kad pareiškėja ginčo laikotarpiu realiai gavo draudžiamųjų pajamų, nebuvo pagrindo pripažinti teisėtai ir pagrįstai administracinius aktus, kuriais pareiškėjai nustatyta motinystės (tėvystės) pašalpos permoka.

[2012 m. kovo 29 d. sprendimas administracinėje byloje **Nr. A⁵⁰²-216/2012. J. J.-P.** prieš *Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos Kauno skyrių*. Procesinio sprendimo kategorija 6.4.2]

Neretai apžvelgiamos kategorijos bylose administraciniai teismai sprendė asmens draustumo ligos ir motinystės socialinio draudimu klausimus. Šiuo aspektu paminėtina administracinė byla **Nr. A¹⁴⁶-150/2012**. Apžvelgiamoje byloje ginčas kilo dėl Valstybinio socialinio fondo valdybos Klaipėdos skyriaus sprendimo, kuriuo nuspręsta neskirti pareiškėjai motinystės pašalpos už laikotarpį nuo 2009 m. gruodžio 15 d. iki 2010 m. spalio 8 d., nes ji neturi 12 mėnesių per paskutinius 24 mėnesius ligos ir motinystės socialinio draudimo stažo (stažas per šį laikotarpį 6 mėnesiai ir 2 dienos), pagrįstumo ir teisėtumo. Atsakovas papildomai paaiškino, kad pareiškėja 2008 m. birželio 20 d. baigė Šiaulių universitetą, o 2010 m. birželio 16 d. – studijas Klaipėdos universitete. Baigusi studijas Šiaulių universitete, atsakovo nuomone, pagal nustatytą teisinį reguliavimą pareiškėja turėjo per 3 mėnesius įsidarbinti, tačiau įsidarbino tik 2009 metais, taigi tarpas tarp mokslų baigimo ir įsidarbinimo buvo didesnis nei 3 mėnesiai, todėl pareiškėja neatitiko Ligos ir motinystės įstatymo 19 straipsnio 2 dalyje nurodytų sąlygų, kurioms esant asmenys, neįgiję reikiamo stažo, patenka į turinčių teisę gauti motinystės (tėvystės) pašalpą kategoriją. Vis dėlto, byla nagrinėjęs teismas su atsakovo pozicija nesutiko. Teismo vertinimu, pareiškėja (apdraustoji), kuri nagrinėjamam ginčui aktuali laikotarpiu atitiko Ligos ir motinystės įstatymo 19 straipsnio 2 dalyje nustatytą amžiaus sąlygą, 2008–2010 m. nepertraukiamai mokėsi nustatyta tvarka įregistruotų aukštųjų mokyklų (Šiaulių universiteto ir Klaipėdos universiteto) dieniniuose skyriuose. 2008 m. birželio 20 d. Šiaulių universitete pareiškėjai buvo išduotas bakalauro diplomas, patvirtinantis, kad ji 2008 m. baigė taikomios ekologijos studijų programą ir jai suteiktas ekologijos ir aplinkotyros bakalauro kvalifikacinis laipsnis. 2010 m. birželio 16 d. Klaipėdos universitete pareiškėjai buvo išduotas magistro diplomas, patvirtinantis, kad ji 2010 metais baigė ekologijos ir aplinkotyros magistrantūros studijų programą ir jai suteiktas ekologijos ir aplinkotyros magistro kvalifikacinis laipsnis. Diplomo priedėlyje nurodyta, kad pareiškėjos dieninės studijos yra universitetinės antrosios pakopos (magistrantūros), jų trukmė – du metai. Teisėjų kolegijos vertinimu, pateikti į bylą diplomai ir kiti įrodymai patvirtina, kad pareiškėjos studijos Mokslo ir studijų įstatymo 46 straipsnio prasme abiejuose Universitetuose buvo tos pačios studijų krypties, vyko pagal dviejų pakopų universitetines laipsnį suteikiančias studijų programas nepertraukiamai. Pertraukos tarp studijų Šiaulių universitete ir Klaipėdos universitete faktiškai nėra, nes studijų metai aukštosiose mokyklose prasideda rudens pradžioje. Pareiškėja, 2008 m. birželio mėnesį baigusi bakalauro studijas Šiaulių universitete, pasibaigus vasaros atostogoms, nuo 2009 m. rudens tęsė dienas antrosios pakopos studijas Klaipėdos universitete. Iš esmės ši išvada reiškė, kad pareiškėja pateko į asmenų, turinčių teisę gauti motinystės pašalpą, ratą. Atsižvelgdama į šias aplinkybes, teisėjų kolegija konstatavo, kad atsakovui sprendžiant dėl motinystės pašalpos skyrimo pareiškėjai, jos mokymosi nustatyta tvarka įregistruotų aukštųjų mokyklų dieniniuose skyriuose išskaidymas į du laikotarpius yra dirbtinis. Kadangi pareiškėjos studijos Šiaulių ir Klaipėdos universitetuose buvo nepertraukiamos, byloje nebebuvo reikšminga apelianto akcentuojama aplinkybė, per kiek laiko pareiškėja įsidarbino baigusi studijas Šiaulių universitete. Atsižvelgus į paminėtus argumentus, pirmosios instancijos teismo sprendimas, kuriuo Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos Klaipėdos skyrius įpareigotas iš naujo išnagrinėti pareiškėjos prašymą ir priimti sprendimą dėl motinystės (tėvystės) pašalpos jai paskyrimo, paliktas nepakeistu.

[2012 m. vasario 13 d. nutartis administracinėje byloje **Nr. A¹⁴⁶-150/2012. E. K.** prieš *Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos Klaipėdos skyrių*. Procesinio sprendimo kategorija 6.4.2]

Būtinybė užtikrinti studijuojančio asmens socialinę apsaugą kilo ir administracinėje byloje **Nr. A⁵⁵²-3115/2012**. Tačiau šiuo atveju ginčas buvo susijęs su asmens darbingumo lygio nustatymu. Šiame kontekste pastebėtina, kad darbingumo lygio nustatymas asmenims turi didelę įtaką, nes nuo darbingumo priklauso įvairių asmeniui priklausančių socialinių garantijų apimtis. Apžvelgiamoje byloje kilo ginčas dėl Neįgalumo ir darbingumo nustatymo tarnybos prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos (toliau – ir Neįgalumo ir darbingumo nustatymo tarnyba) Sprendimų kontrolės skyriaus sprendimo, kuriuo pareiškėjai buvo nustatytas 40 procentų darbingumo lygis nuo 2011 m. gruodžio 30 d. Nagrinėjamu atveju nustatyta, kad pareiškėjai nuo 2009 m. birželio 29 d. buvo nustatytas 40 procentų darbingumo lygis dvejiems metams, kaip besimokančiam asmeniui. Pareiškėja 2011 m. birželio 21 d. baigė Vilniaus universiteto Tarptautinio verslo mokyklos bakalauro studijas ir įstojo į Kopenhagos verslo mokyklą magistro studijoms, kurias turėjo pradėti 2011 m. rugsėjo 1 d. 2011 m. liepos 29 d. pareiškėja kreipėsi į Neįgalumo ir darbingumo nustatymo tarnybos Vilniaus VI teritorinį skyrių dėl darbingumo lygio nustatymo, prašydama jį nustatyti atgaline data nuo 2011 m. birželio 29 d. Prie prašymo pareiškėja pridėjo Kopenhagos verslo mokyklos 2011 m. liepos 6 d. pranešimą, kad ji yra priimta į dienes dvių metų universitetines studijas nuo 2011 m. rugsėjo 1 d. Neįgalumo ir darbingumo nustatymo tarnybos Vilniaus VI teritorinis skyrius šio pranešimo nevertino tinkamu dokumentu, patvirtinančiu besimokančio asmens statusą ir pareiškėjai nuo 2011 m. birželio 29 d. nustatė 50 procentų darbingumo lygį.

Šiomis aplinkybėmis bylą nagrinėjusi Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo teisėjų kolegija nurodė, kad Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo bei sveikatos apsaugos ministrų 2005 m. kovo 21 d. įsakymu Nr. A1-78/V-179 patvirtinto Darbingumo lygio nustatymo tvarkos aprašo (toliau – ir Darbingumo lygio nustatymo tvarkos aprašas) 23 punktą numato, jog besimokantiems asmenims, sukakusiems 18 metų, jų mokymosi laikotarpiu darbingumo lygis nustatomas, prilyginant baziniam darbingumui. Atsakovas neginčijo, kad Neįgalumo ir darbingumo nustatymo tarnybos Vilniaus VI teritoriniame skyriuje, prieš priimant 2011 m. liepos 29 d. sprendimą, iš pareiškėjos nebuvo pareikalauti papildomi dokumentai, galintys patvirtinti jos, kaip studentės (besimokančio asmens) statusą, tačiau teigė, kad 2011 m. liepos mėn. pareiškėja jau nebuvo Vilniaus universiteto studentė ir dar nebuvo Kopenhagos verslo mokyklos studentė, šis vasaros laikotarpis negali būti prilyginamas studentų atostogoms. Teisėjų kolegija su tokiu besimokančio asmens sąvokos aiškinimu nesutiko. Teismas pabrėžė, kad vien ta aplinkybė, jog kreipimosi metu pareiškėja jau buvo baigusi studijas vienoje aukštojoje mokykloje ir dar tik ruošėsi studijuoti kitoje aukštojoje mokykloje, negali būti vertinama kaip pakankamai įrodanti, jog pareiškėja tuo metu nebuvo besimokantis asmuo. Kalendorinių metų viduryje baigiasi mokslo metai mokymosi įstaigose ir norintys toliau studijuoti asmenys teikia prašymus aukštosioms mokykloms pradėti studijas nuo rugsėjo 1 d. Jei besimokančio asmens statusas būtų aiškinamas tokiu būdu, kaip tai daro atsakovas, tai neįgalieji, kurių darbingumo lygio vertinimo terminas baigiasi liepos–rugpjūčio mėn., būtų nepagrįstai diskriminuojami, lyginant su tais neįgaliaisiais, kurių darbingumo lygio vertinimo terminas baigiasi mokslo metų laikotarpiu, nes pastarųjų darbingumo lygis būtų nustatomas naujam terminui ir nesikeistų, net ir baigus vieną mokymosi įstaigą. Teisėjų kolegija pažymėjo, kad Darbingumo lygio nustatymo tvarkos aprašo 23 punkto išimtis turi būti taikoma ir tiems neįgaliesiems, kurių darbingumo lygio vertinimas atliekamas laikotarpiu tarp vienos mokymo įstaigos baigimo ir mokymosi kitoje įstaigoje pradžios, jei toks procesas vyksta tais pačiais kalendoriniais metais. Dėl šios priežasties apžvelgiamoje nutartyje teisėjų kolegija pabrėžė, jog Neįgalumo ir darbingumo nustatymo tarnybos Vilniaus VI teritorinis skyrius privalėjo pareikalauti iš pareiškėjos papildomų dokumentų, liudijančių apie jos priėmimą į aukštąją mokyklą, ir sprendimą priimti tik gavęs tokius dokumentus ir juos tinkamai įvertinęs.

[2012 m. gruodžio 18 d. nutartis administracinėje byloje **Nr. A⁵⁵²-3115/2012**. *J. J. prieš Neįgalumo ir darbingumo nustatymo tarnybą prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos*. Procesinio sprendimo kategorija 6.7]

Apžvelgiamoje srityje Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas taip pat nagrinėjo nemažai ginčų, susijusių su viena iš svarbiausių žmogaus teisių – teise į pensiją, kuri valstybėje dažniausiai siejama su tam tikrų būtinų sąlygų tenkinimu. Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas nuolat plėtoja

praktiką, susijusią su valstybės institucijų skiriamų pensijų ar atsisakymo suteikti jas teisėtumu bei pagrįstumu. Vienoje iš reikšmingų 2012 m. nagrinėtų administracinių bylų **Nr. A⁵⁰²-134/2012** ginčas kilo dėl pareiškėjo teisės į nukentėjusiųjų asmenų valstybinę našlių pensiją, atsakovui nutraukus jos mokėjimą dėl to, kad pareiškėjui buvo atnaujintas nukentėjusiųjų asmenų valstybinės našlaičių pensijos mokėjimas. Išplėstinė teisėjų kolegija sprendė klausimą, ar pareiškėjas turi teisę į dvi (nukentėjusiųjų asmenų našlaičio ir nukentėjusiųjų asmenų valstybinę našlio) valstybines pensijas vienu metu. Teismas nurodė, kad Lietuvos Respublikos pirmojo arba antrojo laipsnio valstybinėms pensijoms taikoma vienos pensijos ribojimo išimtis dėl valstybinių našlių ir našlaičių pensijų. Taigi asmuo turi teisę gauti vieną pirmojo arba antrojo laipsnio valstybinę pensiją (Lietuvos Respublikos valstybinių pensijų įstatymo 4 str.) ir vieną valstybinę našlių ir našlaičių pensiją (Valstybinių pensijų įstatymo 9 str.).

Apžvelgiamoje byloje teismo išplėstinė teisėjų kolegija byloje padarė išvadą, kad kilusio ginčo kontekste teisinė konstrukcija „valstybinės našlių ir našlaičių pensijos“ turėtų būti aiškinama, kaip apimanti vien tik Valstybinių pensijų įstatymo 14 straipsnio 5 dalies 5 punkte numatytas valstybines pensijas. Valstybinių pensijų įstatymo 14 straipsnio 3 dalyje numatytos nukentėjusiųjų asmenų valstybinės našlaičių pensijos nėra valstybinės našlaičių pensijos Valstybinių pensijų įstatymo 3 straipsnio 1 dalies taikymo prasme. Išplėstinė teisėjų kolegija nurodė, kad aiškinimas, jog vienos valstybinės pensijos ribojimo išimtis nėra taikytina Valstybinių pensijų įstatymo 14 straipsnio 3 dalyje numatytoms išmokoms, galėtų pakenkti visiškai ir tinkamai nukentėjusiųjų asmenų apsaugai, kurią siekiama užtikrinti Valstybinių pensijų įstatymu. Taigi pareiškėjui, kuris turi teisę gauti dvi valstybines pensijas (nukentėjusiųjų asmenų našlaičio pensiją (Valstybinių pensijų įstatymo 14 str. 3 d.) ir nukentėjusiųjų asmenų valstybinę našlio pensiją (Valstybinių pensijų įstatymo 14 str. 5 d. 5 p.)), taikoma vienos išmokos taisyklės išimtis. Pagal šią išimtį, pareiškėjas turi teisę gauti dvi valstybines pensijas, jeigu viena iš jų yra valstybinė našlių ar našlaičių pensija. Ginčo aplinkybėmis valstybine našlių pensija Valstybinių pensijų įstatymo 3 straipsnio 1 dalies prasme pripažintina Valstybinių pensijų įstatymo 14 straipsnio 5 dalies 5 punkte numatyta nukentėjusiųjų asmenų valstybinė našlių pensija. Tačiau valstybine našlaičių pensija Valstybinių pensijų įstatymo 3 straipsnio 1 dalies prasme nepripažintina nukentėjusiųjų asmenų valstybinė našlaičių pensija, pareiškėjui mokama pagal Valstybinių pensijų įstatymo 14 straipsnio 3 dalį. Atsižvelgus į tai, teismo konstatuota, kad pareiškėjas gauna vieną valstybinę našlių pensiją, kuri gali būti mokama su bet kuria kita valstybine pensija, ginčo aplinkybėmis – nukentėjusiųjų asmenų valstybine našlaičio pensija, numatyta Valstybinių pensijų įstatymo 14 straipsnio 3 dalyje.

[2012 m. spalio 4 d. nutartis administracinėje byloje **Nr. A⁵⁰²-134/2012**. V. M. prieš *Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos Pasvalio skyrių ir Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybą prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos*. Procesinio sprendimo kategorija 6.6.1]

Neretai administracinių bylų praktikoje analizuojami ir itin jautrūs visuomenėje atvejai, susiję su pinigine socialine asmenų parama. Šiose bylose susiduriama su situacijomis, kai asmenims nėra skiriama pinigine socialinė parama, nors jie prašo ją suteikti. Administraciniai teismai tokiose bylose privalo ne tik išsamiai išanalizuoti susiklosčiusias faktines aplinkybes, bet ir priimti sprendimą, kuriuo įtvirtinama tinkama pusiausvyra tarp asmens socialinių garantijų poreikio ir teisinio stabilumo. Administracinėje byloje **Nr. A⁵⁵²-2687/2012** ginčas kilo dėl pareiškėjo teisės į pinigine socialinę paramą (į būsto šildymo išlaidų, geriamojo vandens išlaidų ir karšto vandens išlaidų kompensacija) pagal Lietuvos Respublikos pinigine socialinės paramos nepasiturintiems šeimoms ir vieniems gyvenantiems asmenims įstatymą (toliau – ir Socialinės paramos įstatymas). Klaipėdos rajono savivaldybės administracija atsisakė pareiškėjui skirti socialinę paramą, atsisakymą grįsdama tuo, jog pareiškėjo šeimos deklaruoto turto vertė viršija Socialinės paramos įstatyme nustatytą turto vertės normatyvą. Pareiškėjas teigė, kad jis turi būti laikomas asmeniu, kuris gyvena vienas, nes jis su žmona kartu negyvena ir bendro ūkio neveda. Teisėjų kolegija nurodė, kad tiek skundžiamo sprendimo metu galioję teisės aktai, tiek ir dabartinė Socialinės paramos įstatymo redakcija iš esmės vienodai apibrėžė asmenų, turinčių teisę į pinigine socialinę paramą, ratą ir numatė, kad sutuoktiniai yra laikomi šeima arba bendrai gyvenančiais asmenimis, nepriklausomai nuo to, kur jie faktiškai gyvena ir ar veda bendrą ūkį. Pareiškėjas nei atsakovui, nei pirmosios instancijos

teismui nepateikė įrodymų, kad jo santuoka būtų nutraukta ar pasibaigusi, priešingai – teismo posėdžio metu patvirtino, kad nėra teisės aktų nustatyta tvarka išsiskyręs su sutuoktine. Taip pat byloje nebuvo duomenų, kad būtų priimtas teismo sprendimas dėl sutuoktinių gyvenimo skyrium. Todėl teismo teisėjų kolegija konstatavo, kad kartu su pareiškėju bendrai gyvenančiu asmeniu turi būti laikoma ir jo sutuoktinė, o norint nustatyti, ar pareiškėjui priklauso socialinė parama, būtina vertinti tiek pareiškėjo, tiek ir jo sutuoktinės turimą deklaruotą turtą. Byloje nustatyta, kad pareiškėjo šeimos nuosavybės teise turimo turto vertė kreipimosi dėl paramos gavimo metu viršijo Socialinės paramos įstatyme nustatytą turto vertės normatyvą, todėl atsakovas pagrįstai atsisakė skirti pareiškėjui piniginę socialinę paramą – kompensaciją už komunalines paslaugas.

[2012 m. liepos 12 d. nutartis administracinėje byloje **Nr. A⁵⁵²-2687/2012. L. J. prieš Klaipėdos miesto savivaldybės administracijos Socialinių reikalų departamento Socialinės paramos skyrių. Procesinio sprendimo kategorija 6.6.2]**

Bylos dėl užsieniečių teisinės padėties Lietuvos Respublikoje

Lietuvos administraciniai teismai kiekvienais metais nagrinėja nemažai bylų, susijusių su užsieniečių Lietuvoje teisine padėtimi. 2012 m. buvo ne išimtis – šioje srityje priimta įvairių reikšmingų sprendimų, kuriuose buvo išanalizuotos individualios Lietuvoje atsidūrusių užsieniečių situacijos ir užtikrinta užsieniečių teisių apsauga.

Vienas iš apžvelgiamos kategorijos bylų srityje priimtų ryškių pavyzdžių yra administracinė byla **Nr. N⁵⁷⁵-1322/2012**. Šioje byloje ginčas kilo dėl užsieniečio sulaikymo termino pratęsimo pagrįstumo. Teisėjų kolegija, atsižvelgusi į faktines bylos aplinkybes, konstatavo, kad užsieniečio sulaikymas trunka nuo 2012 m. sausio 26 d., t. y. jau beveik metus laiko (10 mėnesių). Tokia situacija pagal Lietuvos Respublikos įstatymo „Dėl užsieniečių teisinės padėties“ 114 straipsnio 4 dalį yra galima, tačiau tik išimtiniais atvejais. Teisėjų kolegija pažymėjo, kad asmens sulaikymas pats savaime yra laikomas *ultima ratio* priemone. Ilgesnis nei įprasta asmens sulaikymas suponuoja, jog sprendžiant klausimus dėl tokio asmens teisinio statuso, net ir menkiausias delsimas yra nepateisinamas. Tai reiškia, kad tais atvejais, kai yra viršijamas įprastas paminėto įstatymo nustatytas užsieniečio sulaikymo terminas, jo teisinio statuso Lietuvos Respublikoje klausimas turi būti sprendžiamas per kiek įmanoma trumpesnį laiką, siekiant kuo mažiau suvaržyti pagrindines asmens teises. Teisėjų kolegija konstatavo, kad Migracijos departamentas tik 2012 m. lapkričio 7 d. priėmė sprendimą pareiškėjo prieglobsčio prašymą nagrinėti iš esmės, t. y. nuo 2012 m. birželio 14 d. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo įpareigojimo (administracinėje byloje **Nr. A⁸²²-2424/2012**) iš naujo išnagrinėti M. A. prieglobsčio prašymą praėjus daugiau nei 5 mėnesiams ir nenurodžius jokio pagrindo, dėl ko toks delsimas galėtų būti pateisinamas. Teismas atkreipė dėmesį, kad Užsieniečių registracijos centras, siūlydamas pratęsti pareiškėjo sulaikymą dar ilgesniam laikui, nenurodė naujų aplinkybių, kuriomis galėtų būti grindžiamas užsieniečio sulaikymas arba Migracijos departamento negalėjimas operatyviai, per trumpesnį laiko tarpą priimti sprendimo dėl užsieniečio teisinės padėties. 2012 m. lapkričio 7 d. sprendimu Migracijos departamentas suteikė pareiškėjui laikiną teritorinį prieglobstį Lietuvos Respublikoje, o pagal Lietuvos Respublikos įstatymo „Dėl užsieniečių teisinės padėties“ 81 straipsnio 1 dalį prašymas suteikti prieglobstį turi būti paprastai išnagrinėtas per 3 mėnesius nuo laikino teritorinio prieglobsčio suteikimo dienos. Atsižvelgusi į tai, teisėjų kolegija konstatavo, kad egzistuoja reali galimybė, jog laukiant galutinio sprendimo dėl pareiškėjo teisinės padėties Lietuvos Respublikoje, pareiškėjo sulaikymas galėtų trukti dar iki trijų mėnesių, ir tai pagal esamą situaciją būtų neteisinga bei pažeistų pagrindines jo teises. Remdamasi išdėstytais argumentais, teisėjų kolegija padarė išvadą, kad tolimesnis pareiškėjo sulaikymas negali būti taikomas.

[2012 m. lapkričio 27 d. sprendimas administracinėje byloje **Nr. N⁵⁷⁵-1322/2012. M. A. prieš Valstybės sienos apsaugos tarnybą prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos. Procesinio sprendimo kategorija 3.5]**

Greta užsieniečių laisvės apribojimo klausimų, šioje srityje Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas sprendė ginčus, susijusius su užsieniečių teisės į šeimos gerbimą užtikrinimu. Šiomis aplinkybėmis svarbu paminėti administracinę bylą **Nr. A⁸²²-1727/2012**, kurioje pirmą kartą Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo praktikoje išaiškinta fiktyvios santuokos sąvoka. Šioje byloje pareiškėjas prašė panaikinti Migracijos departamento sprendimą, kuriuo atsakyta pratęsti laikinąjį leidimą gyventi Lietuvoje. Migracijos departamentas atsisakė išduoti leidimą, nes jam kilo abejonių dėl pareiškėjo santuokos tikrumo. Migracijos departamentu teigimu, pareiškėjas dažnai išvyksta į užsienį, netvarko bendro su sutuoktine ūkio, kai kurias aplinkybes nupasakoja kitaip nei jo sutuoktinė. Įvertinusi paminėtas aplinkybes, teisėjų kolegija konstatavo, kad santuoka negali būti laikoma fiktyvia vien dėl to, kad ji suteikia imigracijos arba bet kokią kitą privalumą. Byloje pabrėžta, kad teismas, vertindamas ir apibendrinamas aktualias aplinkybes, susijusias su santuokos fiktyvumo nustatymu, negali vadovautis vien formaliu požiūriu. Kiekvieni santykiai yra individualūs ir negali būti vertintini paviršutiniškai, neįsigilinus į santykių savitumą. Primant galutinį sprendimą arba darant išvadas dėl santuokos fiktyvumo nustatymo negali likti pagrįstų abejonių dėl konkrečios santuokos fiktyvumo, priešingu atveju, būtų padaryta nepataisoma žala žmogaus teisių apsaugai, būtent – žmogaus teisei į privataus gyvenimo apsaugą, *inter alia* įtvirtintai Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 8 straipsnyje, Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijos 7 straipsnyje, bei pažeistų asmens teisę į santuoką, *inter alia* įtvirtintą Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 12 straipsnyje, Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijos 9 straipsnyje. Nors šios teisės nėra absoliučios ir, kaip savo praktikoje yra pripažinęs Europos Žmogaus Teisių Teismas, valstybė (taip pat ir nacionaliniai teismai) turi vertinimo nuožiūros laisvę imigracijos įstatymų kontekste nustatyti tokią reguliavimą, kuris, esant pagrįstoms priežastims manyti, kad santuoka sudaroma išimtinai siekiant užtikrinti imigracinį pranašumą (pvz., gauti leidimą atvykti ar gyventi priimančiojoje šalyje), užkirstų kelią tokių fiktyvių santuokų sudarymui, tačiau kiekvienu atveju turi būti įvertinta, ar toks kišimasis į žmogaus teisę nėra savavališkas ir neproporcingas. Atsižvelgus į teismo pateiktą aiškinimą, Migracijos departamentas įpareigotas išnagrinėti pareiškėjo prašymą pakeisti leidimą laikinai gyventi Lietuvos Respublikoje iš naujo.

[2012 m. vasario 13 d. sprendimas administracinėje byloje **Nr. A⁸²²-1727/2012**. V. Y. prieš *Migracijos departamentą prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos*. Procesinio sprendimo kategorija 3.1]

Ginčas dėl užsieniečio teisės į šeimos gyvenimo gerbimą taip pat buvo sprendžiamas administracinėje byloje **Nr. A⁸²²-1712/2012**. Pareiškėja ginčijo Migracijos departamento sprendimą atsakyti pakeisti leidimą laikinai gyventi Lietuvos Respublikoje. Migracijos departamento teigimu, pareiškėja ir jos sutuoktinis kartu negyvena ir iš esmės nėra tenkinama Užsieniečių teisinės padėties įstatymo 43 straipsnio 1 dalies 5 punkte įtvirtinta sutuoktinio gyvenimo Lietuvos Respublikoje sąlyga, nes pareiškėjos vyras išvyksta dirbti į užsienį. Vertindama šią aplinkybę, teisėjų kolegija pažymėjo, kad pagal Užsieniečių teisinės padėties įstatymo 43 straipsnio 1 dalies 5 punktą, leidimas laikinai gyventi gali būti išduodamas užsieniečiui šeimos susijungimo atveju, kai Lietuvos Respublikoje gyvena užsieniečio sutuoktinis, kuris yra Lietuvos Respublikos pilietis. Tuo atveju, kai užsienietis siekia pakeisti leidimą laikinai gyventi, išduotą Užsieniečių teisinės padėties įstatymo 40 straipsnio 1 dalies 3 punkto pagrindu (šeimos susijungimo atvejis), laikinas sutuoktinio išvykimas iš Lietuvos Respublikos nebūtinai turi būti vertinamas kaip paneigiantis minėtą sutuoktinio gyvenimo Lietuvos Respublikoje sąlygą. Užsieniečių teisinės padėties įstatymo 43 straipsnio 1 dalies 5 punkte įtvirtintas teisinis reguliavimas negali būti aiškinamas taip, kad teisėtai išduotą leidimą laikinai gyventi Lietuvos Respublikoje būtų draudžiama pakeisti tuo atveju, jei sutuoktinis laikinai faktiškai negyvena Lietuvoje, bet santuoka nėra fiktyvi. Atsižvelgus į pateiktus argumentus, Migracijos departamentas įpareigotas išnagrinėti pareiškėjos prašymą pakeisti leidimą laikinai gyventi Lietuvos Respublikoje iš naujo.

[2012 m. sausio 26 d. nutartis administracinėje byloje **Nr. A⁸²²-1712/2012**. D. A. prieš *Migracijos departamentą prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos*. Procesinio sprendimo kategorija 3.1]

Bylos dėl civilinės atsakomybės už žalą, atsiradusią dėl valdžios institucijų neteisėtų veiksmų

Iš Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo praktikos matyti, kad asmenys, siekiantys teisminės gynybos, vis dažniau prašo teismo taikyti žalos atlyginimą, kaip pažeistų teisių gynybos priemonę. Kiekvienais metais Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas išnagrinėja daug atvejų, kai asmenys kreipiasi į teismą, prašydami ne tik panaikinti tam tikrą administracinį sprendimą, bet ir priteisti žalos, kilusios dėl neteisėtų įvairių valdžios institucijų veiksmų, atlyginimą. Asmenų teisės į žalos atlyginimą dėl neteisėtų valdžios veiksmų užtikrinimas yra būtina sąlyga, siekiant tinkamai apsaugoti tokias svarbias žmogaus teises, kaip teisė į nuosavybę, bei užkirsti kelią galimam valdžios institucijų piktnaudžiavimui ar aplaidumui. Kaip yra pažymėjęs Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas administracinėje byloje Nr. A⁷⁵⁶-708/2013, neteisėti veiksmai, sprendžiant valstybės deliktinės atsakomybės klausimą, turi būti aiškinami taip, kad nebūtų paneigtas iš Lietuvos Respublikos Konstitucijos 5 straipsnio 3 dalies kylantis imperatyvas – valdžios įstaigos privalo tarnauti žmonėms, bei asmens pasitikėjimas valstybe ir valdžios įstaigomis.

Ginčai, susiję su žalos dėl neteisėtų valdžios institucijų veiksmų, atlyginimu, sprendžiami remiantis CK 6.271 straipsniu. Reikia pažymėti, kad šiuo įstatymu numatytu atveju civilinė atsakomybė atsiranda net ir nesant teisės pažeidėjo kaltės. Taip nustatoma griežta (objektyvi) atsakomybė. Pagal CK 6.271 straipsnio 1 dalį, žalą, atsiradusią dėl valstybės valdžios institucijų neteisėtų aktų, privalo atlyginti valstybė iš valstybės biudžeto nepaisydama konkretaus valstybės tarnautojo ar kito valstybės valdžios institucijos darbuotojo kaltės.

Tarp 2012 m. LVAT nagrinėtų ginčų žalos atlyginimo srityje pirmiausiai paminėtinos bylos dėl centrinių administravimo subjektų veiksmų, kuriais padaroma žala ūkio subjektams, teisėtumo. Pavyzdžiui, administracinėje byloje Nr. A⁸⁵⁸-390/2012 ginčas kilo, ar Valstybinė ligonių kasa prie Sveikatos apsaugos ministerijos (toliau – ir VLK) atliko neteisėtus veiksmus, dėl kurių pareiškėjas patyrė nuostolių, ir už tai pagal CK 6.271 straipsnį turi būti taikoma deliktinė atsakomybė. Byloje buvo iš dalies tenkintas pareiškėjo apeliacinis skundas, jam priteista 14 178,96 litų nuostolių ir 5 proc. metinių procesinių palūkanų. Nagrinėjamoje byloje nebuvo ginčo, kad VLK 2010 m. gegužės 18 d. – 2010 m. birželio 14 d. laikotarpiu vykdė užsakymų registravimo ortopedijos informacinės sistemos blokavimą, kai buvo pasibaigusios atitinkamam poklasiui einamajam mėnesiui skirtos lėšos, kad šiuo laikotarpiu UAB „Baltic Orthoservice“, priimdama užsakymus dėl pacientų aprūpinimo ortopedijos techninėmis priemonėmis, į ortopedijos informacinę sistemą šiuos užsakymus įvedė ties atžyma „už priemonę moka pacientas“ padėdama varnelę. Byloje taip pat nebuvo ginčo dėl pareiškėjo nurodomų patirtų nuostolių suminės išraiškos.

Apžvelgiamoje byloje ginčas kilo, ar VLK, papildžiusi ortopedijos informacinę sistemą naujomis funkcijomis, t. y. ortopedijos informacinės sistemos vykdomą užsakymų įvedimo tvarką pakeitusi taip, kad pasibaigus poklasiui skirtoms lėšoms, sistema rodo, jog už priemonę turi susimokėti pacientas, nulėmė pareiškėjo patirtų 14 178,96 litų nuostolių atsiradimą, jam laikotarpiu nuo 2010 m. gegužės 18 d. iki 2010 m. birželio 14 d. į ortopedijos informacinę sistemą įvestuose užsakymuose pažymint varnelę ties žyma „už priemonę moka pacientas“, ar atsakovas turi atlyginti (ir kokia apimtimi) pareiškėjo patirtus nuostolius. Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2006 m. kovo 31 d. įsakymu Nr. 234 patvirtinto Valstybės paramos ortopedijos techninėms priemonėms įsigyti organizavimo tvarkos aprašo (toliau – Ortopedijos priemonių įsigijimo organizavimo aprašas) 3.13 punktą numato, kad ortopedijos informacinė sistema yra privalomojo sveikatos draudimo kompiuterizuotos informacinės sistemos Sveidra posistemė, skirta ortopedijos techninių priemonių užsakymų duomenims kaupti, ortopedijos techninių priemonių kompensavimui kontroliuoti, asmens apdraustumui privalomuoju sveikatos draudimu tikrinti, ji yra skirta ortopedijos techninių priemonių kompensavimui kontroliuoti. Atsakovas teisę blokuoti užsakymų įvedimų sistemą grindė bendromis Ortopedijos priemonių įsigijimo organizavimo aprašo nuostatomis, sveikatos apsaugos ministro priimto įsakymo Nr. V-234 „Dėl valstybės paramos ortopedijos techninėms priemonėms įsigyti organizavimo tvarkos patvirtinimo“ pakeitimo“ 2 punktu, nurodydamas,

jog numatytas lėšų ribotumas nulėmė užsakymų registravimų blokavimą. VLK 2010 m. kovo 24 d. posėdžio protokolas dėl ortopedijos techninių priemonių aktualių klausimų Nr. 7K-19 atskleidė posistemės papildymo nauja funkcija tikslą – įvedant užsakymą tikrinti, ar jau yra panaudotos tam mėnesiui skirtos lėšos ir, jei tam mėnesiui skirtos lėšos viršijamos, išduoti ortopedijos technines priemones tik pacientams, kurie jas įsigijo savo lėšomis (įvesti įvykdymo datą tik tuo atveju, kai priemonę pacientas įsigijo savo lėšomis). Šiuo atveju pažymėta, jog nurodyti teisės aktai *expressis verbis* nesuteikė VLK teisės blokuoti užsakymų įvedimą į ortopedijos techninių priemonių užsakymo sistemą, tokia VLK teisė neišplaukė iš teisės aktų nuostatų. Tai patvirtino ir VLK atstovės apeliacinės instancijos teismo posėdžio metu, pripažindamos, jog atskiro teisės akto, suteikiančio teisę atlikti sistemos blokavimą, nėra, tokia teisė nebuvo numatyta ir Vartotojo vadovo redakcijoje, galiojusioje užsakymų blokavimo metu. Dėl nurodytų ir kitų aplinkybių teisėjų kolegija konstatavo neteisėtų veiksmų buvimą VLK veiksmuose, blokuojant ortopedijos techninių priemonių užsakymo sistemą, kaip vieną iš būtinų sąlygų taikyti deliktinę atsakomybę.

[2012 m. rugsėjo 11 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. A⁸⁵⁸-390/2012. *Uždaroji akcinė bendrovė „Baltic Orthoservice“ prieš Lietuvos valstybę, atstovaujama Valstybinės ligonių kasos prie Sveikatos apsaugos ministerijos*. Procesinio sprendimo kategorija 15.1; 15.2.1.1; 15.2.3.1]

2012 m. Lietuvos vyriausiajame administraciniame teisme daugėjo bylų, kuriose vertinami savivaldybės valdžios institucijų veiksmai, susiję su savivaldybėms tenkančia pareiga užtikrinti tinkamą želdinių priežiūrą savivaldybėje. Štai administracinėje byloje Nr. A⁶⁶²-2335/2012 teisėjų kolegija sprendė ginčą dėl turtinės žalos atlyginimo. Pareiškėjas byloje prašė iš Vilniaus miesto savivaldybės priteisti turtinę žalą, atsiradusią Sudervės kapinėse nuvirtus medžiui ant jo mirusios žmonos kapavietės ir apgadinus tvorelę. Patirtą turtinę žalą pareiškėjas įvertino 4 100 Lt. Teisėjų kolegija byloje konstatavo, kad savivaldybės turi pareigą nustatyti konkretaus medžio fiziologinę būklę (gyvybinę funkciją). Kiekvieno medžio realus patikrinimas – sudėtingas procesas, bet įstatymų leidėjas yra įtvirtinęs pareigą dėl želdinių fiziologinės būklės ir tokia pareiga turi būti vykdoma. Be to, Lietuvos Respublikos želdynų įstatymo 10 straipsnio 1 dalies 2 punkte reglamentuota, kad savivaldybės organizuoja valstybinėje ir savivaldybei priskirtoje žemėje esančių želdynų ir želdinių apsaugą, pertvarkymą ir priežiūrą, želdynų kūrimą ir naujų želdinių veisimą, želdynų tvarkymo ir kūrimo projektų rengimą, derina juos. Taigi argumentas, kad teisės normos nenumato atsakovo pareigos rūpintis kiekvienu jo teritorijoje augančiu medžiu, o medžiai yra pertvarkomi tik esant nustatytos formos leidimui, nagrinėjamu atveju nėra reikšmingas ir nepaneigia atsakovo atsakomybės želdinių valdymo srityje. Nagrinėjamoje byloje nebuvo ginčo, kad nuvirtęs medis augo valstybinėje žemėje, todėl akivaizdu, kad Vilniaus miesto savivaldybės institucijos buvo atsakingos už medžio, augusio Sudervės kapinėse, priežiūros organizavimą. Lietuvos Respublikos aplinkos ministras, vadovaudamasis Želdynų įstatymo 22 straipsnio 3 dalimi, 2008 m. sausio 18 d. įsakymu Nr. D1-45 patvirtino Medžių ir krūmų priežiūros, vandens telkinių, esančių želdynuose, apsaugos, vejų ir gėlynų priežiūros taisykles (toliau – ir Medžių ir krūmų priežiūros taisyklės). Medžių ir krūmų priežiūros taisyklių 1 punktą apibrėžia, kad medžių ir krūmų priežiūra apima tokius darbus, kaip medžių ir krūmų laistymą ir trėšimą, dirvožemio purenimą ir mulčiavimą, medžių ir krūmų šiltinimą, genėjimą ir kitus priežiūros darbus. Taisyklėmis *inter alia* vadovaujasi savivaldybės (Medžių ir krūmų priežiūros taisyklių 3 p.). Joms tenka pareiga organizuoti ir tokius priežiūros darbus – patikrinti, ar nesupuvę seni medžiai, ir, jei reikia, juos pašalinti (Medžių ir krūmų priežiūros taisyklių 44 p.). Teismas apibendrino, kad Vilniaus miesto savivaldybė, būdama atsakinga už savivaldybės teritorijoje esančių želdynų ir želdinių inventorizavimą ir apskaitą, vykdydama jų būklės stebėseną, organizuodama valstybinėje žemėje esančių želdinių ir želdynų priežiūrą, privalėjo užtikrinti, kad paminėtoje teritorijoje (Sudervės kapinėse) augantys medžiai ir kiti želdiniai nekeltų grėsmės žmonėms ir jų turtui.

Toje pačioje administracinėje byloje teisėjų kolegija, vertindama faktines aplinkybes, pabrėžė, kad byloje pateiktoje Lietuvos hidrometeorologijos tarnybos pažymyje nurodytos gamtinės aplinkybės, atsižvelgus į byloje esančių įrodymų visumą, nelaikytinos patenkančiomis į nenugalimos jėgos sampratą,

dėl ko atsakovas būtų atleidžiamas nuo civilinės atsakomybės. Todėl teismas atmetė atsakovo teiginius, kad nagrinėjamu atveju dėl nenugalimos jėgos nulūžo sveikas medis.

[2012 m. liepos 13 d. nutartis administracinėje byloje **Nr. A⁶⁶²-2335/2012**. K. K. Š. prieš *Vilniaus miesto savivaldybę*. Procesinio sprendimo kategorija 15.2.3.1; 59]

Pastebėtina, kad nenugalimos jėgos buvimas yra vienas iš pagrindinių argumentų, kuriais remiasi atsakovai tokio pobūdžio bylose administraciniuose teismuose. Štai administracinėje byloje **Nr. A⁸⁵⁸-2768/2012** taip pat buvo nagrinėjamas klausimas dėl pareiškėjo automobiliui padarytos žalos. Pareiškėjas paaiškino, jog 2011 m. liepos 21 d. apie 16.40 val. ant jam priklausiusio lengvojo automobilio „Volvo S80“, leistinoje vietoje pastatyto asfaltuotos gatvės krašte prie namo Vilniuje, užvirto nulūžęs medis. Teisėjų kolegija nagrinėjo ir atsakovo Vilniaus miesto savivaldybės argumentus, jog nurodytu atveju nebuvo galima numatyti pasekmių ir situacija atitiko visas nenugalimos jėgos buvimo sąlygas. Atsakovas rėmėsi CK 6.253 straipsnio 1 dalimi ir paaiškino, kad neįmanoma kontroliuoti vėjo stiprumo, negalima numatyti, kada ir kur Vilniuje gali kilti škvalas, todėl laikytina, jog ant pareiškėjo automobilio užviręs išoriškai sveikas medis nulūžo dėl stipraus gūsingo vėjo, škvalo metu, t. y. įvykis yra dėl nenugalimos jėgos, ir nėra pagrindo nustatyti atsakovo atsakomybės. Teisėjų kolegija pažymėjo, jog vienas iš nenugalimos jėgos požymių yra tai, kad tokių aplinkybių nebuvo galima protingai numatyti, šalis negalėjo jų kontroliuoti ar užkirsti joms kelio. Vėjas negali būti laikomas nenugalima jėga savaime (*per se*), nes jo faktą galima protingai numanyti ir tam pasiruošti. Vėjas nenugalima jėga gali būti pripažįstamas tik tada, kai jo kilimas, stiprumas ar mastas toks neįprastai didelis bei nebūdingas atitinkamai geografinėi vietai, kad vidutinis protingai apdairus ir rūpestingas asmuo (*bonus pater familias*) tokio vėjo atitinkamomis sąlygomis negalėtų numatyti ir tikėtis. Lietuvos klimato sąlygos yra tokios, jog būna vėjai ir audros, tai savaime nėra radikalų, netikėtų ar nenuspėjama. Atsakovas, vykdydamas jam teisės aktais numatytas pareigas dėl senų medžių būklės įvertinimo ir, jei reikia, jų pašalinimo, turėtų įvertinti ir šias aplinkybes. Teismo pastebėta, jog įrodyti nenugalimos jėgos aplinkybes pareiga tenka atsakovui. Šiuo atveju byloje pateikti įrodymai apie kitus analogiškus atvejus tą dieną neįrodė, kad medis virto išimtinai dėl stipraus vėjo (audros) ir kad tai gali būti vertinama kaip nenugalima jėga, sudaranti pagrindą visiškai atleisti atsakovą nuo atsakomybės, nebuvo pateikta duomenų apie kitų medžių būklę (t. y. ar buvo nulaužti sveiki medžiai). Be to, byloje nebuvo pateikta duomenų, kad kilusio vėjo stiprumas, kilimas ar mastas buvo toks neįprastai didelis bei nebūdingas įvykio vietos geografinėi vietai, kad vidutinis protingai apdairus ir rūpestingas asmuo (*bonus pater familias*) tokio vėjo atitinkamomis sąlygomis negalėtų numatyti ir tikėtis.

Atsižvelgus į išdėstytus argumentus, pareiškėjui iš atsakovo Vilniaus miesto savivaldybės priteista 6 502 litų suma turtinės žalos atlyginimui.

[2012 m. lapkričio 16 d. nutartis administracinėje byloje **Nr. A⁸⁵⁸-2768/2012**. E. E. prieš *Vilniaus miesto savivaldybę*. Procesinio sprendimo kategorija 1.2; 15.2; 15.4; 35.3]

Kreipdamasis dėl žalos, padarytos neteisėtais valdžios institucijų veiksmais, atlyginimo, asmuo gali prašyti tiek turtinės, tiek neturtinės žalos atlyginimo. Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas 2012 m. išnagrinėjo nemažai bylų, kuriose asmenys prašė atlyginti neturtinę žalą. CK 6.250 straipsnio 1 dalis apibrėžia, kad neturtinė žala yra asmens fizinis skausmas, dvasiniai išgyvenimai, nepatogumai, dvasinis sukrėtimas, emocinė depresija, pažeminimas, reputacijos pablogėjimas, bendravimo galimybių sumažėjimas ir kita, teismo įvertinti pinigais. Štai byloje **Nr. A¹⁴³-1334/2012** pareiškėjas *inter alia* prašė priteisti neturtinės žalos atlyginimą, sietiną su Vyriausybės akte patvirtinta nepagrįsta valstybės tarnybos egzaminų laikymo tvarka. Pareiškėjas nurodė, kad konkurso į valstybės tarnautojo pareigas metu galiojantys teisės aktai neįtvirtino reikalavimo daryti garso įrašą, o tai pažeidė jo interesus. Teisėjų kolegija, pasisakydama dėl pareiškėjo argumentų apie Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. birželio 24 d. nutarimu Nr. 966 patvirtinto Konkursų į valstybės tarnautojo pareigas organizavimo tvarkos aprašo (toliau – ir Konkursų į valstybės tarnautojo pareigas organizavimo tvarkos aprašas) ydingumą, pažymėjo, kad šio teisės akto dalies neteisėtumas pripažintas Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo (toliau – ir Konstitucinis Teismas) 2008 m. sausio 22 d. nutarimu. Šis Konkursų į valstybės tarnautojo

pareigas organizavimo tvarkos aprašo trūkumas Vyriausybės buvo pašalintas 2008 m. balandžio 11 d. nutarimu Nr. 300, kuriuo Konkursų į valstybės tarnautojo pareigas organizavimo tvarkos aprašas buvo papildytas 50-1 punktu, pagal kurį egzaminavimo žodžiu eigai fiksuoti turi būti daromas skaitmeninis garso įrašas. Taip pat teisėjų kolegija konstatavo, kad toks Konkursų į valstybės tarnautojo pareigas organizavimo tvarkos aprašo trūkumas traktuotinas kaip pareiškėjo teisės į apeliaciją administracinėje procedūroje dėl egzaminavimo žodžiu (nagrinėjamoje faktinėje situacijoje – taip pat ir viso konkurso) rezultatų pažeidimas. Pažymėta, jog šis pareiškėjo egzaminavimo metu buvęs konstitucinis pažeidimas negali būti traktuojamas kaip aplinkybė, įrodinėjimo prasme pakankama pripažinti, kad patys pareiškėjo egzaminavimo žodžiu rezultatai buvo neteisingi.

Vis dėlto, bylą nagrinėjusi teismo teisėjų kolegija pažymėjo, kad pagal savo esmę nustatytas pažeidimas, atsižvelgiant į jo konstitucinę reikšmę, galėtų būti vertinamas kaip tam tikras pareiškėjo teisės į efektyvų teisminį savo tariamai pažeistų teisių gynimą pažeidimas. Todėl nagrinėjamoje situacijoje buvo padaryta išvada, kad CK 6.271 straipsnio 4 dalies taikymo požiūriu valstybės valdžios institucija – Vyriausybė, patvirtindama Konkursų į valstybės tarnautojo pareigas organizavimo tvarkos aprašą su aukščiau nurodytu trūkumu, nesielgė taip, kaip (nagrinėjamai bylai aktualiu aspektu) privalėjo elgtis pagal Konstituciją. Tai konstatuodama, teisėjų kolegija taip pat atsižvelgė į administracinėje byloje susiklosčiusią situaciją, turėdama omenyje tai, kad nagrinėjamas ginčas tarp šalių teismo nagrinėjamas jau beveik šešerius metus. Per tą laikotarpį byla kelis kartus buvo sustabdyta, siekiant išsiaiškinti tam tikrus bylai aktualius konstitucinio reglamentavimo klausimus. Pareiškėjas visuose šios bylos nagrinėjimo etapuose nuosekliai ir argumentuotai dėstė savo poziciją, kurios dalies pagrįstumas buvo įrodytas Konstitucinio Teismo 2008 m. sausio 22 d. nutarimu. Išvardytos aplinkybės, akcentuojant pakankamai ilgą šios administracinės bylos nagrinėjimo laikotarpį, teisėjų kolegijos manymu, buvo reikšmingos, sprendžiant klausimą dėl neturtinės žalos atlyginimo iš Vyriausybės atstovaujamos Lietuvos valstybės CK 6.250 straipsnio taikymo požiūriu. Todėl pareiškėjui šioje byloje buvo priteista 1 000 Lt neturtinės žalos.

[2012 m. rugsėjo 20 d. nutartis administracinėje byloje **Nr. A¹⁴³-1334/2012. D. J. prieš Valstybinę teritorijų planavimo ir statybos inspekciją prie Aplinkos ministerijos ir Lietuvos valstybę, atstovaujamą Lietuvos Respublikos Vyriausybės**. Procesinio sprendimo kategorija 16.1; 15.2.3.2]

Bylos dėl valstybės tarnybos teisinių santykių

Konstitucinės valdžios įstaigų pareigos tarnauti žmonėms, pilietinės Tautos viešojo intereso realus ir veiksmingas užtikrinimas yra neatsiejamas nuo žmonių, einančių pareigas valstybės tarnyboje ir atliekančių viešojo administravimo veiklą, tai yra profesionalių valstybės tarnautojų. Valstybės tarnautojų, turinčių viešojo administravimo įgaliojimus, ginčai su administracija, susiję su tarnautojo statuso įgijimu, pasikeitimu ar praradimu ir drausminio poveikio priemonių taikymu, sudaro didžiąsą dalį iš Vyriausiąjame administraciniame teisme išnagrinėjamų bylų. Ši tendencija nekito ir 2012 metais, kuriais šis teismas išnagrinėjo ne vieną sudėtingą bylą dėl priėmimo į valstybės tarnybą, valstybės tarnautojams suteikiamų garantijų bei atleidimo iš tarnybos.

Kalbant apie valstybės tarnautojų priėmimą, išskirtina administracinė byla **Nr. A⁵²⁰-79/2012**. Pagal Vyriausybės atstovo Klaipėdos apskrityje tarnybos prašymą iškeltaje byloje buvo kilęs ginčas dėl to, ar teisėtai atsakovas Klaipėdos miesto savivaldybės administracija, esant pradėtai valstybės tarnautojo priėmimo į Teisės ir personalo skyriaus vyriausiojo specialisto pareigybę, ir kai buvo gautas dviejų asmenų sutikimas eiti pasiūlytas pareigas bei apie tai atsakovui buvo pranešta, nevykdė valstybės tarnautojo priėmimo į valstybės tarnybą procedūros, bei po to apskritai panaikino Teisės ir personalo skyriuje vyriausiojo specialisto pareigybę.

Teisėjų kolegija, analizuodama priėmimą į karjeros valstybės tarnautojo pareigas, rėmėsi Vyriausybės 2002 m. birželio 24 d. nutarimu Nr. 967 patvirtintų Karjeros valstybės tarnautojo ir įstaigos vadovo statuso atkūrimo ir pareigų siūlymo buvusiam karjeros valstybės tarnautojui ir įstaigos vadovui taisyklių (toliau – ir Taisyklės) 26 punktu. Pagal šį punktą, jeigu karjeros valstybės tarnautojo pareigos pasiūlytos dviem ar daugiau buvusių valstybės tarnautojų, jie egzaminuojami žodžiu (pokalbis).

Išanalizavusi visas faktines ir teises bylos aplinkybes, teisėjų kolegija padarė išvadą, kad pradėta valstybės tarnautojo priėmimo į valstybės tarnybą procedūra pagal Valstybės tarnybos įstatymo 11 straipsnio 3 dalies ir Taisyklių 26 punkto reikalavimus, esant objektyvioms aplinkybėms, gali būti nevykdoma.

Šiuo aspektu priimtoje nutartyje buvo pažymėta, jog įstatymų leidėjas įtvirtino garantiją buvusiam karjeros valstybės tarnautojui (išskyrus karjeros valstybės tarnautojus, kuriems suėjo 65 metai), atleistam iš pareigų dėl pareigybės panaikinimo, t. y. nustatė, kad tokiam asmeniui 6 mėnesius nuo atleidimo iš darbo dienos Vyriausybės nustatyta tvarka siūlomos tos pačios ar žemesnės kategorijos karjeros valstybės tarnautojo pareigos ir kad šis asmuo privalo būti priimtas į šias pareigas, jeigu jis atitinka bendruosius reikalavimus, keliamus į valstybės tarnautojo pareigas priimamam asmeniui, ir šios pareigybės aprašyme nustatytus specialiuosius reikalavimus (Valstybės tarnybos įstatymo 43 str. 2 d.). Taigi į valstybės tarnybą priimantis asmuo neturi teisės atsisakyti priimti asmens, kuriam įstatymas užtikrina tokią garantiją. Minėtas teisinis reglamentavimas leidžia daryti išvadą, kad neturi būti sudaromos kliūtys, jog toks asmuo negalėtų pasinaudoti įstatymo suteikta garantija, jei jis atitinka bendruosius reikalavimus, keliamus į valstybės tarnautojo pareigas priimamam asmeniui, ir šios pareigybės aprašyme nustatytus specialiuosius reikalavimus.

Tačiau nagrinėjamoje byloje nebuvo nustatyta, kad atsakovas atsisakė priimti į darbą asmenį, kuriam buvo pasiūlyta Teisės ir personalo skyriaus vyriausiojo specialisto pareigybė, byla buvo nagrinėjama ne pagal tokio asmens skundą. Pagal bylos duomenis atsakovas priėmė ginčijamus administracinius aktus, kuriais pakeitė pareigybės aprašymą, po to panaikino šią pareigybę, ir tokiu būdu nutraukė pradėtą valstybės tarnautojo priėmimo į valstybės tarnybą procedūrą. Teisėjų kolegijos vertinimu, tokio pobūdžio įsakymus atsakovui suteikė teisę priimti Lietuvos Respublikos vietos savivaldos įstatymas (18 str. 1 d., 29 str. 2 d., 8 d. 3 p.) ir Valstybės tarnybos įstatymas (8 str.). Įvertinus šią aplinkybę, buvo konstatuota, kad vien tai, jog atsakovui priėmus šiuos įsakymus buvo užkirstas kelias pasinaudoti buvusiems valstybės tarnautojams valstybės suteikta minėta garantija, nevertinant aplinkybių, dėl kurių šie įsakymai buvo priimti, nesudaro teisinio pagrindo konstatuoti, kad atsakovo priimti įsakymai yra neteisėti.

Taigi teisėjų kolegija nesutiko su argumentais, kad įstaigos vadovas niekada negali atšaukti paskelbto konkurso, kai yra pasiūlyta buvusiems valstybės tarnautojams užimti valstybės tarnautojo pareigas, nes valstybės ir savivaldybių įstaigos vykdo ne tik priėmimo į valstybės tarnybą funkciją, bet pagal savo kompetenciją atlieka ir kitas funkcijas, vykdo vidaus administravimą (VAĮ 2 str. 3 d.). Atsakovo vykdomas funkcijas taip pat numato Vietos savivaldos įstatymas. Nustatymas, jog savivaldybės administracijos vadovas niekada negali priimti įsakymų, susijusių su pasiūlyta pareigybe asmenims, kurie turi įstatymo numatytą garantiją, kai tam yra objektyvios ir svarbios aplinkybės (pvz., ekonominės; aplinkybės, susijusios su būtiniais darbo organizavimo pasikeitimais, struktūriniais pertvarkymais; ar panašios aplinkybės), neproporcingai gali suvaržyti savivaldybės administracijos veiklą.

Įvertinusi tai, teisėjų kolegija sprendė, kad apžvelgiamu atveju svarbu nustatyti, ar atsakovas, panaikindamas ir keisdamas administracinius aktus, nepažeidė viešojo administravimo principų, numatytų Viešojo administravimo įstatymo 3 straipsnyje (įstatymo viršenybės, objektyvumo, proporcingumo, nepiktnaudžiavimo valdžia), bendrųjų teisės principų (protingumo, teisėtų lūkesčių). Būtina nustatyti, ar pareiškėjo ginčijami administraciniai aktai buvo priimti dėl tokių reikšmingai pasikeitusių aplinkybių, kurios nusvėrė buvusių valstybės tarnautojų interesą pasinaudoti minėta valstybės suteikta garantija, ar priimant šiuos aktus nebuvo siekiama nepagrįstai ir neteisėtai išvengti vykdyti Valstybės tarnybos departamento nurodytų asmenų, kurie sutiko eiti pareigas, priėmimo į valstybės tarnybą procedūrą.

Teisėjų kolegija panaikino pirmosios instancijos teismo sprendimą ir grąžino bylą šiam teismui nagrinėti iš naujo, kadangi pirmosios instancijos teismas pažeidė proceso dalyvių teises – neišaiškino proceso dalyviams jų procesinių teisių ir pareigų, nesiūlė atsakovui pateikti papildomų įrodymų, kurie pagrįstų jo nurodomas aplinkybes apie tai, kad buvo objektyvios priežastys tam, jog būtų priimti ginčijami įsakymai ir atsisakoma atlikti pradėtą valstybės tarnautojo priėmimo į valstybės tarnybą procedūrą, ir ar yra galimybė šią procedūrą tęsti.

[2012 m. kovo 2 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A⁵²⁰-79/2012. *Vyriausybės atstovo Klaipėdos apskrityje tarnyba prieš Klaipėdos miesto savivaldybės administraciją*. Procesinio sprendimo kategorija 16.8, 35.2]

Vienas iš jautriausių bei ypač su žmogaus teisių apsauga susijusių valstybės tarnybos teisinių santykių elementų – valstybės tarnautojo atleidimo teisėtumas. Šiuo aspektu kiekvienais metais yra nagrinėjama daug ginčų valstybės tarnybos srityje. 2012 m. teisme toliau buvo vystoma praktika, susijusi su valstybės tarnautojo atleidimo teisėtumo vertinimu, sprendžiami sudėtingi valstybės tarnautojų atleidimo atvejai.

Vienas iš reikšmingiausių tokio pobūdžio sprendimų 2012 m. buvo priimtas administracinėje byloje Nr. A⁶⁶²-2459/2012. Šioje byloje ginčas kilo dėl Lietuvos Respublikos vidaus tarnybos statuto (toliau – ir Statutas) 53 straipsnio 1 dalies 8 punkto taikymo apimties. Pagal Statuto 53 straipsnio 1 dalies 8 punktą, pareigūnas atleidžiamas iš vidaus tarnybos, jei įsiteisėjo teismo nuosprendis, kuriuo pareigūnas nuteisiamas už tyčinį nusikaltimą ar baudžiamąjį nusižengimą arba jam atimama teisė dirbti teisėsaugos institucijose, arba dėl kurio vykdymo jis negali atlikti savo pareigų. Bylos specifika yra tai, kad nors pareiškėjo atleidimo iš vidaus tarnybos metu egzistavo aplinkybė, kuri buvo pagrindas taikyti Statuto 53 straipsnio 1 dalies 8 punktą (buvo įsiteisėjęs apylinkės teismo nuosprendis), tačiau vėlesniais teismų baigiamaisiais aktais anksčiau įsiteisėjęs nuosprendis buvo panaikintas, o pareiškėjas išteisintas.

Apžvelgiamą bylą nagrinėjusi teismo išplėstinė teisėjų kolegija konstatavo, kad galutinai įsigaliojus bendrosios kompetencijos teismo, nagrinėjusio pareiškėjo baudžiamąją bylą, išteisinamajam nuosprendžiui, buvo panaikintas ir pareiškėjo atleidimo iš tarnybos vidaus reikalų sistemoje teisinis pagrindas, o šis atleidimas tapo neteisėtu. Jei byla yra teisės aktų nustatyta tvarka nagrinėjama teismuose instancinėje sistemoje, tai bylos baigtis priklauso nuo teismo baigiamojo akto priėmimo teisės aktų nustatyta tvarka, stengiantis užtikrinti ir instancinės teismų sistemos paskirtį. Nagrinėjamos bylos kontekste instancinė teismų sistema nulėmė tai, kad apeliacinės instancijos teismas, iš naujo išnagrinėjęs pareiškėjo baudžiamąją bylą, priėmė išteisinamąjį nuosprendį. Teismo išplėstinė teisėjų kolegija pažymėjo, kad tiek Marijampolės rajono apylinkės teismo 2010 m. liepos 23 d. nuosprendis, kurio pagrindu buvo priimtas byloje ginčijamas įsakymas, tiek Kauno apygardos teismo 2011 m. spalio 6 d. nuosprendis, kuriuo panaikintas Marijampolės rajono apylinkės teismo 2010 m. liepos 23 d. nuosprendis ir išteisintas pareiškėjas, sudaro teismo procesą, kuriuo vertinama ta pati faktinė praeityje įvykusi aplinkybė ir analizuojama taikytina teisė. Tai, kad situacijos vertinimas pasikeitė po ginčijamo įsakymo priėmimo, reiškia ne formalių pagrindų taikyti Statuto 53 straipsnio 1 dalies 8 punktą nebuvimą, bet materialių (t. y. faktinių) sąlygų taikyti nurodytą nuostatą pasikeitimą. Priešingas situacijos aiškinimas iš esmės paneigtų Statuto 53 straipsnio 1 dalies 8 punkto esmę, pagrindu atleisti pareigūną iš vidaus tarnybos laikant teisinį statusą atitinkamu momentu apibrėžiančius teismų aktus, neatsižvelgiant į tai, kad jie yra vėliau panaikinti kaip nepagrįsti ir (arba) neteisėti.

Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo išplėstinė teisėjų kolegija taip pat nurodė, kad susiklosčiusioje situacijoje yra kvestionuojamas asmens teisės į vidaus tarnybą turinys ir egzistuoja būtinybė užtikrinti tokią asmens teisės apimtį, kuri nepažeistų įstatymų viršenybės, lygiateisiškumo, teisėtų lūkesčių ir kitų Vidaus tarnybos įstatymo 3 straipsnyje įtvirtintų principų bei konstitucinių vertybių. Tuo metu Statuto 53 straipsnio 1 dalies 8 punkto aiškinimas, kuriuo pareiškėjui nebūtų leidžiama eiti anksčiau eitų ar lygiaverčių pareigų, prieštarautų visuotiniams teisingumo, protingumo bei *ex iniuria non oritur ius* (lot. iš neteisės negali atsirasti teisė) principams.

Atsižvelgusi į paminėtus argumentus, teisėjų kolegija įpareigojo atsakovą Kauno apskrities vyriausiąjį policijos komisariatą grąžinti pareiškėją į anksčiau eitas ar lygiavertes pareigas Kauno apskrities vyriausiajame policijos komisariate.

[2012 m. lapkričio 5 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A⁶⁶²-2459/2012. *D. S. prieš Kauno apskrities vyriausiąjį policijos komisariatą*. Procesinio sprendimo kategorija 16.6]

Su valstybės tarnautojo atleidimu taip pat buvo susijusi administracinė byla **Nr. A⁴⁹²-1570/2012**. Byloje nustatyta, kad pareiškėja buvo atleista iš valstybės tarnybos Lietuvos Respublikos valstybės tarnybos įstatymo (toliau – ir VTI) 44 straipsnio 1 dalies 9 punkte numatytu pagrindu – kai panaikinama pareigybė. Teisėjų kolegija, ištyrusi faktines bylos aplinkybes, konstatavo, jog pareiškėjos vykdytos funkcijos buvo perduotos kitiems darbuotojams. Todėl, padariusi išvadą, jog pareiškėjos vykdytos funkcijos išliko, teisėjų kolegija sprendė, jog buvo naikinama ne konkreči pareiškėjos pareigybė, bet mažinamas pareigybių skaičius dėl ekonominių priežasčių. Tokia situacija, teisėjų kolegijos vertinimu, taip pat gali būti savarankišku pagrindu tarnybos santykiams pagal VTI 44 straipsnio 1 dalies 9 punktą pasibaigti. Tačiau tokiu atveju atsakovas turi pareigą pagrįsti objektyvias pasirinkimo atleisti konkretų darbuotoją priežastis. Įvertinusi tai, teisėjų kolegija taikė Lietuvos Respublikos darbo kodekso 135 straipsnį, tačiau jo pažeidimo nenustatė. Priešingai, padarė išvadą, kad pareiškėja, vadovaujantis minėtu straipsniu, neturėjo pirmenybės likti pareigose. Todėl, teisėjų kolegijos vertinimu, atsakovui tenka diskrecijos teisė pasirinkti darbuotoją, su kuriuo tarnybos santykiai bus tęsiami. Tačiau diskrecijos teisė neturi būti aiškinama kaip absoliučiai nemotyvuotas ir niekuo nesaistomas pasirinkimas. Kaip ir bet kuris viešojo administravimo subjekto sprendimas, šiuo atveju vidaus administravimo srityje, jis turi būti priimtas pagrindžiant jį objektyviais faktais bei bendraisiais teisės principais – įstatymo viršenybės, objektyvumo, proporcingumo, nepiknaudžiavimo valdžia, efektyvumo, numatytais Viešojo administravimo įstatymo 3 straipsnyje. Objektyvių kriterijų nurodymas priimant sprendimą dėl konkretaus pasirinkto valstybės tarnautojo atleidimo yra itin svarbus sprendžiant, ar nebuvo pažeistos asmens teisės ir teisėti interesai, tarp jų – ir nepatirti diskriminacijos dėl amžiaus, socialinės padėties bei kitų priežasčių.

Teisėjų kolegija toliau vertino pareiškėjos argumento, kad ji buvo atleista iš tarnybos, diskriminuojant ją dėl amžiaus, pagrįstumą. Nagrinėdama šį aspektą, teisėjų kolegija pirmiausia sprendė įrodinėjimo naštos klausimą – taikė Lietuvos Respublikos lygių galimybių įstatymo 4 straipsnį, pagal kurį teismuose ar kitose kompetentingose institucijose nagrinėjant fizinių ir juridinių asmenų skundus, pareiškimus, prašymus, pranešimus ar ieškinius dėl diskriminacijos lyties, rasės, tautybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų, amžiaus, lytinės orientacijos, negalios, etninės priklausomybės, religijos pagrindu, pareiškėjai nurodžius aplinkybes, leidžiančias daryti prielaidą dėl tiesioginės ar netiesioginės diskriminacijos buvimo, preziumuojama, kad tiesioginės ar netiesioginės diskriminacijos, priekabiavimo ar nurodymo diskriminuoti faktas buvo. Tačiau skundžiamas asmuo turi įrodyti, kad lygių galimybių principas nebuvo pažeistas. Taigi teisės aktuose nustatyta prezumpcija, neįrodinėtinas faktas dėl diskriminacijos buvimo, todėl pareiškėjai jo įrodinėti nereikia (ABTĮ 58 str. 3 d.). Atsakovas turi teisę teikti įrodymus, paneigiančius įstatyme nustatytą prezumpciją.

LVAT teisėjų kolegija, atsižvelgusi į aptartas įrodinėjimo naštos taisykles, analizuojamoje byloje patvirtino, kad pareiškėja buvo diskriminuojama dėl amžiaus. Teisėjų kolegija pažymėjo, jog pareiškėjos nurodomos diskriminacijos dėl amžiaus aplinkybės vertintinos kaip netiesioginės diskriminacijos fakto nurodymas, kai, remiantis iš esmės neutraliais kriterijais (pareigybės panaikinimas, profesinės kvalifikacijos reikalavimų nustatymas ir pan.) vyresnio amžiaus asmuo atsiduria nepalankesnėje padėtyje palyginus jį su kitais tokioje pačioje padėtyje esančiais asmenimis. Pareiškėjai nurodžius faktą, kad ji buvo pati vyriausia amžiumi atleista iš vyresniojo inspektoriaus A lygio 9 kategorijos pareigų, teismas turi vertinti jos padėtį su asmenų, esančių su ja tokioje pačioje situacijoje – šiuo atveju A 9 kategorijos inspektorių, turinčių tokią pačią (ar labai panašią) profesinę kvalifikaciją ir galinčių atlikti tą patį darbą. Šiame kontekste teisėjų kolegija pakartojo, kad pareiškėjai pakako nurodyti faktą, jog ji buvo vyriausia atleista iš skyriuje dirbusių A 9 kategorijos inspektorių tam, jog būtų preziumuojamas diskriminacijos dėl amžiaus faktas, o atsakovui tektų teisinė pareiga įrodyti, kad pasirinkimas atleisti iš tarnybos pareiškėja buvo pagrįstas objektyviais kriterijais, nesusijusiais su jos vyresniu amžiumi. Tokiu atveju teisėta atleidimo iš darbo priežastimi galėtų būti pripažinti ne tik profesinės kvalifikacijos, bet ir kiti kriterijai – pavyzdžiui, lankstumo, darbo našumo, darbo patirties, atliekamo darbo kokybiškumo, lojalumo valstybės tarnybai ir pan. Teisėjų kolegija minėtų priežasčių nenustatė, todėl padarė išvadą, jog atsakovas nepaneigė pareiškėjos nurodytos prezumpcijos, kad ji buvo atleista iš tarnybos, diskriminuojant ją dėl

vyresnio amžiaus (Lygių galimybių įstatymo 4 str., 7 str.). Pareiškėjai atleidimo iš tarnybos metu buvo 63 m., tai yra amžius, kai iš naujo įsidarbinti, ypač esant šalyje ekonominiams sunkumams ir aukštam nedarbo lygiui, yra žymiai sudėtingiau negu jaunesniems žmonėms. Taigi būdama tose pačiose sąlygose, kaip ir paliktas tarnyboje asmuo, bei turėdama didesnę darbo patirtį, po atleidimo iš tarnybos pareiškėja vien dėl savo vyresnio amžiaus atsidūrė blogesnėje padėtyje.

Įvertinusi tai, kas išdėstyta, teisėjų kolegija panaikino pirmosios instancijos teismo sprendimą, pareiškėjos atleidimą iš darbo pripažino neteisėtu ir pareiškėjai iš atsakovo Valstybinės maisto ir veterinarijos tarnybos priteisė 33 655,33 Lt vidutinio darbo užmokesčio už priverstinės pravaikštos laiką bei 3 000 Lt neturtinei žalai atlyginti.

[2012 m. gegužės 31 d. sprendimas administracinėje byloje **Nr. A⁴⁹²-1570/2012. M. M.** prieš *Valstybinę ne maisto produktų inspekciją prie Ūkio ministerijos*. Procesinio sprendimo kategorija 15.2.3.2; 16.6]

Tam tikrų teisės aktuose įtvirtintų reikalavimų įgyvendinimas, prieš atleidžiant valstybės tarnautoją, padeda užtikrinti įstatymų leidėjo valstybės tarnautojui suteiktas teises ir socialines garantijas. Teismų praktika rodo, kad valstybės ar savivaldybių įstaigos šias garantijas kartais pažeidžia. Štai administracinėje byloje **Nr. A⁶⁶²-1966/2012** ginčas byloje kilo dėl Vilniaus miesto savivaldybės kontrolieriaus įsakymų, kuriais pareiškėjai buvo atleisti iš užimamų karjeros valstybės tarnautojų pareigų Vilniaus miesto savivaldybės kontrolės ir audito tarnyboje, teisėtumo bei pagrįstumo. Kaip matyti iš pirmosios instancijos teismui pateikto skundo ir patikslinto skundo argumentų, savo subjektinių teisių pažeidimą pareiškėjai iš esmės kildino iš aplinkybės, jog, vykdant jų atleidimo iš tarnybos procedūrą, buvo pažeisti VTĮ 43 straipsnio 1 dalies (2005 m. gruodžio 22 d. įstatymo redakcija) reikalavimai. Ši VTĮ nuostata įtvirtina, kad „<...> karjeros valstybės tarnautojas, kurio pareigybė naikinama, paskiriamas į kitas to paties lygio ir kategorijos karjeros valstybės tarnautojo pareigas, o jei tokių pareigų nėra ir valstybės tarnautojas sutinka, – į žemesnės kategorijos pareigas. Jei iki pareigybės panaikinimo karjeros valstybės tarnautojas į kitas pareigas nepaskiriamas, jis iš pareigų atleidžiamas. Valstybės tarnautojui apie pareigybės panaikinimą turi būti pranešta raštu ne vėliau kaip prieš 2 mėnesius iki pareigybės panaikinimo. Neįgaliajam, nėščiai moteriai (kai valstybės ar savivaldybės institucija ar įstaiga likviduojama), moteriai ir (ar) vyrui, auginantiems vaikus (vaiką) iki 14 metų, asmeniui, kuriam iki teisės gauti visą senatvės pensiją liko ne daugiau kaip penkeri metai, apie pareigybės panaikinimą turi būti pranešta raštu prieš 4 mėnesius“.

Bylą nagrinėjusi išplėstinė teisėjų kolegija nurodė, kad VTĮ nuostatos nenumato galimybės perkelti atleidimo datą, kai valstybės tarnautojas iš pareigų VTĮ 44 straipsnio 1 dalies 9 punkto pagrindu yra atleidžiamas, pažeidžiant pranešimo apie naikinamą valstybės tarnautojo pareigybę įteikimo terminą. VTĮ 43 straipsnio 1 dalyje numatytu pagrindu valstybės tarnautojas į kitas pareigas gali būti paskirtas tik iki jo užimamos pareigybės panaikinimo. Pareigybės panaikinimas, o ne atleidimas iš pareigų yra ta teisiškai reikšminga aplinkybė, iki kurios atsiradimo aptariama karjeros valstybės tarnautojo garantija būti paskirtam į kitas pareigas gali būti įgyvendinama. Todėl siūlymas užimti pareigas po to, kai buvo panaikinta karjeros valstybės tarnautojo pareigybė, neatsižvelgiant į tai, kad atleidimo data buvo perkelta, realiai (siūlymas) negali būti įgyvendinamas minėtos įstatymo nuostatos nustatyta tvarka, toks siūlymas akivaizdžiai yra fiktyvus ir neteisėtas.

[2012 m. gruodžio 19 d. išplėstinės teisėjų kolegijos nutartis administracinėje byloje **Nr. A⁶⁶²-1966/2012. A. A., R. T. ir S. S.** prieš *Vilniaus miesto savivaldybės kontrolės ir audito tarnybą*. Procesinio sprendimo kategorija 16.6]

Kalbant apie tarnybinės atsakomybės taikymą, pažymėtina, kad 2012 metais Vyriausiajam administraciniam teismui teko švelninti valstybės tarnautojams paskirtas neproporcingas tarnybinės nuobaudas. Teismo praktika, susijusi su teismo teise tarnautojui paskirtą tarnybinę nuobaudą pakeisti švelnesne, buvo suformuota administracinėje byloje **Nr. A⁵⁵²-2748/2012.**

Šioje byloje priimtoje nutartyje, sistemiškai išanalizavusi Valstybės tarnybos įstatymo nuostatas, LVAT suformuotą praktiką, valstybės tarnybos sampratą, išplėstinė teisėjų kolegija padarė išvadą, jog tais atvejais, kai yra pripažįstama, kad valstybės tarnautojas (pareigūnas) yra padaręs tarnybinį nusižengimą, tačiau jam paskirta tarnybinė (drausminė) nuobauda yra neadekvati padarytam pažeidimui (per griežta) arba, kaip yra nagrinėjamu atveju, nėra tenkinamos įsakymuose ir (ar) kituose norminiuose aktuose nustatytos konkrečios tarnybinės nuobaudos rūšies skyrimo privalomosios sąlygos, teismas privalo spręsti klausimą dėl paskirtos nuobaudos pakeitimo švelnesne. Priešingas vertinimas, t. y., kad teismui panaikinus, o ne pakeitus paskirtą tarnybinę nuobaudą vien dėl to, jog ji nėra adekvati padarytam pažeidimui ar nėra kitų privalomų sąlygų atitinkamai nuobaudai skirti, kai tarnybinis nusižengimas buvo padarytas ir egzistuoja kitos sąlygos švelnesnei tarnybinei nuobaudai skirti, leistų tarnybinį nusižengimą padariusiems valstybės tarnautojams (pareigūnams) nepagrįstai išvengti teisinės atsakomybės už savo pareigų neatlikimą ar netinkamą jų atlikimą, t. y. valstybės tarnautojui (pareigūnui) neatsirastų jokių neigiamų pasekmių. Todėl išplėstinė teisėjų kolegija pripažino, kad apeliacinės instancijos teismas 2011 m. rugsėjo 15 d. sprendimu nepagrįstai nevertino aplinkybių, susijusių su galimybe pakeisti pareiškėjui skirtą tarnybinę nuobaudą – atleidimą iš pareigų – kita nuobauda.

Vis dėlto toliau išplėstinė teisėjų kolegija pabrėžė, jog nagrinėjant administracines bylas dėl tarnybinių (drausminių) nuobaudų paskyrimo pagrįstumo ir teisėtumo, teismine tvarka kiekvienu konkrečiu atveju yra būtina patikrinti ir įvertinti paskirtos tarnybinės nuobaudos atitikimą bendriesiems tarnybinių (drausminių) nuobaudų skyrimo principams (įskaitant nuobaudos tikslingumo ir veiksmingumo) bei teisingumo ir protingumo kriterijams. Analogiškos taisyklės yra taikytinos ir teismui, sprendžiančiam klausimą dėl paskirtos tarnybinės (drausminės) nuobaudos pakeitimo (sušvelninimo). Pabrėžtina ir tai, kad toks vertinimas turi būti atliekamas, be kita ko, konkrečių byloje susiklosčiusių faktinių aplinkybių kontekste.

[2012 m. liepos 23 d. išplėstinės teisėjų kolegijos nutartis administracinėje byloje **Nr. A⁵⁵²-2748/2012**. *O. Š. prieš Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministeriją ir Lietuvos valstybę, atstovaujama Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos*. Procesinio sprendimo kategorija 16.4; 16.6]

Bylos dėl Vyriausiosios tarnybinės etikos komisijos sprendimų

Su valstybės tarnautojų atsakomybe glaudžiai susiję Vyriausiosios tarnybinės etikos komisijos (toliau – ir VTEK), kontroliuojančios kaip asmenys, dirbantys valstybinėje tarnyboje, vykdo Viešųjų ir privačių interesų derinimo valstybinėje tarnyboje įstatymo (toliau – ir VPIDVTĮ) nuostatas, sprendimai. Tokių sprendimų teisėtumą vertina Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas. 2012 metais priimtuose procesiniuose sprendimuose šis teismas išplėtojo savo praktiką dėl VPIDVTĮ taikymo ir aiškinimo.

Pavyzdžiui, administracinėje byloje **Nr. A⁴⁴²-2240/2012**, kurioje teismas tyrė situaciją, kai pareiškėjas, būdamas Autorinių sutarčių sudarymo priežiūros komisijos Tęstinių studijų institute ir Šiaulių universiteto autorinių sutarčių priežiūros komisijos pirmininku, 2010 metais dalyvavo šių komisijų posėdžiuose, kuriuose buvo patvirtintos jo paraiškos sudaryti autorines sutartis bei atstovaudamas Šiaulių universitetui, pasirašė autorinio kūrinio, kurio autoriumi buvo ir jis, pardavimo aprobavimo aktą. Teisėjų kolegija konstatavo, kad VPIDVTĮ 11 straipsnio 1 dalis nustato, kad asmeniui, dirbančiam valstybinėje tarnyboje, draudžiama dalyvauti rengiant, svarstant ar priimant sprendimus arba kitaip paveikti sprendimus, kurie sukelia interesų konfliktą. Šio straipsnio 2 dalyje numatyta, jog, prieš pradėdant tokio sprendimo rengimo, svarstymo ar priėmimo procedūrą arba pačios procedūros metu, asmuo, dirbantis valstybinėje tarnyboje, privalo informuoti savo tiesioginį vadovą ar institucijos vadovo įgaliotą atstovą bei asmenis, kurie kartu dalyvauja sprendimo rengimo, svarstymo ar priėmimo procedūroje, apie esamą interesų konfliktą ir nusišalinti nuo dalyvavimo tolesnėje procedūroje. Institucijos vadovas ar jo įgaliotas atstovas gali nepriimti pareikšto nusišalinimo ir įpareigoti asmenį dalyvauti tolesnėje procedūroje. Pareiškėjas nagrinėjamu atveju dalyvaudamas priimant sprendimus, kurie buvo susiję su jo privačiais interesais, nevykdė VPIDVTĮ 11 straipsnyje įtvirtintų reikalavimų ir nenušalino nuo sprendimų, kurie sukelia interesų konfliktą, svarstymo ir priėmimo. Pareiškėjo

apeliaciniame skunde nurodyti argumentai, jog minėtų komisijų posėdžiuose balsuojant dėl jo pateiktų paraiškų kiti komisijos nariai nebuvo skatinami priimti pareiškėjui palankaus sprendimo, nebuvo pripažinti reikšmingais teisėjų kolegijos, kvalifikuojant pareiškėjo padarytą VPIDVTĮ pažeidimą, nes minėtas įstatymas nenumato jokių išimčių, kuomet asmuo, dirbantis valstybės tarnyboje, galėtų nenusišalinti nuo dalyvavimo sprendimo, kuris sukelia interesų konfliktą, rengimo, svarstymo ar priėmimo procedūroje.

[2012 m. rugsėjo 20 d. nutartis administracinėje byloje **Nr. A⁴⁴²-2240/2012. J. P. prieš Vyriausiąją tarnybinės etikos komisiją**. Procesinio sprendimo kategorija 19]

Kitoje LVAT nagrinėtoje byloje VTEK kreipėsi į teismą, prašydama panaikinti atsakovo Šiaulių miesto savivaldybės tarybos 2011 m. sausio 27 d. protokoliniį sprendimą, kuriuo buvo nuspręsta nesudaryti laikinosios tyrimo komisijos šios tarybos narių elgesiui tirti, ir įpareigoti tarybą įvykdyti VTEK raštu jai duotą pavedimą – įvertinti penkių Šiaulių miesto savivaldybės tarybos narių elgesio atitiktį Lietuvos Respublikos viešųjų ir privačių interesų derinimo valstybinėje tarnyboje įstatymo reikalavimams.

Nagrinėdama ginčą, teisėjų kolegija pažymėjo, kad pareiškėjo statusą, veiklos teisinius pagrindus, sudarymo tvarką, kompetenciją ir organizacinę struktūrą nustato Lietuvos Respublikos vyriausiosios tarnybinės etikos komisijos įstatymas (1 str.). Viešojoje teisėje veikia kompetencijos nustatymo ir diferencijavimo principas, reiškiantis, kad aptariamų teisinių santykių subjektų kompetencija yra labai aiškiai apibrėžta ir atribota, jiems neleidžiama veikti taip, kaip nenumatyta įstatymų, t. y. išeiti už nustatytos kompetencijos ribų. VTEK teises apibrėžia Vyriausiosios tarnybinės etikos komisijos įstatymo 18 straipsnis, kurio plečiamas aiškinimas negalimas. Šio straipsnio 1 dalies 7 punkto nuostatos neapima pareiškėjo teisės kreiptis į teismą dėl administracinio akto nuginkijimo ar įpareigojimo viešojo administravimo subjektą atlikti atitinkamus veiksmus. Esant pagrindui pareiškėjas turi teisę siūlyti prokurorui įstatymų nustatyta tvarka kreiptis į teismą dėl viešojo intereso gynimo (18 str. 1 d. 6 p.), tačiau jam pačiam įstatymai tokios funkcijos nesuteikia.

Teisėjų kolegija konstatavo, kad VTEK neturėjo įstatymo numatytos teisės teisme ginčyti atsakovo sprendimą ir reikalauti įpareigoti atsakovą atlikti atitinkamus veiksmus, ir tai nagrinėjamu atveju ABTĮ 5 straipsnio prasme neleidžia pareiškėjo pripažinti suinteresuotu dėl administracinio ginčo asmeniu, kurio pažeistą ar ginčijamą teisę arba įstatymų saugomą interesą privalo ginti teismas.

Pripažinusi, jog pareiškėjas neturi materialinio teisinio suinteresuotumo dėl iškelto administracinio ginčo, teisėjų kolegija jo apeliacinį skundą atmetė, pirmosios instancijos teismo sprendimą, kuriuo pareiškėjo skundas buvo atmestas, paliko nepakeistą.

[2012 m. kovo 22 d. nutartis administracinėje byloje **Nr. A⁵⁰²-203/2012. Vyriausioji tarnybinės etikos komisija prieš Šiaulių miesto savivaldybės tarybą**. Procesinio sprendimo kategorija 35.3]

Apžvelgiamoje srityje taip pat aktuali administracinė byla **Nr. A⁵⁰²-22/2012**. Šioje byloje ginčas kilo dėl VTEK sprendimo, kuriuo nuspręsta, jog buvęs Ministro Pirmininko patarėjas (pareiškėjas), 2008 m. gegužės 20 d. nutraukęs valstybės tarnybos santykius ir tą pačią dieną įsidarbines bendrovėje LEO LT, AB valdybos nariu, pažeidė VPIDVTĮ 18 straipsnio nuostatas, nes nebuvo praėjęs vienerių metų terminas po nustojimo eiti valstybės tarnyboje pareigas, susijusias su bendrovės LEO LT, AB steigimo proceso ir kitų klausimų, susijusių su šia bendrove, sprendimu bei priežiūra.

Ginčą nagrinėjusi išplėstinė teisėjų kolegija vertino, ar pagrįstai ginčo sprendimu konstatuota, jog pareiškėjo per paskutinius darbo metus (t. y. nuo 2007 m. gegužės 20 d. iki 2008 m. gegužės 20 d.) tarnyba buvo tiesiogiai susijusi su LEO LT, AB veiklos priežiūra, t. y. ar VTEK nustatytos aplinkybės atitinka VPIDVTĮ 18 straipsnyje įtvirtinto draudimo turinį.

VPIDVTĮ 18 straipsnio nuostatos pagrindu išplėstinė teisėjų kolegija pažymėjo, kad tam, jog būtų konstatuotas 18 straipsnio pažeidimas, yra būtina įrodyti vieną iš dviejų minėtoje normoje įtvirtintų alternatyvių aplinkybių, t. y. kad asmuo, dirbantis įmonės vadovu, vadovo pavaduotoju ar esantis įmonės tarybos ar valdybos nariu, taip pat einantis kitas pareigas, tiesiogiai susijusias su sprendimų priėmimu

įmonės valdymo, turto tvarkymo, finansų apskaitos bei kontrolės srityse, prieš tai, būdamas valstybės tarnautoju, per paskutinius darbo metus ėjo tokias pareigas, kurios arba tiesiogiai buvo susijusios su įmonių, į kurias asmuo perėjo dirbti, veiklos priežiūra ar kontrole (1) arba jis (valstybės tarnautojas) dalyvavo svarstant ir priimant palankius šioms įmonėms sprendimus konkurso ar kitokiu būdu teikti valstybės užsakymus ar finansinę paramą (2).

Ginčo sprendime konstatuota tik pirmoji aplinkybė – pareiškėjo tarnyba buvo tiesiogiai susijusi su LEO LT, AB veiklos priežiūra ar kontrole („pareiškėjo tarnyba buvo susijusi su bendrovės LEO LT, AB steigimo proceso ir kitų klausimų, susijusių su šia bendrove, sprendimu bei priežiūra“). Vadinas, išplėstinės teisėjų kolegijos vertinimu, šioje byloje svarbu nustatyti tai: a) ar besisteigianti LEO LT, AB atitinka VPIDVTĮ 2 straipsnio 7 dalyje numatytą „įmonės“ apibrėžimą („visų rūšių ūkinės, komercinės, kredito ir finansinės įmonės, bendrovės, įstaigos, bendrijos, asociacijos, susivienijimai ir organizacijos“); b) ar pareiškėjo funkcijos, einant Ministro Pirmininko patarėjo pareigas, buvo tiesiogiai susijusios su LEO LT, AB veiklos priežiūra ar kontrole.

Pirmasis kriterijus, t. y. tai, jog VPIDVTĮ 2 straipsnio 7 dalyje pateikta įmonės sąvoka aiškintina kaip apimanti ir besisteigiančias įmones, yra konstatuotas LVAT 2010 m. lapkričio 15 d. nutartimi administracinėje byloje Nr. A⁸⁵⁸-2046/2010. Toks aiškinimas pagrįstas VPIDVTĮ tikslais, todėl išplėstinė teisėjų kolegija jam pritarė.

Aiškindama Įstatymo sąvoką „įmonės veiklos priežiūra“, išplėstinė teisėjų kolegija atsižvelgė į VPIDVTĮ tikslus. Šiuo įstatymu siekiama suderinti valstybinėje tarnyboje dirbančių asmenų privačius ir visuomenės viešuosius interesus, užtikrinti, kad priimant sprendimus pirmenybė būtų teikiama viešiesiems interesams, įtvirtinti priimamų sprendimų nešališkumą ir užkirsti kelią atsirasti bei plisti korupcijai valstybinėje tarnyboje. Įgyvendinant Atominės elektrinės įstatymą, Vyriausybės 2007 m. liepos 11 d. nutarimo Nr. 726 „Dėl Lietuvos Respublikos atominės elektrinės įstatymo įgyvendinimo“ 1 punktu buvo sudaryta laikinoji komisija (darbo grupė), kuriai buvo pavesta: 1) derėtis su AB „VST“ kontrolinių akcijų paketą turinčiu akcininku dėl visų ar dalies, sudarančios daugiau kaip 1/2 šios akcinės bendrovės akcijų ir balsų visuotiniame akcininkų susirinkime, tokiam akcininkui nuosavybės teise priklausančių šios akcinės bendrovės akcijų investavimo ir išleidžiamų naujų AB „Lietuvos energija“ akcijų įsigijimo; 2) derėtis su AB „Lietuvos energija“ dėl šios bendrovės išleidžiamų naujų akcijų pasirašymo sutarties sąlygų. Minėtos darbo grupės nariu buvo paskirtas ir pareiškėjas, tuo metu buvęs Ministro Pirmininko patarėju. Nėra abejonių, kad jis dalyvavo derybose, susijusiose su nacionaliniu investuotoju, nacionalinio investuotojo valdymo organais, jų sudarymu. Darbo grupės derybų rezultatas: pateiktas siūlymas pakeisti nacionalinio investuotojo modelį. Nurodytos aplinkybės leido išplėstinei teisėjų kolegijai prieiti prie išvados, kad vykdydamas valstybės tarnautojo bendrąsias ir specialiąsias pareigas, pareiškėjas turėjo ir galėjo stebėti, kaip sprendžiami su nacionaliniu investuotoju, jo formavimu susiję klausimai, taip pat klausimai dėl nacionalinio investuotojo valdymo, jo organų. Be to, pareiškėjas, kaip energetikos specialistas, galėjo atitinkamu būdu (pareiškėdamas nuomonę, patardamas, rengdamas ar analizuodamas įvairius dokumentų projektus, dalyvaudamas pasitarimuose, posėdžiuose, derybose ir pan.) veikti, dalyvauti sprendimuose dėl nacionalinio investuotojo (su)kūrimo. Pastebėta, kad Ministras Pirmininkas Vyriausybės 2008 m. vasario 20 d. nutarimu Nr. 131 buvo paskirtas nacionalinio investuotojo priežiūros komisijos pirmininku. Pareiškėjas dalyvavo posėdyje, tiesiogiai susijusiame su LEO LT steigimu. Kaip posėdžio dalyvis, jis teikė patarimus Vyriausybei ir Nacionalinio investuotojo priežiūros komitetui. Taigi pareiškėjas stebėjo ir rūpinosi atskirais nacionalinio investuotojo formavimo klausimais, turėjo galias atitinkamu būdu veikti šioje srityje. Po Atominės elektrinės įstatymo pakeitimų (2008 m. vasario 1 d. įstatymas Nr. X-1446) nacionaliniu investuotoju galiausiai tapo LEO LT, t. y. įmonė, kurioje pareiškėjas ir įsidarbino. Dėl šių priežasčių išplėstinė teisėjų kolegija konstatavo, kad pareiškėjo tarnyba buvo tiesiogiai susijusi su nacionalinio investuotojo – LEO LT – formavimo (kūrimo) ir (į)steigimo priežiūra.

Vertindama, ar nacionalinio investuotojo formavimo (kūrimo) ir steigimo priežiūra laikoma „įmonės veiklos priežiūra“ VPIDVTĮ 18 straipsnio prasme, išplėstinė teisėjų kolegija pažymėjo, kad Atominės elektrinės įstatymo paskirtis ir tikslas buvo nustatyti naujos atominės elektrinės projekto įgyvendinimo nuostatas, sudaryti teises, finansines ir organizacines prielaidas naujos atominės

elektrinės projektui įgyvendinti. Nacionalinio investuotojo kūrimas ir steigimas buvo specifinė ir sudėtinga veikla. Vyriausybė dar iki LEO LT įsteigimo ir įregistravimo Juridinių asmenų registre sudarė Nacionalinio investuotojo priežiūros komitetą. Atsižvelgus į tai, kad įmonės steigimas paprastai pasireiškia tam tikrų asmenų (steigimo proceso dalyvių) veiksmais (veikla), siekiant įsteigti įmonę, byloje vertinta, kad įmonės steigimo procesai taip pat gali būti laikomi įmonės veikla VPIDVTĮ požiūriu. Taigi nacionalinio investuotojo kūrimo ir steigimo priežiūra laikytina įmonės veiklos priežiūra VPIDVTĮ 18 straipsnio prasme. Dėl nurodytų motyvų pripažinta, kad VTEK priėmė teisėtą sprendimą.

Atsižvelgus į paminėtus argumentus, pareiškėjo apeliacinis skundas atmestas.

[2012 m. sausio 12 d. išplėstinės teisėjų kolegijos nutartis administracinėje byloje **Nr. A⁵⁰²-22/2012**. S. S. prieš *Vyriausiąją tarnybinės etikos komisiją*. Procesinio sprendimo kategorija 19]

Bylos dėl asmens duomenų apsaugos teisinių santykių

Asmens duomenys – tai kiekvieno žmogaus privataus gyvenimo dalis. Todėl teisinėje valstybėje, siekiant apsaugoti asmens privatumą, turi būti užtikrinta ir asmens duomenų apsauga. Kiekvienais metais administraciniuose teismuose daugėja ginčų, kylančių asmens duomenų apsaugos srityje. 2012 m. Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas ne vienoje byloje analizavo įvairius atvejus dėl duomenų pripažinimo asmens duomenimis ar asmens duomenų tvarkymo teisėtumo.

Administracinėje byloje **Nr. A⁸⁵⁸-2133/2012** teisėjų kolegija aiškinosi, ar valstybinis transporto priemonės registravimo numeris pripažintinas asmens duomenimis. Byloje ginčas kilo dėl Valstybinės duomenų apsaugos inspekcijos (toliau – ir VDAI) nurodymo teisėtumo ir pagrįstumo. VDAI nurodymai buvo surašyti iš esmės dėl to, kad pareiškėjo interneto svetainėje *www.eldrauda.lt* panaudojus identifikatorių – valstybinį transporto priemonės registravimo numerį – be paties duomenų subjekto žinios ir sutikimo jo asmens duomenys (vardas, pavardė, asmens kodas ir kt.), gauti iš VĮ „Regitra“, yra automatiškai perduodami tretiesiems asmenims (tam tikroms draudimo bendrovėms). Be to, lengvai prieinamą identifikatorių – valstybinį transporto priemonės registravimo numerį, galėjo naudoti bet kuris asmuo ir jam buvo suteikiama tam tikra informacija apie automobilį (automobilio modelis, pagaminimo metai ir kt.). Teisėjų kolegija pažymėjo, kad pagal Lietuvos Respublikos asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymo (bylai aktuali 2001 m. gegužės 28 d. redakcija) 3 straipsnio 1 dalies 2 punktą, duomenų valdytojas privalo užtikrinti, kad asmens duomenys būtų tvarkomi tiksliai, sąžiningai ir teisėtai, o Lietuvos Respublikos valstybės registrų įstatymo (bylai aktuali 2009 m. lapkričio 12 d. redakcija) 16 straipsnio 4 dalyje numatyta, kad fiziniai ir juridiniai asmenys, gavę registro duomenis, gali juos naudoti tik tokiam tikslui, tokia apimtimi ir tokiu būdu, kokie buvo nurodyti gaunant duomenis. Duomenis teikti tretiesiems asmenims galima tik duomenų teikimo sutarčių, pasirašytų su registro tvarkymo įstaiga, nustatyta tvarka ir registro nuostatų nustatyta tvarka.

Apžvelgiamoje byloje pareiškėjas teigė, kad automobilio valstybinis numeris nėra asmens duomuo. Jis nurodė, kad įvedus automobilio valstybinį numerį svetainėje internete pateikiama informacija (automobilio modelis, automobilio pagaminimo metai, geriausią draudimo paslaugos kainą siūlančios draudimo bendrovės pavadinimas) taip pat nėra asmens duomenys. Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymo 2 straipsnio 1 dalies prasme, nes pagal minėtus duomenis nei tiesiogiai, nei netiesiogiai negalima identifikuoti asmens, kuriam priklauso transporto priemonė. Vertindama šį argumentą, teisėjų kolegija pažymėjo, kad apeliantas neginčijo atsakovo nurodytos faktinės aplinkybės, jog panaudojus plačiai naudojamą ir lengvai prieinamą identifikatorių – automobilio valstybinį numerį, atitinkamoms draudimo bendrovėms yra automatiškai pateikiami įvairūs asmens duomenys (asmens vardas, pavardė, asmens kodas, gyvenamoji vieta ir pan.). Taigi tuo atveju, jei minėtą identifikatorių įveda asmuo, kuris nėra atitinkamos transporto priemonės savininkas, draudimo bendrovėms yra perduodami asmens duomenys be paties duomenų subjekto valios ir sutikimo. Todėl šiuo atveju apskritai nėra teisiškai reikšminga, ar automobilio valstybinis numeris, taip pat interneto tinklapyje pateikiama informacija (automobilio modelis, automobilio pagaminimo metai, geriausią draudimo paslaugos kainą siūlančios draudimo bendrovės pavadinimas) yra asmens duomenys. Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymo prasme.

Teismas šioje byloje taip pat pastebėjo, kad kiek tai susiję su automobilio valstybinio numerio, kaip identifikatoriaus, naudojimu, pareiškėjas nesudarė prielaidų gauti šiuos duomenis savo svetainėje. Taigi vien tai, kad asmuo, panaudojęs lengvai prieinamą identifikatorių – automobilio valstybinį numerį, jį gali panaudoti, savaime netraktuotina kaip Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymo pažeidimas. Kita vertus, panaudojus šį identifikatorių, interneto tinklapyje pateikiami duomenys (automobilio modelis, automobilio pagaminimo metai, geriausią draudimo paslaugos kainą siūlančios draudimo bendrovės pavadinimas), kuriuos gali matyti automobilio valstybinį numerį įvedęs asmuo. Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymo 2 straipsnio 1 dalyje pateiktas asmens duomenų apibrėžimas: asmens duomenys – bet kuri informacija, susijusi su fiziniu asmeniu – duomenų subjektu, kurio tapatybė yra žinoma arba gali būti tiesiogiai ar netiesiogiai nustatyta pasinaudojant tokiais duomenimis kaip asmens kodas, vienas arba keli asmeniui būdingi fizinio, fiziologinio, psichologinio, ekonominio, kultūrinio ar socialinio pobūdžio požymiai. Iš esmės analogiškas asmens duomenų apibrėžimas yra įtvirtintas ir 1995 m. spalio 24 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 95/46/EB (toliau – Direktyva 95/46/EB) dėl asmenų apsaugos tvarkant asmens duomenis ir dėl laisvo tokių duomenų judėjimo 2 straipsnio a dalyje, kur numatyta, kad asmens duomenys reiškia bet kurią informaciją, susijusią su asmeniu (duomenų subjektu), kurio tapatybė yra nustatyta arba gali būti nustatyta; asmuo, kurio tapatybė gali būti nustatyta, yra tas asmuo, kurio tapatybė gali būti nustatyta tiesiogiai ar netiesiogiai, ypač pasinaudojus nurodytu asmens identifikavimo kodu arba vienu ar keliais to asmens fizinei, fiziologinei, protinei, ekonominei, kultūrinei ar socialinei tapatybei būdingais veiksniais. Kadangi Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymo nuostatomis, be kita ko, siekiama įgyvendinti Direktyvą 95/46/EB, šio įstatymo turinys turi būti aiškinamas atsižvelgiant į Direktyvos 95/46/EB turinį ir jos aiškinimo praktiką. Šios Direktyvos 29 straipsnio pagrindu įsteigtos 29 straipsnio duomenų apsaugos darbo grupės 2007 m. birželio 20 d. Nuomonėje 4/2007 dėl asmens duomenų sąvokos nurodyta, kad Direktyvoje įtvirtintas asmens duomenų apibrėžimas rodo Europos teisės aktų leidėjo ketinimą taikyti plačią asmens duomenų sąvoką, taip pat nurodyta, kad ši sąvoka turi būti aiškinama atsižvelgiant į Direktyvos tikslą – saugoti fizinių asmenų pagrindines teises ir laisves, visų pirma – jų privatumo teisę tvarkant asmens duomenis. Minėtoje nuomonėje taip pat nurodyta, kad kai kuriais atvejais iš duomenų gaunama informacija pirmiausiai yra susijusi su objektais, o ne su asmenimis. Tie objektai paprastai kam nors priklauso, jiems asmenys gali daryti tam tikrą poveikį arba jie gali daryti tam tikrą poveikį asmenims, taip pat objektai gali būti fizine ar geografinė prasme artimi asmenims arba kitiems objektams. Tokiais atvejais galima laikyti, kad informacija su tais asmenimis arba objektais susijusi netiesiogiai.

Bylą nagrinėjusi teismo teisėjų kolegija pažymėjo, kad įvertinus Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymo 2 straipsnio 1 dalį, aptariamą duomenys (automobilio valstybinis numeris, automobilio modelis, automobilio pagaminimo metai) laikytini asmens duomenimis, nes netiesiogiai gali būti siejami su konkrečiu asmeniu – atitinkamo automobilio savininku. Be to, teisėjų kolegija nurodė, jog pagal Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymo 3 straipsnio 4 dalį būtent pareiškėjui tenka pareiga užtikrinti, kad asmens duomenys būtų tik tokios apimties, kuri būtina jiems rinkti ir toliau tvarkyti. Atitinkamai, ginčo atveju įrodinėjimo našta, kad konkretūs asmens duomenys yra būtini paslaugai teikti, tenka taip pat pareiškėjui. Nors pareiškėjas apeliaciniame skunde nurodė, kad šie duomenys yra reikalingi ir būtini galimybei sudaryti draudimo sutartį nustatyti, draudimo kainai apskaičiuoti ir sutarčiai sudaryti, jis nepaaiškino, kodėl ir kaip aptariamą duomenys yra būtini jo nurodytiems tikslams pasiekti, nepateikė savo teiginius pagrindžiančių įrodymų. Pareiškėjas ginčijamam nurodymui, be kita ko, buvo įpareigotas užtikrinti, kad prieš tvarkant asmens duomenis interneto svetainėje www.eldrauda.lt būtų gaunamas Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymo reikalavimus atitinkantis duomenų subjekto sutikimas, papildant Naudojimosi tinklapiu taisyklės, nustatant baigtinį tvarkomų asmens duomenų sąrašą ir konkrečiai įvardijant duomenų gavėjus. Šiuo aspektu teisėjų kolegija pažymėjo, kad Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymo 5 straipsnio 1 dalies 1 punkte, kaip vienas iš asmens duomenų teisėto tvarkymo pagrindų, yra nurodytas atvejis, kuomet duomenų subjektas duoda sutikimą. Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymo 2 straipsnio 12 dalyje pateikiama sutikimo sąvoka: savanoriškas duomenų subjekto valios pareiškimas tvarkyti jo asmens duomenis jam žinomu tikslu. Sutikimas tvarkyti ypatingus

asmens duomenis turi būti išreikštas aiškiai – rašytine, jai prilyginta ar kita forma, neabejotinai įrodančia duomenų subjekto valią.

Apžvelgiamą bylą nagrinėjusi teisėjų kolegija pabrėžė, jog Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymo 30 straipsnio 1 dalyje nurodyta, kad duomenų valdytojas ir duomenų tvarkytojas privalo įgyvendinti tinkamas organizacines ir technines priemones, skirtas apsaugoti asmens duomenims nuo atsitiktinio ar neteisėto sunaikinimo, pakeitimo, atskleidimo, taip pat nuo bet kokio kito neteisėto tvarkymo. Minėtos priemonės turi užtikrinti tokį saugumo lygį, kuris atitiktų saugotinių asmens duomenų pobūdį ir jų tvarkymo keliamą riziką, ir turi būti išdėstytos rašytinės formos dokumente (duomenų valdytojo patvirtintose asmens duomenų tvarkymo taisyklėse, duomenų valdytojo ir duomenų tvarkytojo sudarytoje sutartyje ir pan.). Minėto įstatymo 30 straipsnio 2 dalimi Inspekcijai pavesta nustatyti bendruosius reikalavimus organizacinėms ir techninėms duomenų saugumo priemonėms. Inspekcijos direktorius, įgyvendindamas šią nuostatą, 2008 m. lapkričio 12 d. įsakymu Nr. 1T-71 patvirtino Bendruosius reikalavimus organizacinėms ir techninėms duomenų saugumo priemonėms (toliau – ir Reikalavimai). Pagal Reikalavimų 1 ir 9 punktų bei Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymo 24 straipsnio nuostatas, asmens duomenų valdytojas privalo asmens duomenų subjektui nurodyti baigtinį tvarkomų asmens duomenų sąrašą, taip pat nurodyti konkrečius duomenų gavėjus, kuriems gali būti perduoti asmens duomenys. Asmens duomenų subjektui nesuteikus tokio pobūdžio informacijos, jis neturėtų praktinių galimybių įvertinti jo asmens duomenų tvarkymo veiksmų bei duoti konkretaus sutikimo dėl asmens duomenų tvarkymo. Priešingas Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymo 2 straipsnio 12 dalies, 5 straipsnio 1 dalies 1 punkto, 24 straipsnio 2 dalies ir Reikalavimų nuostatų aiškinimas iš esmės reikštų, kad nebus pasiektas teisiniu reguliavimu siekiamas tikslas – ginti žmogaus privataus gyvenimo neliečiamumo teisę tvarkant asmens duomenis (Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymo 1 str. 1 d.), nes abstraktus asmens sutikimas tvarkyti jo asmens duomenis, nesuvokiant, kokios apimties duomenys bus tvarkomi, taip pat nežinant, kokiems tretiesiems asmenims jie gali būti perduoti, praktiškai neturi prasmės.

[2012 m. liepos 26 d. nutartis administracinėje byloje **Nr. A⁸⁵⁸-2133/2012**. *EDRAUDA, uždaroji akcinė draudimo brokerių bendrovė prieš Valstybinę duomenų apsaugos inspekciją*. Procesinio sprendimo kategorija 25]

Asmens duomenų apsaugos teisinis reguliavimas yra labai dinamiška sritis, nes šiuolaikinės technologijos dažnai skverbiasi į žmogaus privatų gyvenimą vis naujais, dar nesureglamentuotais būdais. Tokios situacijos pavyzdys yra elektroninio parašo institutas ir su elektroniniu parašu susijęs asmens duomenų teisinis reguliavimas. Administracinėje byloje **Nr. A¹⁴³-2740/2012** buvo sprendžiamas klausimas dėl asmens kodo nurodymo kvalifikuotame sertifikate pagal Lietuvos Respublikos elektroninio parašo įstatymą. Ginčo esmė yra pareiškėjo valstybės įmonės Registrų centras, Elektroninio parašo įstatymo taikymo prasme kvalifikuotus sertifikatus sudarančio sertifikavimo paslaugų teikėjo, teisė nurodyti kvalifikuotame sertifikate asmens kodą. Tokios teisės turėjimą pareiškėjas kildina iš Elektroninio parašo įstatymo 2 straipsnio 15 dalyje sąvokos „kvalifikuotas sertifikatas“ pateikto apibūdinimo, pagal kurį kvalifikuotame sertifikate, be kita ko, yra nurodomi „pasirašančio asmens specialūs atributai, jei tai reikalinga atsižvelgiant į numatomus sertifikato naudojimo tikslus“. Pagal pareiškėją, asmens kodas yra laikytinas tokiu specialiu atributu, todėl jo panaudojimas (nurodymas) kvalifikuotame sertifikate yra leistinas. Atsakovo pozicija yra grindžiama Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymo nuostatomis, nustatančiomis duomenų valdytojo (šiuo atveju pareiškėjo) pareigą užtikrinti, kad asmens duomenys, be kita ko, būtų „tik tokios apimties, kuri būtina jiems rinkti ir toliau tvarkyti“ (3 str. 1 d. 4 p.), ir nustatančiomis asmens kodo naudojimo apribojimus (7 str. 2, 4 d.). Byloje nėra kvestionuojama, kad asmens kodo nurodymas kvalifikuotame sertifikate atskleidžia jį (elektroninio parašo turėtojo ir naudotojo asmens kodą) elektroniniu parašu pasirašyto dokumento arba elektroninio laiško tiesioginiam adresatui (gavėjui), o tais atvejais, kai elektroninis dokumentas arba elektroninis laiškas pastarojo persiunčiamas kitiems asmenims, – ir šiems asmenims.

Bylą nagrinėjusi teismo teisėjų kolegija nurodė, kad asmens kodo žinojimas (reikalavimas, kad asmuo pateiktų savo asmens kodą) yra būtinas tam, kad pareiškėjas, vykdydamas sertifikato (kvalifikuoto sertifikato) sudarymo funkciją, galėtų nustatyti (patikrinti) asmens tapatybę, prieš sudarydamas sertifikatą, t. y. iki sertifikato ir jame esančių duomenų tvarkymo pradžios. Priešingu atveju pareiškėjas neturėtų galimybės užtikrinti elektroninio parašo turėtojo identifikavimą. Pažymėtina, kad toks asmens kodo panaudojimas yra numatytas Ryšių tarnybos direktoriaus 2011 m. balandžio 19 d. įsakymu Nr. 1V-406 patvirtinto Asmenų registravimo sertifikatams gauti ir konsultavimo paslaugų teikimo tvarkos aprašo 8 ir 9 punktuose ir tokiam kodo panaudojimui atsakovas neprieštarauja. Tačiau kalbant apie asmens kodo įrašymo į kvalifikuotą sertifikatą sąsają su galimybe pareiškėjui vykdyti tokio sertifikato tvarkymo funkciją, pasakytina, kad asmens kodo nebuvimas (jo nenurodymas) kvalifikuotame sertifikate nepanaikina galimybės pareiškėjui, kaip sertifikavimo paslaugos teikėjui, vykdyti tokio sertifikato tvarkymo funkciją. Tai, be kita ko, patvirtina šios funkcijos atlikimas trečiojo suinteresuoto asmens UAB „Skaitmeninio sertifikavimo centras“. Pareiškėjo vykdomas asmens kodo panaudojimas kvalifikuotame sertifikate Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymo 3 straipsnio 1 dalies 4 punkto taikymo prasme yra neleistinas asmens duomenų panaudojimas, pažymėjo teisėjų kolegija. Teismas konstatavo, kad Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymo 7 straipsnio 4 dalyje nustatytas asmens kodo panaudojimo būdas – jo viešas paskelbimas – yra imperatyviai draudžiamas. Aiškindama šią teisės normą lingvistiniu teisės aiškinimo metodu, teisėjų kolegija pažymėjo, kad pagal Dabartinės lietuvių kalbos žodyną, viena iš žodžio „viešas“ reikšmių yra atviras, neslaptas, o žodžio „skelbti“ reikšmių – skleisti žinias (Dabartinės lietuvių kalbos žodynas, Lietuvių kalbos institutas, Vilnius, 2000, 931, 701 p.). Aptarta situacija dėl asmens kodo atskleidimo elektroniniu parašu pasirašyto elektroninio dokumento persiuntimo šio asmens požiūriu neapibrėžtam asmenų ratui būdu, teisėjų kolegijos manymu, iš esmės atitinka nurodytas žodžių „skelbti viešai“ reikšmes. Tai leido teisėjų kolegijai daryti išvadą, kad byloje nagrinėjamoje situacijoje išvelgtinas ir Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymo 7 straipsnio 4 dalyje nustatytas draudimo pažeidimas.

[2012 m. gruodžio 18 d. sprendimas administracinėje byloje **Nr. A¹⁴³-2740/2012**. *Valstybės įmonė Registrų centras prieš Valstybinę duomenų apsaugos inspekciją*. Procesinio sprendimo kategorija 25]

Bylos, susijusios su visuomenės informavimu ir teise gauti informaciją

2012 metais LVAT teko spręsti daug bylų, susijusių su visuomenės informavimu ir teise gauti informaciją. LVAT apeliacine instancija nagrinėja bylas pagal skundus dėl Žurnalistų ir leidėjų etikos komisijos, Lietuvos radijo ir televizijos komisijos, Žurnalistų etikos inspektoriaus sprendimų. LVAT kompetencijai taip pat priklauso ir ginčai dėl valstybinės valdžios ar vietos savivaldos institucijų bei įstaigų atsisakymo pateikti informaciją pagal Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymo, Teisės gauti informaciją iš valstybės ir savivaldybių institucijų ir įstaigų įstatymo bei juos įgyvendinančių poįstatyminių teisės aktų nuostatas.

Reikšmingą dalį apžvelgiamos kategorijos bylų sudarė bylos pagal skundus dėl Žurnalistų etikos inspektoriaus sprendimų. Tokio pobūdžio bylose LVAT 2012 metais pateikė svarbių Visuomenės informavimo įstatymo nuostatų išaiškinimų. Vienoje iš tokių bylų – administracinėje byloje **Nr. A⁵⁰²-1700/2012** – išplėstinė LVAT teisėjų kolegija išaiškino, kas gali būti atsakomybės subjektu už Visuomenės informavimo įstatyme įtvirtintus pažeidimus. Ginčas byloje kilo dėl Žurnalistų etikos inspektoriaus sprendimo, kuriuo pareiškėjas buvo įspėtas dėl Visuomenės informavimo įstatymo nuostatų, tarp jų – ir už šio įstatymo 41 straipsnio 2 dalies 1 punkto – pažeidimo.

Išplėstinė teisėjų kolegija pažymėjo, jog už Visuomenės informavimo įstatymo 41 straipsnio 2 dalies 1 punkto, kuriame atitinkami reikalavimai *expressis verbis* numatyti tik žurnalistams, pažeidimus atsakomybė pareiškėjui negali būti taikoma. Pagal Visuomenės informavimo įstatymą žurnalistas – tai fizinis asmuo, kuris profesionaliai renka, rengia ir teikia medžiagą viešosios informacijos rengėjui ir (ar) skleidėjui pagal sutartį su juo ir (ar) yra žurnalistų profesinės organizacijos narys (Visuomenės

informavimo įstatymo 2 str. 87 d.). Todėl buvo vertinta, kad pareiškėjas UAB „TELE-3“, neatitinkantis žurnalistų apibrėžimo, negali atsakyti už žurnalistams taikomų reikalavimų nesilaikymą, kadangi atsakomybę nustatančios normos negali būti aiškinamos plečiamai – jose įtvirtinti reikalavimai taikytini tik įstatyme tiesiogiai numatytiems subjektams. Tokia teismų praktikos raida, išplėstinės teisėjų kolegijos manymu, yra konstituciškai pateisinama ir objektyviai būtina, siekiant užtikrinti asmenų apsaugą nuo patraukimo atsakomybėn nesant tam aiškaus įstatyminio pagrindo. Taigi konstatuota, jog skundžiamu Žurnalistų etikos inspektoriaus sprendimu pareiškėjas buvo nepagrįstai išpėtas už Visuomenės informavimo įstatymo 41 straipsnio 2 dalies 1 punkto pažeidimą, kadangi jis apskritai nėra tinkamas atsakomybės už šios nuostatos laikymąsi subjektas.

[2012 m. rugsėjo 24 d. išplėstinės teisėjų kolegijos nutartis administracinėje byloje **Nr. A⁵⁰²-1700/2012**. *Uždaroji akcinė bendrovė „TELE-3“ prieš Žurnalistų etikos inspektorių*. Procesinio sprendimo kategorija 36]

Kitoje byloje (administracinės bylos **Nr. A⁶⁰²-1192/2012**) LVAT sprendė ginčą dėl Žurnalistų etikos inspektoriaus sprendimo dalyje dėl dviejų viešosios informacijos rengėjų laikraščiuose paskelbtų publikacijų bei dėl žalos atlyginimo. Dėl vienos iš publikacijų pareiškėjas kreipėsi į Žurnalistų etikos inspektorių dėl to, kad kartu su šia publikacija yra nuotrauka, kurioje nufotografuotas bausmę atliekantis nuteistasis, ir tos nuotraukos kampe įmontuota pareiškėjo nuotrauka, iš kurios gali susidaryti išpūdis, jog pareiškėjas yra susijęs su šiuo nuteistuoju, nors publikacijoje tokių duomenų nėra. Teigta, jog nuotrauka formuoja neigiamą pareiškėjo įvaizdį, lyg jis yra nusikaltėlis. Žurnalistų etikos inspektorius dėl šios publikacijos konstatavo, kad nepaisant to, jog su pareiškėjo asmeniu susiję teiginiai buvo paskelbti neigiamame kontekste, negalima pripažinti, kad ginčo teiginiuose pareiškėjas yra siejamas su publikacijoje aprašomais įvykiais, baudžiamųjų įstatymų uždraustomis ar kitomis teisei priešingomis veikomis bei jas atlikusiais asmenimis.

LVAT teisėjų kolegija vertino, kad asmens nuotrauka, pateikiama prie publikacijos, visuomet yra siejama su šios publikacijos turiniu, kuris ginčijamu atveju buvo neigiamas, visuomenei pateikiant informaciją apie galimai vykdytus nusikaltimus. Pats nuotraukos pateikimo prie neigiamo pobūdžio publikacijos faktas sudaro pagrindą tvirtinti, kad yra paskleista įžeidžiančio pobūdžio informacija. Todėl tokios informacijos paskleidimas pažeidžia subjektyvų asmens išivertinimą bei sudaro neigiamą visuomenės vertinimą apie tokį asmenį. Teismas sprendė, kad Žurnalistų etikos inspektorius be pagrindo konstatavo, jog nebuvo pažeisti pareiškėjo garbė ir orumas ir atsisakė taikyti Visuomenės informavimo įstatyme nustatytas poveikio priemones, todėl sprendimą panaikino ir grąžino nagrinėti iš naujo tam, kad būtų pritaikytos nustatytos poveikio priemonės.

[2012 m. vasario 23 d. sprendimas administracinėje byloje **Nr. A⁶⁰²-1192/2012**. *G. J. prieš Žurnalistų etikos inspektorių ir Lietuvos valstybę, atstovaujama Žurnalistų etikos inspektoriaus tarnybos*. Procesinio sprendimo kategorija 1.2, 1.3, 36]

Apžvelgiamos kategorijos bylos 2012 metais dažnai buvo susijusios su žmogaus teise į privataus gyvenimo apsaugą ir dėl šios teisės užtikrinimo neskelbtina informacija. Pavyzdžiui, administracinėje byloje **Nr. A¹⁴⁶-1198/2012** ginčas kilo dėl Žurnalistų etikos inspektoriaus sprendimo, kuriuo viešosios informacijos skleidėjas UAB „Tele-3“ (pareiškėjas) buvo išpėtas dėl Visuomenės informavimo įstatymo pažeidimo, teisėtumo ir pagrįstumo. Buvo nustatyta, jog pareiškėjas laidoje paskleidė informaciją apie asmens privatų gyvenimą, nereaguodamas į šio asmens prieš laidą pareiktą reikalavimą neskelbti informacijos apie jo privatų gyvenimą bei jo atvaizdo. Pareiškėjas teigė, kad informacija apie asmens privatų gyvenimą galėjo būti skelbiama be jo sutikimo, kadangi minėtas asmuo yra viešas. Šiuos argumentus LVAT teisėjų kolegija atmetė kaip nepagrįstus. Teismas pažymėjo, kad tai, jog asmuo yra žinomas atitinkamai visuomenės daliai dėl savo kokios nors veiklos, kuri nėra susijusi nei su viešojo administravimo įgaliojimų įgyvendinimu, nei su viešųjų paslaugų teikimo administravimu, nei su kitais viešaisiais reikalais, Visuomenės informavimo įstatymo taikymo prasme nesuteikia pagrindo laikyti tokį asmenį viešuoju. Teisėjų kolegija nurodė, jog UAB „Tele-3“ argumentai, esą laidoje informacija buvo

pateikta kaip nuomonė, taip pat atmetini, nes įstatymo reikalavimas užtikrinti žmogaus teisę į privataus pobūdžio informacijos apsaugą yra bendrasis ir jo turi būti paisoma visose laidose, net kai laida yra pramoginio pobūdžio ar laidos formatai yra humoristiniai. LVAT konstatavo, kad paskleista informacija pateko į asmens privataus gyvenimo sritį Visuomenės informavimo įstatymo prasme (slapti asmeniniai faktai, asmens atvaizdas), pareiškėjas peržengė saviraiškos laisvės bei teisės skleisti informaciją ribas, pažeisdamas įstatymą įsibrovė į asmens privataus gyvenimo sritį be jo sutikimo.

[2012 m. gegužės 7 d. nutartis administracinėje byloje **Nr. A¹⁴⁶-1198/2012**. *Uždaroji akcinė bendrovė „Tele-3“ prieš Žurnalistų etikos inspektorius*. Procesinio sprendimo kategorija 36]

Kitoje administracinėje byloje **Nr. A⁴⁴²-1319/2012** LVAT teisėjų kolegija pateikė išaiškinimą dėl viešosios informacijos rengėjo ar skleidėjo pareigos domėtis, ar nėra aplinkybių, kurioms atsiradus teisėtai paskelbta informacija apie žmogaus privatų gyvenimą prieštarautų Visuomenės informavimo įstatymo nuostatomis. Šioje byloje ginčas kilo dėl Žurnalistų etikos inspektoriaus sprendimo, kuriuo jis įspėjo pareiškėją dėl Visuomenės informavimo įstatymo 14 straipsnio pažeidimo. Įspėjimas pareiškėjui buvo skirtas už tai, kad tinklalapyje www.balsas.lt buvo paskelbta iš Policijos departamento gauta informacija apie asmens paiešką, kurioje buvo paskelbta ir informacija apie jo privatų gyvenimą. Ši informacija buvo skelbiama ir po to, kai paminėtas asmuo buvo surastas. Žurnalistų etikos inspektorius padarė išvadą, kad pareiškėjas, viešai skelbdamas visuomenei nebeaktualią informaciją, kuri po asmens suradimo prarado savo tikslą ir visuomeninę reikšmę, nebeįgyvendino tikslo padėti surasti asmenį ir apsaugoti jo teises bei laisves, be šio asmens sutikimo skleidė privačią informaciją, kuri atitiko tik skaitytojų smalsumo tenkinimo funkciją, ir tuo pažeidė Visuomenės informavimo įstatymo 14 straipsnio nuostatas.

Teisėjų kolegija pažymėjo, kad Visuomenės informavimo įstatymas detalčiai ir aiškiai nereglamentuoja, kaip viešosios informacijos rengėjas ar skleidėjas, teisėtai ir pagrįstai paskelbęs informaciją apie žmogaus privatų gyvenimą, privalėtų elgtis tais atvejais, kai ta informacija tampa neaktuali visuomenei. Vertindama šioje situacijoje pareiškėjo pareigą domėtis minėtos informacijos paskelbimo pagrįstumu, t. y. pareiškėjo pareigą tikrinti duomenis apie asmens paieškos tęsimą ar nutraukimą, teisėjų kolegija pažymėjo, kad tokia pareiškėjo pareiga tiesiogiai Visuomenės informavimo įstatyme nėra įtvirtinta. Teisėjų kolegija, remdamasi LVAT jurisprudencija, taip pat pažymėjo, kad tais atvejais, kai teisės norminiai aktai aiškios tvarkos, leidžiančios teisinių santykių subjektams suvokti savo teises ir pareigas, dėl teisinio reglamentavimo spragų ar kitų priežasčių nenustato, atsakomybė už tokios tvarkos pažeidimą negali būti taikoma. Todėl teisėjų kolegija padarė išvadą, kad skirti pareiškėjui įspėjimą nebuvo teisinio pagrindo, nes teisiniai įpareigojimai (pareiga domėtis, ar nėra aplinkybių, kurioms atsiradus teisėtai paskelbta informacija apie žmogaus privatų gyvenimą prieštarautų Visuomenės informavimo įstatymo nuostatomis), už kurių nesilaikymą gali būti taikoma administracinė sankcija, nėra aiškiai suformuluoti teisės aktuose taip, kad juos nedviprasmiškai galėtų suvokti visi teisinių santykių subjektai.

[2012 m. balandžio 5 d. nutartis administracinėje byloje **Nr. A⁴⁴²-1319/2012**. *Uždaroji akcinė bendrovė „Balsas.lt“ prieš Žurnalistų etikos inspektorius*. Procesinio sprendimo kategorija 36]

Apžvelgiamos kategorijos bylų kontekste paminėtina ir administracinė byla **Nr. A⁸⁵⁸-1500/2012**, kurioje LVAT teisėjų kolegija aptarė informacijos, kuri tik tenkina smalsumą, skleidimo ribojimo aspektus. Ginčas šioje byloje kilo dėl Žurnalistų ir leidėjų etikos komisijos (toliau – ir Komisija) protokolinio sprendimo dalies, kuria atsakovas nusprendė, jog pareiškėjas pažeidė Žurnalistų ir leidėjų etikos kodeksą (toliau – ir Etikos kodeksas) 16 straipsnį, teisėtumo ir pagrįstumo. Pareiškėjas nurodė, kad jo įsteigtu televizijos kanalu „TV3“ buvo rodoma diskusijų laida „Kodėl?“, kurios pagrindinė tema, apjungianti visas kitas laidoje nagrinėtas potemes, – „Kokios priežastys, veiksmai ar neveikimas lėmė tokį visuomenės nepasitikėjimą teisėsauga?“. Laidos metu buvo sudaromos galimybės pasisakyti ir žiūrovams. Po laidos transliacijos televizijoje trys laidos dalyviai su skundu kreipėsi į atsakovą, kuris nustatė, jog televizijos laidoje „Kodėl?“ buvo pažeistas Etikos kodeksas 16 straipsnis. Pareiškėjas teismui

nurodė, kad minėtasis atsakovo sprendimas buvo nepagrįstas, UAB „Tele-3“ rodydamas minėtą televizijos laidą Etikos kodekso nepažeidė, nes pareiškėjas nėra laidos „Kodėl?“ rengėjas. Pareiškėjas taip pat atkreipė dėmesį, jog Etikos kodekse nevertinama viešosios informacijos skleidėjo sąvoka, o teisės aktai nesuteikia Komisijai, t. y. atsakovui, kompetencijos priimti sprendimų viešosios informacijos skleidėjo atžvilgiu. Atsakovo teigimu, pareiškėjas, per TV3 transliuodamas televizijos laidą „Kodėl?“, pažeidė Žurnalistų ir leidėjų etikos kodekso 16 straipsnį. Teismui įvertinus Konstitucijos 25 straipsnio bei Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių konvencijos 10 straipsnio nuostatų turinį bei jas plėtojančią teismų praktiką, nustatyta, kad informacijos laisvė, kaip konstitucinė vertybė, gali būti ribojama tik įstatymuose aiškiai apibrėžtais atvejais siekiant apsaugoti kitas konstituciškai reikšmingas vertybes, pats ribojimas turi būti pagrįstas ir proporcingas siekiamam tikslui. LVAT teisėjų kolegija nurodė, kad atsakovo konstatavimas, jog pareiškėjas pažeidė Etikos kodekso 16 straipsnį, traktuotinas kaip informacijos laisvės ribojimas, t. y. teiginys, jog transliuotoje laidoje buvo pažeisti tam tikri profesinės etikos reikalavimai savaime suponuoja, jog tokia laida neturėjo būti transliuojama arba tam tikri jos parametrai (formatas, turinys) turėjo būti kitokie. LVAT manymu, minėta Etikos kodekso nuostata negali būti traktuojama kaip savaime draudžianti laidas, kuriomis, kaip teigė atsakovas, ne siekiama informuoti visuomenę apie esamas problemas, bet tenkinti visuomenės smalsumą, jei nėra teisiškai ir faktiškai reikšmingų pagrindų tą daryti. Priešingas teisės aiškinimas nepagrįstai, be konkretaus ir aiškaus teisėto poreikio, apribotų informacijos laisvės, kaip pamatinės vertybės, taikymo apimtį. Konstitucinis informacijos laisvės statusas savaime reiškia, jog viešosios informacijos skleidėjas neprivalo pagrįsti informacijos skleidimo pagrįstumo (poreikio), argumentuodamas visuomenės suinteresuotumu ją gauti, nebent kyla poreikis užtikrinti šios ir kitų vertybių pusiausvyrą. LVAT konstatavo, kad byloje vertinamu atveju atsakovas nepagrįstai konstatavo, jog pareiškėjas pažeidė Etikos kodekso 16 straipsnį. Pirmosios instancijos teismo sprendimas panaikintas ir priimtas naujas sprendimas, kuriuo pareiškėjo skundas patenkintas.

[2012 m. gegužės 4 d. sprendimas administracinėje byloje **Nr. A⁴⁴²-1319/2012**. *Uždaroji akcinė bendrovė „Tele-3“ prieš Žurnalistų ir leidėjų etikos komisiją*. Procesinio sprendimo kategorija 38]

Bylos dėl vietos savivaldos

Savivaldybių administracinę priežiūrą atlieka, tai yra prižiūri, ar savivaldybės laikosi Konstitucijos ir įstatymų, ar vykdo Vyriausybės sprendimus, Vyriausybės atstovai. Kai savivaldybės administravimo subjektai nesutinka panaikinti ar pakeisti ginčijamą teisės aktą, atsisako įgyvendinti įstatymą ar vykdyti Vyriausybės sprendimą, Vyriausybės atstovas kreipiasi į teismą. Kaip rodo LVAT praktika, bylos savivaldybių administracinės priežiūros srityje dažnai prasideda būtent Vyriausybės atstovo iniciatyva.

Pavyzdžiui, administracinėje byloje **Nr. A¹⁴⁶-1917/2012** Vyriausybės atstovas kreipėsi su pareiškimu į Vilniaus apygardos administracinį teismą, prašydamas ištirti, ar Vilniaus miesto savivaldybės tarybos 2011 m. liepos 13 d. sprendimo Nr. 1-161 „Dėl draudimo rūkyti“ (toliau – ir Sprendimas Nr. 1-161) 1 punktas, kuriuo uždrausta asmenims, neturintiems 18 metų, rūkyti viešosiose vietose, neprieštarauja Lietuvos Respublikos viešojo administravimo įstatymo 3 straipsnio 1, 4 punktam, 6 straipsnio 2 daliai ir Lietuvos Respublikos tabako kontrolės įstatymo (toliau – ir TKI) 19 straipsnio 3 daliai.

Teisėjų kolegija pažymėjo, jog 19 straipsnio 3 dalyje nustatytu teisiniu reguliavimu įstatymų leidėjas suteikė savivaldybių taryboms įgaliojimus uždrausti rūkyti (vartoti tabako gaminius) tose vietose, kuriose šio draudimo nenustatė pats įstatymų leidėjas aptariamo straipsnio 1 dalyje, t. y. suteikė įgaliojimus papildomai nustatyti vietas, kuriose draudžiama rūkyti, atsižvelgiant į kiekvienos savivaldybės (valstybės teritorinio administracinio vieneto) teritorijos ypatumus ir konkrečios savivaldybės bendruomenės interesus (viešose (parkuose, skveruose ir kt.) ir kitose savivaldybių valdymo kompetencijai priklausančiose vietose). Įstatymų leidėjas, suteikdamas savivaldybių taryboms teisę uždrausti rūkyti atitinkamose vietose, nesuteikė kompetencijos nustatyti subjektus, kuriems tokie draudimai yra taikomi. Tabako kontrolės įstatymu (14 str. 5 d. 3 p. ir 6 d., 15 str., 5 p., 16 str., 17 str., 18 str. 2 d.) yra nustatyti tabako gaminių asmenims iki 18 metų prieinamumo ribojimai (draudimai

patiems prekiauti; draudimai jiems parduoti, nupirkti ar kitaip perduoti, taip pat draudimas tabako gaminių gamintojams ir įmonėms, kurių pagrindinė veikla yra prekyba tabako gaminiais, remti reginius, skirtus asmenims iki 18 metų), tačiau atsakovas – Vilniaus miesto savivaldybės taryba Sprendimo Nr.1-161 1 punktu suformulavo naują elgesio taisyklę (draudimą), t. y. viršijo įstatymų leidėjo jam suteiktą kompetenciją. Sprendimo Nr. 1-161 1 punktu atsakovas apskritai nenustatė jokios konkrečios šios savivaldybės valdymo kompetencijai priklausančios vietos (-ų), kurioje (-se) draudžiama rūkyti, kurią (-ias) galėjo nustatyti pagal TKĮ 19 straipsnio 3 dalimi suteiktus įgaliojimus. Pagal viešojoje teisėje įtvirtintą principą, viešojo administravimo subjektams, viskas, kas tiesiogiai neleista įstatymo, yra uždrausta. Kadangi įstatymų leidėjas TKĮ 19 straipsnio 3 dalimi leido savivaldybių taryboms nustatyti tik vietas, kuriose uždrausta rūkyti, atsakovas, Sprendimo Nr.1-161 1 punktu uždraudamas rūkyti viešose vietose atitinkamai asmenų grupei, nors tokių įgaliojimų jam nesuteikė įstatymų leidėjas, viršijo įstatymu suteiktą kompetenciją.

[2012 m. rugpjūčio 9 d. nutartis administracinėje byloje **Nr. A¹⁴⁶-1917/2012**. *Vyriausybės atstovas Vilniaus apskrityje prieš Vilniaus miesto savivaldybės tarybą*. Procesinio sprendimo kategorija 17.2; 35.2]

Kitoje byloje pareiškėjas Vyriausybės atstovas Vilniaus apskrityje kreipėsi į Vilniaus apygardos administracinę teisimą, prašydamas įpareigoti Vilniaus miesto savivaldybės administracijos direktorių nustatyti mokestį už bendrosios nuosavybės administravimą Vilniaus miesto savivaldybės direktoriaus 2010 m. spalio 20 d. įsakyme Nr. 30-1922 „Dėl administracijos direktoriaus 2006 m. sausio 16 d. įsakymo Nr. 30-43 „Dėl UAB „Naujoji Pilaitė“ skyrimo Vilniaus miesto daugiabučių namų patalpų savininkų bendrosios nuosavybės administratore“ papildymo“ (toliau – ir Įsakymas). Išplėstinė teisėjų kolegija sprendimu nurodė, kad administravimą nustatančiame akte, *inter alia* savivaldybės administratoriaus ar jo įgalioto atstovo sprendime skirti butų ir kitų patalpų savininkų bendrosios nuosavybės administratorių, turi būti nurodytas (nustatytas) atlyginimas (bendrosios nuosavybės administravimo mokestis). Kaip matyti iš Įsakymo turinio, konkretus mokestis uždarajai akcinei bendrovei „Naujoji Pilaitė“ už jai priskirto administruoti gyvenamojo namo bendrąją nuosavybę nenustatytas – Įsakymo 2.2 punktu nurodyta tik neviršyti pagal Vilniaus miesto savivaldybės tarybos 2006 m. birželio 7 d. sprendimu patvirtintą Daugiabučių namų bendrosios nuosavybės administravimo tarifų apskaičiavimo metodiką nustatyto bendrosios nuosavybės administravimo mokesčio. Išplėstinė teisėjų kolegija pažymėjo, kad šioje administracinėje byloje pareiškėjo Vyriausybės atstovo Vilniaus apskrityje prašymu siektas tikslas – užtikrinti, jog Įsakyme būtų nurodytas šiuo įsakymu UAB „Naujoji Pilaitė“ priskirto daugiabučio gyvenamojo namo, t. y. gyvenamojo namo bendrosios nuosavybės administravimo mokestis – apeliacinio proceso Lietuvos vyriausiajame administraciniame teisme metu iš esmės yra pasiektas, o pareiškėjo suformuluoto reikalavimo – įpareigoti Vilniaus miesto savivaldybės administracijos direktorių nustatyti mokestį už bendrosios nuosavybės administravimą minėtame Įsakyme – įgyvendinimas objektyviai nėra įmanomas, Įsakymą pripažinus netekusiu galios. Todėl išplėstinė teisėjų kolegija nusprendė, jog nagrinėjamoje administracinėje byloje nebeliko pagrindo vertinti pareiškėjo reikalavimo teisėtumo bei pagrįstumo, dėl to atsakovo Vilniaus miesto savivaldybės administracijos apeliacinis skundas buvo patenkintas.

[2012 m. rugsėjo 24 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. **A⁶⁶²-2481/2012**. *Vyriausybės atstovas Vilniaus apskrityje prieš Vilniaus miesto savivaldybės administraciją*. Procesinio sprendimo kategorija 35.2]

Bylos dėl Vyriausiosios rinkimų komisijos priimtų sprendimų ir neveikimo

2012 metais vykę Lietuvos Respublikos Seimo rinkimai lėmė, kad Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas šiais metais išnagrinėjo nemažai bylų dėl Vyriausiosios rinkimų komisijos priimtų sprendimų (neveikimo).

Keliose bylose nustatęs, jog pateikti skundai nenagrinėti Lietuvos vyriausiajame administraciniame teisme, teismas pateikė svarbių išaiškinimų. Pavyzdžiui, administracinėje byloje **Nr. R⁵⁵⁶-28/2012** teismas atsisakė priimti nagrinėti pareiškėjo skundą, kuriuo buvo prašoma panaikinti Vyriausiosios rinkimų komisijos sprendimo dalį, kuria vienmandatėje Zarasų–Visagino rinkimų apygardoje Nr. 52 dėl nustatytų šiurkščių rinkimų pažeidimų 2012 m. spalio 14 d. rinkimų rezultatai buvo pripažinti negaliojančiais, taip pat pakeisti minėto sprendimo dalį, kuria buvo nuspręsta surengti pakartotinius balsavimus 67 vienmandatėse rinkimų apygardose, į šį sąrašą neįtraukiant Zarasų–Visagino rinkimų apygardos Nr. 52. LVAT teisėjų kolegija nurodė, jog Vyriausiosios rinkimų komisijos sprendimas pagal savo pobūdį ir padarinius yra galutinis sprendimas dėl nagrinėjamų Lietuvos Respublikos Seimo rinkimų minėtoje vienmandatėje rinkimų apygardoje. Teismas konstatavo, jog sprendimas priimtas pasibaigus balsavimui 2012 m. spalio 14 d., jo galiojimas lemia, kad šioje rinkimų apygardoje nevyksta pakartotinis balsavimas 2012 m. spalio 28 d. ir šioje rinkimų apygardoje turėtų vykti pakartotiniai rinkimai (Lietuvos Respublikos Seimo rinkimų įstatymo 92 str. 1 d.). Išnagrinėjęs prašymą, LVAT konstatavo, jog pareiškėjo skundas vertintinas kaip paduotas pasibaigus balsavimui minėtoje apygardoje, todėl jis nėra priskirtas nagrinėti LVAT. Teismas nurodė, kad tokiu atveju pareiškėjas įstatymų nustatyta tvarka turi teisę prašyti Seimo arba Respublikos Prezidento kreiptis į Konstitucinį Teismą.

[2012 m. spalio 23 d. nutartis administracinėje byloje **Nr. R⁵⁵⁶-28/2012**. A. D. prieš *Vyriausiąją rinkimų komisiją*. Procesinio sprendimo kategorija 18.1; 63.3.1]

Apžvelgiamoje srityje taip pat paminėtina administracinė byla **Nr. R⁵²⁵-2/2012**, kurioje pareiškėjas UAB „TELE-3“ radijas skundė Vyriausiosios rinkimų komisijos atsisakymą priimti sprendimą dėl jo prašymų pakeisti 2012 metų politinės reklamos įkainius. Teisėjų kolegija konstatavo, jog LVAT kaip vienintelė instancija nagrinėja tik ginčus dėl Vyriausiosios rinkimų komisijos sprendimų, veiksmų ar neveikimo rinkimų teisinių santykių srityje, kurių specialią apskundimo tvarką nustato rinkimų ar Lietuvos Respublikos referendumo įstatymai. Teismas išaiškino, jog ginčai dėl kitų Vyriausiosios rinkimų komisijos sprendimų, veiksmų ar neveikimo nagrinėtini bendrąja ABTĮ nustatyta tvarka, pagal kurią pirmiausia su skundu turi būti kreipiamasi į atitinkamos apygardos administracinį teismą. LVAT teisėjų kolegija nagrinėjamu atveju konstatavo, jog skundai dėl Vyriausiosios rinkimų komisijos sprendimų dėl viešosios informacijos rengėjų ar skleidėjų jau pateiktų Vyriausiajai rinkimų komisijai politinės reklamos įkainių ir sąlygų pakeitimų iki politinės kampanijos laikotarpio pradžios turi būti paduodami ir nagrinėjami bendrąja ABTĮ numatyta tvarka, t. y. skundą paduodant pirmosios instancijos teismui (šiuo atveju – Vilniaus apygardos administraciniam teismui).

[2012 m. balandžio 30 d. nutartis administracinėje byloje **Nr. R⁵²⁵-2/2012**. *Uždaroji akcinė bendrovė „TELE-3“ radijas* prieš *Lietuvos Respublikos vyriausiąją rinkimų komisiją*. Procesinio sprendimo kategorija 63.3.2]

Šioje srityje atkreiptinas dėmesys ir į administracinę bylą **Nr. R⁵²⁵-9/2012**, kurioje LVAT išaiškino, ar Vyriausioji rinkimų komisija gali atidėti savo sprendimo dėl kandidato į Seimo narius įregistravimo priėmimą. Ginčas kilo dėl Vyriausiosios rinkimų komisijos sprendimo „Dėl Partijos Tvarka ir teisingumas iškeltų kandidatų į Seimo narius registravimo“ dalies (2 punkto), kuria nuspręsta, įgyvendinant teisinio tikrumo principą dėl partijos kandidato daugiamandatėje rinkimų apygardoje R. P. registravimo kandidatu spręsti po to, kai Konstitucinis Teismas paskelbs nutarimą dėl Lietuvos Respublikos Seimo rinkimų įstatymo 2 straipsnio 5 dalies atitikimo Konstitucijai, tačiau jeigu išvada nebus paskelbta iki 2012 m. rugsėjo 10 d. imtinai, įregistruoti R. P. kandidatu 2012 m. spalio 14 d. Seimo rinkimuose. Skundu taip pat buvo prašoma įpareigoti Vyriausiąją rinkimų komisiją įregistruoti R. P. kandidatu į Seimo narius.

Teisėjų kolegija pažymėjo, jog Seimo rinkimų įstatymas įtvirtino aišką sprendimo dėl kandidato registravimo priėmimo tvarką. Šis įstatymas suteikė Vyriausiajai rinkimų komisijai teisę tik priimti sprendimą registruoti arba atsisakyti registruoti asmenį kandidatu į Seimo narius, jeigu pateikti visi šiame

įstatyme numatyti pareiškiniai dokumentai ir jie atitinka šio įstatymo reikalavimus, o kandidatą iškėlusį partija yra įregistruota savarankišku politinės kampanijos dalyviu.

Bylą nagrinėjusios teisėjų kolegijos nuomone, kadangi Seimo rinkimų įstatymas nesuteikė Vyriausiajai rinkimų komisijai teisės atidėti sprendimo dėl asmens registravimo kandidatu į Seimo narius priėmimo, Vyriausioji rinkimų komisija ginčijamo sprendimo 2 punktu nepagrįstai ir pažeisdama teisės aktų reikalavimus nusprendė dėl partijos kandidato daugiamandatėje rinkimų apygardoje registravimo kandidatu spręsti po to, kai Konstitucinis Teismas paskelbė nutarimą dėl Seimo rinkimų įstatymo 2 straipsnio 5 dalies atitikimo Konstitucijai, tačiau jeigu išvada nebus paskelbta iki 2012 m. rugsėjo 10 d. imtinai, įregistruoti R. P. kandidatu 2012 m. spalio 14 d. Seimo rinkimuose. Konstatuota, jog nustačius, kad teisės aktai nesuteikė Vyriausiajai rinkimų komisijai teisės atidėti sprendimo dėl R. P. registravimo kandidatu į Seimo rinkimus priėmimą, yra pagrindas daryti išvadą, kad ginčyto sprendimo 2 punktas turėtų būti panaikintas.

Byloje taip pat buvo prašoma teismo įpareigoti Vyriausiąją rinkimų komisiją įregistruoti R. P. kandidatu į Seimo narius. Teisėjų kolegija pažymėjo, kad ginčyto sprendimo 2 punktu buvo ne atsisakyta įregistruoti R. P. kandidatu į Seimo narius, o atidėtas šio sprendimo priėmimas. Šiuo aspektu pabrėžta, jog teismas nėra įgaliotas vykdyti viešojo administravimo funkcijų ir negali *ex officio* priimti sprendimą viešojo administravimo subjekto kompetencijai priskirtu klausimu, jeigu pats kompetentingas viešojo administravimo subjektas tokio sprendimo nėra priėmęs, o tik atidėjo sprendimo priėmimą.

[2012 m. rugsėjo 12 d. sprendimas administracinėje byloje **Nr. R⁵²⁵-9/2012. D. R.** prieš Lietuvos Respublikos Vyriausiąją rinkimų komisiją. Procesinio sprendimo kategorija 18.1]

Politinės reklamos srityje paminėtina administracinė byla **Nr. R⁵⁵²-17/2012**, kurioje LVAT sprendė dėl laikraštyje išspausdintos publikacijos pripažinimo politine reklama. Byloje ginčas kilo dėl Vyriausiosios rinkimų komisijos sprendimo, kuriuo laikraštyje paskelbta publikacija „Seimo narys A. M. Jurbarko miesto ir rajono problemas sužino iš gyventojų“ pripažinta politine reklama. Šis sprendimas ginčytas trimis pagrindiniais aspektais – pirma, publikacijos turiniu nesiekama paveikti rinkėjų motyvacijos ir ja nepropaguojamas konkretus politikas; antra, publikacijos paskelbimo metu trečiasis suinteresuotas asmuo dar nebuvo atstovaujamas politinės kampanijos dalyvis; trečia – ginčijamas sprendimas priimtas pažeidžiant teisės aktų numatytus terminus tokio pobūdžio klausimams spręsti.

Teismas, remdamasis Lietuvos Respublikos politinių partijų ir politinių kampanijų finansavimo bei finansavimo kontrolės įstatymo 2 straipsnio 8 dalimi bei 19 straipsnio 5 dalimi, nurodė, jog politinė reklama laikoma tiek politinės kampanijos dalyviu, tiek ir valstybės politiko ar politinės partijos vardu ar interesais skleidžiama informacija, kuri gali būti skleidžiama tiek už užmokestį, tiek ir neatlygintinai. Tokia informacija gali būti skleidžiama tiek politinės kampanijos metu, tiek ir tarp politinių kampanijų. Kad informacija būtų pripažinta politine reklama, būtina pagrindinė sąlyga – tokia informacija turi būti siekiama paveikti rinkėjų motyvaciją balsuojant rinkimuose arba propaguoti konkretų valstybės politiką, politinę partiją, jų idėjas, tikslus ar programą. Be to, politinės kampanijos laikotarpiu šios reklamos išimtys susiaurėja, tokia reklama nelaikomi tik neatlygintinai skleidžiami įprastinio pobūdžio informaciniai pranešimai apie valstybės politikų veiklą.

Byloje nustatyta, kad paminėta publikacija buvo išspausdinta politinės kampanijos laikotarpiu (2012 m. birželio 22 d.), už ją sumokėjo publikacijos pavadinime minimas Seimo narys, todėl teisėjų kolegija darė išvadą, kad ši informacija nepatenka į Politinių partijų ir politinių kampanijų finansavimo bei finansavimo kontrolės įstatymo 19 straipsnio 5 dalį 2 punkte numatytą išimtį ir pagal savo formą yra politinė reklama. Pabrėžta, jog šiuo požiūriu nėra teisiškai reikšmingas faktas, kad A. M. kandidatu į Seimo narius, ir, atitinkamai, politinės kampanijos dalyviu buvo įregistruotas tik 2012 m. rugsėjo 3 d. Įvertinusi publikacijos turinį, teisėjų kolegija nurodė, jog šia informacija siekiama paveikti rinkėjų motyvaciją bei propaguotas konkretus valstybės politikas. Teisėjų kolegijos vertinimu, šios informacijos pateikimo stilius neleidžia jos laikyti įprastinio pobūdžio informaciniu pranešimu apie valstybės politiko veiklą. Tai, kad publikacijoje nėra akivaizdaus ir tiesioginio raginimo balsuoti už konkretų politiką ar jo atstovaujama partiją, nekeičia publikacijos esmės.

Teisėjų kolegija nurodė, jog pagal Politinių partijų ir politinių kampanijų finansavimo bei finansavimo kontrolės įstatymo 18 straipsnį politinės kampanijos laikotarpiu politinė reklama turi būti teisės aktų nustatyta tvarka pažymėta nurodant lėšų šaltinį ir aiškiai atskirta nuo kitos skleidžiamos informacijos, tačiau nagrinėjamu atveju publikacija nebuvo aiškiai atskirta nuo kitos laikraštyje skleidžiamos informacijos, ji nebuvo pažymėta pagal paminėto įstatymo reikalavimus ir joje nebuvo nurodytas lėšų šaltinis.

Atsižvelgus į paminėtus argumentus, konstatuota, kad ginčytas Vyriausiosios rinkimų komisijos sprendimas yra pagrįstas ir teisėtas.

[2012 m. rugsėjo 22 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. R⁵⁵²-17/2012. *Partija Tvarka ir teisingumas prieš Lietuvos Respublikos Vyriausiąją rinkimų komisiją*. Procesinio sprendimo kategorija 18.1]

Bylos, susijusios su nacionalinių, ES ir užsienio institucijų finansine parama

2012 metais, kaip ir ankstesniais metais, nemažą LVAT išnagrinėtų bylų dalį sudarė bylos, susijusios su Europos Sąjungos finansine parama. Šiose bylose paprastai sprendžiami sudėtingi nacionalinių ir Europos Sąjungos teisės aktų aiškinimo ir taikymo klausimai. Daugiausiai ginčų paminėtos kategorijos bylose kyla dėl pareiškėjų paraiškų, susijusių su paramos skyrimo vertinimu, įvairių pažeidimų vykdant paramos sutartis nustatymu bei sankcijų už juos paskyrimu.

Pavyzdžiui, administracinėje byloje Nr. A⁶⁰²-2317/2012 buvo sprendžiama, kokia apimtimi turėtų būti vertinama paraiška, įgyvendinant teismo sprendimą, kuriuo įpareigojama vertinti paraišką pakartotinai. Byloje buvo keliamas klausimas, ar pagrįstai pakartotinai nagrinėjant pareiškėjo paraišką dėl paramos projektui, paraiškoje buvo nustatyti trūkumai, kurie nebuvo nurodyti teismo sprendimu, kuriuo įpareigota vertinti paraišką iš naujo.

Teismas nurodė, kad nepagrįsti yra pareiškėjo teiginiai, jog Nacionalinė mokėjimo agentūra prie Žemės ūkio ministerijos (toliau – ir Nacionalinė mokėjimo agentūra), nustatydamą projekto neatitikimą teisės aktuose įtvirtintiems kriterijams, peržengė teismo įpareigojimo ribas ir tokiu būdu pablogino jo padėtį, nes pirmojo vertinimo metu tos pačios aplinkybės nebuvo pripažintos kaip trūkumas paramai skirti, o atsakomybė dėl klaidų viešojo administravimo srityje neturėtų būti perkeliama jam. Pirma, Vilniaus apygardos administracinis teismas įpareigojo pareiškėjo pateiktą paraišką iš naujo vertinti ne dėl konkrečių nustatytų pažeidimų, bet visa apimtimi. Antra, pareiškėjo padėtis nėra nepagrįstai bloginama, nes jis negalėjo kliauti tuo, jog nenustačius statinio projektavimo sąlygų sąvado neturėjimo paraiškos pateikimo dieną fakto pirmojo atlikto vertinimo metu, tai nebus nustatyta ir antrojo (pakartotinio) paraiškos vertinimo metu. Bylą nagrinėjusi teisėjų kolegija pabrėžė, jog niekas negali savo neteisėtų reikalavimų grįsti teisėtų lūkesčių principu, nes teisėti lūkesčiai iš neteisės nekylo. Toks teisės aiškinimas visiškai atitinka konstitucinį principą, pagal kurį iš neteisės teisė negali būti kildinama (lot. – *Ex injuria ius non oritur*). Taigi asmuo gali turėti teisėtų lūkesčių tik dėl teisėtai įgytų teisių ir teisėtų interesų. Todėl, teisėjų kolegijos vertinimu, nagrinėtu atveju būtų buvę nepagrįsta teigti, jog pareiškėjas, pats neišpildydamas jo teikiamam projektui keliamų imperatyvių tinkamumo reikalavimų, buvo teisingas tikėdamasis, jog parama projektui antrą kartą vertinant jo teiktą paraišką bus bet kuriuo atveju skirta.

[2012 m. rugsėjo 10 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. A⁶⁰²-2317/2012. *Uždaroji akcinė bendrovė „Vėjo laukas“ prieš Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministeriją*. Procesinio sprendimo kategorija 33.4]

Iš apžvelgiamos kategorijos bylų, susijusių su sankcijų skyrimu, paminėtina administracinė byla Nr. A⁴³⁸-2398/2012, kurioje išaiškinta paramos sutarties nutraukimo, kaip poveikio priemonės paramos gavėjui, paskirtis ir taikymo ypatumai. Šioje byloje ginčas kilo dėl atsakovo Nacionalinės mokėjimo agentūros sprendimo nutraukti paramos sutartį pareiškėjai dėl iki nurodyto termino neįvykdytų paramos sutarties sąlygų, t. y. pagal teisės aktų reikalavimus iki nustatyto termino nebuvo įkurta kaimo turizmo

gamybinė bazė, kuria būtų sukurtos sąlygos pradėti vykdyti kaimo turizmo ūkinę veiklą, atitinkančią veterinarijos, higienos, sanitarijos ir kitus reikalavimus.

Šioje byloje teisėjų kolegija išaiškino, kad paramos sutarties nutraukimas ir reikalavimas grąžinti sumokėtas paramos lėšas už padarytus pažeidimus projekto vykdymo metu nėra vienintelė poveikio priemonė, kurią atsakingos institucijos gali taikyti projekto vykdytojams. Teisės aktais atsakovui suteikta kompetencija priimti ir kitokio pobūdžio (švelnesnio) priemones, pavyzdžiui, suteikti galimybę per tam tikrą terminą pašalinti pažeidimus; sustabdyti paramos lėšų išmokėjimą, kol projekto vykdytojas pašalins nustatytus pažeidimus; sumažinti paramą projekto vykdytojui ir/arba pritari reikalavimui grąžinti sumokėtų paramos lėšų dalį; priimti „kitą sprendimą“, kuriuo pažeidimų pašalinimo klausimas būtų išspręstas ir kitais, nei paminėti, būdais. Be to, atsakovas yra įpareigotas, skirdamas vieną iš paminėtų poveikio priemonių, atsižvelgti ir į padarytų pažeidimų pobūdį – ar juos galima ištaisyti ar ne, į projekto vykdytojo kaltę dėl netinkamai vykdomo projekto, ar yra objektyvių aplinkybių, kurių buvo neįmanoma numatyti teikiant projekto paraišką, ir pan., t. y. reikalaujama, kad skiriama poveikio priemonė atitiktų padaryto pažeidimo pobūdį. Paramos sutarties nutraukimas ir reikalavimas grąžinti sumokėtas paramos lėšas pagal pasekmes yra sunkiausia poveikio priemonė. Teisėjų kolegijos nuomone, paprastai ji turėtų būti skiriama, kai kitomis poveikio priemonėmis yra negalima pasiekti, jog būtų įgyvendinti konkretaus paramos projekto tikslai ir uždaviniai, t. y. kai padaryti pažeidimai prieštarauja šiems tikslams ir uždaviniams ir dėl to paramos projektas gali nepasiekti tų tikslų ir uždavinių, dėl kurių jis buvo sukurtas. Pavyzdžiui, tai galėtų būti tokie pažeidimai, kaip nustojimas vykdyti projektą, pakeitimas pagal sutartį remiamos veiklos, kurių (pažeidimų) pats pobūdis parodo, kad yra nebesiekiamą paramos projekto uždavinių ir tikslų.

Atsižvelgus į nagrinėtos bylos aplinkybes konkrečiu atveju ir nenustačius akivaizdžios pareiškėjos kaltės bei aplaidumo dėl ne laiku įvykdyto projekto, pareiškėjai paskirta aptariama poveikio priemonė buvo įvertinta kaip neadekvati tiems tikslams, kurių turi būti siekiama ją taikant (užkardyti pažeidimus, kurie prieštarauja paramos projekto tikslams ir uždaviniams ir pan.). Todėl teisėjų kolegija konstatavo, kad pareiškėjai paskirta poveikio priemonė savo griežtumu yra neproporcinga jos padaryto pažeidimo pobūdžiui ir dėl to negali būti pripažinta pagrįsta bei teisinga.

[2012 m. rugsėjo 24 d. sprendimas administracinėje byloje **Nr. A⁴³⁸-2398/2012**. J. V. prieš *Nacionalinę mokėjimo agentūrą prie Žemės ūkio ministerijos*. Procesinio sprendimo kategorija 33.2]

Kitoje LVAT nagrinėtoje administracinėje byloje **Nr. A⁴³⁸-96/2012** buvo sprendžiama situacija dėl dviejų ar daugiau subjektų atlikto to paties žemės ūkio naudmenų ar pasėlių ploto deklaravimo. Ginčas byloje kilo dėl Nacionalinės mokėjimo agentūros sprendimo, kuriuo buvo konstatuota, kad pareiškėjai susidarė skola dėl paramos pagal jos paraišką tiesioginėms išmokoms gauti išmokėjimo. Pirmosios instancijos teismas, tikrindamas skundžiamo sprendimo teisėtumą ir pagrįstumą, vadovavosi Žemės ūkio ministro įsakymu patvirtintų Tiesioginių išmokų už žemės ūkio naudmenų ir pasėlių plotus administravimo bei kontrolės 2008 m. taisyklių (toliau – Tiesioginių išmokų taisyklės) nuostata, kuri nurodė, jog jei patikros metu nustatoma, kad du ar daugiau subjektų deklaravo tą patį žemės ūkio naudmenų ar pasėlių plotą, parama mokama pareiškėjui, užsiimančiam žemės ūkio veikla ir turinčiam žemės valdymo teisę (nuosavybės, nuomos ar kitais pagrindais) patvirtinančius dokumentus. Nustatęs, jog pareiškėja nepateikė ginčo žemės dirbimą patvirtinančių dokumentų, pirmosios instancijos teismas padarė išvadą, kad jos teisė į paramos gavimą yra paneigta ir todėl Nacionalinė mokėjimo agentūra pagrįstai pareiškėjai pritaikė ilgalaikę sankciją bei skundžiamu sprendimu nustatė susidariusią skolą. LVAT išaiškino, jog minėtų Tiesioginių išmokų taisyklių 41 punkto nuostata yra taikytina tais atvejais, kai nustatomas dviejų ar daugiau subjektų atliktas to paties žemės ūkio naudmenų ar pasėlių ploto deklaravimas. Šia norma siekiama išvengti fiktyvaus deklaravimo atveju bei sudaryti tinkamas sąlygas nustatyti subjektus, kurie nori gauti jiems nepriklausančias išmokas. Atsižvelgusi į nagrinėjamos bylos aplinkybes, apeliacinės instancijos teisėjų kolegija nustatė, kad šiuo atveju įvyko deklaruojamų laukų braižymo klaida, kuri nulėmė ir klaidingą dvigubo deklaravimo nustatymą. LVAT padarė išvadą, kad nagrinėjamoje situacijoje minėtų Tiesioginių išmokų taisyklių 41 punkto nuostata nėra taikoma, kadangi

pagal faktines aplinkybes ši situacija į normos taikymo sritį nepatenka. Šiuo atveju realiai ne du subjektai deklaravo tą patį plotą, o įvyko deklaruojamų laukų braižymo klaida, kuri nulėmė ir klaidingą dvigubo deklaravimo nustatymą. Teisėjų kolegija konstatavo, kad nebuvo pagrindo iš pareiškėjos reikalauti atlikti Tiesioginių išmokų taisyklių 41 punkte nurodytus veiksmus (pateikti paminėtame punkte nurodytus dokumentus) ir pareiškėjai jų neatlikus, pritaikyti jai ilgalaikes sankcijas bei konstatuoti susidariusią skolą. Pirmosios instancijos teismo sprendimas pripažintas neteisėtu ir nepagrįstu, todėl panaikintas, o pareiškėjos apeliacinis skundas tenkintas priėmus naują sprendimą.

[2012 m. vasario 13 d. nutartis administracinėje byloje **Nr. A⁴³⁸-96/2012**. *Ž. A. prieš Nacionalinę mokėjimo agentūrą prie Žemės ūkio ministerijos*. Procesinio sprendimo kategorija 1.2; 33.3]

Bylų, susijusių su Europos Sąjungos finansine parama, kontekste paminėtina ir administracinė byla **Nr. A⁴⁴²-138/2012**, kurioje buvo sprendžiama, ar Nacionalinė mokėjimo agentūra turėjo teisę išskaityti pareiškėjo privalomą grąžinti paramos sumą ir susijusias palūkanas iš pareiškėjui mokamų pagal kitą priemonę paramos lėšų, nepaisydama nustatyto skolos grąžinimo grafiko, pagal kurį pareiškėjas grąžintiną sumą ir palūkanas turi mokėti dalimis.

Bylą nagrinėjusi teisėjų kolegija pažymėjo, kad Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2008 m. vasario 13 d. nutarimu Nr. 137 patvirtintų Grąžintinų lėšų, susidariusių įgyvendinant Europos Sąjungos žemės ūkio fondų priemones, administravimo taisyklių 11 ir 16.2 punktai suteikia Nacionalinei mokėjimo agentūrai teisę išskaičiuoti grąžintinų lėšų sumą iš skolininkui apskaičiuotos paramos pagal tą pačią ar kitą priemonę. Teismas paaiškino, kad šių taisyklių 17 punktas numato, jog skolininko prašymu administruojančioji institucija gali priimti sprendimą, kad jis grąžintinas lėšas grąžintų dalimis, tačiau tame pačiame punkte numatyta ir išimtis, nustatanti, kad įskaita taikoma ir tuo atveju, kai administruojančioji institucija priima sprendimą leisti grąžintinas lėšas grąžinti dalimis. Teismas padarė išvadą, kad pastaroji taisyklė reiškia, jog administruojančioji institucija, taikydama įskaitą, į priimtą sprendimą dėl lėšų grąžinimo dalimis neatsižvelgia. Atsižvelgdama į nurodytus argumentus, LVAT teisėjų kolegija konstatavo, kad Nacionalinė mokėjimo agentūra pagrįstai atliko skolos išskaičiavimą (įskaita) iš kitų pareiškėjui mokėtinų paramos lėšų ir pagrįstai nepaisė pareiškėjui nustatyto skolos mokėjimo dalimis grafiko.

[2012 m. vasario 9 d. nutartis administracinėje byloje **Nr. A⁴⁴²-138/2012**. *Žemės ūkio bendrovė „Bazilionai“ prieš Nacionalinę mokėjimo agentūrą prie Žemės ūkio ministerijos*. Procesinio sprendimo kategorija 26; 33.4]

Bylos, susijusios su Tabako kontrolės ir alkoholio kontrolės įstatymų taikymu

Lietuvos Respublikos alkoholio kontrolės ir Tabako kontrolės įstatymai įtvirtina, jog alkoholio produktai bei tabako gaminiai yra priskiriami specialiems gaminiams, kurių apskaitai, gamybai, įvežimui, importui, eksportui, prekybai, reklamai, vartojimui pagal šiuos ir kitus įstatymus bei teisės aktus taikomas ypatingas valstybinio reglamentavimo režimas (Alkoholio kontrolės įstatymo 4 str. 1 d.; Tabako kontrolės įstatymo 1 str. 3 d.). Tai nulemia, jog gamintojai, pardavėjai, vartotojai ir kiti asmenys turi griežtai laikytis įvairių teisės aktuose nustatytų reikalavimų, o jų nesilaikantiesiems atsakingos valstybės institucijos skiria sankcijas. LVAT 2012 metais, kaip ir ankstesniais metais, buvo išnagrinėta daug bylų dėl įvairių reikalavimų alkoholio bei tabako prekybos vietose nesilaikymo.

Pavyzdžiui, administracinėje byloje **Nr. A¹⁴³-1173/2012** buvo sprendžiama, ar tuo atveju, kuomet automobilio priekaba yra degalinės, turinčios leidimą (licenciją) prekiauti alkoholio ir tabako gaminiiais, teritorijoje, prekybai minėtais gaminiiais iš tokios automobilio priekabos yra reikalingas atskiras leidimas (licencija). Išnagrinėjęs administracinę bylą, LVAT nurodė, jog joje buvo svarbu nustatyti, ar degalinės parduotuvė ir automobilio priekaba yra skirtingos prekybos vietos. Vienas iš svarbių vertinimo kriterijų buvo prekybos vietos stacionarumo požymis. Išnagrinėjusi bylą, teisėjų kolegija konstatavo, kad tiek Tabako kontrolės įstatymo, tiek Alkoholio kontrolės įstatymo požiūriu, degalinės parduotuvė ir automobilio priekaba yra atskiros prekybos vietos, todėl prekybai alkoholio ir tabako gaminiiais

automobilio priekaboje yra reikalingas atskiras leidimas. Pasisakydamas dėl pareiškėjui paskirtų ekonominių sankcijų dydžių, LVAT sutiko su pirmosios instancijos teismo argumentais ir konstatavo, kad pasirinkdamas konkrečius ekonominių sankcijų dydžius, atsakovas laikėsi Tabako kontrolės įstatymo 26 straipsnio 14 dalies ir Alkoholio kontrolės įstatymo 34 straipsnio 7 dalies nuostatų ir jų nepažeidė – todėl už nustatytus pažeidimus paskirta 10 000 Lt bauda yra teisinga ir pagrįsta.

[2012 m. kovo 6 d. nutartis administracinėje byloje **Nr. A¹⁴³-1173/2012. Uždaroji akcinė bendrovė „Lukoil Baltija“** prieš *Narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės departamentą*. Procesinio sprendimo kategorija 20]

Atsižvelgiant į ypatingą alkoholio bei tabako gaminių statusą, Lietuvos Respublikoje tabako gaminių reklama yra draudžiama (Tabako kontrolės įstatymo 17 str.), o alkoholio – ribojama (Alkoholio kontrolės įstatymo 29 str.). Bylų dėl šių nuostatų nesilaikymo 2012 metais nemažėjo. Viena iš reikšmingiausių nutarčių tokio pobūdžio bylose buvo priimta administracinėje byloje **Nr. A⁸²²-2263/2012**, kurioje išplėstinė LVAT teisėjų kolegija sprendė ginčą dėl įrangai, skirtai tabako gaminiams išdėstyti (šiuo atveju – lentelėi), keliamų reikalavimų. Valstybinė tabako ir alkoholio kontrolės tarnyba prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės pareiškėjui buvo skyrusi baudą už tai, jog lentelė neatitiko tokios įrangos paskirties – išdėstyti tabako gaminius taip, kad juos galėtų įsigyti pirkėjas. Teisėjų kolegija atkreipė dėmesį, jog pagrindinė (dominuojanti) funkcinė tokios įrangos paskirtis yra laikyti (išdėstyti) gaminius prekybos vietoje. Teismas nurodė, kad pareiškėjas, pakabindamas lentelę prie lubų, virš prekystalio, ir lentelės centre priklijuodamas du konkrečių cigarečių pakelius, taip juos išskyrė iš kitų, todėl minėta lentelė neatitiko vien įrangos, skirtos tabako gaminiams išdėstyti, paskirties. Teismas taip pat pažymėjo, jog lentelėje buvo išskirti konkretūs tabako gaminiai, pateikimo būdas skatino įsigyti ir (ar) vartoti tabako gaminius, todėl šiuo atveju pagrindinė lentelės paskirtis nebuvo laikyti gaminius prekybos vietoje. Išplėstinė teisėjų kolegija konstatavo, jog tabako gaminiai buvo pateikti nesivadovaujant įstatyme įtvirtintais reikalavimais, todėl buvo pažeistas tabako reklamos draudimas, o uždarojai akcinei bendrovei „LUKOIL BALTIJA“ skirtą baudą sumažino iki 4 000 Lt.

[2012 m. rugsėjo 17 d. išplėstinės teisėjų kolegijos nutartis administracinėje byloje **Nr. A⁸²²-2263/2012. Uždaroji akcinė bendrovė „LUKOIL BALTIJA“** prieš *Valstybinę tabako ir alkoholio kontrolės tarnybą prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės (teisių perėmėjas – Narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės departamentas)*. Procesinio sprendimo kategorija 20; 81]

Alkoholio reklamos srityje taip pat paminėtina administracinė byla **Nr. A²⁶¹-2644/2012**, kurioje sprendta, ar ant parduotuvės indų skyriuje laikytų ir parduotų prekių, skirtų alkoholiniams gėrimams gerti, esantys užrašai pripažintini draudžiama alkoholio reklama. Byloje ginčas kilo dėl Narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės departamento nutarimo, kuriuo pareiškėjui UAB „Senukų prekybos centras“ paskirta 10 000 litų bauda už Alkoholio kontrolės įstatymo 29 straipsnio 1 dalies 4, 7, 9 ir 11 punktų pažeidimus, kadangi draudžiama alkoholio reklama pripažinti ant minėtų indų buvę užrašai „Į sveikatą“, „Už Jūsų sveikatą ir Mūsų skrandį“, „Išgerkime už sveikatą tų, kurie ją dar turi“, „Išgerkime ant antros kojos, kad nešlubuotumėte“, „Tvarkingas žmogus išgeria iki dugno“, „Jaučiu pavojų, nes blaivėju“, „Išgerk stiklėlį ir parodyk dugnelį“.

Bylą nagrinėjusi teisėjų kolegija vertino, jog pareiškėjo parduodamų indų (konkrečiai – stikliukų ir bokaliukų) pateiktos frazės yra reklama, kadangi jos skatina vartotojus pirkti ir vartoti alkoholinius gėrimus apskritai. Nors nei ant pačių indų, nei ant šių indų etikečių nėra nurodoma konkreti alkoholinio gėrimo rūšis, tačiau iš indų rūšies – stikliukai, bokaliukai, akivaizdu, kad jie skirti tik tam tikros rūšies alkoholiniams gėrimams gerti. Teisėjų kolegija vertino, jog ginčo frazėmis formuojamas palankus alkoholinių gėrimų įvaizdis. Pateikti užrašai ir stilizuotas reklamos apipavidalinimas negali būti vertinamas per tautosakos prizmę, o turi būti vertinamas pagal tai, kokia informacija yra pateikiama apie alkoholinius gėrimus iš esmės. Teisėjų kolegijos nuomone, ant pareiškėjo parduodamų indų esančia žodine informacija siekiama daryti poveikį vartotojų pasirinkimams, susijusiems su alkoholio produktų vartojimu, skatinama pirkti alkoholinius gėrimus, kadangi jie suteikia atitinkamų pageidaujamų savybių,

pagerina sveikatą, garantuoja socialinę sėkmę, gerina fizinę būklę, taip pat nurodoma, kad tik vartojantis alkoholinius gėrimus žmogus laikomas tvarkingu, padoriu, būnant blaiviu kyla nelaimės. Tai, teisėjų kolegijos vertinimu, akivaizdu iš pačių ant indų vartojamų frazių, todėl jos pripažintos draudžiama reklama Alkoholio kontrolės įstatymo 29 straipsnio 1 dalies prasme.

Teisėjų kolegija taip pat pažymėjo, jog tai, kad, pareiškėjo manymu, ant jo parduodamų indų esantys užrašai yra humoristinio pobūdžio, reiškia ironišką bei pašiepiantį požiūrį į alkoholį vartojantį žmogų, nepatvirtina to, kad vidutinis vartotojas būtent taip ir suvokia šių užrašų prasmę. Ekonominis vidutinio vartotojo elgesys paprastai siejamas su bendru išpūdžiu apie prekę ar paslaugą, jos savybes, kainą ir panašiai, o ne su tam tikra prekių ar paslaugų rūšimi ar kategorija. Ironija ginčo frazėse nebuvo pakankamai aiškiai atskleista ir tai sudarė akivaizdžias prielaidas dviprasmiškam reklamos interpretavimui. Kadangi ant minėtų prekių pateikta informacija yra neadekvati alkoholinio gėrimo poveikiui žmogaus organizmui (visais atvejais alkoholis sukelia neigiamas pasekmes žmogaus organizmui), todėl minėta reklama, siejanti alkoholinių gėrimų vartojimą su fizinės būklės pagerėjimu, gydomosiomis savybėmis, palankiai vaizduojanti nesaikingą alkoholinių gėrimų vartojimą, buvo pripažinta neteisinga ir klaidinančia Alkoholio kontrolės įstatymo 29 straipsnio 1 dalies 11 punkto prasme.

[2012 m. spalio 18 d. nutartis administracinėje byloje **Nr. A²⁶¹-2644/2012**. *Uždaroji akcinė bendrovė „Senukų prekybos centras“ prieš Narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės departamentą*. Procesinio sprendimo kategorija 20]

Siekiant Alkoholio kontrolės įstatyme numatytų tikslų, tarp kurių – mažinti bendrąjį alkoholio suvartojimą, jo prieinamumą, yra ribojama ne tik alkoholio reklama, tačiau ir jo pardavimo skatinimas (Alkoholio kontrolės įstatymo 28 str.). LVAT nagrinėtoje administracinėje byloje **Nr. A⁵²⁵-2526/2012** buvo spręsta, ar teisėtai Narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės departamentas pareiškėjui paskyrė baudą už vieno iš alkoholio pardavimo skatinimo ribojimų pažeidimą – fiksuotos nuolaidos alkoholiui taikymą, pateikus išspausdintą kuponą. Bylą nagrinėjusi teisėjų kolegija pažymėjo, jog vienas iš veiksmų, skatinančių alkoholinių gėrimų vartojimą, yra galimybė jo įsigyti pigiau, su nuolaida, todėl Alkoholio kontrolės įstatymo 28 straipsnio 1 dalies 2 punkte nustatytas draudimas alkoholiniais gėrimais prekiaujančioms įmonėms taikyti fiksuotas nuolaidas visuomenės informavimo priemonėse išspausdintų nuolaidų kuponų savininkams. Nagrinėjamoje byloje nustatyta, jog Narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės departamento darbuotojams pateikus „PANORAMA gerų pirkinių miestas“ išspausdintą kuponą, pareiškėjas pritaikė fiksuotą nuolaidą 300 mililitrų talpos sidro bokalui.

Teisėjų kolegija vertino, jog pareiškėjas savo kaltais veiksmais – fiksuotos nuolaidos alkoholiniam gėrimui pritaikymu, pateikus visuomenės informavimo priemonėje išspausdintą kuponą – nesilaikė Alkoholio kontrolės įstatymo 28 straipsnio 1 dalies 2 punkte numatyto alkoholinių gėrimų pardavimo skatinimo ribojimo ir jį pažeidė. Šio pažeidimo faktui konstatuoti ir Alkoholio kontrolės įstatyme numatytos ekonominės sankcijos taikymui pakanka fakto, jog pareiškėjas, pateikus minėtame leidinyje išspausdintą kuponą, alkoholiniam gėrimui pritaikė fiksuotą nuolaidą.

Teisėjų kolegijos nuomone, būtent fiksuotos nuolaidos pritaikymas ir yra pareiškėjo kaltės požymis, subjektyviosios teisės pažeidimo pusės elementas. Kaltės klausimas šiuo atveju nėra siejamas su pareiškėjo įtaka, veiksmais, kad kuponai būtų išspausdinti leidinyje, ar jų (įtakos, veiksmų) nebuvimu, nes šie veiksmai nepatenka į Alkoholio kontrolės įstatymo 28 straipsnio 1 dalies 2 punkte numatyto ribojimo ir jo pažeidimo sudėtį. Apeliaciniame skunde pateikti argumentai dėl pareiškėjo negalėjimo minėto leidinio laikyti visuomenės informavimo priemone tiek dėl susiklosčiusios praktikos, tiek dėl informacijos trūkumo užsakymo metu, taip pat argumentai dėl pareiškėjo iniciatyvos kuponų išspausdinimui nebuvimo, šiuo atveju nebuvo vertinti kaip reikšmingi, nes, kaip pažymėjo teismas, Alkoholio kontrolės įstatymo 28 straipsnio 1 dalies 2 punkte numatyto ribojimo pažeidimo konstatavimui pakanka fiksuotos nuolaidos pritaikymo fakto, nepriklausomai nuo to, kieno iniciatyva ir kokiomis sąlygomis kuponai patenka į visuomenės informavimo priemonę.

[2012 m. spalio 17 d. nutartis administracinėje byloje **Nr. A⁵²⁵-2526/2012**. *Uždaroji akcinė*

bendrovė „Vičiūnų restoranų grupė“ prieš Narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės departamentą. Procesinio sprendimo kategorija 20]

Pagal Alkoholio kontrolės įstatymo nuostatas, nustatančias alkoholio produktų pardavimo reikalavimus, be kita ko, yra draudžiama parduoti alkoholinius gėrimus, kurių ženklintas neatitinka Lietuvos Respublikoje galiojančių reikalavimų (Alkoholio kontrolės įstatymo 17 str. 1 d. 6 p.). LVAT 2012 metais nagrinėtoje administracinėje byloje Nr. A⁵²⁵-2684/2012 buvo sprendžiama, ar privaloma ženklinti parduodamą alų ir ant butelio pateikti tam tikrą informaciją (pritvirtinti etiketę), kai alus yra pilstomas prekybos vietoje. Ginčas šioje byloje kilo dėl Valstybinės tabako ir alkoholio kontrolės tarnybos prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimo, kuriuo pareiškėjui skirta 1 000 litų bauda už tai, jog jis prekiaudamas pilstomu alumi ant butelio, į kurį buvo išpilstytas alus išsinešimui, nepatalpino informacijos apie prekę (t. y. nepaženklino alaus butelio) teisėtumo ir pagrįstumo.

Bylą nagrinėjusi teisėjų kolegija nurodė, kad nepaisant to, jog pareiškėjas pilstė ir pardavinėjo alų kavinėje, faktiškai jis veikė kaip mažmeninės prekybos įmonė, kadangi pardavinėjo alų išsinešti. Remiantis Lietuvos higienos normos HN 119:2002 „Maisto produktų ženklintas“, patvirtintos Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2002 m. gruodžio 22 d. įsakymu Nr. 677, nuostatomis, pareiškėjas privalėjo tam tikruose minėtos higienos normos punktuose nurodytą informaciją apie alų pateikti kainų etiketėje, o kitą informaciją raštu koku nors kitu būdu. Teisėjų kolegija padarė išvadą, kad dalis informacijos aptariamam atveju privalėjo būti nurodyta kainų etiketėje, todėl buvo būtina atskleisti „kainų etiketės“ sąvokos turinį.

Kadangi pareiškėjas, parduodamas alų išsinešimui, faktiškai vertėsi mažmenine prekyba, byloje vertinamam atveju, anot teisėjų kolegijos, buvo reikšmingos Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2001 m. birželio 11 d. nutarimu Nr. 697 patvirtintos Mažmeninės prekybos taisyklės. Sistemiskai aiškinant šių taisyklių nuostatas, buvo padaryta išvada, kad kainų etiketė – tai kiekvieno atskiro produkto etiketė, kurioje turi būti nurodyta tam tikra informacija. Pažymėta, jog kai maisto produktą prekybos vietoje pirkėjo prašymu fasuoja mažmeninės prekybos įmonė, ji ant to produkto, t. y. jo pakuotės, privalo pritvirtinti kainų etiketę. Tokio teisės aiškinimo, kaip pažymėjo teisėjų kolegija, nepaneigia ir 2002 m. gruodžio 11 d. žemės ūkio ministro įsakymu Nr. 487 (2005 m. sausio 28 d. redakcija) patvirtinto Alaus apibūdinimo, gamybos ir prekinio pateikimo techninio reglamento nuostatos, kurio 56 punkte nurodyta, jog „alaus etiketėje ar kitu būdu pateikiamame apibūdinime turi būti ši privalomoji informacija <...>“.

Atsižvelgus į tai, kad byloje nebuvo ginčo dėl to, jog pareiškėjas parduoto butelio apskritai nepaženklino, buvo padaryta išvada, kad pareiškėjas buvo pagrįstai nubaustas už ženklinto taisyklių pažeidimą.

[2012 m. lapkričio 8 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A⁵²⁵-2684/2012. D. A. individuali įmonė prieš Narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės departamentą. Procesinio sprendimo kategorija 20]

Bylos dėl energetikos teisinių santykių

Energetikos teisinių santykių reguliavimas užima svarbią visuomeninių santykių teisinio reguliavimo dalį. Šioje srityje teisinis reguliavimas yra gana sudėtingas, susijęs su skirtingų – vartotojų, tiekėjų, gamintojų, valstybės – interesų derinimu. Viena iš energetikos teisės reguliuojamų rinkų – gamtinių dujų rinka. Šioje rinkoje veikiantiems asmenims svarbūs sprendimai Lietuvos vyriausiajame administraciniame teisme buvo priimti ir 2012 m.

Pavyzdžiui, administracinėje byloje Nr. A²⁶¹-2279/2012 buvo keliamas klausimas dėl tam tikrų sąnaudų pripažinimo pagrįstomis sąnaudomis, nustatant reguliuojamų paslaugų kainas Gamtinių dujų rinkoje. Teisėjų kolegija, atsižvelgdama į Gamtinių dujų perdavimo, skirstymo, skystinimo ir laikymo įmonių licencijuojamoje veikloje naudojamo turto vertės nustatymo principų 2 punkte ir Gamtinių dujų perdavimo ir skirstymo kainų viršutinių ribų skaičiavimo metodikos, patvirtintos Komisijos 2008 m. rugpjūčio 8 d. nutarimu Nr. O3-106 (toliau – ir Kainų viršutinių ribų skaičiavimo metodika), 54, 63 punktuose nustatytą reglamentavimą, nurodė, kad ekonomiškai pagrįsta turto verte nepripažįstamas su

reguliuojama veikla nesusijęs, nenaudojamas, užkonservuotas turtas ir ekonomiškai pagrįstomis sąnaudomis nepripažįstamos sąnaudos, susijusios su nenaudojamu, esančiu atsargose, užkonservuotu, su reguliuojama veikla nesusijusiu turtu. Todėl buvo padaryta išvada, kad turtas, kuris nėra būtinas saugiam ir patikimam reguliuojamos veiklos vykdymui, ir su tokiu turtu susijusios sąnaudos negali būti laikomos pagrįstomis sąnaudomis, nustatant reguliuojamų paslaugų kainas, taigi tokie turto vienetai kaip oro balionas, paveikslai, sporto inventoriūs ir kiti, kurie akivaizdžiai nėra būtini bendrovės reguliuojamai veiklai vykdyti, turėtų būti finansuojami pareiškėjo pelno sąskaita, o ne įtraukti į sąnaudas, už kurias turėtų sumokėti vartotojas. Teisėjų kolegija taip pat nurodė, kad pirmosios instancijos teismas, įvertinęs teisinį reguliavimą dėl valdybos narių atlygio (tantjemų) mokėjimo tvarkos (Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymo 33 str. 11 d., 59 str. 2 d. 11 p.), atsižvelgęs į tantjemų reglamentavimą kituose reguliuojamuose energetikos sektoriuose, padarė pagrįstą išvadą, kad tantjemos yra dydis, kuris savo esme yra pelno paskirstymas, priklausantis nuo bendrovės veiklos rezultatų ir skiriamas iš pelno akcininkų sprendimu, todėl tantjemos negali būti pripažįstamos pagrįstomis reguliuojamos veiklos sąnaudomis. Be to, kaip nustatyta byloje, pareiškėjo pozicija dėl tantjemų yra prieštaraujanti ne tik minėtiems teisės aktams, tačiau ir AB „Lietuvos dujos“ įstatams, kuriuose nurodoma, kad tantjemos mokamos tik iš pelno (8.14 p.). Teismo vertinimu, taip pat nepagrįsti buvo pareiškėjo argumentai, kad nagrinėjamoje situacijoje pirmenybė turėtų būti suteikiama būtent Lietuvos Respublikos pelno mokesčio įstatymo 31 straipsnio 1 dalies 12 punkto nuostatai, tantjemas priskiriančiai prie leidžiamų atskaitymų. Teismas pabrėžė, kad Pelno mokesčio įstatymas reglamentuoja tantjemų priskyrimą pelnui ar sąnaudoms būtent apmokestinimo pelno mokesčiu prasme, taigi reguliuoja santykius, visiškai nesusijusius su nagrinėjamu klausimu, todėl nustatant pareiškėjo sąnaudas, skaičiuojant perdavimo ir skirstymo kainų viršutines ribas ar jas koreguojant minėta Pelno mokesčio įstatymo nuostata negali būti taikoma.

[2012 m. rugsėjo 10 d. nutartis administracinėje byloje **Nr. A²⁶¹-2279/2012**. *Akcinė bendrovė „Lietuvos dujos“ prieš Valstybinę kainų ir energetikos kontrolės komisiją*. Procesinio sprendimo kategorija 28]

Apžvelgiamoje srityje ypač aktuali visuomenei šilumos kainų reguliavimo sritis. Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas nagrinėjo bylų, kuriose buvo keliami opūs šilumos kainų nustatymo teisiniai santykiai Lietuvoje. Viena iš tokių yra administracinė byla **Nr. A⁸⁵⁸-2144/2012**. Šioje byloje pareiškėjas Alytaus miesto savivaldybės taryba prašė panaikinti Valstybinės kainų ir energetikos kontrolės komisijos (toliau – ir VKEKK) 2011 m. rugsėjo 26 d. nutarimo Nr. O3-252 „Dėl uždarnosios akcinės bendrovės UAB „Litesko“ filialui „Alytaus energija“ vienašališko laikinųjų šilumos kainų dedamųjų nustatymo“ 4 ir 5 punktus. Byloje kilo klausimas dėl teisės teismine tvarka ginčyti VKEKK nutarimą, kuriuo ji vienašališkai nustato laikinas šilumos kainų dedamąsias. Teisėjų kolegija nurodė, kad pagal Lietuvos Respublikos šilumos ūkio įstatymo nuostatas šilumos kainų nustatymas yra sudėtingas ir kompleksinis procesas. Bazinių kainų ir perskaičiuotų bazinių kainų nustatymo procese dalyvauja įvairūs subjektai (VKEKK, savivaldybės tarybos, ūkio subjektai), pats procesas pasižymi tuo, kad jo metu gali būti priimamas ne vienas teisinis pasekmes sukeliantis sprendimas. Be to, dalies sprendimų priėmimas yra atitinkamų viešojo administravimo subjektų teisė, o ne pareiga, taigi jie turi diskreciją apsispręsti dėl savo elgesio. Pavyzdžiui, Šilumos ūkio įstatymo 32 straipsnio 7 dalyje numatyta, jog savivaldybei neįvykdžius pareigos pašalinti VKEKK sprendime nurodytų pažeidimų arba laiku nenustačius šilumos kainų dedamųjų, VKEKK įgyja teisę vienašališkai nustatyti laikinas šilumos kainų dedamąsias, be to, nėra nustatytas terminas, per kurį VKEKK gali šią savo teisę realizuoti. Taigi teisinis reguliavimas lemia, jog, pavyzdžiui, ūkio subjektui gali būti neaišku, kada ir ar apskritai bus priimtas VKEKK ar savivaldybės tarybos sprendimas, kurį būtų galima traktuoti kaip „galutinį“ nustatant perskaičiuotas šilumos kainas dedamąsias. Atitinkamai, gali kilti sunkumų nusprendžiant, kokį savo teisių ar teisėtų interesų gynybos būdą pasirinkti.

Taip pat apžvelgiamoje byloje Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo pažymėta, jog aptariamoje teisės normoje nėra numatyta situacija, kuomet savivaldybė, reaguodama į trūkumus nurodantį ir juos pašalinti įpareigojantį VKEKK sprendimą, priima sprendimą, kuriuo tik iš dalies

atsižvelgiama į imperatyvų (žr. Šilumos ūkio įstatymo 32 str. 7 d.) VKEKK nurodymą. Šiuo požiūriu nagrinėjama byla skiriasi nuo administracinės bylos Nr. A⁸⁵⁸-259/2011, kurioje VKEKK nustačius įpareigojimą pašalinti trūkumus, savivaldybės taryba nebuvo priėmusi sprendimo, kuriuo iš dalies atsižvelgiama į VKEKK nustatytus įpareigojimus, pažymėjo teismas. Įvertinusi VKEKK 2011 m. rugsėjo 26 d. nutarimo „Dėl uždarnosios akcinės bendrovės „Litesko“ filialui „Alytaus energija“ vienašališko laikinųjų šilumos kainų dedamųjų nustatymo“ 4 ir 5 punktų turinį, teisėjų kolegija pažymėjo, kad nėra abejonių, jog jie sukelia teises pasekmes: jais 12 mėnesių laikotarpiui paskirstomos uždarnosios akcinės bendrovės „Litesko“ filialo „Alytaus energija“ sąnaudos atitinkamai didinant šilumos kainą, kurią privalo taikyti ši bendrovė. Bylą nagrinėjusi teismo teisėjų kolegija pripažino, kad byloje ginčijamas nutarimas yra individualus teisės aktas, kuris gali būti skundžiamas teismine tvarka.

[2012 m. rugsėjo 11 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A⁸⁵⁸-2144/2012. *Alytaus miesto savivaldybės taryba prieš Valstybinę kainų ir energetikos kontrolės komisiją*. Procesinio sprendimo kategorija 28]

Elektros energijos tiekimo srityje paminėtina administracinė byla Nr. A⁸⁵⁸- 1086/2012, kurioje ginčas iš esmės kilo dėl atsakovo VKEKK 2009 m. lapkričio 23 d. protokolinio sprendimo Nr. O2-45 (toliau – ir Protokolinis sprendimas) 1 punkto 3 dalies, taip pat 2009 m. lapkričio 24 d. nutarimo Nr. O3-216 „Dėl elektros energijos, kurią būtina supirkti 2010 metais, tiekiant viešuosius interesus atitinkančias paslaugas, kainų nustatymo“ (toliau – ir Nutarimas) 1.1–1.3 punktų teisėtumo ir pagrįstumo.

Šio ginčo esmė – korekcijos, kurią VKEKK apskaičiavo ir įvertino nustatydamas 2010 metų iš pareiškėjo UAB „Vilniaus energija“ perkamos elektros energijos kainą, skaičiavimo teisėtumas ir pagrįstumas. Nagrinėdama ginčą, teisėjų kolegija pasisakė dėl 2004 m. liepos 29 d. VKEKK nutarimu Nr. O3-84 patvirtintų Elektros energijos supirkimo iš bendrų šilumos ir elektros energijos gamintojų reguliavimo taisyklių (bylai aktuali 2009 m. spalio 12 d. redakcija, patvirtinta Komisijos 2009 m. spalio 12 d. nutarimu Nr. O3-156) (toliau – ir Reguliavimo taisyklės) 7.4 punkto aiškinimo ir VKEKK diskrecijos ribų. Vertinamos taisyklės reguliuoja perkamos elektros energijos tarifų, nustatomų VKEKK, apskaičiavimo tvarką.

Teisėjų kolegija, įvertinusi bylos aplinkybes, padarė išvadą, jog VKEKK, apskaičiuodama perkamos elektros energijos kainos korekciją, netinkamai aiškino Reguliavimo taisyklių 7.4 punktą ir lygino netinkamus, t. y. minėtoje normoje nenurodytus finansinius duomenis. Teisėjų kolegijos vertinimu, iš 7.4 punkto išplaukia, kad VKEKK turi teisę įvertinti metų, už kuriuos suteikta kompensacija, „prognozuotų faktinių pajamų“ „neatitikimą“ „ataskaitiniams duomenims“. VKEKK „ataskaitiniais duomenimis“ laikė pareiškėjo nuostolį (pelną). Teisėjų kolegija su tokia VKEKK pozicija nesutiko.

Šiuo aspektu teisėjų kolegija nurodė, kad iš atsakovo pateiktų argumentų galima spręsti, jog Reguliavimo taisyklių 7.4 punkto 2 dalies antrame sakinyje vartojama sąvoka „ataskaitiniai duomenys“, atsižvelgiant į orientacijos į sąnaudas principą, taip pat tai, kad Reguliavimo taisyklės priėmė atsakovas, taigi jis turi teisę autentiškai (oficialiai) aiškinti Reguliavimo taisyklių turinį ir teisės aktuose įtvirtintą plačią diskreciją reguliuoti elektros energijos sektorių, galėtų būti aiškinama kaip apimanti ir pareiškėjo nuostolius (pelną). Vertindama šį argumentą, teisėjų kolegija pažymėjo, kad teisės aktuose vartojamos sąvokos turi būti aiškinamos pagal jų įprastinę reikšmę, o tarpusavyje gali būti lyginami tik tarpusavyje palyginami dydžiai. Sąvokos „pajamos“ ir „nuostolis“ („pelnas“) nėra tapčios ir tarpusavyje negali būti lyginamos. Sisteminis Reguliavimo taisyklių vertinimas rodo, kad bylai reikšmingu metu galiojusios Reguliavimo taisyklės neįtvirtino orientacijos į sąnaudas principo ir jose įtvirtintas tarifų skaičiavimas grindžiamas ne sąnaudų (kartu ir pelno) kontrole, o iš esmės fiksuotos kainos skaičiavimu. Todėl nėra pagrindo teigti, kad teisės aktuose yra įtvirtintas rėmimo tikslas – individualizuoti kainą ir padengti tik minimalias sąnaudas, nes toks aiškinimas paneigtų patį Reguliavimo taisyklėse pasirinktą fiksuotų kainų metodą. Dėl to teisėjų kolegija padarė išvadą, kad nėra pagrindo sąvoką „ataskaitiniai duomenys“ aiškinti kaip apimančią pareiškėjo nuostolį (pelną).

Teisėjų kolegija taip pat atmetė argumentą, kad teisė priimti Reguliavimo taisyklės, apimanti ir teisę jas autentiškai (oficialiai) aiškinti, nulemia, jog VKEKK turi itin plačią diskreciją aiškinti minėtas

Reguliavimo taisyklės ir jas taikyti atsižvelgdama į konkrečias faktines aplinkybes. Šiuo aspektu teisėjų kolegija pažymėjo, kad nors atsakovui yra suteikta teisė priimti Reguliavimo taisyklės, ši teisė savaime nereiškia, jog VKEKK turi neribotą diskreciją aiškinti priimto norminio teisės akto nuostatas *contra legem*. Nėra abejonių, kad VKEKK turi teisę nustatyti aptariamą Reguliavimo taisyklės, tačiau šios Reguliavimo taisyklės įpareigoja ne tik ūkio subjektus, bet ir pačią VKEKK, kol tokios taisyklės galioja. Kitoks VKEKK galių apimtį suvokimas būtų nesuderinamas su teisinės valstybės, teisinio tikrumo, saugumo ir teisėtų lūkesčių principais. Be to, toks VKEKK turimų galių suvokimas iš esmės paneigtų asmens teisę į teisminę pažeistų teisių gynybą, nes būtų nagrinėjantis teismas taptų išimtinai susaistytas viešojo administravimo subjekto nuomone dėl to, koks yra atitinkamo teisės akto turinys. Teisėjų kolegija pažymėjo, kad viešojo administravimo srityje taikytinas bendrasis principas – viešojo administravimo subjektui leidžiama tai, kas konkrečiai įtvirtinta teisės aktuose. Kadangi Reguliavimo taisyklės eksplicitiškai nenumato, jog skaičiuojant kainos korekciją gali būti atsižvelgiama į atitinkamo laikotarpio faktinius įmonės nuostolius, taip pat aiškiai nurodo, būtent kokie duomenys turi būti vertinami, korekcijos skaičiavimas įvertinant faktinius įmonės nuostolius neturi teisinio pagrindo.

Atsižvelgdama į tai, teisėjų kolegija konstatavo, kad VKEKK, skaičiuodama korekciją, kurioje įvertino pareiškėjo 2008 m. patirtus faktinius nuostolius, pažeidė Reguliavimo taisyklių nuostatas, kadangi jose tokia VKEKK teisė nėra įtvirtinta. Ši išvada lėmė Protokolinio sprendimo 1 punkto 3 dalies ir Nutarimo 1.1–1.3 punktų panaikinimą.

[2012 m. kovo 22 d. sprendimas administracinėje byloje **Nr. A⁸⁵⁸-1086/2012**. Uždaroji akcinė bendrovė „Vilniaus energija“ prieš Valstybinę kainų ir energetikos kontrolės komisiją. Procesinio sprendimo kategorija 28]

Administracinių bylų teisena

2012 metais Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas toliau nuosekliai formavo teismų praktiką svarbiais administracinio proceso klausimais. Glaustai apžvelgsime reikšmingiausias Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo nagrinėtas bylas, kuriose priimtuose sprendimuose (nutartyse) pateiktos svarbios administracinių bylų teisena reguliuojančių normų aiškinimo ir taikymo taisyklės.

Kalbant apie asmenų teisės kreiptis į administracinę teisimą įgyvendinimą, primintina, kad šių teismų praktikoje nuosekliai laikomasi nuostatos, jog tuo atveju, kai į administracinę teisimą kreipiamasi ginant viešąjį interesą, termino tokiam prašymui paduoti eigos pradžia laikytina diena, kai pareiškėjas gavo pakankamai duomenų, kad yra pažeistas viešasis interesas. Prokuroras, sprenddamas, ar konkrečiu atveju pažeistas viešasis interesas, ar ne, ar yra pagrindas kreiptis dėl viešojo intereso gynimo į teisimą, ar ne, šį klausimą turi išspręsti per įmanomai trumpesnę, protingą laiką. Net ir tuo atveju, kai prokuroras imasi ginti viešąjį interesą, jis negali nepaisyti proceso normų ir taisyklių. Įstatymas nesuteikia jokių esminių privilegijų, lengvatų ar išimčių tais atvejais, kai prokuroras imasi ginti viešąjį interesą, o net jei ir suteiktų, tai kiltų klausimas dėl tokių privilegijų, lengvatų ar išimčių atitikimo konstituciniam asmenų lygiateisiškumo principui. Pats prokuroras pagal savo statusą turi turėti pakankamai žinių ir įgūdžių, kad galėtų savarankiškai ir efektyviai vykdyti įstatymo pavestas funkcijas.

Ši teismų praktika apžvelgiamais metais toliau buvo plėtojama, be kita ko, administracinėje byloje **Nr. A⁶⁶²-58/2012**, kurioje nagrinėtas ginčas dėl detaliojo plano teisėtumo ir pagrįstumo. Ši byla buvo inicijuota generalinio prokuroro, siekiančio apginti viešąjį interesą. Pirmosios instancijos teismas pareiškėjo pareiškimą tenkino ir panaikino sprendimą, kuriuo buvo patvirtintas minėtas planas. Apeliaciniuose skunduose, be kita ko, buvo teigiama, jog viešąjį interesą ginantis generalinis prokuroras praleido vieno mėnesio terminą kreiptis į teisimą dėl viešojo intereso gynimo. Šis argumentas buvo grindžiamas aplinkybe, jog generaliniam prokurorui jau anksčiau buvo žinoma apie ginčijamą sprendimą – tretieji suinteresuoti asmenys į generalinę prokuratūrą dėl viešojo intereso gynimo kreipėsi dar 2007 m. gruodžio 14 d. prašymu ginti viešąjį interesą. Minėtas prašymas buvo persiųstas Vilniaus miesto apylinkės prokuratūrai, kuri 2008 m. vasario 12 d. pažymoje atsakė ginti viešąjį interesą.

Iš tiesų apžvelgiamoje byloje buvo nustatyta, kad generalinėje prokuratūroje 2007 m. gruodžio 20 d. buvo gautas Lazdynėlių individualių namų savininkų bendrijos 2007 m. gruodžio 14 d. prašymas, kuriuo, be kita ko, buvo prašoma apginti viešąjį interesą kreipiantis į teismą su prašymu panaikinti Vilniaus miesto savivaldybės tarybos 2007 m. spalio 24 d. sprendimą. Minėtą prašymą generalinė prokuratūra 2007 m. gruodžio 21 d. pagal kompetenciją persiuntė Vilniaus miesto apylinkės prokuratūrai.

Vilniaus miesto apylinkės prokuratūra, atlikusi tyrimą, 2008 m. vasario 12 d. priėmė pažymą dėl pareiškimo nagrinėjimo rezultatų, kuria buvo atsisakyta kreiptis į teismą, nesant viešojo intereso pažeidimų. Minėta pažyma, kuria buvo atsisakyta kreiptis į teismą nesant viešojo intereso pažeidimų, buvo priimta, be kita ko, atsižvelgiant į tai, kad Vyriausiajame administraciniame teisme buvo nagrinėjama administracinė byla pagal fizinių asmenų prašymus, dėl to paties detaliojo plano teisėtumo ir pagrįstumo. Atsižvelgdama į tai, Vilniaus miesto apylinkės prokuratūra konstatavo, kad, kol šiame teisme nebus išnagrinėta minėta byla, netikslinga inicijuoti kreipimąsi dėl minėto sprendimo panaikinimo.

Kaip buvo matyti iš byloje esančios medžiagos, generalinėje prokuratūroje 2010 m. sausio 22 d. buvo gautas pakartotinis Lazdynėlių individualių namų savininkų bendrijos prašymas, kuriame prašyta apginti viešąjį interesą ir panaikinti ginčo sprendimą. Būtent šio prašymo pagrindu generalinis prokuroras 2010 m. vasario 20 d. kreipėsi į Vilniaus apygardos administracinį teismą su pareiškimu. Generalinis prokuroras teigė, kad prašymo teismui padavimo vieno mėnesio termino pradžia skaičiuotina nuo 2010 m. vasario 3 d., kada buvo surinkti visi rašytiniai įrodymai, o į argumentą, jog Generalinei prokuratūrai jau nuo 2007 m. pabaigos buvo žinoma apie Bendrijos kreipimąsi dėl viešojo intereso gynimo analogišku klausimu, atsakė, jog Generalinė prokuratūra iki 2010 m. netyrė pareiškimų dėl ginčo detalaus plano atitikimo teisės aktų reikalavimams.

Šiuo klausimu išplėstinė teisėjų kolegija pirmiausia pažymėjo, jog antrą kartą kreipdamasi į generalinę prokuratūrą Bendrija savo prašymą formulavo analogiškai 2007 m. pateiktam prašymui apginti viešąjį interesą. Be to, tiek pirmojo, tiek antrojo Bendrijos kreipimosi atveju pirmiausiai generalinė prokuratūra gavo informaciją apie Bendrijos keliamą klausimą dėl galbūt pažeisto viešojo intereso, planuojant ginčo teritoriją. Taigi, jau nuo 2007 m. gruodžio 20 d. generalinės prokuratūros prokurorai galėjo ištirti pateiktą prašymą ir priimti sprendimą dėl viešojo intereso gynimo, taip pat ir įstatymų nustatyta tvarka kreiptis į teismą dėl ginčo sprendimo panaikinimo. Kaip buvo matyti iš administracinių teismų praktikos, dėl viešojo intereso gynimo į administracinius teismus panašiu į aptariamą bylą laikotarpiu kreipdavosi ir generalinės prokuratūros prokurorai. Aplinkybė, kad prašymo ginti viešąjį interesą nagrinėjimas buvo perduotas Vilniaus miesto apylinkės prokuratūrai, pagal savo pobūdį yra ne objektyvus, o subjektyvus pobūdžio, nes šis sprendimas priklausė nuo generalinės prokuratūros valios.

Išplėstinė teisėjų kolegija taip pat pastebėjo, kad viena iš generalinės prokuratūros funkcijų aptariamam laikotarpiu buvo vadovauti teritorinėms prokuratūroms ir kontroliuoti jų veiklą (Prokuratūros įstatymo 8 str. 1 d. 1 p. (2003 m. balandžio 22 d. įstatymo Nr. IX-1518 redakcija). Be to, šios prokuratūros funkcija buvo formuoti vienodą prokurorų veiklos praktiką viešojo intereso gynimo srityje. Taigi perdavusi nagrinėti Bendrijos 2007 m. gruodžio 14 d. prašymą dėl viešojo intereso gynimo Vilniaus miesto apylinkės prokuratūrai, generalinė prokuratūra galėjo imtis įvairių priemonių užtikrinti, kad Vilniaus miesto apylinkės prokuratūra tinkamai išspręstų šį klausimą ir priimtų teisės aktų reikalavimus atitinkantį sprendimą.

Papildomai vertindama Vilniaus miesto apylinkės prokuratūros 2008 m. vasario 12 d. pažymą, kuria buvo atsisakyta ginti viešąjį interesą, Vyriausiojo administracinio teismo išplėstinė teisėjų kolegija pastebėjo, kad:

(1) šioje pažymoje minimoje Vyriausiojo administracinio teismo nagrinėtoje administracinėje byloje nebuvo ir negalėjo būti sprendžiama dėl ginčo sprendimo teisėtumo ir pagrįstumo, nes šis sprendimas nebuvo šios bylos nagrinėjimo dalykas;

(2) šioje administracinėje byloje buvo siekiama apginti fizinių asmenų privačius interesus. Išplėstinės teisėjų kolegijos manymu, bylos dėl privačių interesų gynimo ir bylos dėl viešojo intereso gynimo nagrinėjimo objektas ir aplinkybės nėra tapatūs. Vadinas, faktas, kad vyksta privataus pobūdžio ginčai dėl tam tikrų administracinių aktų nėra besąlygiškas pagrindas atsisakyti ginti viešąjį interesą,

kreipiantis į teismą dėl tų pačių administracinių aktų panaikinimo. Viešojo intereso gynimas negali visiškai priklausyti nuo privačių asmenų įgyvendinamo teisių ar interesų gynimo, nes tai paneigtų viešojo intereso gynimo prasmę ir tikslus, sudarytų prielaidas nepateisinamai delsti imtis priemonių dėl viešojo intereso gynimo (pasyviai laukiant, kol baigsis privačių asmenų inicijuoti ginčai), o toks delsimas ginti viešąjį interesą gali pažeisti kitas teisės saugomas vertybes. Pabrėžtina, kad Administracinių bylų teisenos įstatyme nustatytu bendruoju kreipimosi į teismą terminu, kuris yra vienas mėnuo, yra siekiama teisių santykių stabilumo, operatyvios pažeistų teisių ar įstatymo saugomų interesų gynybos, įgytų teisėtų lūkesčių apsaugos. Su šiomis teisės saugomomis vertybėmis nedera tokia praktika, kai išnagrinėjus ne viešojo intereso gynimo administracinę bylą pagal kitų asmenų skundą dėl tam tikro administracinio akto panaikinimo, vėliau minėtą administracinę bylą pralaimėjusių asmenų prašymu pradeda nauja byla dėl to paties administracinio akto panaikinimo, nurodant, kad šiuo atveju yra ginamas viešasis interesas, nors apie priimtą administracinį aktą ir tai, kad šiuo aktu galbūt yra pažeidžiamas viešasis interesas, prokurorui buvo arba galėjo ir turėjo būti žinoma kur kas anksčiau (pvz., dar prieš prasidedant arba iš karto prasidėjus privataus pobūdžio ginčams). Proceso ekonomiškumo, protingumo ir teisingumo principai suponuoja, kad esant tikram ar tariamam ir viešojo, ir privačių interesų pažeidimui dėl detaliojo plano patvirtinimo, šio detaliojo plano teisėtumą būtų siekiama patikrinti abiem šiais aspektais vienoje byloje, o ne keliose viena po kitos iškeliamose administracinėse bylose. Taip elgiantis, t. y. esant galimybei koncentruojant iš privačių ir viešųjų interesų gynimo kylančius reikalavimus dėl to paties administracinio akto panaikinimo vienoje byloje, būtų taupomi riboti proceso šalių, taip pat valstybės resursai;

(3) minėtoje pažymoje nurodytas atsisakymo motyvas, jog prokuratūra nenustatė, kad atsakingos institucijos nesiima reikiamų veiksmų, buvo nepagrįstas, nes apskrities viršininkas aiškiai nurodė, kad nesvarstys klausimo dėl detaliojo plano panaikinimo, kol nepasibaigs anksčiau minėta administracinė byla, be to, tuo metu galiojęs Teritorijų planavimo įstatymas nenumatė apskrities viršininko administracijos teisės savarankiškai (t. y. ne teismo tvarka) panaikinti savivaldybės tarybos patvirtintą detalųjį planą;

(4) ginčo detaliojo plano sprendiniai aprėpė santykinai nedidelę teritoriją, todėl jie iš esmės buvo vietinio (lokalaus) pobūdžio. Atitinkamai byloje nebuvo duomenų, kad Bendrijos nariams būtų buvę sunku arba neįmanoma savarankiškai ginti savo teises ar įstatymo saugomus interesus teisme. Priešingai, tiek individualūs asmenys, tiek Bendrija apžvelgiamu atveju bylinėjosi administraciniuose teismuose dėl klausimų, susijusių su ginčijamu sprendimu.

Apibendrinama anksčiau paminėtas aplinkybes, taip pat vadovaudamasi protingumo ir teisingumo principais, išplėstinė teisėjų kolegija konstatavo, jog apžvelgiamoje byloje generalinis prokuroras praleido terminą viešajam interesui ginti. Kitoks bylos faktinių aplinkybių vertinimas, išplėstinės teisėjų kolegijos manymu, neproporcingai ir neadekvačiai neigiamai paveiktų teisių santykių stabilumą, teisėtus asmenų lūkesčius, kad visi ginčai dėl atitinkamo sprendimo bus išnagrinėti kiek įmanoma greičiau, ekonomiškiau ir koncentruočiau. Į teismą dėl viešojo intereso gynimo aptariamam atveju buvo galima kreiptis kur kas anksčiau. Tačiau generalinis prokuroras, kuris dar 2007 m. gruodžio 20 d. gavo Bendrijos prašymą ginti viešąjį interesą, į Vilniaus apygardos administracinį teismą kreipėsi tik 2010 m. vasario mėnesį, t. y. po to, kai gavo antrąjį Bendrijos prašymą kreiptis į teismą dėl to paties administracinio akto panaikinimo. Generalinis prokuroras reikalavimo atnaujinti praleistą viešojo intereso gynimo terminą nebuvo pareiškęs, savo iniciatyva atnaujinti šį terminą išplėstinė teisėjų kolegija nematė pagrindo, todėl atsisakė spręsti termino atnaujinimo klausimą.

[2012 m. sausio 26 d. išplėstinės teisėjų kolegijos nutartis administracinėje byloje **Nr. A⁶⁶²-58/2012**. Lietuvos Respublikos generalinis prokuroras prieš Vilniaus miesto savivaldybės tarybą. Proceso sprendimo kategorija 14.3.3]

Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas nuosekliai akcentuoja, kad gindami viešąjį interesą į teismą gali kreiptis tik įstatyme numatyti subjektai teisės aktų nustatyta tvarka. 2012 m. administraciniams teismams ne kartą teko aiškinti su šios teisės įgyvendinimu susijusias teises nuostatas.

Pavyzdžiui, administracinėje byloje Nr. AS⁵²⁵-91/2012 LVAT nagrinėjo atskirąjį skundą dėl pirmosios instancijos teismo nutarties dalies, kuria atsisakyta priimti pareiškėjo skundo reikalavimus panaikinti Vyriausybės atstovo Alytaus apskrityje raštą bei įpareigoti jį kreiptis ir siūlyti Alytaus miesto savivaldybės tarybai naikinti Alytaus miesto savivaldybės tarybos sprendimus. Pirmosios instancijos teismas skundžiama nutarties dalimi atsisakė priimti šiuos skundo reikalavimus, konstatavęs, jog pareiškėjas nepašalina ankstesne teismo nutartimi nurodyto trūkumo – nesumokėjo žyminio mokesčio. Pareiškėjas su šia teismo pozicija nesutiko, teigdamas, jog nurodyti skundo reikalavimai patenka į žyminiu mokesčiu neapmokestinamų reikalavimų sąrašą, nes jis kreipėsi gindamas viešąjį interesą. Pagrįsdamas savo teisę ginti viešąjį interesą, nurodė, kad jis gina tai, kas reikšminga, reikalinga, vertinga visuomenei ar jos daliai, tuo tarpu atsakovo atsisakymas kreiptis į Alytaus miesto savivaldybės tarybą dėl sprendimų panaikinimo pažeidžia viešąjį interesą.

Vertindama šiuos argumentus, LVAT teisėjų kolegija pažymėjo, jog pareiškėjas, teigdamas, kad jis gina viešąjį interesą, nenurodė įstatymo, kuriame būtų numatytas atvejis, suteikiantis teisę savivaldybės tarybos nariui arba fiziniam asmeniui ginant viešąjį interesą kreiptis į teismą su skundu prieš Vyriausybės atstovą apskrityje. Be to, sprendžiant skundo padavimo priėmimo klausimą, pareiškėjui teigiant, kad jis gina viešąjį interesą, šio teiginio pagrindimui nepakanka vien pateikti argumentus dėl ginamo intereso svarbos. Papildomai turi būti pateikiami įrodymai, jog teisės aktai suteikia teisę skundą padavusiam asmeniui kreiptis į teismą, ginant viešąjį interesą. Priešingu atveju, šių įrodymų nepateikus ir nenustačius, kad pareiškėjas turi minėtą teisę, skundą atsisakoma priimti kaip nenagrinėtiną teismų.

[2012 m. sausio 20 d. nutartis administracinėje byloje Nr. AS⁵²⁵-91/2012. G. Š. prieš Lietuvos Respublikos Vyriausybės atstovą Alytaus apskrityje. Procesinio sprendimo kategorija 63.3; 63.3.1; 81]

Aptariamam klausimui (dėl teisės kreiptis į administracinius teismus) administracinių teismų praktikai reikšmingos ir administracinėje byloje Nr. AS⁵⁵²-625/2012 priimtoje nutartyje pateiktos procesinių nuostatų aiškinimo ir taikymo taisyklės. Šioje byloje atskiruojami skundu buvo ginčijama pirmosios instancijos teismo nutartis, kuria šis teismas atsisakė priimti pareiškėjo Konkurencijos tarybos prašymą, nustatęs, kad pareiškėjas kreipėsi dėl norminio administracinio akto panaikinimo, tačiau jis nepatenka į Administracinių bylų teisenos įstatymo 110 straipsnyje apibrėžtą subjektų, turinčių teisę paduoti abstraktų prašymą dėl norminio administracinio akto teisėtumo tyrimo, ratą, o Konkurencijos įstatymas leidžia apskųsti teismui tik individualius teisės aktus.

Vertindama tokio pirmosios instancijos teismo sprendimo pagrįstumą, Vyriausiojo administracinio teismo teisėjų kolegija pirmiausia priminė, kad Konkurencijos įstatymo 18 straipsnio 1 dalies 3 punktas tiesiogiai įtvirtina, jog Konkurencijos taryba nagrinėja, ar viešojo administravimo subjektų priimti teisės aktai ar kiti sprendimai atitinka šio įstatymo 4 straipsnyje nustatytus reikalavimus ir, jeigu yra pagrindas, kreipiasi į viešojo administravimo subjektus su reikalavimu pakeisti ar panaikinti teisės aktus ar kitus konkurenciją ribojančius sprendimus. Jeigu reikalavimas neįvykdytas, Konkurencijos taryba turi teisę valstybinio administravimo subjektų sprendimus, išskyrus Vyriausybės norminius teisės aktus, apskųsti Lietuvos vyriausiajam administraciniam teismui, savivaldybių administravimo subjektų ir kitų viešojo administravimo subjektų sprendimus – apygardos administraciniam teismui; o remiantis šio straipsnio 6 punktu, turi teisę kreiptis į teismą, kad būtų apginti šio įstatymo saugomi viešieji interesai. Taigi, kaip pažymėjo Vyriausiais administracinis teismas, ši teisės norma *expressis verbis* neišskiria vien individualių administracinių aktų ir leidžia Konkurencijos tarybai administraciniams teismams apskųsti ir norminius teisės aktus, išskyrus norminius teisės aktus, priimtus Vyriausybės. Ši išimtis pagrįsta ne teisės aktų pobūdžiu, o tuo, kad Vyriausybės norminių aktų teisėtumą tiria tik Konstitucinis Teismas.

Apžvelgiamoje byloje taip pat nustatyta, kad Konkurencijos taryba į teismą su prašymu ištirti minėto norminio akto teisėtumą, be kita ko, kreipėsi siekdama užtikrinti savo priimto nutarimo, kuriuo buvo konstatuotas konkurencijos įstatymų pažeidimas, tinkamą įvykdymą. Kaip pastebėjo Vyriausiasis administracinis teismas, akivaizdu, kad jei įsiteisėjęs Konkurencijos tarybos nutarimas yra nevykdomas, yra pažeidžiami *inter alia* valstybės interesai, jog tokie valdžios institucijos sprendimai būtų vykdomi. Įvertinęs minėtas Konkurencijos įstatymo nuostatas šiuo aspektu ir jas sugretinęs su Administracinių bylų

teisenos įstatymo 5 straipsnio 2 dalies 3 punktu, apeliacinės instancijos teismas taip pat padarė išvadą, jog šiose teisės normose įtvirtinta Konkurencijos tarybos teisė kreiptis į administracinį teismą, kai yra neįvykdytas arba netinkamai įvykdytas šios institucijos priimtas nutarimas, neatsižvelgiant į tai, kokio pobūdžio teisės akte buvo nustatytas Konkurencijos įstatymo pažeidimas.

Atsižvelgdama į numatytą teisinį reguliavimą, teisėjų kolegija sprendė, kad šiuo atveju Konkurencijos įstatymo 18 straipsnio 1 dalies 3 punktas yra laikytinas specialiuoju įstatymu Administracinių bylų teisenos įstatymo 110 straipsnio atžvilgiu, todėl bendrosios ir specialiosios normų konkurencija sprendina specialiojo įstatymo naudai. Konkurencijos tarybos teisė teikti abstraktų prašymą iširti norminio administracinio akto teisėtumą tiesiogiai išplaukia iš Konkurencijos įstatymo 18 straipsnio 1 dalies 3 ir 6 punktų nuostatų.

Toliau Vyriausiais administracinis teismas nurodė, kad dėl Konkurencijos tarybos nutarimo, kuriuo nustatyti atitinkami įpareigojimai, nevykdymo arba netinkamo vykdymo iš esmės atliekama tokia pati procedūra, kaip ir tais atvejais, kai tiriami ir nagrinėjami kiti Konkurencijos įstatymo pažeidimai. Įgyvendinant šią procedūrą (atliekant tyrimo veiksmus bei nagrinėjant bylas), turi būti laikomasi visų Konkurencijos įstatyme, Konkurencijos tarybos darbo reglamento ir kituose teisės aktuose nustatytų tyrimo tvarkos, bylos nagrinėjimo proceso reikalavimų. Tiek tyrimas, tiek bylos nagrinėjimas turi būti užbaigtas priimant konkretų Konkurencijos tarybos sprendimą (pvz., nutarimą, kuriuo konstatuojama, kad Konkurencijos tarybos nutarimas buvo neįvykdytas, bei nusprendžiama dėl šios priežasties imtis atitinkamų priemonių (kreiptis į administracinį teismą ar kt.). Taigi aptartu būdu nustatytas juridinis faktas, kad Konkurencijos tarybos nutarimas nėra įvykdytas (priimtas konkretus Konkurencijos tarybos sprendimas dėl įpareigojimų neįvykdymo), sudaro pagrindą Konkurencijos tarybai imtis konkrečių teisinių priemonių, t. y. pasinaudoti Konkurencijos įstatyme ar kituose įstatymuose numatytais įgalinimais, kurių realizavimas užtikrintų Konkurencijos įstatymo pažeidimo, neigiamų pasekmių pašalinimą, ankstesnės padėties atstatymą.

Atsižvelgusi į nustatytas aplinkybes, taip pat vadovaudamasi įtvirtintu teisiniu reguliavimu, Vyriausiojo administracinio teismo teisėjų kolegija padarė išvadą, jog nagrinėtu atveju Konkurencijos taryba, atlikusi pakartotinį tyrimą dėl netinkamo Neringos savivaldybės tarybos Konkurencijos tarybos 2007 m. gruodžio 13 d. nutarimo nuostatų įpareigojimų vykdymo ir dėl to 2012 m. gegužės 22 d. priėmusi nutarimą, tinkamai įgyvendino procedūrinius reikalavimus ir įvykdė būtiną kreipimosi į teismą sąlygą. Todėl buvo pripažinta, kad pirmosios instancijos teismas, išsamiai neišanalizavęs visų bylai reikšmingų aplinkybių ir neteisingai taikydamas materialinės teisės normas, priimti pareiškėjo prašymą Administracinių bylų teisenos įstatymo 37 straipsnio 2 dalies 1 punkto pagrindu atsisakė nepagrįstai.

[2012 m. spalio 12 d. nutartis administracinėje byloje **Nr. AS⁵⁵²-625/2012**. Lietuvos Respublikos konkurencijos taryba prieš Neringos savivaldybės tarybą. Procesinio sprendimo kategorija 7.1; 7.5.3.1; 63.1]

Teisė į teisminę gynybą apima daugybę teismo proceso klausimų, *inter alia* – teisė į tinkamą teismo procesą, kuri įpareigoja teismus užtikrinti kokybiškai tinkamą teismo proceso eigą. Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas 2012 m. nagrinėjo bylų, kuriose buvo keliami tinkamo teismo proceso užtikrinimo klausimai ir priėmė reikšmingų teismų praktikai sprendimų šioje srityje. Vienas iš tokių pavyzdžių yra administracinė byla **Nr. A⁵²⁰-2995/2012**. Šioje byloje ginčas kilo dėl Lietuvos Respublikos konkurencijos tarybos 2011 m. gruodžio 8 d. nutarimo „Dėl laivų agentavimo ir kitas su laivyba susijusias paslaugas teikiančių ūkio subjektų ir jų asociacijos veiksmų atitikties Lietuvos Respublikos konkurencijos įstatymo 5 straipsnio ir Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo 101 straipsnio reikalavimams“, kuriuo ūkio subjektai, vykdantys laivų agentavimo ir kitas su laivyba susijusias paslaugas, buvo pripažinti pažeidusiais atitinkamus Konkurencijos įstatymo ir Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo straipsnius (būdami asociacijos nariais nustatė minimalias laivų agentavimo paslaugų kainas), už pažeidimą jiems atitinkamai skirtos baudos.

Apžvelgiamos bylos ypatumas yra tai, kad pirmosios instancijos teismas bylą nagrinėjo ne pagal visų pareiškėjų skundus vienoje byloje, bet nusprendė atskirai nagrinėti bylas pagal kiekvieno iš

asociacijos veikloje dalyvavusių ir Konkurencijos tarybos nutarimą ginčijusių ūkio subjektų skundus. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo teisėjų kolegija išnagrinėjo bylą ir nusprendė, kad toks bylų nesujungimas, atsižvelgiant į prejudicinių faktų buvimą byloje ir procesinius reikalavimus bylą nagrinėjančiam teismui (proceso operatyvumo, koncentruotumo, ekonomiškumo principus, būtinybę užtikrinti racionalų ir veiksmingą teismo darbą), buvo nepagrįstas ir galėjo nulemti neteisingą bylos išsprendimą, todėl gražino bylą pirmosios instancijos teismui nagrinėti iš naujo. Teisėjų kolegija nurodė, kad nagrinėjamu atveju sprendamas dėl pareiškėjo ir trečiųjų suinteresuotų asmenų, kurie ginčijo faktines aplinkybes, pažeidimo buvimą ir jo apimtį, pirmosios instancijos teismas, nenagrinėjo ir nevertino šių trečiųjų suinteresuotų asmenų argumentų, nors tretiesiems suinteresuotiems asmenims, kurie ginčijo Konkurencijos tarybos nutarimą, nustatė prejudicinį faktą (aplinkybę). Nagrinėjamoje byloje prejudicinis ryšys egzistuoja tarp tų bylų aplinkybių, kurios aktualios visiems ūkio subjektams, skundžiantiems Konkurencijos tarybos nutarimą, t. y. šiuo atveju – susitarimo sudarymo faktas. Buvo pabrėžta, kad tik susitarimo buvimą konstatavimas leidžia vertinti ir kitus bendrus visiems subjektams susitarimo aplinkybių aspektus. Pavyzdžiui, pažeidimo pavojingumą ar išimčių taikymo galimybes. Atsižvelgiant į tai, kad pirmosios instancijos teismas nestabdė nagrinėjamos administracinės bylos dėl to, jog tarp šios nagrinėjamos bylos ir kitų bylų yra prejudicinis ryšys, buvo padaryta išvada, kad ši nagrinėjama byla yra ta byla, kurioje turėjo būti nustatytos ir išnagrinėtos visos teisiškai reikšmingos aplinkybės, įvertinti visi įrodymai, iš jų ir trečiųjų suinteresuotų asmenų, kurie ginčija Konkurencijos tarybos nutarimą, paaiškinimai, teikiami įrodymai. Teisėjų kolegija nurodė, kad pirmosios instancijos teismo atliekamo Konkurencijos tarybos nutarimo teisėtumo bei pagrįstumo vertinimas turi apimti ne tik Konkurencijos tarybos argumentų dėl pažeidimo konstatavimo, bet ir visų ūkio subjektų pateiktų argumentų bei įrodymų, kuriais jie ginčija Konkurencijos tarybos nustatytas aplinkybes, pagrįstumą. Tik visapusiškai įvertinęs, ar Konkurencijos tarybos nustatytų aplinkybių nepaneigia ūkio subjektų nurodomos aplinkybės, pirmosios instancijos teismas gali konstatuoti susitarimo sudarymo faktą, kuris turi prejudicinę galią. Teisėjų kolegija pabrėžė, kad tokia pareiga teismui nereikia visų įmanomų aplinkybių, kurios gali paneigti Konkurencijos tarybos nutarimą, vertinimą *ex officio*. Šiuo atveju teismo pareiga yra įvertinti tas susitarimą paneigiančias aplinkybes, kurias įstatymų nustatytais priemonėmis nurodo ūkio subjektai.

[2012 m. lapkričio 26 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A⁵²⁰-2995/2012. Uždaroji akcinė bendrovė „BPA“ prieš Lietuvos Respublikos konkurencijos tarybą. Procesinio sprendimo kategorija 7.2; 65]

Siekdamas užtikrinti administracinių teisinių santykių stabilumą, įstatymų leidėjas yra įtvirtinęs terminus, kuriems pasibaigus asmenys nebegali kreiptis teisminės gynybos. Tačiau socialinė tikrovė yra gerokai sudėtingesnė, nes asmenys terminus gali praleisti dėl veiksnių, kurių negalėjo kontroliuoti. Tokiais atvejais administraciniai teismai taiko termino atnaujinimo institutą ir suteikia asmenims galimybę įgyvendinti savo teisę į teisminę gynybą. Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas kiekvienais metais nagrinėja tam tikrą skaičių bylų, kuriose asmenys prašo atnaujinti praleistus terminus. Štai administracinėje byloje Nr. AS⁵²⁰-764/2012 ginčas kilo dėl pirmosios instancijos teismo nutarties, kuria teismas neatnaujino skundo padavimo termino pareiškėjai. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo teisėjų kolegija pareiškėjos atskirąjį skundą tenkino iš dalies. Teisėjų kolegija nurodė, kad nors iš byloje esančių duomenų galima daryti išvadą, jog pareiškėjai 2010 metais buvo žinoma apie galimai pažeistas jos teises, tačiau byloje nėra duomenų, kurių pagrindu būtų galima nustatyti, jog tuo metu pareiškėjai buvo žinoma institucija (asmuo), priėmusi skundžiamą aktą, akto priėmimo diena, aktu nustatomos teisės ar pareigos, t. y. kad pareiškėjai pakako duomenų skundo reikalavimams pareikšti. Todėl teisėjų kolegija konstatavo, jog nagrinėjamu atveju negalima daryti išvados, jog vien tik sužinojimas apie galimai pažeistas teises, tačiau negavus skundžiamo įsakymo, buvo pakankamas pagrindas pareiškėjai paduoti skundą teismui. Teisėjų kolegija, įvertinusi pareiškėjos skundo bei atskirojo skundo argumentus, bylos aplinkybes bei tai, kad pareiškėjai jos ginčijamas įsakymas nebuvo įteiktas, neišaiškinta, jog ji turi teisę kreiptis į teismą dėl įsakymo nuginkšijimo, nusprendė, jog pareiškėja terminą skundui dėl ginčijamo įsakymo paduoti praleido dėl svarbios priežasties.

[2012 m. spalio 31 d. nutartis administracinėje byloje Nr. AS⁵²⁰-764/2012. A. R. prieš Nacionalinės žemės tarnybos prie Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministerijos Varėnos žemėtvarkos skyrių ir Lietuvos valstybę. Procesinio sprendimo kategorija 63.3.8; 79.2]

Įrodymų vertinimo ir įrodinėjimo srityje paminėtina administracinė byla Nr. A⁴³⁸-54/2012, kurioje iš esmės buvo pasisakyta dėl įsiteisėjusiame ginčus ne teismo tvarka nagrinėjančios institucijos sprendime nustatytų faktinių aplinkybių pripažinimo neįrodinėtinomis ginčo nagrinėjimo administraciniame teisme metu. Šioje byloje nagrinėto mokesstinio ginčo metu, be kita ko, buvo sprendžiamas klausimas dėl Mokestinių ginčų komisijos sprendime nurodytų (nustatytų) faktinių aplinkybių pripažinimo neįrodinėtinomis, kai šis sprendimas teismui nebuvo apskūstas (buvo praleistas terminas) ir yra įsiteisėjęs. Nustatyta, kad pirmosios instancijos teismas iš esmės apsiribojo tik su mokesčiniu patikrinimu susijusių procedūrinių teisės normų analize ir nenagrinėjo visų kitų mokesstinio ginčo aplinkybių bei materialinės teisės normų, susijusių su pareiškėjos apmokestinimu (individualios veiklos vykdymas, Mokesčių administravimo įstatymo 69 straipsnio 1 dalies nuostatų taikymas, apmokestinamųjų pajamų gavimo momento nustatymas, PVM apskaičiavimo teisėtumas ir pagrįstumas). Pirmosios instancijos teismas konstatavo, jog visos šios aplinkybės jau buvo nustatytos bei įvertintos įsigaliojusiu bei nenuginčytu (neapskūstu) Mokestinių ginčų komisijos sprendimu.

Vertindama šią teisinę situaciją bei mokesstinio ginčo nagrinėjimo eigą procesiniu aspektu, apeliacinės instancijos teismo teisėjų kolegija atkreipė dėmesį į tai, kad Administracinių bylų teisenos įstatymo 58 straipsnio 2 dalis numato, jog faktai, nustatyti įsiteisėjusiu teismo sprendimu vienoje administracinėje ar civilinėje byloje, iš naujo neįrodinėjami nagrinėjant kitas administracines bylas, kuriose dalyvauja tie patys asmenys. Vadovaujantis šia nuostata, darytina išvada, jog prejudicinę galią teismo procese turi ir neįrodinėtinomis aplinkybėmis (faktais) pripažįstamos tik tos aplinkybės (faktai), kurios buvo nustatytos įsiteisėjusiu, t. y. *res judicata* galią įgijusiu teismo sprendimu. Būtent įsiteisėjęs teismo sprendimas, kaip teisės taikymo aktas, pasižymi išskirtine teisine galia ir yra privalomas visiems asmenimis ir visoms valdžios institucijoms. Tokio sprendimo priėmimas ir atitinkamų faktų (aplinkybių) konstatavimas jame reiškia, kad šalių ginčas yra išspręstas galutinai, visiems laikams ir teismo nustatytos aplinkybės (faktai) nebegali būti revizuojami kokių nors kitų institucijų. Teisės teorijoje akcentuojama, jog būtent teismo sprendimai kartu su pozityviosios teisės normomis garantuoja tam tikrą visuomenės gyvenimo stabilumą, visuomeninių santykių apibrėžtumą ir aiškumą.

Teisėjų kolegija pažymėjo, jog pagal savo procesinį teisinį statusą (Administracinių bylų teisenos įstatymo 25 str. 1 d., 26 str. 3 d., Mokesčių administravimo įstatymo 147 str.) Mokestinių ginčų komisija yra išankstinio ginčų nagrinėjimo ne teismo tvarka institucija arba, kaip pripažįstama teisės doktrinoje, kvaziteismas. Jos paskirtis (tikslas) yra objektyviai išnagrinėti mokesčių mokėtojo skundą ir priimti teisėtą bei pagrįstą sprendimą (Mokesčių administravimo įstatymo 148 str. 2 d.), tačiau būtent administracinis teismas yra pagrindinė teisė taikanti institucija nagrinėjant mokesčius ginčus, kuris vykdydamas administracinės justicijos funkciją, gali ir privalo tikrinti Mokestinių ginčų komisijos priimtų sprendimų teisėtumą (Mokesčių administravimo įstatymo 159 str.).

Dėl šios priežasties Vyriausiojo administracinio teismo teisėjų kolegija padarė išvadą, jog įsigaliojusiu Mokestinių ginčų komisijos sprendimu nustatytos aplinkybės ir faktai negali būti pripažinti neįrodinėtinomis aplinkybėmis (faktais) Administracinių bylų teisenos įstatymo 58 straipsnio 2 dalies nuostatų prasme mokesčinį ginčą nagrinėjant teisme. Šią išvadą patvirtina ir kitos administracinį procesą reguliuojančios teisės normos, taikytinos iš esmės analogiškose teisinėse situacijose, pavyzdžiui, Administracinių bylų teisenos įstatymo 91 straipsnio 1 dalies nuostatos, kurios numato, jog tais atvejais, kai pareiškėjas kreipiasi į administracinį teismą su prašymu užtikrinti administracinių ginčų komisijos priimto sprendimo vykdymą, teismas rašytinio proceso tvarka privalo patikrinti jo teisėtumą. Aiškinant šią įstatymo nuostatą (jos turinį) sisteminiu ir teleologiniu teisės aiškinimo metodu, akivaizdu, jog įstatymų leidėjas įsigaliojusio ikiteisminės administracinio ginčo nagrinėjimo institucijos sprendimo teisinės galios neprilygina teismo sprendimo teisei galiai, t. y. teismas, sprenddamas konkretų ginčą, bet

kuriuo atveju *ex officio* privalo tikrinti ikiteisminės ginčo nagrinėjimo institucijos sprendimą, jo išvadų bei jame konstatuotų faktų ir aplinkybių teisingumą.

Apibendrinama visa tai, kas išdėstyta, teisėjų kolegija pabrėžė, jog pirmosios instancijos teismas nepagrįstai pripažino nustatytois bei atsisakė tirti faktines aplinkybes dėl pareiškėjos nekilnojamojo turto pardavimo sandorių priskyrimo individualiai veiklai, Mokesčių administravimo įstatymo 69 straipsnio 1 dalies nuostatų taikymo, taip pat dėl apmokestinamųjų pajamų gavimo momento nustatymo ir pridėtinės vertės mokesčio apskaičiavimo.

Šiuo aspektu teisėjų kolegija taip pat akcentavo, jog minėta Mokestinių ginčų komisijos sprendimo rezoliucine dalimi centrinio mokesčių administratoriaus sprendimas buvo panaikintas pilna apimtimi, o pareiškėjos skundas perduotas jam nagrinėti iš naujo. Tai reiškia, jog centrinis mokesčių administratorius nagrinėdamas šį ginčą iš naujo privalėjo įvertinti visas pareiškėjo apmokestinimui svarbias aplinkybes bei ginčo teisiniams santykiams taikytinas materialines teisės normas, o mokestinį ginčą nagrinėjančios institucijos (tame tarpe ir pirmosios instancijos teismas) privalėjo patikrinti mokesčių administratoriaus atlikto administracinio teisės taikymo teisėtumą. Teisėjų kolegijos vertinimu, dėl visų šių priežasčių pripažintina, jog sprenddamas šį mokestinį ginčą, pirmosios instancijos teismas išnagrinėjo ne visus byloje pareikštus pareiškėjo reikalavimus, kas, savo ruožtu, sudarė procesinį pagrindą panaikinti apskųstą teismo sprendimą ir perduoti bylą pirmosios instancijos teismui nagrinėti iš naujo (Administracinių bylų teisenos įstatymo 141 str. 1 d. 3 p.).

[2012 m. sausio 16 d. nutartis administracinėje byloje **Nr. A⁴³⁸-54/2012. I. G. prieš Valstybinę mokesčių inspekciją prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos**. Procesinio sprendimo kategorija 9.7; 9.9]

Itin dažnai Vyriausiajam administraciniam teismui tenka taikyti ir aiškinti teisės normas, reglamentuojančias su bylos nagrinėjimu susijusių išlaidų atlyginimą.

Pavyzdžiui, administracinėje byloje **Nr. AS¹⁴⁶- 113/2012** ginčas kilo dėl su bylos nagrinėjimu susijusių išlaidų atlyginimo pagal ABTĮ 44 straipsnį. Pareiškėjas *inter alia* šioms išlaidoms priskyrė materialinius nuostolius, kuriuos jis patyrė dėl sugaišto laiko skundų surašymui. Teisėjų kolegija su tokia pareiškėjo pozicija nesutiko.

Teisėjų kolegija pritarė pirmosios instancijos teismo vertinimui, kad materialiniai nuostoliai, kuriuos pareiškėjas patyrė dėl sugaišto laiko skundų surašymui, negali būti pripažinti atstovavimo išlaidomis ABTĮ 44 straipsnio 6 dalies taikymo prasme, todėl negali būti atlyginami. ABTĮ 44 straipsnio 2 dalies nuostatos tokios kategorijos išlaidų atlyginimo nenumato. Be to, ABTĮ 44 straipsnio 2 dalyje įtvirtintos normos esmė ir paskirtis suponuoja išvadą, kad laimėjusi bylą proceso šalis turi teisę reikalauti iš kitos šalies tik tų savo patirtų išlaidų atlyginimo, kurios akivaizdžiai turi materialinę piniginę išraišką, kitaip tariant, turi teisę reikalauti atlyginti jai pinigines sumas, išleistas bylos nagrinėjimui. Todėl atlyginimas už proceso šalies dėl bylos nagrinėjimo sugaištą laiką į ABTĮ 44 straipsnio veikimo apimtį nepatenka.

[2012 m. kovo 2 d. nutartis administracinėje byloje **Nr. AS¹⁴⁶-113/2012. H. R. prieš Neįgalumo ir darbingumo nustatymo tarnybą prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos ir Lietuvos valstybę, atstovaujama Neįgalumo ir darbingumo nustatymo tarnybos prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos**. Procesinio sprendimo kategorija 59]

Kitoje LVAT išplėstinės teisėjų kolegijos nagrinėtoje administracinėje byloje **Nr. AS¹⁴³-31/2012** pirmosios instancijos teismui sprendimą priėmus pareiškėjos naudai, ji pateikė prašymą dėl bylinėjimosi išlaidų atlyginimo. Bylinėjimosi išlaidomis pareiškėja laikė pinigų sumas, sumokėtas UAB „Liva“ direktoriui, kuris pareiškėją atstovavo byloje ir rengė procesinius dokumentus. Atsakovas su tokiu prašymu nesutiko. Jis teigė, jog įstatymai nenumato galimybės priteisti teismo išlaidas už atstovavimą ar procesinių dokumentų rengimą, jei jas suteikė ne advokatas ar advokato padėjėjas. Pirmosios instancijos teismas pritarė atsakovo pozicijai ir pareiškėjos prašymo netenkino.

Išplėstinės teisėjų kolegijos vertinimu, pirmosios instancijos teismas netinkamai aiškino ir taikė proceso teisės normas, todėl jo sprendimą panaikino bei priteisė pareiškėjai atstovavimo išlaidų atlyginimą. Išplėstinė teisėjų kolegija, sistemiškai įvertinusi ABTĮ 49 straipsnio 1 ir 3 dalies nuostatas, pirmiausia padarė išvadą, jog be advokatų ir advokatų padėjėjų, atstovais administracinėse bylose gali būti visi asmenys, kurių įgaliojimai nurodyti įgaliojime, išduotame ir įformintame Civilinio kodekso (toliau – ir CK) ir Civilinio proceso kodekso (toliau – ir CPK) nustatyta tvarka. Toliau nurodė, jog ABTĮ nėra jokių nuostatų, jog ABTĮ 44 straipsnio 6 dalyje numatyta bendra teisė į atstovavimo išlaidų atlyginimą garantuojama tik tai proceso šaliai, kuriai bylos nagrinėjimo administraciniuose teismuose metu atstovavo advokatas ar advokato padėjėjas. Be to, iš ABTĮ 44 straipsnio 6 dalies loginės ir lingvistinės konstrukcijos matyti, kad jos antras sakinyss nukreipia į CPK bei kitus teisės aktus tik tiek, kiek tai susiję su proceso šalies patirtų atstovavimo išlaidų atlyginimo klausimo sprendimo tvarka. Nagrinėjamos bylos kontekste tai reiškia, kad ši ABTĮ nuostata įpareigoja taikyti CPK tik dėl tvarkos, kuria turi būti sprendžiamas atstovavimo išlaidų atlyginimo klausimas. Žodis „tvarka“, išplėstinės teisėjų kolegijos manymu, turėtų pirmiausia apimti procesinius sprendimo dėl bylinėjimosi išlaidų priėmimo aspektus ir neturėtų nukreipti į CPK dėl klausimų, kokios išlaidos laikomos administracinėje byloje priteistinomis atstovavimo išlaidomis, ar joms gali būti priskiriamos išlaidos, sumokėtos ne advokatui ar advokato padėjėjui, išsprendimo. Vadinas, minėta nuostata negali būti interpretuojama kaip įpareigojanti vadovautis CPK, siekiant nustatyti, ar pagal ABTĮ 44 straipsnio 6 dalies pirmą sakinį gali būti atlyginamos kaip atstovavimo išlaidos sumos, sumokėtos už ne advokato ar advokato padėjėjo administracinėje byloje suteiktas teisinės paslaugas. Tokią išvadą patvirtino ir sisteminis ABTĮ (49 ir 44 str.) aiškinimas. Kadangi ABTĮ 49 straipsnis leidžia atsirasti procesiniams atstovavimo santykiams ne tik tarp advokatų (jų padėjėjų) ir proceso šalių, pripažinta, kad atstovavimo išlaidos ABTĮ 44 straipsnio 6 dalies pirmo sakinio požiūriu taip pat turi būti suprastos ne tik kaip išlaidos iš atstovavimo santykių tarp advokato ir advokato padėjėjo bei proceso šalies.

Apibendrinama tai, kas paminėta anksčiau, išplėstinė teisėjų kolegija konstatavo, kad, vadovaujantis ABTĮ 44 straipsnio 6 dalies pirmu sakiniu, administracinių bylų teisenoje proceso šalis, kurios naudai priimtas sprendimas, turi teisę teisės aktų nustatyta tvarka reikalauti atlyginti jai tokias atstovavimo išlaidas, kurias ji patyrė ne tik advokato ar advokato padėjėjo, bet ir kitų asmenų, kurie teisėtai atstovavo proceso šaliai, teisinėms paslaugoms apmokėti. Aiškinant priešingai, atsirastų prielaidos teigti, kad ABTĮ požiūriu iš esmės panašioje padėtyje esantys (nes turintys teisėtus atstovus) asmenys būtų diskriminuojami vien tik dėl to, kad pasirinktų kaip atstovą ne advokatą ar advokato padėjėją, bet kitą teisėtai atstovauti jiems galintį asmenį. Apskaičiuodama patirtas atstovavimo išlaidas, išplėstinė teisėjų kolegija taikė Lietuvos advokatų tarybos 2004 m. kovo 26 d. nutarimu ir Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2004 m. balandžio 2 d. įsakymu Nr. 1R-85 patvirtintas Rekomendacijas dėl civilinėse bylose priteistino užmokesčio už advokato ar advokato padėjėjo teikiamą teisinę pagalbą (paslaugas) maksimalaus dydžio.

[2012 m. balandžio 20 d. išplėstinės teisėjų kolegijos nutartis administracinėje byloje **Nr. AS¹⁴³-31/2012**. S. S. prieš *Klaipėdos valstybės garantuojamos teisinės pagalbos tarnybą*. Procesinio sprendimo kategorija 59]